BİLGE KARASU

LAĞIMLARANAS YA DA BEYOĞLU

Metis Edebiyat

Bilge Karasu

LAĞIMLARANASI YA DA BEYOĞLU

Bilge Karasu (1930-1995) Şişli Terakki Lisesi'nde ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde okudu. Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü'nde, Ankara Radyosu Dış Yayınlar Bölümü'nde çalıştı. 1963-64'te Rockefeller Bursu'yla Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde bulundu. 1974'te Hacettepe Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaya başladı. İlk yazısı 1950'de, ilk öyküsü de 1952'de *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi*'nde yayımlanan Bilge Karasu, 1963 yılında D. H. Lawrence'ın *The Man Who Died* (*Ölen Adam*) kitabının çevirisiyle Türk Dil Kurumu Çeviri Ödülü'nü, 1971'de *Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı* kitabıyla Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, 1991'de *Gece* kitabı ile Pegasus Ödülü'nü ve 1994'te *Ne Kitapsız Ne Kedisiz*'le Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü'nü aldı.

Metis Yayınları
İpek Sokak 9, 34433 Beyoğlu, İstanbul
Tel: 212 2454696 Faks: 212 2454519
e-posta: info@metiskitap.com
www.metiskitap.com

Bilge Karasu - Bütün Yapıtları 10
Metis Edebiyat

LAĞIMLARANASI YA DA BEYOĞLU
Bilge Karasu
Yayıma Hazırlayan: Füsun Akatlı

© Metis Yayınları, 1991

İlk Basım: Temmuz 1999
İkinci Basım: Mayıs 2004

Yayın Yönetmeni:
Müge Gürsoy Sökmen

Kapak Resmi: Abidin Dino
Deniz Kenarında Kent
Galeri Nev'deki Mayıs 1986 tarihli
"Bu Dünya" sergisi;
kapak resmi olarak kullanmamıza izin verdiği için
Güzin Dino'ya teşekkür ederiz.

Dizgi ve Baskı Öncesi Hazırlık: Metis Yayıncılık Ltd.
Baskı ve Cilt: Yaylacık Matbaacılık Ltd.

ISBN 975-342-250-4

BİLGE KARASU

LAĞIMLARANASI YA DA BEYOĞLU

Yayıma Hazırlayan:
FÜSUN AKATLI

METİS YAYINLARI

BİLGE KARASU • BÜTÜN YAPITLARI

TROYA'DA ÖLÜM VARDI, 1963, Üçüncü Basım: 1995
UZUN SÜRMÜŞ BİR GÜNÜN AKŞAMI, 1970, Altıncı Basım: 1999
GÖÇMÜŞ KEDİLER BAHÇESİ, 1979, Beşinci Basım: 1999
KISMET BÜFESİ, 1982, Üçüncü Basım: 1996
GECE, 1985, Dördüncü Basım: 1995
KILAVUZ, 1990, Dördüncü Basım: 1999
NE KİTAPSIZ NE KEDİSİZ, Denemeler, 1994, Üçüncü Basım: 1995
NARLA İNCİRE GAZEL, 1995, İkinci Basım: 1995
ALTI AY BİR GÜZ, İlk Basım: Eylül 1996
LAĞIMLARANASI YA DA BEYOĞLU, İlk Basım: Temmuz 1999

İçindekiler

GÜN BATTI, YAZIK, ARKALARINDA
Füsun Akatlı 7

•

I.
LAĞIMLARANASI YA DA BEYOĞLU

Beyoğlu Üzerine Metin 15
Bir Söylencedir Beyoğlu 30
Lağımlaranası 79
Hiç Yoktan Bir Ölüm Daha 92

II.
ANLATILAR

Mesih 105
Kumsalda Bir Köpek 132
Ölümün Avlusu 139
Yataklar 145
İsabey'den (Fragman) 153

III.
SESE YAZILANLAR

Gidememek 163
Aşk 189
Sevilmek 201

GÜN BATTI, YAZIK, ARKALARINDA

14 Temmuz 1995'te öldüğünde otuz yıldır "tanışıyor"duk. Yirmi bir yıldır ise, birbirimizin entelektüel ve yazınsal her etkinliğinden –satırına, satır aralarına varasıya–, öğrencilerimizle alışverişlerimize; "sefa"larımızdan "cefa"larımızdan, uyuşan ve çatışan beğenilerimize; gündelik sıkıntılarımızdan, varoluşsal kaygılarımıza kadar her şeyi paylaşarak yaşıyorduk. İlk on yılı aynı şehirde, komşu evlerde, aynı işyerinde; sonrasını mektuplaşmalar ve iki ayda bir kâh onun, kâh benim evimde buluşmalarla, ayrı şehirlerde.

Bilge, ölümünü "ütülü bir mendil gibi" hep cebinde taşıyan bir insandı. Başladığı her yazıyı, her kitabı, bitiremeden ölmesi olasılığına karşı; sanki benim ondan çok yaşayacağımın garantisi varmış gibi, bana emanet ede ede yaşadı. Büyütemeden terk etmek zorunda kalacağı evladını, kurda kuşa yem olmasın diye, dostuna emanet eden sorumlu bir baba tedbirliliğiyle. Zaten hep, her konuda, kırk olasılığı bir arada hesaba katan bir tedbir kumkumasıydı o. Buna, ortalıkta ölmesi için hiçbir sebep yokken, yıllar önce başlamıştı. Şakaya vurmaktan, ama bir yandan da teminat vermekten başka çare yoktu. Vasiyetler, vasiyetler... Ben de karşılık olarak şu sözü aldım ondan: Cenazeme mutlaka gelecekti (cenazelere katılmazdı çünkü genellikle) ve gönderilecek çelenklerin sahici çiçeklerden olmasını sağlayacaktı. Zeynep'e sahip çıkmasını vasiyet etmeme gerek yoktu, o iş zaten öyle olacaktı.

Bu "maccabre" şakalarımızın gün gelip bir biçimde gerçeğe dönüşeceğini o mutlaka hesap ediyordu. Ben aklıma bile getirmezdim.

Sonra, 1994'teki Amerika-Avrupa gezisinden dönmesini izleyen günlerde konan teşhisle, iş birden –"ciddi" kelimesinin bile hafif kalacağı bir vahametle– ciddiye bindi. Tam bir yıl bekledik, beklenen ölümünü beraber. Geride bırakacağı; bitirebileceği ve bitiremeyeceği, başlanmış ve başlanmamış her yazıyı –her defteri, her dosyayı, her bir kâğıt parçasını– ne yapacağımı konuştuk. Konuşmak denemez ya buna; o anlattı, yol gösterdi, zaman zaman bana danıştı... ben de inandırıcılıktan uzak bir sahtekârlıkla hep, "Aman Bilge! Sırası mı şimdi bunların?" deyip durarak, ama cankulağıyla onu dinleyerek, tarifsiz acılar içinde, bugün elinizde tuttuğunuz kitabı, o günlerden başlayarak tasarlama yoluna girdim.

14 Temmuz 1995'ten, 1999 yazına tam dört yıl geçti. Ben Bilge'nin yazınsal kalıtı üzerinde fiilen son iki buçuk yıldır çalışabildim. İşin öznel, duygusal ağırlığı yanında yazınsal sorumluluğunun yükü bile taşınır kalıyordu. Bir bavul ve bir irice seyahat çantası dolusu "yazılı kâğıt"ın okunması, taranması, ayıklanması, seçilmesi ve kimi durumda yeniden "inşa"sı kolay değildi elbet; ama o "emek"ten hiç yüksünmedim. Sağlığım, enerjim yerindeydi; zamanıma gelince, Bilge Karasu'nun günyüzüne, okur karşısına çıkmasını istediği ürünlerle haşırneşir olarak geçirilecek saatleri, ayları, yılları daha değerli, daha anlamlı, daha verimli hangi "iş"imden çalıyor olabilirdim ki! Tek kaygım; o titizlikte, o kılı kırk yarıcılıkta, o rafinelikte bir yazarı (ve bir insanı), kendisinin içine sinecek bir kılıkta okur karşısına çıkarabilmek oldu bütün o uzun geceler boyu o binlerce kâğıtla boğuşurken.

Lağımlaranası ve *Öteki Metinler* iki kitap oldu sonunda. İlkinde "anlatı" ya da "kurmaca" genel kategorisi içerisinde yer alması uygun olacak metinleri topladım. Sonuna da bir radyo oyunu ile iki opera librettosunu ekledim.

Denemeler, metinler, notlar, günlükler... Bunlar kurmaca değil, kurmacaya az ya da çok ilişkin; dünya, dil, yazın, yaşam *hakkında* diyebileceğimiz yazılarıydı Karasu'nun. Bir ortak paydaları

varsa, "öteki" kavramı üzerine temelleniyorlardı. Onların da ikinci bir kitapta, bağımsız bir biraradalığa kavuşturulmaları iyi olacak diye düşündüm.

İlk kitap *Lağımlaranası ya da Beyoğlu.* Kitaptaki ana metnin adını kullandık. Bu, Bilge Karasu'nun, içinden bir yola çıktığı ve araya başka öyküler, başka metinler, romanlar girdiğinde ara verip sonra aynı yola yeniden taş döşemeye başladığı bir çeşit "büyük proje". İzleri başka kitaplarında da yer yer bulunabilecek bu "proje"den, aramızda şaka ile "opus magnum" diye söz ederdik. Oradan başka metinlerine, başka metinlerinden oraya su taşıdı durdu. Ben Karasu'nun *Lağımlaranası ya da Beyoğlu Üzerine Metin* başlığı altında yazdığı onlarca versiyonu, birbirine farklı bölümlerden eklemlenen değişik tasarılarını, araya beşer-onar yıllık süreler girdikten sonra yeniden biçimlendirdiği "Ek"leri, vazgeçtiği yahut da yeniden onayladığı bütün "Bölümcük"leri baştan sona elden geçirdim. Gerek karşılıklı konuşmalarımızda, gerek mektuplaşmalarımızda bu metinle ilgili olarak belirttiği kaygıları dikkate aldım. Bilge Karasu'nun yazar kimliğine ve "yazı"sına olan aşinalığımın ve bağlılığımın yanı sıra; onun tamamlayıp son biçimini verecek vakti kalmadığını gayet iyi bilerek, bütün yazı, not, müsvedde hatta karalamalarını bana emanet etmesinden güç aldım. Böylece, belleğin insana oynayabileceği oyunlara karşı mümkün mertebe uyanık olmaya azami özen göstererek, onun içine sineceğine inandığım bir "post mortem" versiyon hazırladım. "Hiç Yoktan Bir Ölüm Daha" adlı anlatı, *Lağımlaranası*'na organik olarak da bağlanıyor. Onun için onu da Birinci Bölüm'e kattım.

İkinci Bölüm'deki "Ölümün Avlusu" ve "İsabey'den Fragman" da, deyim yerindeyse, "sıralarını bekleyen" parçalardır. Onların içine gömülecekleri "gövde metin" hiç (az kalsın "henüz" diyecektim) yazılmadı. Onlara ekleyebileceğimiz kimi parçalara Bilge onay vermedi. Hele "İsabey", başlıbaşına büyük bir kanalı olacaktı "opus magnum"un. Çok "muhataralı" bir metindi. Yazılmış bütün parçaları göz göre göre yırttırdı bana. Bir bu fragman "insan içine çıkabilir, eh, peki" idi. "Kumsalda Bir Köpek" ve

"Yataklar" (ikincisi çok eski) kendi içlerinde bağımsızdılar. Oldukları gibi aldım kitaba. "Mesih" ise, neredeyse unutmuş olduğum bir metindi. Lacivert bavulda bulunca önce şaşırdım, sonra çok heyecanlandım. Çok yıllar önce, belki 1975-76 yıllarında okumuş, konuşmuştuk. Hızlı hızlı gidiyordu, bir noktada kesintiye uğradı, arkası hiç gelmedi. Son konuşmalarımızda ondan söz etmemiştik hiç. İki versiyonu kalmıştı elimde, onlar üzerinde bir çalışma yaptım, tek metinde bütünledim; olduğu gibi aldım kitaba.

Bu kitabın ilk bölümü ve ikinci bölümdeki "Ölümün Avlusu" ile "İsabey'den Fragman"; Karasu'nun yaşarken bizzat Metis'e teslim etmiş olduğu ve ilki ona yetişen, ikincisi isteği üzerine ölümünden sonraya kalan son iki kitabı: *Narla İncire Gazel* ve *Altı Ay Bir Güz* ile akrabadır. Çok kanallı bir yapı içinde bütünleştirilmeleri, tek bir kitabın bileşenleri olmaları gerekiyordu. Ancak, Karasu'nun bunun gerçekleştirilmesi için tasarladığı ara ve bağlayıcı bölümler yazılamadığı için, kendi iç bütünlükleri olan parçaları bağımsız kitaplar olarak yayımlamak tek çare idi. *Lağımlaranası* bütünlendiğinde bütün izlekçeleri kucaklayacak bir ana "yatak" olacaktı. Tabii son nokta konmadan kesinlikle karara varılamazdı –ve hele Bilge hiç varmazdı böyle bir karara– ama; muhtemelen "opus magnum"un adı da *Lağımlaranası* olacaktı. Şimdi bu kitapla, hiç olmazsa o ad ve Bilge Karasu'nun yıllarca göz ve gönül nuru döktüğü o metnin önemlice bir parçası edebiyatımız içinde yaşarlık kazanacak.

Üçüncü Bölüm'ü, Bilge Karasu'nun radyoda temsil edilmiş ve *Türk Dili* dergisinde yayımlanmış, ama kitaplarında yer almamış "Sevilmek" adlı radyo oyunuyla, "Aşk" ve "Gidememek" adlı opera librettoları oluşturuyor. Onun kaleminden çıkmış her şeye, bu "post mortem" iki ciltte mümkün mertebe yer verelim istedik. Bilge Karasu'yu tanımak ve incelemek isteyecek kişiler için anlamlı olabilecek, onlara ışık tutabilecek her belgeyi gün yüzüne çıkartmayı önce Bilge Karasu'ya, sonra da, edebiyatımızın bu çok özgün ve seçkin yazarının dikkatli ve meraklı okurlarına karşı bir borç bildim. Metis Yayınevi'nin kadirbilir tutumu ve özverili işbirliği ile ortaya çıkartabildiğim bu iki kitabı, bana yazarlık yaşa-

mımın en büyük onurunu bağışlayan bir çalışma sürecinin ürünleri olarak Türk okuruna sunmaktan kıvançlıyım.

Belki söylemek bile gereksiz ama, yine de değinmeden geçmek istemediğim bir nokta şu: Karasu'nun kaleminden çıkmamış tek bir sözcük eklemedim metinlere; cümle yapılarına hiç dokunmadım. Yalnızca birleştirme, bölümleme, montaj işlemleri bana aittir. Yazarın imlasına tamamiyle sadık kaldım. Noktalama işaretleri, parantez, italik... hepsini korudum. "Sen ne yaptın öyleyse bu kitapta?" diyecek olursanız; çok sayıda değişik versiyonları karşılaştırma, versiyonlar arasındaki farklılıkları ve ortaklıkları saptama, seçme, ayıklama, montaj ve son biçime karar verme. İşte bütün yaptıklarım bundan ibaret. Gözden kaçmış olabilecek hataları düzeltmeme, aykırı gelen yerlerde müdahalelerde bulunmama ve gerekli görebileceğim tasarruflar için kendime tam serbestlik tanımama izin vermişti. İnanılması güç ama, bu kitabı hazırlarken, yüzde doksanı el yazısı/müsvedde halinde olan metinlerle çalıştığım halde, hiçbir "hata" ve "aykırılık" ile karşılaşmadım. Okurlar herhangi bir "hata" ile karşılaşırlarsa, bilsinler ki ya benim bir "yanlış okuma"m ya da bir dizgi yanlışı söz konusudur.

Öteki Metinler de yayımlandığı zaman, dilimizin bu seçkin ustası ve tüm yaşamını yazıya, yazma, dile, düşüne adamış bu çok özel insan, 65 yıllık ömrünün bitiverdiği yerde bırakabildiği 11 kitap ile okuruyla karşı karşıya kalacak. Zaten onun istediği de bundan başka bir şey olmazdı. Notları alınmış, tamamlanmadan kalmış, çok düşünülmüş, tasarlanmış, azı yazılmış bütün yazıları için: "Gün battı, yazık, arkalarında!" diyen benim. O, bunu bile demezdi.

Füsun Akatlı

I

LAĞIMLARANASI
YA DA
BEYOĞLU

BEYOĞLU ÜZERİNE METİN

~

Sınırları yönetim sorumlularının haritalarında, dosyalarında, kütüklerinde kalsın. Bize gerekli olan, ölçüleri değil, kendi. Milyonlarca insan ölçüsünde gür akan, çamurlu, pırıltılı seli.

Rastgele bir çukurundan, bir yanından, kaldırım ya da kapısından girebiliriz söze. Bu akıntının ortasında, bu sellenişte, hangi tek noktanın önemi olabilir? Adı olabilir?

Karlar eriyordu. Yağmur yağmıştı, bir saate yakın süre. Gökyüzü, az da olsa, açılıyordu şimdi. Yağmur dinmişti. Pencereyi açtım. Soğuk, yüzümü daladı. Karşıdaki çatıda pek az kar kalmıştı. İki yanındaki evler dimdik yükseliyordu. Karşımdaki çinko yüzey parlıyordu donuk, yaygın ışıkta. İki yandaki evler, sağırdı, karanlıktı. Başımı dışarı çıkardım, havayı kokladım. Yarım saati bulmadan gene koklanamaz olurdu hava. İçim kıprandı. İstanbul kokusuydu bu, İstanbul da değil, Beyoğlu kokusu. İçin için küflenen, gizli gizli çürüyen eski yapıların kokusu. Ukalaca genellemeler düğmesine bastım. "Eski şehirler böyle kokar" diye bir çamurlu sakız çıktı makineden. Sakızı karşı çatıya attım, çamuru kaldı. Ukalaca genellemelerde de bir doğruluk payı vardır. Bu cümleden belli.

Ondan sonra, aylarca, İstanbul özlemi çekmedim. Paris'teki penceremi Beyoğlu'na açtım durdum. Sonradan başka eski şehirlerde bu kokuyu bulmadığıma göre genellememden vazgeçmem gerekti. Ama küf kokan taşlara, merdiven aralıklarına istediğim sayıda kediyi ancak Beyoğlu'nda yerleştirebilirim.

Tanrı bu taşların, avluların, merdiven boşluklarının, bodrumsu dükkânların önce kokusunu yaratmış olsa gerek. Kulları, ondan sonra taşları üstüste koydular, boşlukları ellerinden geldiğince azalttılar, daralttılar, sonra da kedileri saldılar ortalığa, diyesim geliyor. Kocamaktan yaşamağa vakit bulamayanın karşısında gençliğini, bir kişinin demek istiyorum, gençliğini, gençliği olmuş olabileceğini düşünmek, hangi babayiğidin harcı? Bu taşlar genç, bu kediler deli olmuş olamaz bir vakitler.

Rastgele bir çukurunu alıyorum. Çukurlar, dirimin de, ölümün de akıp biriktiği yerlerdir diye düşünülüyorsa, yanlış. Bu garip yerde, dirimin suları tersine akar; çukurlardan doruk çizgisine, ana damara doğru tırmanır. Ölüm de öyle... Çukurlara akıp biriken, yorgun uykulardır yalnız.

Ölüm de öyle. Buralar, diyelim bir Ankara'nın genç, yeni sokakları gibi hiçbir kapısından ölü, cenaze çıkmamış, sokaklarında yalnız gençlerin yürüdüğü, kapı önlerinde, ağaç diplerinde yalnız çocukların çığrıştığı, bir ucundan bir ucuna yaşlıların, ölümden korku duyuyor bile olsalar, onu akıllarına getirmemeğe çalışarak, arabalara çok dikkat ederek, ölümün bu sokaklara daha uğramaması gibi çılgınca bir umuda kapılarak yürüdükleri sokaklar değil. Ölüm, bozulmuş bir kızlıktır bu sokaklarda. Bozulduktan sonra arkası gelir. Beyoğlu sokaklarının hangisinin hangi kapısından bir tabut girmemiş, hangi taşında bir cenaze sarsılmamıştır?

Rastgele bir çukurundan başlamak düşüncesi, tortulardan yola çıkmak değil. Bu çukurlardaki tortu değil demiştim zaten. Dur-

madan kıpraşan, oynayan, inip çıkan yorgunluklar, bir uykuluk devimsizlikler var ana damardan, omurgadan inip alçalarak, daralarak, dikleşerek, taşları dağılarak koyaklara, eski dere yataklarına karışan bu çukur sokaklarda.

İndikçe, radyoların, pikaplardaki plakların daha bağırgan, şarkıların daha yanık, oyun havalarının daha deli deli olup dışarı uğradığı pencereler, küf kokularını bastırmağa uğraşırcasına günde bir iki öğün kızartma kokuları, ızgara kokuları kusar yaz günlerinde. Acı çeken bağırır, sevinen bağırır, çekişenler bağırır. Herkes herkesin penceresinden içeri bakar oturduğu yerde. Bu yüzden de kimse kimseyi gerçekten kınayamaz, kınar görünse de.

Arnavut kaldırımlarından parke taşlarına, parkelerden asfaltlara yükselen devimi tersine doğru inen gecelerle susulmaz, durulmaz, uyunmaz.

Sokak adlarına bağlanmadan
kimi bir çiçeği, bir yemişi
Karanfil, Ahududu, Ayva
bir şehri
Bursa
bir kişiyi – tarih midir, değil midir kestirilemez artık
Tomtom Kaptan, Halepli Bekir, Hasnun Galip
bir ağacı
Abanoz
bir işi, bir dükkânı
Karanlık Bakkal
gösterir, kimi çağrışımlarıyla anlamını yitirir
Pelesenk, Kalyoncukulluğu
kimi bir savutu ölmezleştirir
Altıpatlar
kimi ise, eskimişliğinde güldürücüdür
Tarlabaşı
kimi daha kutsal bir özellik taşıdığı gibi

Çukurcuma camii
ne var ki, hepsi, kendine göre bir özellik yontmuştur adsızlık taşından
evler seçmeli derim, içindekilerle birlikte evleri seçmeli derim, birtakım şeyleri anlatabilmek için.

Sakızağacı'ndaki ev Plevne savunmasından önceki yıllardan kalma olsa gerek, bana anlatıldığına göre. Kaç kez gözümde canlandırmak istedimse, önce karanlığı geldi kapladı ortalığı. Yüzü oldukça dardı. Birinci kat pencerelerinin ince uzun demirli düz parmaklığı altında bir bodrumsu onarımevinin gene parmaklıkla bezeli demir kapısı. Sokak kapısı pencerelerin solundaki sayvansı yerin karanlığında, dimdik yükselen yedi sekiz basamağın üstünde duruyordu. Pencerelerin sağında, biraz altlarında, bir posta kutusu.

Posta tutkum o zaman başlamış olamazdı. Okumam yazmam yoktu daha. Dış dünya ile en sağlam bağlantımın bu kutularda simgeleşeceğini bilemezdim. Gene de severdim o kutuyu, ellerdim, atılacak mektup geldiği zaman dişli dudakların kâğıdı nasıl emip yuttuğunu seyrederdim pencereden.

Kapıdan içeri girilince karanlık başlardı. Evi gezdiğimi anımsamıyorum. İçindeki eşyayı, üç kata bölünmüş eşyayı, çok sonraları, tek bir apartman dairesinin yayvanlığı üzerine sıralandığı zaman bir arada görebildim. O karanlığın içinden sivrilen bir tek dikdörtgen vardı, alt kat pencerelerinin aydınlığı dışında. Garip kılıklar içinde, tabanı damarlı geniş bir odada, biribirilerine bir şeyler anlattıkları kollarından, ellerinden belli üç kişiyi gösteren bir resim. Bakmıştım uzun uzun bir kez. Biri, kimdi bilmiyorum, Faust, Doktor Faust'un resmi bu demişti. Bir şeyler daha anlatmıştı, aklımın pek ermediğini kestirebildiğim şeyler... Şeytan vardı o resimde, sevmemiştim bu işi nedense. Ama o resim, aydınlık tek kata gitmedi. Sakızağacı'ndaki evin üç katı da karanlık mıydı, bilemeyeceğim. Aydınlık eve geçilmesini daha iyi anlayabilmek için sözünün edilmesi gerekeceğini düşündüm, o kadar. O

karanlık evde insanlar büyümüş, ağlamış gülmüş, şarkı söylemiş, piyano çalmış. Lambaların yumuşacık, gölgeli ışığından, elektriğin ölügözü ışığına, hem de ağır, koyu kırmızı kumaşlarla büsbütün öldürülen ışığına geçilmiş. Okul ödevleri nasıl yapılırmış o karanlıklarda, kitap gazete nasıl okunurmuş, hâlâ akıl erdiremiyorum. Avusturyalı subaylar, Alman subaylar nasıl çağrılıp eğlendirilmiş, gözümün önüne gelmiyor. Karanlık, kadınların süt aklığında kalmasını mı sağlıyordu, yoksa öyle görünmesini mi?

Bu evde insan önemliydi, yaşadığı ölçüde, yaşadığı biçimde. Kentsoylu Avrupanın yarattığı bu, gece gündüz ışığı boğmakla görevli eşyalar arasında, süt aklığındaki kadınların yazgısı evde kalmaktı galiba.

Önce babalarına bakmak zorunda kalmıştı kızlar. Kızların en büyüğü. Daha küçükleri okula gider, çeyiz düzer, evlendirilmek üzere çalışılırken ablaları prostat olmuş babalarının başında beklemişti. Günün birinde, gerektiği için, sonda salıp babasını rahatlatmasını da öğrenmek zorunda kalmıştı. Evdeki tek erkekle, evin tanrısıyla uğraşmak, ona kulluk etmek, yalnız onun hakkı olmuştu. Babasının ölümünden sonra da, anasının ölümüne dek, anasının bekçiliğini ederken, dağılmağa, satılmağa başlanan ev eşyasına, kiraya verilen en üst kata bağlı olarak dışarıda çalışmağa başlayan öteki kızlardan çok sonra, o da başlamıştı çalışmağa. Birkaç kez en küçüklerini evermek umuduna düşmüşler, vazgeçmek zorunda kalmışlardı. Kimi zengin kız istiyordu, kimi evin bütün haklarını, kimi şunu, kimi bunu. Oysa o, abla, büyük abla, en gizli yerini bildiği, can verdiğinde gözlerini kapattığı babasından kalan evin parçalanmasını istemiyordu, bu son dayanağından olmak istemiyordu, yaşlanıp

> ondan sonrasını düşünmeğe hiç yanaşmıyordu ya, belli belirsiz bir korku gitgide kök salıyordu içinde, yaşlanıp, diyerek duruyor, düşünmeyi bırakıyor, sırtındaki ürpertiyi getirip koyuyordu, o "yaşlanıp" diye başladığı, arkasını getirmediği düşüncenin yerine

yaşlanıp
yaşlanıp... atılmak, atılmış kalmak, gençliğini bildiği, her gün Beyoğlu'ndan geçerken gördüğü bunca yaşlı kadın gibi olmak istemiyordu.

O daha sonralarıydı gerçi. Ama korku içine kök salmıştı bir kez.
Üçü de evde kaldı sonra.

Öyküyü başka bir sokağa taşıyalım. Sakızağacı'ndaki evden yıllarca yıllarca sonra yapılmış evlerin dizi dizi durup, biribirine benzerliği içli dışlı sürdürdüğü bir sokağa.

Beyoğlu'nun sayısız sokaklarının herbirinde görüldüğü, görülebileceği gibi, burada da kediler
aç, tok, yarı-aç, yarı-tok, her zaman uykuda, her zaman tetikte, her zaman horalaşıp uyuyarak, doğurup öldürerek ağaçlarda
incirlerde, akasyalarda
damların kiremitlerinde
kömürlük damları, bir aşağıki evin damı, sonsuz unutulmuş, eski dere yataklarına doğru inen dam denizinin dalga dorukları halinde
yaşayıp dolaştıkları halde, balıkçının, ciğercinin sesine iki sokak öteden geldiğinde kulak diken, yaklaştığında da sokağa inen
sokağa inerler, balıkçının ardından yürüyen kediler ordusuna katılırlar sessizce. Hiçbiri saldırgan değildir. Balıkçı bir kapının önünde durdu mu hepsi durur, kıçım yere kor, sıralandığı çembersel çizgiden balıkçının ellerine diker gözlerini. Balıklar temizlenir, balık fiyatına göre çok ya da az kedi doyurur o noktada karnını. Doyanlar geri kalır, mahallesine, sokağına döner. Doymayan, balıkçının ardından adımını uydurur ona,

başka kapılara, başka sokaklara doğru. Ciğerci ardına takılan kediler ise ciğerciden çok hanımlarına yılışmak zorunda kalacakları için ciğerci ardından giden kedi çok daha azdır

ya da gün boyu güvercinleri esneyen ağızları, kısık gözleri titreyip titreyip duran kulaklarıyla izleyen kediler evlerin, kapıların, pencerelerin önünde, ardında, çöp tenekelerinin içinde, merdiven boşluklarında, küf kokulu karanlıklarda, aralıklarla bahçelerde, kömürlük damlarında, ağaçlarda dolaşır, uyur, avlanır; sık sık bir sıçan ölüsü, bir fare ölüsü ya kaldırımın orta yerinde, ya bir çöp tenekesinin en üstünde görülür; kedilere sorulsa pek ilgilenmediklerini, aralarından birinin biraz beden eğitmek istemiş olabileceğini söyleyeceklerdir bana kalırsa. Şarkılar gene gelir pencerelerden, radyolar sonuna dek açılır. Ama birtakım pencerelerin ardında oturan yaşlı kadınların düşündükleri ya da bekledikleri kızları evde kalmış kızlardır. Kendileri evlenip kız doğurmuşlardır ama bu kızları evlendirmesini bilememişler, bu kızlara evlenmeleri olanağını verememiş, kazandıramamışlardır. Daha kötüsü de vardır gerçi: Kimi kız zar zor evlendirilebilmiştir de evlendiğinin daha farkına varmadan dul kalıvermiştir günün birinde. Dul kalmak bu sokaklarda boşanmış olmaktan, daha daha, evde kalmış olmaktan daha az kötü değildir. Dul kalan kızların yeniden koca bulduğu sık görülmez. Çalışır, gidip gelir, yaşlanır, kocarlar. Bir noktadan sonrası, dönülemez bir yola girdiklerini açık açık anladıkları günden sonrası bitmez tükenmez bir işkence halini alır çoğu için. Bütün umutları kuruyup gittiği zaman giysileri, başlık ya da örtüleri, renklenecek, çarpıcı oluverecek, her türlü dirim belirtisinin söndürülmeğe, kırılmağa çalışıldığı yılların acısı çıkarılacaktır. Modalar değişecektir, renkler, kumaşlar değişecektir, ama her yeni dizge içinde, bunca yılın saygınlığını hiçe sayacak bir giyim bulunacaktır.

Pencerenin önünde koca bir duvar vardı. Ev duvarı, bahçe duvarı değil, toprak kaymasın diye koca koca taşlardan örülü kabasaba bir destek duvarı. Üstünde, üst katın pencerelerine uzanan

bir yığın osurukotu, akasya bozuntusu çalılıklar karayeşil aydınlıkta konsolun üzerindeki resim, aynı çerçeve içerisinde, yıllardır aynı kırık camın altında, aynı temizlik parıltısı içinde, onu ilk görüşümün üzerinden geçen 23 yılın öldürücü aydınlığıyla biraz daha silikleşmiş, biraz daha sararmış, 1928'lerin rastıklı, sürmeli, sıkmabaşlı, bacak bacak üstüne atmış genç kadınını gösteriyordu. Resmin öyküsünü yıllardır bilirdim.

"Sizin evleriniz hep ışıklıydı, biliyor musun? Her zaman bir rüzgâr eserdi evlerinizin içinden. Çocukluğunda karanlıktan ürkerdin. Karanlıkça geçeneklere seni alıştırmak için az mı uğraştım. Halanın, teyzenin evlerinde nasıl sıkılırdın. Kedi buldun muydu yakalar pencerelerden birinin önünde severdin saatlerce, arkanı karanlığa, sözlere, yüzlere dönüp, kedi bulmadığın zamanlar dergilere, modellere saldırırdın. Tek seni pencere önünde, yüzün sokağa dönük tutacak bir şey olsun da... "

Resmine bakılırsa Nevzat Hanım pek güzelmiş o zamanlar. Leman Hanımdan az dinlememiştim o öyküyü.

"Büyükada'ya gitmiştik, çamların altında yemek yemiştik..."

(Tahta masalarda, hasır iskemlelerde o zamanlar yenen yüzlerce yemekten biriydi bu...)

"Birden Münir Bey yepyeni bir oyun çıkardıydı ortaya: Almanya'dan gelmiş küçücük bir fotoğraf makinesi..."

(Münir Beyin Nevzat Hanıma iyi koca olamayacağı çoktan anlaşılmıştı. Gözü paradaydı, evdeydi; o karanlık Sakızağacı evinde...)

"Bu yeni evimiz de inadına karanlık ya... Baksan a, güpegündüz oda loş, mutfaktaysa sabahtan akşama dek ışık yakıyoruz... "

(Resmini çekerken, Nevzat Hanımın filmlere en uygun bir oturuşunu yakalamıştı Münir Bey. Sonradan öğrenmiştim zaten, o günlerde kadınlar en çok Greta Garbo'yla Pola Negri'ye öykünürlermiş... Nevzat Hanımın başparmağı çenesinde, ikinci par-

mağı şakağında, geri kalan üç parmağı ise bir gülün üzerine kapanmış gibi incecikten kıvrılmış; apak yüzünün üzerinde iki koca kara oyuk gibi duran gözleri süzgün; açık renk, yapma ipek çoraplarının parıltısı, enli, kaba...

Kalçadan sıkılmış kısa eteğin bir ucu yerde sürünüyordu, dizleri açıktaydı; pabuçları sivri uçlu, atkılıydı. Masaya dayalı dirsekte filmlerden öğrenilmiş bir meydan okuma havası; göbeğin biraz altında, göğe bakan avucuyla öteki elde ise, bir dalgınlık...)

Birkaç yıl sonra, umutlar Nevzat Hanım için de solmuş, kurumuş çiçeklerden ayrım taşımaz hale geldiği günlerde evi satıp bir daireye geçmeğe karar vermişlerdi. Bu kararla birlikteydi sanki; öyle anlatıyordu Leman Hanım, evin tavanarasında, mutfak köşelerinde, kilerlerde, yüklüklerde, merdiven aralıklarında ufak ufak sıçanlar görülmeğe başlamış. Başlarını uzatıp bakıyor, boncuk gözleri, bir an, ışıldayıp yitiyormuş, uzun kuyruklarını artlarında sürükleyerek. Sıçanlar artmış, boyları uzamış, irileşmiş; havagazı borularından, elektrik saatlerinin üzerinden sarkan kuyruklar korkusuzlaşmış; ekmek, sebzeler, yumurtalar eksilmeğe başlamış. Evi gezmek isteyen müşteriler ürküp vazgeçmesin diye kedilerin sayısı beşe çıkarılmış; birkaç sıçan yakalanmadıkça kedilere yemek verilmemesi denenecek olmuş. Kediler azmış, kovalamacalar her gün daha yırtıcı olmuş. Güzelim çeşmibülbüller, sırçalar, lamba karpuzları teker teker kırılmış, resim çerçeveleri camları zedelenmiş, çatlamış, un şeker keseleri yırtılmış, kömürler ortalığa saçılır olmuş. Leman Hanımla Nevzat Hanım ellerinde süpürge faraş, kırılan döküleni toplamağa, evi gezmeğe gelenlere bir şey belli etmemeğe çalışıyor, müşteri bulunmaz korkusu içinde uykuları kaçıyormuş. Bir yandan da sağlam kalan eşyayı sandıklara kasalara dolduruyor, hazırlanıyorlarmış. Ev satıldıktan iki gün sonra, 700 m. ötedeki kira evi ile baba evi arasında bir araba dört kez gidip gelmiş; lağım onarımı yeni biten sokakta sarsıla sarsıla giden kasaların içinde kırılan dökülenin hesabı ancak birkaç gün sonra meydana çıkmış, arabanın son gidişinde bir sepete tıkılabilen iki kedi yol boyunca miyavlayıp durmuş; yeni eve

bir türlü ısınamayan hayvanlar ertesi gün kaçıp eski eve gitmiş. Evin yeni sakinleri, temizlik yaparken buldukları sıçan pisliklerine şaşmışlar ama arka avluda dolaşan kedilere güvenmişler. Yeni gelen hanımın eski ev sahiplerinin pisliğinden pasaklılığından yakındığını Leman Hanım haftalarca sonra öğrenmiş ama sıçanlardan yakınıldığını duymamış, epey şaşmış...

Öykü, yıllarca önce orada kesilmişti

"Güneş tepede de dursa..." ev karanlıktı. Evlerin karanlığı üzerinde duruyorduk hâlâ.

Oysa eşyanın öyküsünü öbür evde, tek katta, apartman dairesinde, gözlerimle, ellerimle, gerçekte, şimdiki anılarımla kurdum.

Bu eve girerken şaşırdım; bu eve, en yeni evlerine yani, tek kattan sonra, yıllar boyu çalışıp uğraşıp biriktirdikleri parayla bir katını satın aldıkları iki katlı, yıkılan bir yokuş üzerindeki evlerine girerken nasıl şaşırmayabilirdim? Kapının önündeydim daha, bir sıçan fırladı attı kendini ayaklarımın altından. Sıçan değil, keme. Lağımdan kaçmış, yolunu şaşırmış dedim kendi kendime, yoksa sokaktan benimle birlikte mi girmişti? Bakkal bodrumlarının semirttiği o kemelerden biriydi belki de. Leman Hanım ağır ağır iniyordu merdivenden, görmemiş olacaktı. Merdivenin dibinde koca bir tekir, gözlerini kısmış bana bakıyordu.

"Bu kaçıncı kedi," diyordu Leman Hanım. "Elimize doğuyor, büyütüyoruz. Yenileri doğuyor, yaşlananı ölüyor. Üzüntü. Ama nasıl başa çıkarız bu canavarlarla, bunlar olmasa..."

(Canavarlara alışmışa benziyor, diye geçiriyorum aklımdan)

"... İki kardeş birlikteyiz ya hep, sen ona bak. Evlenmedik de daha mı kötü olduk yani? Kazandığımızı gene kendimiz yedik. Bu evi de alabildik işte... Geçmiş, bitmiş her şey, tasa etmeğe değmez artık. Bura-

yı ucuz diye aldık ya, ne bilelim bu koca koca canavarların burada yerleşmiş olduğunu? Daha küçüklerine alışmıştık artık, sesimizi çıkarmıyorduk, bütün sıkıntımız mutfağı, yatak odalarını korumaktı. Gerçi bunlar ne mutfağa giriyor, ne odalara, bodrumda, merdivende boy gösteriyor, gerisini bize bırakıyorlar. Ne yapalım. Öyle yazılmış... İnsanın kendi çocuğu olmayınca, bütün ömrünü başkalarının çocuğuna bakıp onları benimseyerek geçirirse..."

Sesindeki, sözlerindeki burukluk birazdan geçerdi. Yatak odasındaydık. Yaşlandıkça yatak odasından başka yerde oturmaktan hoşlanmaz olmuştu, öyle diyordu. Nevzat Hanım yoktu evde. O yarı yatak yarı oturma odasında boş pudra allık kutularının,

(İçlerinde, biliyorum, akla gelmeyecek ıvır zıvır vardı...)

sararmış işlemeli örtülerin, ayna kenarlarına sıkıştırılmış sararıp duran resimlerin, incik boncuk kutusunun, saç maşalarının, zıvanalarının, solmuş yapma çiçeklerin, her gün silinen ama sinek pislikleriyle esmerleşmiş, kapağı köşelerinden diş diş yırtılmış, kopmuş kitapların saatleri hep aynı anda durmuştu. Dolaplar, yatak, konsol bambaşka bir çağın sağırlığında, yabancılıklarını haykırıyorlardı. Temizlik bile eskimişti o odada. Hâlâ boyanıyorlardı herhalde, ikisi de. Konsolun üzerinde yeni allık, pudra kutuları da vardı. Yatak eski yataktı, iki kişiye göre düşünülüp yaptırılmış. Divan eski geniş divandı.

"Korkmuyor değilim elbet. Ama merdivenlerden inince, koca bir sopa dayadım duvara, onu alıp yere vura vura gidiyorum sokak kapısına. Yanaştırmamağa çalışıyorum senin anlayacağın. Sopayı kapıya bırakıyorum, dönüşte aynı iş... Ne yapalım. Yani evimizi mi bırakacağız şimdi bunların yüzünden. Bana sorarsan hep bodrumda oturan, sürünen desem yeri, kocakarının yüzünden... Kocakarı dedim diye gülme. Su içinde doksan, doksan beş yaşında..."

İki evin arasına girmiş o apak apartman katının oturma odasını anımsıyorum. Duvarların çiğ aklığı, pencerelerden dolan bol aydınlık, Sakızağacı'ndaki evin karanlığına göre düşünülmüş eşyayı inanılmayacak ölçüde çıplak bırakıyordu. Mütareke yıllarından kalma gramofonun

(Yeniliği, ses borusunun dolaba sokulmuş olmasıydı galiba)

kapılarını açıp kaç kez sokmuştum başımı borusuna. Çalmazdı o zamanlar bile. Yıllardır bozukmuş, öyle derlerdi. Tozlu bir kokusu vardı, severdim. Piyanonun önündeki iskemlenin de vidası dönmezdi. Arap işi oyma, kakma sedirle yaldızlı aynası tavana dayanan konsol başka başka beğenilerin rastgeleliğiyle yanyana gelmişti. Bir zamanların kocaman bir ayaklı lambayı örten kırmızı ipekli abajuru öbür odada tavandan sarkıtılmıştı. Bunları sormayacağıma karar verdim. Çocukluğumda pek garip bulduğum ampulü ile yatağın başında hâlâ duran gece lambasına daldım.

"Zavallı ihtiyarcık... Torununun eline bakıyor. Ne torun ya o da..."

Bir başka sokakta, pencerenin önünde dalıp gitmiş bir yaşlı kadının, eve dönüşünü beklediği kızı gene yorgun gene bıkkın gelecek, gene en ufak terslik karşısında parlayacak. Ev işlerinden kendine ayırdıklarını yapacak. Yatma saati ikisini de bir gazetenin, derginin üzerinde iki büklüm uyuklar bulacak. Gecenin içinde yapayalnız iki kadının boğazlarından, genizlerinden çıkan ince sesler, horultular, kurumuş ağızlarından gelen şapırtılar duyulabilecek. Duyacak biri olsa tabii... Ama olmayacak.

Gecenin içinde dövülen kadınlar, bıçaklanan kadınlar çığlık çığlığa bağıracak. Bu sokakta değil. Ana caddeye daha yakın yerlerde. Koynunu gece gündüz satanların artık biraz dinlenmeği düşünecekleri saatte onlardan daha alımlı ama daha yorgun, onlardan daha az dayanabileceklerini bilen kadınlar tek başlarına olsun, yol göstericileriyle olsun sokağa dökülecek. Çekişmeler sert olacak. Her ardına takılana yüz vermeyecek, gerekirse kendini savunmasını bilecek. Bunları uzun süre başarabilirse, başkaları-

nın yol göstericisi olabilecek denli yaşayabilecek. Ana sorun satışın nerede yapılacağı olacak. Yerler sayısız, alıcılar sayısızdır. Bir ulamdan ötekine geçiş güçtür, bunu başarabilmek için pek çok koşulun bir araya gelmesi gerekecektir. Bunları bir araya getirmeği pek az kadın başarır.

Yaşayışlarının temeli katmerli bir oyunculuk gücüdür. Oynadıkları role kendileri de inanır hale geldiklerinde bir kerte ötede rol oynamağa başlarlar. Bunun da sonu gelmez. Bu katmerli kişilikler içinde boğulup giden, ne olduğunu, kim olduğunu unutanlar az değil.

Ancak, bu kadar yaygın, bu ana caddeyle yan sokaklarını böylesine güçle yöneten bir tecim biçimi üzerine daha başka bir şey söylemek, bir yerde, gereksiz. Açılacak bir ülke yok, etimizin içinde kapatılması gereken bir cılk çukur var.

Ama yalnız ana caddede değil, yan sokaklarda, yan sokakların açıldığı ikincil caddelerde, bunların yan sokaklarında, geniş bir ağ örgüsü halinde içenler var. Şişeler kadınlardan daha kolay yayılır. Ana caddenin iki yanında, gecenin bir saatinden sonra kusmuk çiçekleri açılır. Unutulmak istenen deniz enginliğindeki acılarla anılardan artakalan bir çamurdur bu, asfalt kancıklığının, parke, arnavut kaldırımı sertliğinin yüzüne tükürülen. Beyoğlu, o zaman, bütün güçsüzlerin, enezlerin anası olur, vıcık vıcık koynunda arıtmağa çalışır onları. Yıkılanlar, sızanlar, taşlara, kapı eşiklerine, yerlere kapanırlar, enezliklerini, güçsüzlüklerini, gururlarının, öz sevgilerinin çok ötesinde unuturlar. O noktaya varmamış olanların gururu biraz daha direnir yaraları kanayarak, başkalarında yara açmağa kalkarlar, açarlar da. Kendilerini hiç bağışlayamadıkları, bağışlayabileceklerini düşünemedikleri için olsa gerek, kimseyi bağışlamazlar. Ölümlerine dek.

Evlerde içilip evlerde kalan içki çok çok gülünçleşebilir. Oysa evlerde çekilip evlerde kalan uyuşturucular adamı kısa zamanda sokağa atar. Sokağa düşmenin de sonu yok. Hastanelerle morglar ne ölçüde son olabilirse... Bu kurumuş, gerilmiş, arıklaşmış yüzlerin, kolların, ellerin, kendilerini yakan tutku dışında her şeyden tiksindiklerini sanırsınız. Işıktan, gözlerden bile. Kendi

sıcaklıklarının, kendi kokularının bir damlasını kaçırmak, yitirmek istemezler sanırsınız odalarında, inlerinde. Ama o odaların, o inlerin, o kuru kucakların içinde sık sık yarı aç yarı tok, gözü akıntılı, tüyü dökük bir hayvan yavrusu titrer durur, bir umutsuz arkadaşlığın karşılıklı karşılıksızlığında... Kimin daha önce öleceği bilinemediğinden. Ölmeden önce, unutmanın da unutulduğu yere gelindiğinden.

Sıçanlar, fareler, kemeler hiç boş bırakmaz ortalığı. Geçen yüzyılın ağır demir kapıları; mermer döşeli girişlere, merdivenlere açılır. Otuz yıldan bu yana kapıların demiri azalıp camı çoğalıyor. Mermere açılanı az. Beton mozayık görülüyor daha çok. Eski evlerin yıllanmış küf kokusu, barınan sülalelerce kedinin siyik, sidik kokusuna karışır. Tahta merdivenler azaldıkça kemirgenler çöp tenekeleriyle, aydınlık aralıklarıyla bodrumlar arasında gidip gelir. Bunların da sayısı, kedilerinki gibi, artsa gerek.

Güneş Beyoğlu'nun hemen hemen her sokağına sokulmanın yolunu bulur ama girmediği, süzülmediği, uğramadığı evler belki de çoğunluktadır. Bunlarda insanla hayvanın ilkel birliği bütün gücüyle egemen olur.

Ama insanların hayvan kardeşlerini en çok düşünmeleri, bu bakımı mahalle çapında, caddeler çapında büyütüp yaygınlaştırmaları burada gündelik olay sayılır.

*

Yatak odasında ışığın iyice azaldığı bu saatlerde Leman Hanım, benimle konuşmakta olduğunu, neredeyse unutacak gibi. Dalgınlık içinde söyleniyor sanki.

"Eskiden kapıcılığını yaparmış bu evin. Kocayınca bodrumundan çıkmaz olmuş. Atılacak değil ya kadıncağız. İnanmazsın, torunuyla arada bir kapının önünde karşılaşırız da ondan bilirim bunları. Yoksa kadını daha görmedim desem yeri. Göreceğe de benzemem bu gidişle. Ayıp bir bakıma. Aylardır oturu-

yoruz burada. Bir güncük olsun inip hatırını sormadım. Ama sorup da..."

Bu yaşta Leman Hanım kendi ölümünü düşünse gerek artık. Çok yaşlı, ölümü kendilerine çok yaklaştırmış insanlara yaklaşmanın artık korku verdiği yaşa gelmiş. "İnsan her zaman yardımına koşmalı insanın" diye diye bu yaşa gelen Leman Hanım, bundan böyle bodrumdaki kadının inim inim inlediğini işittikçe yerinden kımıldamayacaktır herhalde. Ne var ki, kadının inlemeden ölmesi de olası.

"Yukarı katta oğlu ile birlikte oturan bir kadın var. Oğlu pek uğramaz... gibi. Anlayacağın onu pek görmem. Kadınsa biraz hasta... galiba... alkolik... galiba..."

Birtakım şeyler hâlâ güç çıkıyor ağzından. Bu kadının alkolik olması, hâlâ, "söylenecek şey değil".

BİR SÖYLENCEDİR BEYOĞLU

~

1.

Bir söylencedir Beyoğlu. Her söylence gibi de apayrı iki öğeden oluşmuştur: Bir yanda söz öğesi; sözün işlettiği karmaşık bir duygu, düşünce, çağrışım, ipe sapa gelmez söylentiler, üst-söylence makinesi... Bir yanda da olgular; gerçeklik adını veriverdiğimiz, gene de, tek tek her birimizin kendi gözünden, kendi kulağından süzülerek kafalarda biriken bir olmuş bitmişler, olagelenler, olacaklar ırmağı.

Eski her büyük şehrin, neredeyse temeli atılırken açılmış lağımının, ana lağımının yanı sıra, büyümenin, her zaman daha çok istemenin yavaş yavaş oyup açtığı bir düş döküntüsü, istek artıkları yatağı vardır. Beyoğlu böyle akaklardan biridir. Bir düşkünlük söylencesidir.

2.

Kimi söylencenin ayrıcalığı vardır. Söz öğesi ile gerçekliğin arasında ikisini de etkileyen, ikisini de yaşatan bir inançlar demeti oluşmuştur. Törenleri, ayinleri gerektiren bir inançlar demeti... Öyle ki, sözün işlevi bu inançları dile getirmektir; gerçeklik ise ancak bu inanç demeti aracılığıyla yorumlanabilir. Akıp gidenin içinde bir şeyler yinelenip tapınçlaştırılır. Bir şeyler kurban edi-

lir; bir şeyler el değiştirir, sunulur, alınır.

Sürüngen omurgası esnekliğindeki Doğruyol'un binlerce kaburgası, binler binlerle kas lifi içerisinde, yoksullukla yaşama açlığının, sevinçle karamsarlığın, umutla umarsızlığın üst üste bindiği bir kargaşa içerisinde, gövdeler sunulur, alınır, paralar kurban edilir, mallar el değiştirir. Dünya dediğimiz, yaşam dediğimiz, bundan başka bir şey değildir, der burada yaşayanlar.

Kurur giderler, çürür giderler; üstte tanrı, altta kara toprak vardır. Her yerdeki gibi. Yalnız, bu kara toprağın da altında, usul usul denize akan, akması beklenen, umulan, sintine suları birikir koca şehrin. Zaman zaman tıkanır akak. Kokudan durulmaz. Yüzyılların öğrettiği, suların er geç, gene de denize akacağıdır.

3.

Döşek, minder, sedir, sandalye. Oturulacak, yatılacak, sevişilecek, dinlenilecek, uyunacak. Bunların çağla değişen biçimleri. Boylar, renkler; döşemelik kumaşların niteliği.

Masalar, tablalar, sehpalar. Kaplar.

Dolaplar, çekmeceler.

Ardımız sıra sürüklediğimiz nesneler selinin uğrak yerleri, tozlanma yerleri, tortulaşma yerleri. Aletlerimiz, gereçlerimiz.

Sonra da aynalar. Yaşadığımızın, başkalarının aracılığından geçmeyen, başkalarını gereksemeyen kanıtlayıcıları.

İnimizi donatırken, daha sonra da, süslerken özen gösterdiğimiz, seçtiğimiz, sevdiğimiz, bir gün usanıverdiğimiz, övünüp gösterdiğimiz, kaldırıp attığımız bu nesnelerin topu, önce "yeni alınmış"tır, sonra "yeni"dir, sonra "alışılmış"tır, daha sonra eskimeğe başlar; eskimenin çeşitli biçimleri vardır bir yaşam boyu görülen... Geçerliği geçmişlikten, günün çizgilerine uymaz olmuşluktan işlevsiz kalmaya, delinip, kopup, parçalanmaya giden... Daha sonra da, bir yaşam boyunu aşıp zamanın dışına çıkar görününce, içindeki tahta kurtları kemirmelerini sürdüredursun, kağşamalar ara ara kendini duyuradursun, değişmezliğin, sarsılmazlığın, zamanın dışında kalmışlığın, etkilenmezliğin, ölmezli-

ğin simgesi haline gelir kimi nesne. Tarih bu yıkılmazlarla yazılır. Salt ömürleri biraz daha uzun olabildiği için. O nesneleri yapan eller çoktan dağılmış olsa da arada bir anılırlar. İnsandan çok daha uzun süre yaşayabilen nesnelerdir dünyayı sürdüren. İnsansa, bunları yapmış olmakla övünür ancak.

4.

Bir ev dağılmakta şu sırada. Ölen teyzemin evi.

Ölüm içime yavaş yavaş yerleşir. Sanırım, başlangıçta, bir inanamama duygusunun bugüne erişebilmiş kalıntısıyla, yakınlarımın ölüm haberini bayağı bayağı soğukkanlılıkla karşılarım. Onunla son görüşmemizden birkaç fotoğraf kalmış gibi gözümün önünde:

Düşünde öldüğümü görüp ağlayarak uyanmış o sabah, birkaç saat sonra da ben Ankara'dan çıkagelmişim: Fotoğrafta teyzem sevinçten ağlıyor; gözleri görmez olduğu için yıllardır iş yapmaya yapmaya derisi incelmiş, yalızlaşmış, tazelenmiş elleri, ince, benim bileklerimden bile ince bilekli

ninemden bu yana teyzemde, annemde, kendimde gördüğüm aynı ince, sıska, kuru bilekler

elleri ellerimi tutan, geriye doğru kayıp duran başörtüsüyle, otura otura kendiyle özdeşleştirdiği koltuğundan fırlayıp koşmak istermiş gibi öne doğru uzanan teyzem; sofra başına getirip altına sandalyeyi sürdüğüm, oturttuğum, tabağındakini görmek istercesine eğilen ama ince parmaklarıyla

sonu gelmeyecek sanılan yıllar boyunca, en incesinden en sıradanına kumaşları elleyip yoğuran, iğne batırıp çeken, kumaşları biçip yok ettikten sonra giysiler yaratan usta bir terzinin ince parmaklarıyla

çatalı bulduktan sonra tabağı beceriksizce yoklayan teyzem; körlüğünün ilk sıralarında günün, haftanın, ayın yağmurlarını sayan, görmediği insanları seslerinden, kokularından –belki de gözü gö-

renlerden çok daha iyi– tanıyan ama artık, konuşmalara pek kulak vermeden, görmez gözleri dalgın, kestirilemeyecek bir noktaya bakışını dikmiş duran teyzem; çıkıkça elmacık kemikleriyle, iyice kırışmış göz çevresiyle (artık büsbütün küçülmüş) yüzünü, evliliğinin ilk günlerinde çektirdikleri fotoğrafta enişteмin yanında dimdik duran eski, çok eski bir çağın genç, diri, güzel, dünyaya çekinmeden bakan kadınının yüzünde güçlükle bulabildiğim, ama gene de bulabildiğim teyzem...

Çocukluğumda "başımı kaşırsan beş kuruş veririm" oyunuyla beni oyalamanın en iyi yolunu bularak dikişini sürdürür, aksatmazdı teyzem. Saçını çözmem, yalancıktan ayırıp belik belik örmem, gene çözüp başını kaşımam, topuzunu yapıp tutturamamam epey sürerdi ya, hoşuna da giderdi herhalde.

Bebekliğimde Kadıköy'den Moda'ya talika ile götürdüğünde durmadan sorduğum "o ne, şu ne, bu ne?"lere verdiği yanıtları yakın zamanlara dek, hâlâ gülerek anlatırdı.

Yaşamımda belki de ilk kezdir bir fotoğrafını saklamak istiyorum bir ölünün. Hem de o gençlik fotoğrafını, enişteмle birlikte dünyaya çekinmesiz bakanını. Enişteme o yılların yakışıklı erkeğine yakıştırılan pozu verdirmişler. Teyzem kutuya dik dik bakmış.

O fotoğraf kızlarına kalacak.

Belki de ilk kezdir, odasında durmuş, kullandığını gördüğüm, taş aynasında saçını, şapkasını, örtüsünü düzelttiğini seyrettiğim bir konsol, evimde dursun istiyorum. Dağılan evin bir parçası bende kalsın diyorum. "İyi," diyor teyzemin kızı, "evimizin bir parçası olsun kalır. Size geldiğimde görür, evimi ansırım."

5.

Çok sonra anlıyoruz geçiciliğin anlamını.
Önceleri günler vardır yalnız. Şu gün çamaşır yıkanır, şu gün sinemaya gidilir. O günlerin beklenişi, yılgısı ya da ödüllük niteliği yaşanarak, geçirilir öbür günler. Yazın denize gidileceğini, kışın

kar bekleneceğini öğreniriz. Günün birinde de öğrenilecek her şeyi öğrendiğimize karar veririz.

Bundan böyle her şey belli bir düzen içerisinde akıp gidecekmiş gibi yaşamağa başlarız.

Ama sık sık sarsılıp bozulur bu düzen; yeni düzenler kurarız hemen. Belli günlerin, sürelerin, süremlerin işleri sürüp gider gene de. Toprak insanı süremlerin biribirine benzemezliklerini çok iyi bilir. Şehirli çocuk ise adam olur, hâlâ hafta sonu diye bir değişmezin, belli işlere sımsıkı bağlı süremlerin ardındadır. Pazar günü gezmemenin, hafta sonu içmemenin, denize gitmemenin de bir yaşam örüntüsü olabileceğini anlamak vakit ister önceleri, yürek ister. Neden sonra, "bir zamanlar böyle miydik ya?" boyutlarına girerek gerçekliği çarpıtan anılar salkım salkım her yanımızı bürüyünce, geçiciliğin farkına varmağa başlarız.

Yol orada çatallanır. Anılarla ayakta durulur, ya da, ayakta durabilmenin yolu anılardan geçmez. Karar sizindir.

6.

Belki ancak haftalar, aylar sonra "teyzem öldü" diyebileceğim diyorum kendi kendime, ancak o zaman yokluğunu anlayacağım.

İstanbul'a bir iş görüşmeğe gidecektim. Teyzemin kızından gelen bir mektupta annesinin ansızın hastalanıp ağırlaştığı, ama iki gündür biraz daha iyice olduğu yazılıydı. Ertesi sabah yola çıktım. Hava adamakıllı kararmıştı oturdukları sokağa yaklaşırken. Ansızın, teyzemin ölmekte olabileceği, belki de öldüğü geldi aklıma. "Yoktur böyle bir şey," demek istedim içimden, başaramadım. Mektubun yazıldığı günden bu yana geçen günler vardı, hastalığın niteliği vardı, ölüm haberinin ulaştırılması için geçecek süre vardı; hepsi, nedense, bir araya geliyor, bir tek anlam iletiyordu.

Kapının önünde duraksadım. Oturma odalarının penceresi, o saatte öyle aydınlık olmazdı, içeride bir kalabalık vardı sanki. Kapıyı çaldım. Sokak kapısının camı ardında, dairelerinin kapısı açıldı, o saatte orada görmeği hiç beklemediğim bir tanıdık belir-

di içerinin aydınlığında. Düğmeye bastılar, merdivenler aydınlandı, camlı kapının ardında yüzümü tanıdılar, içeriden teyzemin kızı çıkıp koştu, merdivenden inip kapıyı açtı, boynuma sarıldı, "Marruş öldü," dedi ağlayarak. Bunu beklemiyor muydum? Teyzeme benim taktığım adla haber veriliyordu ölümü bana. Cenazeyi o sabah kaldırmışlardı.

Çevremi alan, başsağlığı dileyen o ahbaplar, dostlar kümesi içinden üç kişi, bunu yazdığım sırada, teyzemin göçtüğü yere göçmüş durumda.

Şimdilik, diyorum, yapacağım tek şey, o konsolun sağ ardında duran ilk pencereyi anımsamak olacak; "aynaya bakan teyzem" fotoğrafını yerleştirdiğim ilk odanın penceresinden dışarıya bakacağım; kapalı, ışığı kıt bir dünyanın loşluğunda öğrenmeğe başladığım duvarlara, arnavut kaldırımlı sokaklara, yağmurun biriktiği çukurcuklara, o zamanlardan bugüne daha da kararıp islenerek, küflenerek, aşınarak, tozlanıp kirlenerek gelen alnaçlara, pencerelere, buruşan yüzlere çevireceğim gözlerimi. Yüzler taşlar gibi değil üstelik. Buruşmaları, kırışmaları, geçip giden yıllardan olduğu kadar, yaşamları karşısındaki hoşnutsuzluktan da...

7.

Konsol, şu sırada, o aydınlık odada duruyor hâlâ. Teyzemin öldüğü yatağın karşısında. Bir süre sonra Ankara'ya gelecek. Yaklaşık olarak doksan yılını Beyoğlu'nun değişik kuytularında geçirdikten sonra bambaşka bir iklimde, tozun, isin, dumanın her şeyi örtüp sıvadığı bir yerde, kupkuru, elektrikle yüklü bir havada, yeni bir evin, yeni bir düzenin parçası olacak. Ev yeni değil, ancak konsol açısından yeni sayılabilir. Ama kurulmuş bir düzene katılırken o düzeni sarsacak, adımlara, işlere yön veren öğelerden biri olacak evin içinde. Bütün anı yükü, çekmecelerine sinmiş bütün koku yumakları ile.

Aydınlık odanın son yılları, teyzemin loşluktan, karanlıktan başka bir şey görmediği yıllara rastlıyor. Oysa geriye doğru gi-

dersek karanlık bir odada, günün en aydınlık saatlerinde bile ancak loş denebilecek bir odada buluruz kendimizi. Konsol bu odanın en kuytu köşesinde; ama önünde durup aynasına bakanlar, yüksek pencereden gelen eneze aydınlık yardımıyla kendilerini görebilirler.

o odada, o aynanın karşısında sakalımı çok traş ettim

Pencerenin iki yanında düz demir kanatlar katlı durur. Eni iki kulacı bile bulmayan, üç yanı yüksek yapılarla sınırlı bu çıkmaz sokağın, bu pencerenin karşısına getirdiği, bir başka pencere: Demir kanatları iki yana çekilip katlanmış, perdesiz bir pencere. Ardında kımıldayan bir şey görmedim hiç bu camın.

Bu iki pencerenin altındaysa, gecenin geççe bir saatinden sonra canlanıp gürültüsü, giderek, sarhoş naralarına, kadın çığlıklarına, kavgalara, sövgülere dönüşen çalgılı eğlence yerleri.

Bu odadan öncesi ise, konsolun, ninemin öldüğü yatağın karşısında durduğu oda. Konsol ile sobanın arasında, konsolun sağına düşen geniş, yüksek bir pencere. Soba o evin yüreğidir; erkenden yanar, gece, yatıldıktan sonra soğur. İlk oda dediğim, bu. Ondan öncesini bilmiyorum ama en az iki oda daha vardır bu konsolu görmüş. Ninemin öldüğü gün, aynasının üstüne bir örtü atılmıştı. Ninemin, gençliğinde, hafifçe yana dönerek giysisinin yakasını, fırfırlarını, gerdanlığının ensesine doğru yükselen ucunu düzelttiği, başparmağı ile işaret parmağını kemerine şöyle bir götürüvererek dokunduğu günlerden birinde de duruyorum artık. Konsol belki de yeni alınmış; bilemediğim bir odanın kestiremediğim aydınlığında bilemediğim bir pencerenin şu ya da bu yanında duruyor.

8.

Beyoğlu, çocuklar için, bir dizi dükkân, camlık, kapı, renk, harf, basamak, yokuş olurdu önceleri. Her şeyi bir araya getiren uzun, tükenmez bir geçenek.

Taksim'den Mevlevi tekkesine, Galata'ya inen çatal yolların ortalarına, sonlarına varasıya ezberlenebilecek kapılar, süsler,

harfler, biçimler...

Sonraları başlar yukarı kalkmağa başlardı uzayan boylarla. Geçitlerin, aralıkların, merdivenli, bodrumlu iç avluların üst katları açınsanmağa başlayınca dünya, katları art arda açılan bir kocaman resim gibi büyür, çeşitlenirdi.

Nedense gene teyzemin anısına bağladığım büyük, yüzyıl başlarında yapılışının bütün bezeksel izlerini, biçim dalgalanışını taşıyan bir yapı var; arkasındaki avluda (bahçede diyebilmek güç) yelle ırganan iki olgun kavağın karşısında duyduğum şaşkınlığı gene burada dile getirmem gerek. Kavakları ancak yirmi yaşımdan sonra, Ankara'da gördüm, tanıdım. Oysa İstanbul'da da görebilirmişim. Yoksa o zamana değin ağaçlara hiç mi bakmamıştım?

Süslü alnaçlı Beyoğlu evlerini önce içerilerinden tanıdım. Dışını gördüğüm, algıladığım evler pek azdır ilk çocukluk yıllarımda.

Ensiz, ya da ensizce *görünen*, arkaya doğru uzayan, önü yere yakın olduğu zaman bile arkası bir kuleden aşağıya bakışı anımsatan yükseklikte ev içleriydi bunlar. Neden sonra, üzerinde kuruldukları toprağın dalgalılığının farkına varabildim. Önleri cadde artları yamaç, önleri şehir artları masal evler...

Oysa bizim evden –Beyoğlu'nun üst sınırında, düzlükte duran, gene ensizce görünen, süsü daha az tutulmuş, hiç güzel bulmadığım, yalnız, yeni olduğunu işitip durduğum bizim evden– arkaya gidip bakıldığında gerçekten kırlar, yeşillik kümeleri, sonra da Boğaziçinin güney kesimi, karşılar görülürdü. Bizim bahçenin armutları, gülleri, adsız, gösterişsiz, çiçekli çiçeksiz çalılıkları –bir gün o çalılıklardan birinin dibine ölen saka kuşumuz gömülecekti; elle eşiliveren bir çukurcuğa...– hiç yadırgamadığım, belki de baktığım ama hiç görmediğim şeylerdi; ister yukarıdan, ister aşağıdan bakmakla yetindiğim şeyler. Oysa Beyoğlu'nun arka pencerelerinden, evler, çatılar, yollar, insanlar, hayvanlar, değişik düzeylerde asılı çamaşırlar görürdüm hep.

9.

Anıların yaşattığı insanlar olmak.

Bir bakıma, yaşamımız, anıların oluşturduğu bir zincir, bir salkım, bir yuvar... Nasıl isterseniz öyle düşünün: Çizgi ya da değirmi. Çok yaşlanıldığında, bir koca yaşamın –gene de kısacık görünebilen bir yaşamın–

> daha dün gibi, hiç unutmam, hani sen küçücükken, o esvabı daha geçenlerde verdim ufak tefek bir iki değişiklik yeter diyerek...

ele gelir, tutunulacak tek kanıtları. Kendi anılarımız, başkalarının bizimle ilişkili anıları... Anılardan başka bir şey değiliz. Meğer ki bir başka anı yumağı, yani bir çocuk, bir oğul ya da bir kız doğurmuş, doğurtmuş, büyütmüş olalım, ya da, bir yapıt bırakmış olalım ardımızda. Eylemlerimiz, zaten, anı olacaktır.

Yeni bir şey, yeni bir iş yapamayacağımız gün gelince de –bu işe daha önceleri, sırasında çok daha önceleri başlamamışsak– yaşamımız anıların gevişini getirmek, anı öğütüp durmak demek olmağa başlar. Bir dostum, mektubunda, anamla ilişkili olarak (kendi anasını da anarak) "onunla durmadan anılarını konuşmak gerek"tiğinden söz ediyordu. Çok önemli bir şey gibi geldi bana. Birini ayakta tutmak için ("ayakta tutmak" bile aşırı iddialı bir söyleyiş biçimi olur bu durumda), yıkılıp ufalanıp toz olmasını bir parça geciktirmek için diyelim hiç değilse, belki daha da doğrusu, yıkılırken büsbütün mutsuz olmamasını sağlayabilmek için, anılarını durmaksızın deşelemek, uyanık tutmak, hiçliğin batağına saplanmasın diye uğraşmak, onu kendi varlığına inandırmak... Yani, anılarla yaşatmak.

Buna karşılık, değişik bir yaşam türü düşünebiliyorum. Sırasında, anıların –yaşam içinde bir ikinci yaşam arandığı zaman yapıldığı gibi– bir kitap, bir metinmişçesine ele alınabileceği, ama bir kitap, bir metin nasıl bir süre sonra bırakılıp yaşam sürdürülüyorsa, anıların da bir yana –bir daha ele alınmamak ya da hiç alınmamak üzere– bırakılabileceği bir yaşam. Şimdiki zamanda yaşanmağa çalışılan bir yaşam. Bilmem ama, bir süredir öyle çalışı-

yorum yaşamağa. Ya da bana öyle gibi geliyor. Geçmişi önemsizleştirmek istiyorum belki gerçekte. Kitabı, metni elimizden bırakırken, gündelik yaşama dönerken nasıl kitabı da artık içimizde taşıyorsak, durmadan artan geçmişimin batmış ya da yüzer bütün anılarıyla birlikte, tümümle, ancak bir an'ı bir an'a ulayarak "şimdi"yi sürekli biçimde yaşamağa mı çalışıyorum? Böyle bir yaşam gerçekleştirilebilir mi?

10.

Kimi zaman da, pencerelerin önünde yüksek bahçe duvarları olurdu; kedilerle kuşlardan başka hiçbir şey görülmezdi bu çukurda kalan pencerelerden.

Çöpçü, satıcı arabalarının atları, satıcıların atları, eşekleri, birkaç sokak iti, sayısız da kedi, güvercin, kumru. Kimi evcil, kimi kul, kimi insanlarla öğür ama özgür. Kendimden geçerek baktım bunlara yıllarca. Bir iki köpekten ürktüm, bir iki atın eşeğin arkasından geçerken aramızın genişçe olmasına dikkat ettim; gerisini yakalayabildiğimde, tutup sevdim.

11.

Bodrumlar, sokağa açılabilen pencereleriyle, (açıkta –duvar diplerini neredeyse kerterek– yürürken çok değişik bir ses çıktığı için üzerinden özellikle geçtiğim) ızgaraların altında ancak seçilen – açılıp açılmadığını bir türlü kestiremediğim pencereleriyle, ürpertici kuyulardı hep... Kömürlüklerin, çamaşırlıkların kendilerine özgü kokuları hâlâ burnumda. Küfle eski taş kokusunun karışımı. Sabunlu sularla yanmış odun kokularının karışımları. Uzaktan uzağa kışı anımsatan bir koku, bir de, taze yangın yerlerini... Mermerli merdiven boşluklarının artık pek seyrek silinen trabzanlarıyla basamaklarının aşağıya doğru gözden yittiği yerde başlayan, içinde koca koca kemelerin dolaştığını söyledikleri sürekli karanlıklar. Ürkünçlüklerini evlerin geçeneklerine –arka odalarla ön odaların arasında vazgeçilmez sayılmış, özel yaşamın baş sa-

vutlarından bilinmiş bu zahmetli geçitlere– sandık odalarına, kullanılmaz olmuş gereçlerle dolu, oyuğu, girintisi, karanlığı bol mutfaklara bulaştıran bodrumlar.

Buna karşılık dümdüzlükleriyle, İstanbul'un tümünü –neredeyse– görebilen genişlikleri, her yana açıklıklarıyla, baş döndürücü yükseklikteki taraçalar; evlerin tepesinde, tek engebesi bacalar olan, ancak çamaşır asmak üzere çamaşırdan çamaşıra çıkılan taraçalar. Ama karşıda bir taraça vardı, her akşam kızlar çıkardı oraya, çekirdek çiterlerdi. Arada bir, iki oğlan, üç oğlan, ellerinde cigara, tespih, çekirdek ya da zincir, türlü oyunlarla çalımlı çalımlı konuşur, şakalaşırlardı kızların karşısında. Kızlar yüz vermese, cigaraydı, tespih, çekirdek ya da zincirdi, sözdü, şakaydı, işe mi yarardı?

12.

Geçiciliğin, geçip gidiciliğin farkına varmak
yani yüzlerin kırışmasını, kitapların sararıp kararmasını, birkaç yıl içerisinde bir sokağın, bir semtin altının üstüne gelmesini yaşar gibi, farkına varmak
aynı zamanda, geleceğin de farkına varmak değil midir? Yeni günün, başkalığın, bizsizliğin, belki de umudun farkına varmak değil midir?

13.

Kedisi olmayan tek ev bizimkiydi galiba. Yıllar sonra bir kedi aldığımızda ev kediyi kabul etmeyecek, benim elimle
buna özen göstererek bütün kıyıcılığıyla
benim elimle, onu sonu belirsiz bir yola çıkaracaktı.

Oysa hangi eve gitsem kedisiyle konuşmasını, sevişmesini öğrenirdim. Kucağıma çıkar, yanıbaşımda kıvrılıp uyurlar, burunlarını, gıdılarını saatlerce kaşıtırlardı bu el kedileri. Karanlık mutfaklar, sandık odaları, onlarla birlikte girilince, evimdeki herhangi bir odanın alışılagelmişliğini duyururdu. Ne ki kediler ora-

ya benimle girdikten sonra bildikleri birtakım köşelere, delik önlerine gider, dünyayı unuturlardı. Beni de, elbet...

14.

Sakızağacı / Ak, kara benekli Kız / Yaz-Kış / Kesinlikle loş / Fesleğen, kolonya / Boşluk, sessizlik / Arka: Yok //

//Teyzemle ilişkisi: Çok dolaylı. Bir gün, o evden çıktıktan sonra, İstiklal caddesine sapınca ona (teyzeme) rastlamış olsak gerek. Uzun boyluydu teyzem. Ninem gibi. Daha doğrusu, dimdik yürürdü.//

Önce kokuya alışırdı burnum. Taş, taşlık, eskilik, nem artı fesleğen kokusu. Kapının yanıbaşındaki pencerenin önünde dururdu fesleğen. Hemen elimi uzatır, okşardım; burnuma götürürdüm sonra avucumu. *Kız*, hanımına koşardı. Hanımı ise, benim pabuçlarımla, üstlüklerimle, şemsiyesiyle uğraşırdı bir süre kapının önünde. Sonra eve girecek duruma gelirdik. *Kız* önden yürürdü. Kapı önündeki taşlık küçüktü. Birkaç basamak çıktıktan sonra eve girerdik, ardımızdan camlı kapıyı iterek. İyice kapanmaz mıydı ne, o kapı. Ama sokağa çıkmadan önce orada bırakılmış üstlükler içeriye alınıp biraz ısıtılır, öyle giyilirdi.

Önce kokuya alışırdı burnum.

Kapıdan içeri girer girmez (o zamanlar denize kendiliğimden, elimden tutulup çekilmeksizin, girmezdim daha. Kokunun burnuma çarpmasını, beni sarıp yutmasını denize girmeğe benzetemezdim daha) her yanıma yapışan, her yanımı bağlayan bir kokuydu bu. Taş, taşlık, nem, eskilik, fesleğen temelli bir koku. Bunlara koltuk döşemesinin tozlumsu kadife kokusu (merdivenin ortasında duymağa başlardım onu), Adile ile bacılarının yatak odasındaki konsolun üstünü dolduran, biribirinden ilginç, anlaşıl-

maz, bilinmez koku, kolonya, lavanta, pudra şişeleriyle kutularından –hemen hemen hepsi renkli, koyu renkli camlardan yapılmış bu şişelerle kutuların çoğu ben bildim bileli boş olduğu halde gene de– sızan kokular katılırdı, daha merdivenin üst ucuna ulaşmadan.

Ama temeldeki taş, taşlık, nem, eskilik, toz, küf kokuları, daha doğrusu, bunların bileşimi, tek bir koku, teyzemlerin de evine girerken duyulurdu, Beyoğlu'nun bildiğim başka evlerine girerken de. Yalnız, bu kokuya sıkça katılan kedi sidiği (ancak daha sonraları kedi sidiğiyle kedi atmığı kokusunu ayırmağı öğrenecektim) ayırıcı bir özellikti kimi ev için. Çok kedili evler vardı, sidik kokusu başka her kokuyu bastırırdı; kapısı bütün gün açık duran, en ışıklı yaz gününde bile aydınlık boşluğundan gelen ışığın bunca yıl sonra hâlâ apak kalabilmiş mermer basamaklarda ölgün ölgün yansıdığı loş merdivenlerinde ev kedileriyle sokak kedilerinin karmaşık –ama kendilerince açık seçik– hesaplara dayalı, savaş ya da sevişmeyle sonuçlanabilen devimlerle inip çıktıkları apartmanlar vardı. Evin ya da kapıcının temizliği, kokunun keskinliğiyle ters orantılı sayılırdı.

(Yıllar sonra, bir arkadaşın Tünel'e yakın evine ilk girişimde o evlerde olmayan bir başka koku, yumruk gibi dayanacaktı genzime: İçilmiş türlü tütünlerin yıllarla birikmiş zifiri... O evi ne denli havalandırsalar o koku silinmezdi artık. O zaman anladım bizim evlerin havalandırılıp durmasını. O zifir kokusu, başka, yeni bir yaşam doğrultusunun da ilk imlerinden olacaktı...)

Burnum önce kokuya alışırdı... Yazın da gelmişimdir bu eve. Pencereleri açık, ortalık püfür püfür esintiler içinde olurdu. Bu koku, yaz günlerinin dışarıdan gelen kokularına karışırdı, hafiflerdi de belki; ama yok olması nasıl düşünülebilirdi?

Sıkı sıkı tuttuğum ellerin yardımıyla, ayaklarımı gücümün yettiğince kaldıra kaldıra çıkardım o merdivenden. Orta kattaki sayrıl ışık karanlığı azaltmağa yetmezdi. Adile üst kattaki yatak odasına çıkıp hemen döneceğini söylemiş, beni orada bırakmıştı o gün; saçaklı ağır bir örtüyle örtülü, yuvarlak, ortasında o kocaman –sonradan Çin işi olduğunu öğreneceğim– kırmızılı yaldızlı

vazonun durduğu masanın yanında.

Biliyordum, arka oda yemek odasıydı. Orada da değirmi bir masa, sandalyeler, iki sedir, saçakları uzun uzun sarkan, kırmızı, üstü karpuz yuvarlaklığında, masanın az üstüne dek inen – indirilen de denebilir; teyzemin evindeki gibi bu da palangalı idi– kumaş abajurlu bir lamba vardı. Ön oda ise oturma odasıydı; sokağa bakan, uzun, ağır perdeleri az aralık bırakılmış, loşluğu yasalaştıran bir oda.

Yemek odasının penceresi, evin arkaya bakan gözü, kör gibiydi. Bir başka evin yemek odasının penceresi görünürdü, o kadar. O pencerenin ardındaki tüller hiç kıpırdamaz, burada ışık yakıldığı zaman orası gene karanlık kalırdı. "Doktor bey, karısı öleli, bu odayı hiç kullanmıyor galiba," diye bir şeyler anlattığını anımsar gibiyim Adile'nin; annemle konuşuyorlardı. "Alt katta yatıp kalkıyor, yemeğini yiyor, hasta kabul ediyormuş. Hemşire hanım anlattı..." O Doktor beyin, anamın doktoru olduğunu, eline doğduğumu o sırada bilir miydim?

Oturma odasının karanlığına gözüm çabuk alışırdı; girer girmez çünkü, pencerenin pintice aydınlattığı karşı duvarda kadınlar –kıpırdamaksızın– güle eğlene vakit geçirmeğe başlarlardı karşımda.

Sağ elindeki gülü iki parmağı arasında tutardı biri. Ben içeri girmeden önce oyunlarını bitirince birinden biri elinin tersiyle itivermiş, yere düşürmüştü iskambil kâğıtlarını. Eli güllünün ayakları dibinde saçılmış duruyordu bir deste kâğıt. Onları birazdan uşağa toplatacaklardı. Şu anda uşak, en uçtakinin fincanına taze pişmiş kahve dolduruyordu elindeki süslü cezveden.

Sedirin önüne atılmış minderde, gül tutan kadının karşısında, başka bir kadın otururdu. Sol elinin işaret parmağıyla orta parmağı arasında ince, uzun bir cigara, ince ince tüten bir cigara tutuyor, sağ elindeki boş kahve fincanının telvesine bakıyor, hafiften kaşlarını çatıyor...

O bahçenin, o saray avlusunun en az dört yerinde konuşuluyordu; iki yerinde çalgı çalınıyor, bir yerinde kadınların çimenliğin üzerinde oynadığı seziliyordu. Bir haremağası yanındaki ya-

mağına –kimin önemli kimin önemsiz olduğu öyle belli ediliyordu ki!– tuhaf tuhaf bakıyordu.

Avrupa'nın kim bilir neresinde, bir masal doğusu imgelenerek dokunmuş bu halının harem sahnelerinin ne işi vardı bu odada?

Halıdaki her kişinin konuştuklarını, yaptığı işleri, imgelemekte, kurup sürdürmekte hiçbir zaman sonuna dek gidemedim. Kaldı gitti.

15.

Teyzemin öldüğünü anama nasıl anlatacaktım?

Dolaylı sözler, çağrışımlara yol açacak sözler, hastalıkla, ölümle ilişkili –yersiz– sözler arayıp buldum. Sonunda anlamak, kabul etmek zorunda kaldı. "Yoksa ablam...?" Sonra, inceden bir ağlama. Uzun, çok uzun bir ağlama. Ertesi sabah bir eski zaman fotoğrafı duruyordu masanın üzerinde. Gece çıkarmış, yatmadan önce uzun uzun bakmış olacaktı.

> Yol yorgunuydum, erken yatmıştım o gece. Beni uyandırmamak için ses çıkarmamağa çalışarak aramış olacaktı resmi. Ondan sonra da resim bir daha yerine dönmedi. Anamın ölümüne dek ortalıkta, el altında durdu.

Bu resim, tamamıyla yabancı gelmiyordu bana. Yıllar önce bir daha görmüş olacaktım ya, unutmuşum arada. Teyzemlerde mi görmüştüm ki? Anam ne zaman almış olabilirdi onu?

Oturan üç kadın vardı resimde; artlarında, ayakta, üç erkek. Önde de bağdaş kurup oturmuş bir küçük kız.

Erkekler ayakta; uzunu var, kısası var. Koca değiller, duruşlarından belli. Çekingen değiller ama elkoyucu da değiller. Çok yakın hısımlar, teyze, hala çocukları herhalde. Anama sormalıydım. En sağdaki güzel, alımlı, kutunun içine içine bakar gibi duran, kendinden emin, genç, yuvarlakça yüzlü kadının anam olması gerek. Ama sırtındaki giysiyi anam giymiş olamaz; giysilerin

hepsi, rahat rahat yetmiş beş yıl öncesinin. Bu eski, mukavva sırtlı, sararmış resimde, benim bildiğim anam var ama o kadın anam olamaz. Soruyorum. Anneannemmiş. Benzerliğe şaşakalıyorum. Uzun boylu, daha doğrusu, dimdik yürüyen, dimdik duran, pek güzel bulduğum, seksenini aşkın anneannem ben on iki yaşındayken öldüğünde kır saçlı, ensiz-uzunca yüzlüydü. Anamsa, hâlâ, yuvarlakça yüzlü. "Ben," diyor, "önde bağdaş kurmuş şu salak kızım işte..." Gülüşüyoruz. Çenesi sarkmış, dilinin ucu gözüktü gözükecek, şaşkın gözlü bir kız çocuğu. "Teyzen de en baştaki." Olgun bir genç kızlığa özenmiş ya teyzem, yüzünde hâlâ bir çocuksuluk var. Araları oniki yaştı; hep söylenmiştir, işitmişimdir. Anam yedi-sekiz yaşlarında gözüküyor. Teyzem bu resimde on dokuz-yirmi yaşlarında demek.

16.

Gerçekte, Beyoğlu üzerine yazmağı tasarladığım bu metni yıllar yılıdır kafamın, gönlümün bir yerlerinde taşıyorum. 1960'tan hemen önce, biraz sonra, parça parça yazdıklarım olmuştu. 1968'de bunları yeniden ele aldım; değiştirdiğim, eklediğim parçalar oldu. Hepsini öylece bıraktım. Ama 1977 yılı Eylül ayında, teyzemin ölümü üzerine bir şey, bir saat, bir çark işlemeğe başladı kafamda. Her şey yerli yerine oturmağa başlıyordu sanki. Teyzem Beyoğlu'nun bir dönemi, bir yüzü ile sıkı sıkıya ilişkili göründü bana. Ondan uzaklaşarak, ona yaklaşarak, bu çileler yığını içinde bir iplikten bir ipliğe, bir renkten bir renge geçmeği denemek istiyorum dedim.

Yıllar geçtikçe de Beyoğlu, bir ara teyzemi, birçok yakınımı, arkadaşı, tanıdığı da sarıp içine almış, ötelere iletmiş bir su, ağır bir su, kokulu, kirli, çiçeklerle sevinçleri, yoksulluklarla gözyaşlarını birbirine katarak sürükleyen bulanık bir su, binlerce yaşamı yıllar boyu taşıyıp götüren, götüren güçlü bir su haline geliyor.

17.

Sakızağacı'ndaki evin Taksim'e taşınmasından sonra ışık değişti. Bütün eski, tozlumsu kırmızı kadifeler, apak patiskalarla amerikanlarla örtüldü. Geniş, yüksek pencerelerin ışıkla doldurduğu üç odada piyano, kapakları süslü mü süslü, adam boyundaki ayaklı gramofon, tepesi iplerle duvara tutturulmuş kocaman, ağır aynalı, yaldızlı, mermerli konsol; karpuzlu lambalar, kırmızı abajurlu lambanın altında yuvarlak masa, pirinç bezekli demir karyola – çubukları apak yağlıboyalı, pirinç topuzlu, çiçekli, şeritli karyola– bu ışığa dayanamayacak sandım önceleri...

Yıllar sonra öyle geldi ki bana, Beyoğlu'nda her taşınma her ev değiştirme, gerçekte ışığı artırma, loşluğu yenme, aydınlıkta yaşama çabasından başka bir şey değildi, hiç değilse benim gördüğüm taşınmalar düşünülünce

Ama mutfak gene kapkaranlıktı, penceresi düz bir bahçe duvarına bakıyordu: Bitişik apartmanın çok daha yüksekte kalan bahçesinin duvarına. En arkadaki yatak odası da loştu. Aynı bahçe duvarının üstünden taşan birkaç dal, birkaç çalılık da şöyle bir görülebiliyor, sezilebiliyordu burada.

Bu evde, Sakızağacı'ndaki ev ya da ona yakın, belki de bitişik bir başka ev üzerine, belirsiz, kopuk öykü parçaları çalındı kulağıma; büyüklere anlatılan, kedi *–Kız* yaşıyordu hâlâ, ama epey yaşlandığını söylüyorlardı– ile oynarken ya da kitap okurken benim de kulağıma ulaşabilen öyküler: Birinci Dünya Savaşı –hoş, bunun Birinci'liğini ben belirtmiş oluyorum; İkincisi ya yoldaydı henüz, ya da Dünya Savaşı olacağı daha belli değildi– sıralarında İstanbul'a gelen ünlü Avusturyalı operet yıldızı "La Milovic"in onuruna düzenlenen toplantıların tantanası, dedikodusu; bu kadının yabancı olsun, Türk olsun, baştan çıkardığı –ya da çıkarmış olması istenen– erkekler, fettanlığı, işveliliği... İşgal sırasındaki sarhoşluk, serkeşlik olayları. Adile'nin babasının hastalığı... Tarihi, çağları, yılları karman çorman eden anılardan bana ulaşan kırıntılar.

Bir dünyanın sona erdiğini sanki hep babaların hastalığı, ölümü haber vermişti. Dedem de savaşın sona ermesinden bir yıl kadar önce sirozdan, dayım savaş sona erdiğinde İspanyol nezlesinden ölmüşlerdi. Ninem için de, anam için de bir dünyanın sonu gelmişti bu ölümlerle.

18.

Sakızağacı'ndaki eve uğradık. Anam Adile'yle konuşurken ben Kız'ı sevdim durdum. Bildiğim kediler içinde en çok Kız'ı seviyorum. O da beni sever. Sonra caddeye çıkıyoruz. Saray sinemasının kapıları önünde duruyoruz; elim anamın elinde, sokakta rastladığımız teyzemle konuşuyoruz. Birden yanımızdan inanılmaz bir şey geçiyor: Ufacık tefecik, her yanı ağarmış, eli torbalı bir kadın; hiç görmediğim birtakım giysiler içinde. Ardında bir, iki, üç kedi. Yıllar sonra bu kadına kedili Meryem adını vereceğim; kılığının, belirsiz bir geçmiş zamandan arta kalmış öğelerden oluştuğunu anlayacağım. Teyzemle anamı bırakıp ardından gidiyorum kadının, elim hâlâ anamın elinde olsa da. Kadının ardından bir kedi daha gidiyor. Benim, o kedi. Hayır, o kedi önümden yürüyen bir tekir. Değil, çünkü o tekir kedi de benim. Kadının ardından gidiyorum çünkü bu kadını kediler seviyor yani kediler bu kadını sever besbelli çünkü

Annemin "uslu dur!" dediğini ansır gibiyim. Gerçekten kadının ardından gitmeğe kalkmış olacağım.

19.

Anamın, Adile'nin, arada bir teyzemin kızlarının, teyzemin, pek arada bir de babamın yanı sıra, sık sık, bir ucundan bir ucuna yürüdüğüm, tramvayla geçtiğim İstiklal caddesinin bile adını, çok sonraları, şaşarak, böyle bir adı olabileceğine güçlükle inanarak, öğrendim.

Beyoğlu'ydu çünkü orası, çevre, her yer.

Beyoğlu'na inmekten, çıkmaktan, gitmekten söz edilirdi hep.

(Nedense, semt adlarını öğrenmekte –nerede olursa olsun, ama özellikle uzun süre yaşadığım şehirlerde– o günden bugüne biraz tembel davranırım...)

Belirsiz sınırlarıyla önce Galatasaray, Parmakkapı, Tünel adaları yavaş yavaş su yüzüne çıktı. Sokak adlarını öğrenmem çok daha sonralara rastlar.

Uzunca bir süre yaşamanın bir güçlüğü de sokakların arada bir değiştirilen adlarını öğrenmek, eski adla yenisi arasında bir süre bocalamak, yeni adı benimsedikten sonra arada bir eski adı kullanıverdiğinin farkına varmak. Örneğin Ahududu sokağı deyince yüzünüze bir tuhaf bakan eski bir İstanbulluya "canım, eski Bursa sokağı," demek durumunda kalmak. Kimi zaman, bir adı bilmeyene ya da unutana bu adı ansıtmak, bir adı unutmak kadar güç gelir, abartıyorum belki de, onur kırıcı gelir.

Büyüklerden az mı işitmişimdir yıllar boyu "canım, eski Posta sokağı... Bilmemne sokağı..." sözlerini?

(Birkaç yıl önce yeni sokak tabelalarında "Çukur sokak"ın "Çukur sokağı" oluvermesi hem güldürmüş hem kızdırmıştı beni; "Ayva sokağı"nın "Babacan sokağı" olmasınaysa pek ermedi aklım.)

Sokak adlarını öğrenmekle

> teker teker açılan kalelerle bir ülke oluşturulması; karalar, denizler üzerinde varolan yerler arasından yalnız haritalarda görülen sınır çizgileri geçirilerek coğrafyalar, tarihler yaratılması gibi

yaşadığım bir şeyin soyut bir düzene sokulduğunu ilk kez duyuyordum. Elbette böyle bir şeyin farkında olamazdım o sırada, ama sonrası gelecekti: Sürekli bir adlandırmayla, daha küçük birimlere bölünmeyle, gerçeklik dediğimizin öğrenimi; daha sonra da gerçekliğin, çeşitli düzeyleri, çeşitli –apayrı, biribirine hiç benzemez– düzenleri olabileceği...

Nesneleşme, nesnelleşme; savaşların türlüsü; bir aynanın önünden kuşakların art arda geçebileceği, eninde sonunda o aynada yansıyanın, biribirine bağlanan ölümlerle dirimlerden başka bir şey olmayacağı...

20.

Ispartalılar, güdük çocuklarını dağdan atarlar, sağlam yapılı olduğu için sağ kalan çocuklarını da yedi yaşında eğitmeğe başlarlardı. O sıralar, Beyoğlu'nun geniş ölçüde biçimlendirdiği bir dünyayı anlatmak, yazmak istiyordum. "Ispartalılar" adını vermek istiyordum bu yazacaklarıma: Bir kentsoylular dünyasını dile getirmekte kullanılabilecek en iyi deyimlerden biri gibi geliyordu bu bana: *Ispartalı, bütün yaşayışı boyunca, bir "yarın"a hazırlanır. Bu "yarın", ün, güç, iktidar değildir gerçekte, siz görünüşe bakmayın, ölümdür. Düpedüz ölüm. Ispartalının çabalarının tek utkusu ölümdür... ... ... Ispartalının bitirdiği, sona erdirdiği tek iş, ölümdür, öbür durakların hepsi geçicidir Ispartalı için... ... ... Ölüm, Ispartalının yarattığı tek güzelliktir.*

Girişte böyle demişim ya... Bugün ne "Ispartalılar"ı yazmağı düşünürüm, ne de o dünyayı "Ispartalı" diye adlandırmağı. Eninde sonunda, küçücük, töresi katı birtakım kentsoylulardan başka birilerini anlatmayacaktım. Ispartalıların yaşam anlayışı ile, bunların yaşamlarıyla vermek, sunmak istedikleri bir imge andırışıyor diye "Ispartalılar" demek yersizdi doğrusu... O zaman onlara kızıyordum. Bugün, onlardan geriye kalan pek az şey var. Olsa olsa acırım şimdi. Çünkü birtakım başka çabaları ne olursa olsun, yaşamları, gerçekten, bir ölüm hazırlamaktır kendilerine, "saygıdeğer" bir ölüm hazırlamak... "Ele muhtaç" olmaksızın, "kendisine yaraşır bir ölüm töreni"... Bir yaşamın gelip buna dayanması, acıklı görünüyor. Ölüm her zaman büyük bir tören niteliği taşır içinde; hem yalnız cenazenin kaldırılmasından söz etmiyorum. Ama, geride kalanlara göstereceği son "varlık belirtisi"nin görkemli bir ölüm olmasını isteyen insanların silinivermesi, yerini, hiç de Ispartalıya özenmeyen bambaşka insanlara bırakması olsa olsa "acıklı" olur, başka bir şey değil.

Ispartalıların kendileri dimdik olur. Beyoğlu'nun ortasında çocukluğumdan bu yana gördüğüm kedi anaları, köpek babaları, bu Ispartalıların güdük çocuklarıdır. Hâlâ sağsa, Deli Meryem,

yüzü kadar kırış kırış, bez astarı yer yer ortaya çıkmış muşamba torbası içinde kendi yiyecekleriyle ciğerleri işkembeleri kedi paylarını bir arada taşımakta, önünde arkasında üç beş kediyle birlikte nerede olduğunu bilmediğim evine dönmektedir. O zaman bile sağ değildi belki, şimdi kemikleri çoktan ağarmıştır. Beyoğlu ikindilerinin bir parçası olan Deli Meryem, hâlâ sağsa, onbeş yirmi kediyi de hâlâ beslemektedir.

Adına Deli Meryem dendiğini öğreneli yirmibeş yirmialtı yıl oluyor. Beyoğlu'nun ikindi kalabalığı içinde, gençlerin alaylı bakışlarına alaylı seslerine aldırış etmeden dimdik ama küçücük, ak saçlı, apak yüzü kurumuş, inanılmayacak ölçüde yaşlı bu kadının Saray sineması ile Şark sineması arasında bir yerden ufacık adımlar atarak Galatasaray'a doğru indiğini ilk olarak ne zaman gördüm, hatırlayamıyorum. Burası, bu kitapta açıklanıyor. Yazılımların biribirine tıpatıp uymaması önemli değil hem. Annemin elini sıkmam, yani elimin anamın elinde olması, tekir kedi, önemli öğeleri göstermiş oluyor zaten. Bağımsız bir metin olarak yazılmış olan "Kedili Meryem"i buraya alırken böyle ufak tefek aykırılıkların ya da değişik "veriş"lerin yararlı bile olabileceğini düşünüyorum. *Ama annemin elini sıkıp gözlerimi yüzüne doğru kaldırdığımı, Taksim'e doğru yürüdüğümüz için de arkama dönüp kadına baktığımı hatırlıyorum. "Kim bu?" diye sormuştum. "Bilmem, Deli Meryem diyorlar galiba. Torbasını görüyor musun? İçinde ciğer varmış, işkembe varmış... Her gün Balıkpazarı'na gider, ciğer, işkembe alır, sokak kedilerine yedirirmiş, evindeki kedilere yedirirmiş..."*

O zaman, torbanın yanı sıra Deli Meryem'in ufacık adımlarına ayak uydurup giden sıska bir tekir görmüştüm. Ben bile, hemen farketmemiştim kediyi. Kadın, bir kediden bile daha ilginç görünmüştü gözüme.

Ondan sonra Deli Meryem'i çok gördüm. Ben büyüdüm, ilk gençlikten ilk yaşlılığa geçtim. Meryem'i Sakızağacı sokağının ağzı, Galatasaray, Balıkpazarı, Tarlabaşı dörtgeni içinde, yüzlerce ikindi, elinde torbası, ayağına dolaşan iki üç kediyle birlikte, biraz daha kuru, biraz daha eksilmiş, biraz daha güdük, biraz

daha dalgın, biraz daha aldırışsız gördüm. Ama hâlâ dik duruyordu. Ispartalılığından bir bu kalmıştı kendisin(d)e. Daha doğrusu, Ispartalılığından değil, Ispartalı olduklarından şüphe etmediğim anasından babasından bir bu kalmıştı. Kendi Ispartalı çocuğuydu: güdüklüğünden belliydi öyle olduğu.

Nedense buradan önemli bir "açıklama"yı çıkarmışım zamanında; şöyle bir şey olacaktı: "Ispartalılar son yıllarda garip bir olguyla burun buruna gelmişlerdi: Saygınlık, başarı (yani, kazanç), gösteriş kalelerinin surları pekiştikçe, ölümlerine daha bir görkemle girdikçe, çocukları arasında güdük doğanların sayısı da artıyordu. Eskiçağın ortadan kaldırma yöntemini önceleri 'gizleme' biçiminde sürdürmek istediler. Oysa kendileri ortadan kalkmağa yargılıydı ama bunun farkında değillerdi daha. Gizlemek zorunda kaldıklarının sayısı arttıkça, yöntemin boşunalığı da ortaya çıktı. Yapılacak tek şey, bunları –korkmadığını, utanç duymadığını en yüksek perdeden duyururken– bir zavallılık, bir acınırlık ışığıyla –'aylasıyla' demeğe dilim varmıyor değil de, işe alay karıştırmağı gereksiz buluyorum– çevreleyerek sokağa salmaktı. Savaş, erkekleri azaltıp evlendirilecek kızları artırmış, para kazanma biçimlerinde bunların bilegeldiği yöntemleri gerilerde bırakan değişikliklere yol açmıştı. Bellerini bir daha doğrultamadılar. Güdükler, hatırı sayılır bir düzeye erişmişti bu arada..." *Ispartalılar kendilerine güleni ya öldürürler ya da ona gülerlerdi. Susmak, Ispartalıların güdük çocuklarına öğrettikleriydi.* Sustular, ama çoğu zaman, kendilerine gülenlere aldırış etmediler. Kendilerine gülündüğünü mü görmediler, kendilerinde gülünecek bir şey mi görmediler, yoksa kendilerine gülünmesi için daha kırk fırın ekmek yenmesi gerektiğine mi inanıp durdular?

O kadına gül(e)medim. Kedileri sevdiği için sevdim onu. Kedileri seven bir insan kötü olamaz, kedilere kötülük etmeyen insanlara da kötülük edemez dedim her zaman, hâlâ da diyorum. Bugün elbet böyle bir şey söyleyemem. Kedili kültürlerle köpekli kültürleri biribirinden ayırarak, köpekli kültürlerde kedileri seven, kedileri kucağından indirmeyen canavarlar imgesinin yaygınlığını düşünmek yeter. Yoluna çıkan kediyi tekmelemeyen in-

san, bizimki gibi kedili kültürlerde bile, neredeyse olağanüstü yufka yüreklilikte görülecek. Peki bunca insan öldüren insan dolaşırken aramızda bunların kedilere nasıl davrandıklarını mı soracağız? Hey, yazınsal yargıların boşluğu, hey! *Ben köpek seven insandan korkarım. Ya zayıf olduğu için kötülük edebilir, ya da kötü olduğu için köpeklerin dostluğunu arar.* Edepsizlik etmişim! Köpeğin dostluğunu aramakta bir çarpıklık yok. Kendisine bağlanan –hem de nasıl bağlanan!– bir hayvana, başkalarına edemeyeceği kötülüğü eden insanlar var; dolayısıyla öyleleri, kendilerine en güç küsecek yaratığı arıyor diye şaşılmaz. Güçlü bir köpeği saldırgan olmağa alıştırmak da, her zaman, zayıflığının ezikliğindeki bir insanın yeğleyeceği şey olmayabilir.

Elbette, o zaman yazdıklarımın da, şimdi yazdıklarımın da altında, güçlü bir "kedicilik" yatıyor. Okuyanlar bunu gözden ırak tutmasın. Buna karşılık, kedinin taşınmasındaki güçlüğün de, köpeğin hemen her zaman insanın yanı sıra bir yerlere götürülmesindeki kolaylığın da elbette farkındayım.

Ömrünü bir köpeğe bağlayan insan, bir köpeği yanı başında tutarak yaşlanan insan kuşku uyandırır bende... İşi bir kedi-köpek karşıtlığına, kediseven kişi ile köpekseven kişinin ruhsal çözümlemesine götürmeğe kalkışacak değilim. Kedinin büyüsüne kapılanlar, genellikle, köpeklerin büyüsüne kapılanlardan farklıdır, deyip geçeceğim. Sevdiği bir hayvanla birlikte yaşlanan kişi üzerine, o zamanlar hiç bilmediğim şeyler de öğrendim bu arada. *Kedileri, sokak kedilerini, uyuz kedileri besleyen bir Deli Meryem, herhangi bir köpekseverden daha* ilginçtir gene de benim için.

Meryem'in yanındaki kediler yıllarla değişti. Ama Meryem, farkına varılamayacak ölçüde az değişmiştir. Yazın kanarya sarısı ile ak arası, yakası dantelalı, etekliği kırmalı keten giysisini, bir mi iki mi dizisi olduğunu hatırlayamadım boncuk gerdanlığını, çöp gibi bacaklarında bir türlü gergin durmayan pamuk çoraplarını, üstü ak keten, altı sarımsı ayakkabılarını, biçimi geçen yıllarla bozulmuş, sararmış, bir zamanlar ak olduğu anlaşılan ama kurdelesi her zaman apak duran çan biçimi şapkasını, bozulamayacak, bir parçası bile değiştirilemeyecek bir bütün haline

getirir, öyle geçerdi Beyoğlu'ndan. Kışın ise, yakası güve yeniği bir kürkle bezeli soluk kara mantosunun altından yalnız bilekleri, bir de üstü lacivert keten altı sarı lastik, yahut kapkara, bağcıklı, topuksuz, yahut da kapkara, atkılı, düğmeli ayakkabıları görünürdü. Yalnız bir kez, çok, çok eskiden yanı bir dizi düğmeli bir çift kara fotinle gezdiğini hatırlar gibiyim. Ama başındaki şapka aynı şapka olurdu. Lacivertle kara arası, güvelerin deldiği, kurdelesi şapkadan ayrıymışçasına taze, kenarları dalga dalga olmuş çan biçimi bir keçe şapka... Gerçi çan biçimi şapkalar, onu ilk tanıdığım sıralardan olsa olsa altı yedi yıl öncesine değin modanın şart kıldığı şapkalardı. Ancak çok sonraları anladım ki bu çan biçimi şapkalarla modanın gerektirdiği çan biçimi şapkalar arasında hiçbir ilişki yoktu. Bu şapkalar, 1917'den sonra küçülüp çan biçimine yaklaşmağa başlamış şapkalardan artakalmıştı. Meryem saatini o günlerde, o yıllarda durdurmuş olsa gerekti. Giysileri bunu gösteriyordu. Saatini durdurduğu için zamanı yok etmişti, var-olmayan bir zamanda var-olmayan gençlerin var-olmayan gülüşleriyle alayları da var-olamazdı. Var olan kedilerdi, yerleri değişmeyen ciğercilerdi, birtakım zaman kaçkını hortlakların gitgide çoğalarak doldurdukları, yüzü biraz değişen ama o yüzün altındaki kemikleri, duvarları aynı kalan Beyoğlu'ydu; kendisini esenleyen, sayısı her geçen yılla azalan kara giysili yaşlı kadınlardı. Sırtına yeni bir şey yaptırmadığı belliydi. Sırtındakiler de kendi gibi zamanın dışında yaşaya yaşaya bir çeşit ölümsüzlüğe ermişti: Neylerin, kamışların ölümsüzlüğüne... Ama taptaze duran şapka kurdelesi, Meryem'in hiç değilse arada bir, durmuş zamanına hile karıştırdığını gösteriyordu; düşündürüyordu en azından... Bir de yazdan yaza, kolları bacakları biraz daha kuruyup, buruşup, incelip solgunlaşıyordu; yüzü kemik çatısına, asal yokluğun, yok olmaklığın değişmeyecek biçimine biraz daha uyuyor, biraz daha kırışıyor, biraz daha solgunlaşıyordu. Ne ile geçinir, ne yer içerdi, bilinmez. Yalnız torbasındaki şişkinliğin çoğu, işkembelerin yalız, ölü rengindeki etlerinin kat kat sarılmışlığından, ciğerlerin kanlı köpüklü urlu kokuşmuş şişirilmişliğinden ileri gelirdi herhalde.

Ankara'ya göçtükten sonra İstanbul'a çok gittim. Beyoğlu ikindi saatlerinde gözüme, her kezinde, daha kalabalık göründü. Meryem daha da küçülmüş olacağı için, bu gitgide daralan, derinleşen, çukurlaşan, bataklık haline gelen caddeyi kaplayan saz gibi sık insanlar arasında bir su faresi gibi, bir su memelisi gibi, görünmez olmuştur, diye düşünüyorum. Yoksa o ölümsüz kadın, önünde ardında birkaç kedi ile birlikte, başında aynı şapkalar, sırtında aynı giysiler, elinde aynı muşamba torbayla, Sakızağacı ile Galatasaray arasında bir yerlerde yürüyor olsa gerek...

Yürümüyorsa, ya Beyoğlu'nda gezen insanlar bu kadından usandıkları için onu günün birinde kaptıkları gibi, geceleri çöpçüler alsın diye dükkânların, mağazaların, meyhanelerin kapı önlerine akşamdan çıkarılan çöp tenekelerinden birine atmışlardır diye düşünüyorum, ya da Meryem, günün birinde saatini, bile bile, yeniden kurmuş, kurar kurmaz da dağılıp, ufalanıp gitmiştir... Öldüğünü, komşuları, –herhalde komşuları vardı; gün boyu kendisine söven, kendisiyle kavga edilmeyeceğini yıllarca, yıllarca önce anladıkları için beslediği kedileri tekmeleyen, kapısının önünden geçtikçe kedi sidiğinin, kedi tüyünün kokusunu duymamak, biraz da Meryem'i kızdırmak umuduyla elini burnuna götüren, götürmekle kalmayıp gerçekten burnunu tıkayan komşuları, vardı herhalde; vardı herhalde kendisine ara sıra acıyan, pişirdikleri yemekten arada bir götüren, yastığının pamukları arasına gizlediğini, çiçek saksılarının toprağına gömdüğünü, yüklüğün köşesindeki delikten kumbaraya atar gibi bağdadilerin arasına attığını düşündükleri altınları merak eden, bunları çıkarıp bozdurduğunu görmedikleri, göremedikleri için meraktan, öfkeden kuduran komşuları... – kokusundan anlamamışlardır da kedilerin acıkıp kapısının önünde ardında yürek paralayıcı mırnavlar çıkarmalarından, azıp biribirilerini yemelerinden, eşikleri köşeleri uzun uzun koklayıp burunlarını havaya dikmelerinden, sonra da acı yarım sesler, çeyrek sesler çıkararak börtlemelerinden, önce kestirmiş, daha sonra da bilmişlerdir, eminim.

Kalıbımı basarım, Meryem'in kokusu, yalnız kedi burunlarının alabileceği bir kokuydu öldükten günlerce sonra bile...

Meryem'in "ilginç" bir kişi olarak sunulduğu bir yazıydı bu. Oysa bu kitapta Meryem, Beyoğlu'ndan akan ırmağın bir damlasıdır, o kadar.

21.

En karanlık yüzlü kış günlerinde bile odayı yeterince aydınlatan pencerenin solunda dururdu konsol. Ninemin yatağı, karşısındaki köşedeydi. Yatağın sağında duvara dayalı sedir, önünde de yemek yenen, kumaş biçilen masa vardı. Konsolun solunda odanın kapısı, pencerenin sağ köşesinde soba. Sobanın, masanın sağında da, olağanüstü durumlar dışında hiç kapanmayan, üç kanatlı kapı bütün gün dikiş dikilen aydınlık odaya geçit verirdi.

Birtakım inceltmeler gerekiyor:

"Yeterince aydınlatan...": Masanın başında kitap okur, ödev hazırlardım; eniştem gazetesini okurdu –işsizdi o zamanlar; sonraları, ölümüne dek çalışacağı işe girdiğinde gazetesini hep elektrik ışığında okurdu–, teyzem kumaşlarını biçerdi; gündüz saatlerinde ışık yakılmazdı hiç.

"Ninemin yatağı...": Hastalandıktan sonra hep yattı, o yatakta öldü. Ondan önce, bir iki ufak tefek rahatsızlık dışında, yattığını görmedim. Her zaman düzgün, pikesi biraz sararmış gibiyse de her zaman tertemiz, gergin yüzlü bir yataktı. Kedilere yasaktı orası. Kimi zaman köşesine ilişmeme ses çıkarmazdı ama ben kalkar kalkmaz da gider düzeltirdi o köşeyi... Gece yatısına kaldığım günler, ninemin yatağına girip baş ucuna doğru diktiği iki kabarık yastığa yaslanarak oturuşu, başının örtüsünü önüne açışı, nereden çıktığını hiçbir zaman kestiremediğim ufacık bir çıkından kıvrılı bükülü kâğıtlar çıkarması, çözüp taradığı saçlarını tutam tutam bu kâğıtlara sarıp bağlaması, sonra da örtüsünü toplayıp başına sıkı sıkı bağlayarak yastıklarını yerlerine kaydırıp yatması, ses çıkarmadan, tansıyarak izlediğim bir oyundu. Sabahları erken kalkabildiğimde aynı oyunun tersine oynandığını bir iki

kez izleyebildiğimi ansırım. Nineme o konuda soru sormamak gerektiğini öğrenmiştim. Sustuğum sürece kaşlarını çatmaz, dudaklarında belirsiz bir gülümseme, arada bir bana göz atarak yapardı işini. Saçını sarmaktan vazgeçtiğinde ölümüne çok kısa bir süre kaldığını bilemezdim elbet. Bir de takma topuzu vardı, bu işlemler anlatılırken unutulmaması gereken. Kendi saçından (ağardıktan sonra) yaptırdığı tıkız, gene de biraz esnek, söbemsi bir "topuz-içi"...

Ninemin yatağı bir başka öyküyü de çağrıştırıyor. Yatak aynı olsa gerek, ama o sırada o eve taşınmışlar mıydı, bilemiyorum. Teyzemin büyük kızı ninemle birlikte, küçük kızı da anamla birlikte yatarmış. Biri beş, biri dört yaşında, ya da daha küçükler. Bir sabah ninem büyük torununa öfkelenerek kalkmış yataktan, onu paylamış, belki de bir şaplak atmış kıçına –ya da bacaklarına; öylesini mi yeğlermiş, ne?–, karşı köşede anamın yanında yatan küçük torunu, uyku sersemi, ablasının kendisini göstererek "gördün mü bana yaptığını, o yaptı işte, o işedi, ben niye ıslatayım yatağımı," dediğini anımsar hayal meyal. Hâlâ güler bu sözlere. "Vallahi ben yapmadım, o yapmış, gördün mü bana ettiğini?" diyedursun, büyük torun azarlanıp dururmuş; birilerini azarlarken hiç gülmeyen ninemin karşısında küçük torun, anamı uyandırmamak için, yorganın altında kikir kikir gülermiş. Anamı uyandırmamak için... Besbelli, onu uyandırmak da karşı yatakta olanlara benzer birtakım işlere yol açarmış: Şaplak, azar gibi işlere. Anam o sıralar çalışmıyor olsa gerek daha.

"... masa vardı.": O masanın eşini yaptırmak istedim, olmadı. Kanatları açılınca değirmileşen bir masa. Kanatları katlandığında oda genişlerdi ama oturabilmek için, ortada kalan dikdörtgenin iki ucundan birine ilişmek gerekirdi. Eski, kalın tahtası türlü izler taşırdı; özellikle terzi makası, dişli tekerlek izleri.

"odanın kapısı...": Karanlık, buzlu geçeneğe açılan kapı; aydınlığı, sıcağı koruyan kapı. Sokak kapısından girdiğim bir gün, o kapının aydınlığında dimdik duran ninemi görmüş, onbeş günlük bir ayrılığın göresim gelmişliğiyle deliler gibi koşup kucağına atılmak isterken ayağına basmıştım. Kısaca bir süre sonra dama-

rına pıhtı tıkanıp kararan parmağı, bastığım ayağının parmağıydı.

"aydınlık odaya geçit...": Her sabah kirlenmeğe, dağılmağa başlayıp her akşam toplanan, süpürülen oda... İki yaşamlı, iki ölümlü oda. Akşama doğru kedi bile dağılmış paçavraların, kırpıntıların, kesiklerin bolluğu karşısında oynamaktan usanç getirirdi; kıvramış ipliklerin, hav yumaklarının, toplu iğnelerin dağılmadığı köşe kalmazdı. Süpürülüp toplandıktan sonra dirim çekilirdi bir ara odadan. İşçi kızlar gitmiş olurdu. Teyzem mutfağa geçer, büyük kızı alışverişe çıkardı; terzilik işlerle ilgili alışverişlerdi bunlar, dükkânlar kapanmadan Beyoğlu'nun ünlü geçitlerindeki düğmecilere, şeritçilere, iplik, boncuk, pul satanlara, astarcılara, telacılara, sabun, çıtçıt, toka satanlara, cadde üzerindeki kumaşçılara girip çıkacaktı. İşten gelen küçük kızı ise elindeki yiyecek çıkınlarını belki mutfağa bırakmadan önce, kolaylık olsun diye, içeri getirip masanın üzerine yığar, soyunurdu. Aydınlık oda ancak yemek yendikten sonra, ertesi güne yetiştirilmesi gereken önemli bir iş yoksa –yani, çoğu zaman– yeniden canlanırdı. Kedi yatağın ayak ucuna çıkıp yatma saatinin gelmesini beklerdi. Erkence de yatılırdı.

O saatte, irili ufaklı aynaların çokluğu dışında –belki her evde o kadar ayna olurdu o zamanlar; yılların, evliliklerin biriktiregeldiği aynalar... Belki ben, sonraları hemen hemen aynasız bir evde yaşamağa başlayarak bilinçli hale getirdiğim bir ayna meraksızlığıyla, bu aynaların sayısını kafamda abartırdım, bilemiyorum. Bugün bizim evimizdeki beş aynanın üçü benim odamda işin tuhafı. Dolap kapağının içindeki, ancak yılda bir aklıma gelir, gelirse... Öteki el kadar bir traş aynası. Üçüncüsü ise konsolun büyük, eski, taş aynası...– bir terzi evinde olduğumuzu gösterecek bir şey bulunmazdı ortalıkta; yer muşambasının ek yerinde süpürülememiş, mıhladızla alınamamış bir toplu iğne, yatağın üstüne yapışmış bir iplik, kapının katlı kanadı arkasından sarkan teyellenmiş bir yaka, aransa ancak görünürdü belki.

Sabah, terzi kızlar geldiğinde ben daha çayımı bitirmemiş olurdum.

22.

Saray sinemasının önü, nedense, bir yola çıkış noktası oldu; teyzeme bağlı bir çağrışım için de, Meryem için de.

Yıllar sonra galiba gene o sinemada, filmden önce, o günler için oldukça yeni, çarpıcı bir tanıtma filmi görecektik; bisikletlerini, radyolarını, pikaplarını nereden aldıklarını göstermek için kızlar sırtlarını seyirciye çevirecek, herbirinin sırtındaki tek harften, bir ad, bir soyadı ortaya çıkacaktı. Nedense o ilanla Kedili Meryem arasında bir bağ kuruyorum hâlâ; biri ötekini getiriyor usuma. Biri bir şeyin, bir çağın sonu, öteki başka bir çağın başlangıcı mı oluyordu Beyoğlu'nda?

23.

Hayvanlardan kedi ile, şehirlerden İstanbul'da, onun da Beyoğlu kesiminde, tanıştık. Bu tanışıklık ilerledikçe kedilerin insan taslakları, ya da, insanca duygu, düşünce kırıntıları yakıştırılıverecek yaratıklar olmadıklarını anladım. Çevremde ise –özellikle kadınların– "hayvanlık"larını durmadan vurgulayarak konuştukları halde gerçekte, o yıllarca bakıp sevip besledikleri hayvanlara –kedilere, köpeklere, kuşlara– yaşlanıp dünyaya biraz başka türlü bakar duruma geldiklerinde –ya da gelmeleri gerekirken– bile güdük, taslak halinde kalmış, kurnaz, hin, şeytanlık dolu bir insan, haydi bilemediniz, çocukla maymun (insana benzerliği, insan taslaklığı ağır basan maymun) arası bir yaratık diye gördüklerini anlar oldum. Bunun bir sonucu, eşitsizliğin şu ya da bu yoldan dengelendiği bir dostluk, bir can yoldaşlığı kurulması ise

> biri dişi, cırnağı, pisliğiyle saldırırken öteki besini, suyu, temizliği elinde tutar, can acısını –araçlar, aracılar yoluyla– daha ustaca yöneltir; korku dengesi kuruludur aralarında, sevgi dengesi gibi...

bir başka sonucu da –hayvanların buna ne gözle baktıklarını elbette bilemeyeceğim ama– insanın, sevgisini üstünlük, egemenlik, gaddarlık, öznellik iğvalarının eline bırakıvermek yolunda

duyduğu sonrasız dürtünün en katkısız biçimiyle ortaya çıkmasıdır. Yaşlı bir insanın, hele oldukça yalnız kalıyorsa, bir hayvanla bir çeşit ilişkisi, hiç değilse toplumsal açıdan "deli" sayılmasını, bir akıl hastanesine tıkılıverilmesini önlemeğe yarayabilir. "Delilik" ancak toplumsal olabilir; yaşlı, kimsesiz, ya da kimseli ama unutuluvermiş, hayvanını bile besleyemez olmuş ya da hayvan beslemesini hiç öğrenmemiş insanlar da çoktur Beyoğlu'nda.

24.

"Hayvanlar Kitapçığı"nı yazdıktan sonra çok düşündürücü bir noktaya geldim dayandım.

Hayvanları sevmek, onları bu yeryüzünde bir yaşam ortağımız olarak görmek, yok olmaları karşısında isyan etmek, "acımak" sözcüğünü kullanmaktan özenle sakınarak yaşamalarına yardım etmek, çevrelerini bozduğumuz ölçüde "denge"lerini yeniden kurmalarını sağlamağa çalışmak, daha ötesi, hayvan beslemenin –elbette "belirli ölçüler içerisinde kalması koşulu ile" derim hemen, ancak, anımsatırım da...– insanların hakkını "yedirmek" olduğu yaveleriyle sonuna dek uğraşmak, hayvanın insana şu ya da bu biçimde bir can yoldaşı olabileceğini savunmak yerindeydi, hesabını verebileceğim, vermeğe hazır olduğum şeylerdi.

Ama hayvan sevgisi diyegeldiğimiz, hayvan besleme merakı, tutkusu diyegeldiğimiz nedir ki?

En sert, en kaba biçimde şöyle ortaya konabilecek bir şey var. Bu hayvan sevgisi, ikili görünüşüyle, düpedüz, insanlarla kurulamamış, kurulması başarılamamış bir ilişkinin, bir ilişki türünün yerini tutuyor. Kısacası, bir sakatlık.

Öyle mi?

Ömrünü çocuk büyütmekle geçirenler bilirim; kendi çocukları, ya da –diyelim– kardeşlerinin, yakınlarının çocukları; bunlar büyüdükten sonra torunlarını, başka yeğenlerini büyütürler... Büyük ya da kalabalık ailelerde evlenmemiş, evde kalmış, genç yaşta dul kalmış, nedense çocuğu olmamış bir kişi çıkacaktır çoğu zaman, böyle bir işi üzerine alacaktır. Sürekli olarak bir saygı,

sevgi, aranma, sığınılma dünyasında yaşayan böyle bir insan hayvanla uğraşmağa vakit bulmaz, hayvanla uğraşmayı –usunun kenarından kıyısından geçirmeyeceği– bir anlamsızlık diye görür. Bir hayvanı olsa (kuşları düşünmeyelim şimdilik), baksın diye çocuklarını yanına vermezler de belki. Hayvanla çocuğun bir arada bulunması, bizde pek az görülen, pek az da başarılabilen bir şey.

Hayvan, belki de, düzgülü durumlarda bile, insanlarla kurulabilecek bir ilişkinin yerini tutuyordur. Kurulabilecek, kurulmamış, ya da kurulmak istenmemiş. Öyle olması ille de gerekmez ama. Unutmamalı.

Bu noktaya, daha çook dönerim.

25.

Bu metni düşünmeğe, tasarlamağa başlayalı yıllar oldu dedim. Metnin dokusunu ise dönem dönem değişik biçimlerde tanımladım. Bugün, bu son tasarladığım biçimde onu yaşarken istediğim, belki de yapılması, gerçekleştirilmesi en güç olan şey...

Birçok sokak adıyla, anılarıyla, birinden ötekine götüren çağrışımlarıyla gevşek bir dış örgü oluştururken bu anılar, öykücükler içinde bellibaşlı birkaç kişi sivrilerek öyle bir ilişkiler çatısı içerisinde yerini alsın ki, birinden ötekine geçerken hem zaman hem toplumsal yapı içinde gidilip gelinebilsin; ancak bu çatının da altında "yazgı niteliğini kazanmış" sayılacak, ölümle noktalanmış, benim için önemli birkaç yaşam – balta girmemiş bir ormanın orta yerinde yetişen bir çöl bitkisi aykırılığı, elginliği, ayrıksılığı içinde inanılması güç genelliği ile belirsin.

26.

Beyoğlu'na bakmak, bir yüzyılı aşkın bir süreden beri iki anlam taşıyagelmiş. Biri ötekini hep bastırmış, unutturagelmiş iki anlam.

Beyoğlu, çoğu zaman, hemen hemen her zaman, bir gezmen

gözüyle görülüp anlatılmış, yazılmış. Birtakım ilginç yaratıkların yüzdüğü bir yabancı suya dalıp çıkan, çıkmadan önce belki bir parça yüzen, o ilginç yaratıklara ancak belli ölçüler içinde yanaşan –ya da, yanaşılabileceğini düşünen– gezmenler gözüyle. Bunlardan kimi de ancak o suyun kıyısına yaklaşmakla yetinmiş. Oysa hepsi oradaki ilginç yaratıkları görmüş, tanımış gibi davranmış sonradan. Gezmen işte... Bir yabancı ülkeyi, bir büyük şehri üç günde, dört saatte gezip tanıyanlar türünden.

O "ilginç" yaratıklarsa, kendi sularının içinde, başkalarının görmeğe geldiği ilginç şeyleri –sırasında görmeksizin, onları biraz da aşağısayarak– umursamadan yaşamlarını sürdürürler. Gezmenlere bakar, ara ara gülerler, genellikle susarlar. İç yaşamları ne denli gürültülü olursa olsun gezmenlere sessizliklerini işittirirler. Bu sessizlik, gezmenlerin kendilerinden beklediği rol gereği, patırtıcılık biçimine girse bile.

Beyoğlu gezmen için bir serüvendir; onun kendi elcağızıyla çektiği bir fotoğraftır, donmuş bir anıdır.

Beyoğlu'nu yaşamış birinin de canı, günün birinde bir midye tavası isteyebilir, Beyoğlu'ndan uzakta. Özler, ansır, gittiğimde yerim der, kalır. Gezmense "o" midye tavasını, yerine konmazlığı, Beyoğlu'ndaki tadı, görünüşü, kolaylığı, bolluğuyla boş yere arayacaktır başka yerlerde; onun aradığı bir yerin, bir anın, bir dönemin hiç geri gelmeyecek bir midye tavasıdır. Bir insanı, bir odasıdır.

27.

Anamın çocukluk anıları arasında bende –kendi duyduğu ürpertinin ancak gölgeciği olabilecek– bir gıcıklanma uyandıran bir geçit var.

Çocukluk yıllarımdan beri teyzemlere gider ya da oradan dönerken yolu saptırır, o geçitten geçerdim; ilk yıllar, anamın yanı sıra gider gelirken de geçerdik (öyle demeli) oradan. Sanırım annem de, yolunu biraz uzatma pahasına (kimbilir, her kezinde uygun bahaneler bulma çabasına da girerdik; doğrusu pek anımsa-

mıyorum) oradan geçmek isterdi. Örneğin, karlı havalarda, dikçe, ayağa güven verecek engebesi bulunmayan yokuşun pek buzlu, pek kaygan olduğu sırada eğimi daha az bir yoldan bu üç bölük basamaklı geçide dalmak daha tehlikesiz görünürdü. Oysa kuru havalarda bile o mermer basamaklar bana ensiz, aşırı aşınmış görünmüştür. Hele çiselediğinde, mermer ne kadar kayganlaşırdı!...

Beyoğlu'nda, hâlâ, böyle birkaç iç dünya bulunabiliyor. Çevrenin gürültüsünden, kalabalığından, hayhuyundan bir anda bir sessizlik, eskilik alanına geçersiniz. Zamanın durmuş olduğu, belirsiz bir geçmiş çağı yaşar gibi kalakalmış bu avlumsu boşlukları, sokaktan, patırtıdan ayıran bir parmaklık, kapandığını hiç görmediğiniz bir demir kapıdır. Kimi zaman ise, parmaklıklı bir kapı hep kapalı gibi durur; oysa bir dokunuşta –hem de gıcırtısızca– açılacağını öğrenmişsinizdir.

28.

Beyoğlu'nu Beyoğlu yapan ana caddedeki, birkaç sokaktaki hızlı değişme kadar, birkaç başka yerindeki görünür donmuşluktur. Ama bu donmuşluğun da ardında (bir süreklilik oluşturabilecek ölçüde geçmişe dayanabilen yapıların, sokakların, görünümlerin de ardında) daha ağır, geçmişle daha çok çekişerek oluşan bir değişme var. Ev içlerinde yeni modaların, yeni görüşlerle anlayışların, yeni aletlerin zorladığı geçmiş, genellikle, aydınlanma ile ısınma konularında yeniliğe karşı koyabiliyor. O yapılar, damgasını taşıdıkları çağın ışığını, ısısını –on yıllar, yirmi, otuz yıllar gerçi birtakım ayrımlar yaratmış ya– kabul ettiriyor bugünkü insanlara. Kuloğlu'nda, Turnacıbaşı'nda, Okçumusa'da, Güllabici'de 1880'den, 1890'dan kalma evlerin pencereleri ile 1910'dan, 1920'den kalma evlerin pencereleri bir değil. Alt katlar ile üst katlar arasında da beklenebilecek olanın tersi bir ayrım göze çarpar sık sık. Işığa yaklaştıkça pencereler genişler, büyür. Diyelim ki bu, üst katlarda oturanlarla, oturanların niteliğiyle ilişkili bir şey. Halice bakan, denize (Boğaza ya da Marmara'ya) bakan arka cephelerin aydınlıktan yana görkemi ne olursa olsun, ön cephelerde-

ki odalar tükenmez bir iç karartıcılık içinde geçirmişlerdir yılları.

Bu evler nasıl ısınabilir? Bugün gaz sobaları artmıştır; eskiden kalma kaloriferli birkaç evin yanına kaloriferlerin yeni döşendiği birkaç yapı gelip katılmıştır. Ama biribirinden uzak arka odalarla ön odaları, bitmek tükenmek bilmez geçeneklerle bunlara açılan mutfaklar, ayakyolları, daha küçük odalar, sıcakla soğuk arasında bölünmüş bir yaşamın soğuk yüzüdür.

29.

Dünya ile insanlar arasındaki bağlılaşık değişiklikler, hızlı değişmeyi yaşamımızın ana değerlerinden biri sanışımız, eskinin "kokmuşluğu"na inanmamızı kolaylaştıran bir Beyoğlu'nda bizleri başka şeylere bakmağa, başka şeylere önem vermeğe zorlar gibidir. Oysa Beyoğlu'na bakmış pek çok insan niye eski çağların, anıların, ölmekte olanın ya da yenilerde ölmüşün üzerinde durmuştur?

Avcı Mehmet'den bu yana bu tepelerin, koyakların karacaları çekildikçe yerleşme alanlarını genişleten insanlar evlerinin kalıcı olmasına, mahallelerinin her yangından sonra yangına daha dayanıklı olmasına uğraşmakla bizi de zorlamış oldular böyle bakmağa: Evler yapıp bir sokağı çıkmazlaştırır gibi davranmak, ya da, bir sokağı bir başka sokağa ulaşmaktan alıkor gibi davranmak, ardından, bir geçitle bu kavuşmayı tarihselleştirmek... Sokak boyunca arsanın pahalılığından ötürü evi daracık tutmak, buna karşılık arka ya da iç avlularda yeri alabildiğine harcayabilmek... Oysa o yer harcanmış değildir. Dükkânlar yerleştirilir buraya, işlikler, kiraya verilebilecek ufak yapılar yerleştirilir. Uzam paraya çevrilir.

Pek arada bir, bir bahçemsi set de görürsünüz. Şaşılacak bir şey ama bahçeleri de bütün bütün unutmamıştır bu Beyoğlulular. Elbette Galip Dede Tekkesinin bahçesi, eski elçiliklerin bahçeleri bu sözümüzün dışında kalır. Ama bahçesinin (bitkili ya da bitkisiz) bir iç avluya dönüştüğü yerler çoğunlukta.

30.

Anamın çocukluk anıları arasında yer tutan geçide yukarıdan girdiğimizde bir koku, incecikten, burnumuza dolardı. Şaraptan küfe, kedi siyiğinden çürük elmaya, düşünülebilecek, usa getirilebilecek birçok şeyin kokusunu bir araya getiren, başarılı bir karışımın tekliğiyle yaşatan bir koku. Dik merdivenlerden indikçe artardı koku, bir suya dalar gibi olurduk.

Sağda, solda koca koca apartmanların irili ufaklı girişleri beni hiçbir zaman pek ilgilendirmedi. Bir kez olsun o kapılardan birinden girip, merdivenleri görmek, merdiven boşluğunu koklamak usumdan geçmedi. Geçidin son bölümünde ise örtülü, evin altından geçen bir yol vardı. Oradaki apartman girişi de ilginç gelmedi hiç bana.

Ama orta sette, kömürlüklere inen bir merdiven vardı yanda. Nedense oraya hep merakla baktım. Çocukların oralarda oynadıklarını her gördüğümde onlara katılabilmek istedim. (Ne ki, tanımadığım çocukların oyunlarına katılmamı önleyecek, beni öyle heveslere kapılmaktan alıkoyacak pek "sıkı", pek ölü bir eğitimden geçmiştim. Bu eğitimin ölülüğünü söylemek, bugün bile etkisinden gereğince, yeterince kurtulmuş olabilmek anlamına gelmiyor.) Saklambaç, "tekinsiz konak" oynamak geçerdi içimden. Saklanmalı, aramalı, ama saklambaç olmayan oyunlar da... Filmlerden, okuduğum kitaplardan olduğu kadar, sonraları (ne olduğunu anlamadığım, merak da etmediğim, ama çevremdekilerce tuhaf gülüşler, gene anlayamadığım sözlerle karşılanan tuhaf davranışlarımın belirlediği) birtakım duygular, düşler, düşlemelerden de esinlenen birtakım oyunlar... Birkaç kişi oynuyor bile olsak, saklandığım yerde beni arayıp bulan, ya da, hangi karanlık köşede arayacağımı bildiğim, elimle koymuş gibi bulacağım arkadaşın belli, tek bir kişi olacağı oyunlar...

Bilmem, anamın anlattığı çocukluk oyunlarının da bunda bir payı var mıydı? Görünüşte, saklambaç, saklanma, hep onun anlattıklarında vardı. Vardı da, bağlantı o kadar sade suya mı?

Kendisi pek küçükken

ablası oniki yaş büyüktü ondan, dolayısıyla onunla oynaması söz konusu değildi; dayımsa –hesap kitap, orası pek aydınlanamıyor kafamda– anamdan en az beş yaş büyükmüş. Laf olsun diye kardeşiyle oynar gibi yapmış olabilir. Anladığım kadarıyla da onu korkutmaktan –çok değilse bile biraz korkutmaktan– hoşlanır mıymış ne? Ona hep "bızdık" dermiş. Yaşını büyümsediği, kardeşini pek "bebek" gördüğü anlaşılabilir bundan. Anamın korku filmlerine, romanlarına düşkünlüğünde sevdiği ağabeyinin bu korkutmalarının payı genişçe olsa gerek.

Belli belirsiz bir "dayın bir köşede gizlenir, ben korka korka o kömürlüklere doğru inip arkadaşlarımı ararken karşıma çıkıverirdi" öyküsü var belleğimin bir yerlerinde

korkuya dayalı bu heyecanlı oyunları oynarmış.

Hangi evde oturmuş olduklarını bir türlü anlayamamışımdır. Kapısı geçide açılan evlerin sayısı az. Oradan geçerken bir kezinde "biz şurada otururduk" demiş olsa bile, o zamanlar bunu bir yerlerime yerleştirememişim, belli. Sonraları sorduğumda, kendi için apaçık betimlemesi bana hep belirsiz geldi. O ev onun için de pek geride kalmış bir anıydı herhalde. Annesi, babası o sıralarda onun için de masalsı kişiler. Kendisini çok korkutan, aylar süren bir konuşma bozukluğuna yol açan düşü o evde mi görmüştü?

Ömrünün sonu da bir korku hastalığıyla geldi. Kendisine, bana kötülük etmek isteyenler gizlenmişti çevrede. Bu korkudan bir parça olsun kurtulduktan sonra ölmüş olmasına sevinebilir miyim?

Dayım, ilk gençliğinin sarsıntılarını hangi evde yaşamıştı ki? O ev, ensiz bir sokağa bakıyor olmalıydı. Gariptir, el arabalarında boğazlanmış insanların taşındığı gece (sabah?) (1905, 1906 ya da 1909), anamın gördüğü bir şey mi? dinlediği bir şey mi? O sıralarda artık çocuk bile sayılmazdı belki. Bilemiyorum. Ama dayım, anamın çocukluğuna ilişkin bir iki anısı dışında sanki o evlerde,

onlarla birlikte yaşamamış yıllarca. Öyle değil, biliyorum. Nedense, dayım anamın anlattıklarında bir daha ortaya çıktığında, okulu bitirmiş, bir bankada çalışan, giyimine kuşamına pek titiz, pek ahlaklı –bunun anlamı beni yıllardır düşündürür durur–, pek çelebi bir delikanlı. Arkadaşlarıyla gezdiği, pek mazbut çocuklar oldukları, söylendiğini işittiğim şeyler. Anası babasıyla tartıştığı ya da tartışmadığı konusunda teyzemin bile herhangi bir şey anlatmamış olması şaşırtıcı. Anam da teyzem de, babalarının pek sert, kendilerini çok sevdiği halde en ufak bir hatayı, kusuru hoş görmeyen bir adam olduğunu söylerlerdi. Dayım, anası için de, bacıları için de bankada görevli, örnek olacak (örnek edineceğim demekti bu herhalde) bir kişiyken savaş yıllarında geçirdiği bunalımdan sonra 1918'de –bu arada dedemin hastalığı, ölümü var... Örneğin, dayım babasının cenazesini kaldıranların arasında mıymış? Bilmiyorum.– paçavra hastalığını, İspanyol nezlesini, gezmeğe gittiği –niye, nasıl?– bir gemide –hangi gemi bu?– kapıp yatağa düşen, bir daha da kalkamayan bir genç adam. (Bu gemi öyküsü bana biraz düzmece gibi geliyor. Gezilen bir gemiden hastalık kapmak, enine boyuna anlatılmak istenmemiş bir gezintide, bir buluşmada hastalık kapmak diye mi anlaşılmalı? Geçirdiği bunalım onu pek zayıf düşürmüştü herhalde; hastalığı bir sokakta, bir yatakta kapmış olması ne kadar daha olası!..)

Bütün kaynaklarım kuruduğuna göre artık öğrenemeyeceğim şeyler bunlar. Kala kala kalan, anamın bir zamanlar bir madalyonun içinde sakladığı, değirmi, küçücük bir fotoğraf. Teyzemlerin evinde yıllar yılı oturma odasının duvarında yan yana asıldıkları yerden bizlere bakan, benim arada bir dalgın gözlerle baktığım iki resim vardı: Dedemle dayımın resimleri. Büyültülmüş, arkasına karakalem etkisi verecek gölgeler düşürülmüş... Dedemi çirkin bulmazdım ama ninemin güzelliği yanında –içimden anamı nineme benzetirdim, teyzemi de dedeme– onu pek bakılır bulmazdım. Dayımsa gerçekten yakışıklıydı. Ama karakalem etkisi veren gölge, o resimde (dedemin resminde değil!) bana hep şunu düşündürürdü: Dayım sanki bir suyun içinden giyimli kuşamlı haliyle çıkıyor. Su, midesi hizalarında...

Oysa o küçücük fotoğraf, el değmemiş, gerçek bir fotoğraf. Zemin kapkara (kadife kaplanmış bir duvar diye düşündüğüm olmuştur o zemini). Dayım midesine dek bir suyun içinde durmuyor. Koyu giysisi değirminin alt yayında kesik. Çok güzel bir adam. Anamın hiç bilmediği ya da hiç anmak istemediği, aklımı kurcalayan bir yaşamı olmuş, güzel bir adam. Resim çektirmek için kendine çeki düzen vermiş deseler inanmayacağım. Her gün, her zaman öyle gezermiş gibi geliyor. Evde, odasında da mı böyle otururmuş, kitaplarının, muhasebe defterlerinin başında? Geceliğini giydiğinde nasıl görünürmüş, terliğinin içinde ayakları, bilekleri nasıl görünürmüş geceliğin eteği altında? Boyu ne kadarmış?

Bir bildiğim de şu: Anam taparmış ağabeyine.

31.

Nesnelerin yaşayanı ne kadar ilginçse, yaşayanların nesneleşmesi o kadar korkunç, o kadar tiksinç.

(Anam öldüğünde ölümün nesneleşmesi nasıl başlarmış, yaşadım; yıldırıcı, yırtıcı bir şeydi...)

Yaşayan nesneler arasından bir resim seçiyorum; anamın kimbilir nerelerden bulup çıkarıp masanın üzerine bıraktığı resim... Bir açıdan güçsüz: Sararıyor, soluyor; bir süre sonra iyice silinecek, bugün uçuk kahverengi ile uçuk mor arası bir renkte seçilen biçimler.

> [*Bunları yazdıktan aylarca sonra, Barthes'ın anasının ölümü ardından fotoğraf üzerine yazdığı denemeyi okuyacak, bir tuhaf olacaktım. Oysa Barthes, bunun son kitabı olacağını bilmiyordu. Ben, hiç değilse sağlığında yayımlanan son kitabı olduğunu biliyordum. Hepimizi bekleyen bir durum değil mi bu sanki?*]

Erkekler açık renk giysiler içinde; saçları sakalları dışında kalan yerleri resmin boşluklarıyla birleşiyor yavaş yavaş, o boşlukların sarımsılığında eriyor. Kadın koyu renkler içinde, onların silinmesi çok daha güç olacak. Anamgillerde, zaten, hangi erkek

yaşlanabilmiş ki gerçekten? Bir dullar topluluğu, bir dullar sülalesi onlar. Ama anam, çocuk olduğu için, açık renk giysili; açıkça sayılabilecek bir rengi var saçlarının; yüzü şimdiden okunmaz olmağa hazırlanıyor.

Bir başka açıdansa yaşayan nesnelerin en güçlüleri arasında sayılması gerekir bu fotoğrafın. Değil mi ki biri dışında (burayı yazarken anam sağdı daha) hepsi ölmüş insanların gençliğinde, çocukluğunda bir anı, akıp gitmiş bir anı dondurup yaşatmağı başarıyor?

Bu donuvermiş anlardır dokunduğumuz.

32.

"Bundan böyle kaç yıl yaşarsak yaşayalım, birlikte yaşayacağız. Şimdiye dek olduğu gibi. Ama hayatımı yediğin kadar yedin. Bundan böyle hayatımın bir dirhemini bile yedirmeyeceğim sana. Küs değiliz, elbet konuşacağız; ama sana herhangi bir şey anlatmağa çalışmayacağım, nasıl olsa anlamak istemeyeceksin. Ben de anlatmak istediğini, anlattığını değil, dediğini dinleyeceğim..."

Sesi hemen o büyük bunalımların tizliğini bir sıçrayışta bularak, bildiğim, yıllar boyu işitegeldiğim tespihi çekti:

"Götür beni o halde bir hastaneye, darülacezeye; bir manastıra gideyim kapanayım; orada öleyim..."

Anası öğretmiş olsa gerek, kendimi bildim bileli kendisine seçtiği ölüm sahnesi böyle bir yerde oynanır.

Buraya yaşamımın en önemli dipnotlarından birini düşmek zorundayım. Hemen. Şu anda.

Hastalığının ilk belirtisini en yakını olarak benim seçebilmem gerekirdi. Öyle düşünülebilir. Elbette, şu da bilinen bir şey: Önemli bir hastalığı en son gören, en son farkeden, kabul eden oğuldur, kızdır.

Ama aylardan beri birlikte yaşadığımızın bir cehennem tadı taşıması karşısında bile aymadım. Kendi huysuzluğuma yordum birçok şeyi. Onun yaşlanmasına, huysuz-

luklarının (eski huysuzlukların tıpkısı ama on kat, yirmi kat büyültülmüşü olduğu için, olmasına karşın) artmış (bu sözcüğü en alık halimle kullanıyordum) olmasına veriyordum pek çok başka şeyi. Etimin kemirildiğini duyuyor, artan sinirliliğinin kendisini yıktığını da görebiliyordum. Her sevgimi, yakınlığımı kirletmek için uğraşıyordu sanki. Bunu daha önce de yaşamıştım; dolayısıyla şimdikini anladığımı sanıyordum. Çatışmasız bir günün geçtiği olmuyordu. Kendisini sevdiğine inandığı birtakım dostlarının, onaltı yıl önce hastanede kendisine iyi bakmış bir hemşirenin yanına gitmek istiyordu. Eve giren herkese kusur buluyordu. Sabrım taşıyor, hınç duyuyordum kendisine. En yakın arkadaşlarıma benden nasıl yanıktığını, kimi durumda, öğrendim. Ne yapabileceğimi bilmiyordum. Ama yanımdan ayrılmasını hiçbir zaman kabul etmeyecektim. İstanbul'a dönmek isteyişi, bir yere değil, bir geçmişe dönmek isteğiydi. Belki hastalığının en başında başlıca düşman diye beni görmüştü. Düşünüyorum da insan birlikte yaşamak zorunda olduğu ama düşmanlığını da bildiği bir kişiye nasıl davranabilirse, nasıl davranmak gerekebileceğini sanırsa, öyle davranıyordu. Oysa biribirimizi her zaman çok sevmiştik, sevdiğimiz, hâlâ sevdiğimiz de birçok şeyden belli olabiliyordu. Ayrılmasını istemiyordum. Arkadaşlarımdan, teyzemin kızından bu konuda yardım istemesinden çok önce, bir gün, "düşünmesinde bir bozukluk var" diye belli belirsiz bir şey geçtiydi usumdan. Arkadaşlarım onun İstanbul'a gitme isteğini ilettiklerinde kendilerine bunu söyleyiverdim: "Artık eskisi gibi düşünemiyor," dedim. Ne dediğimin hâlâ farkında değildim. Birçok yakınımsa, galiba, bir şeyler sezer olmuşlardı. Yanımdan ayırmadım, yanından ayrılmadım. Ama ölüm sahnesini tasarladığına bir bakıma yakın bir biçimde yaşadı. Evinde ölmedi. Yatağında ölmedi. Kömürün tükendiği, radyatörlerin donup patladığı evimizden bir dost evine gidip sı-

ğınmıştık. Bir "başka yerde" öldü. Kırk saat boyunca şarkı söyledikten sonra. Bir ara şarkıları çok iyi seçebildim, tanıyabildim. Hepsi çocukluğunun, Beyoğlu döneminin şarkılarıydı. Son soluğunu verirken yanında mıydım, onu da bilemiyorum. Birtakım boğuntular geçiriyordu. Yanında duruyor, bir şeyler söylemeğe çalışıyordum. Uzunca süren bir boğuntudan sonra hemen soluk alamadı. Geçti anneciğim, dedim, geçti. Gene soluk alır gibi oldu. İrileşen, kayan gözleri eski haline geldi. Odadan çıktım, iki üç dakika sonra yanına döndüm. Bıraktığım gibi duruyordu. Soluk almıyordu. Kulağımı göğsüne dayadığımda bir solucuk hava çıktı ağzından. Ne zaman ölmüştü?

Kırk yıldan çok oldu, bu sözleri ara ara işitirim. Umutsuzlanması, kendini istenmeyen, ancak katlanılan bir varlık olarak görmesi de hiç gerekmez bunları söylemesi için. İyice günlerinde bile, gönlümce çalışamamaktan, yaşamımı, bir türlü dileğimce ayarlayamamaktan yanıkacak olmayagöreyim, bana yük olmak istemediğini söyleyerek başlar, ne de olsa yük sayılması gerektiğini ekler, ardından, bildiğim sözler gelir.

Gerçekte, yük değil, engel olduğunu unutur; yalnız geçmişte değil, bugün bile. Hem bilerek, isteyerek. Eşimin dostumun arasında kendince seçimlere giriştiğini, bu seçime uyarak benim ilişkilerimi düzene sokmağa çalıştığını, çokça bağlandıklarımı uzaklaştırmak için en açık, en sesli yöntemlere başvurduğunu çok gördüm.

Ölümünden on gün kadar önceydi. Evdeydik daha. Yatmıştı. Ben kitap okumağa çalışıyordum, aklım kitaptan başka her yerde geziniyordu. Yanına çağırdı. Söyle anne, dedim. Buraya gel, yanıma, dedi. Gittim. Arkadaşlarının içinde hangisini en çok sevdim, biliyor musun, dedi, hani... Adını çıkaramıyor ama en ince ayrıntısına varasıya, kendisine şöyle şöyle saygılı, şöyle şöyle güleryüzlü davranmış bir arkadaşımı anlattı. İçim burkuldu. İçtensizliğine en acı biçimde aldandığımı düşündüğüm, üst

üste kırdığı potların bir tekini bile unutup bağışlayamadığım, gerçekten büyük bir sevgisizlikle andığım tek arkadaşımdı bu.

Bunları görüp söyleyebilmek sevgiyi yok saymak demek değildir; erişkinler arasında zaten böyledir ya, ana-oğul ilişkisinde iki yanın da erişkin kişi olarak davrandığı pek az görülebiliyor.

Ninemin yatağına konsolun aynasında bakıyordum. Ölü yüzünü merak ediyordum ama bakmaktan da çekiniyordum; ölü yüzü korkunç olur diye. Belki de, onu hep diri yüzleriyle anımsamak istediğim için. Oysa yüzü, kaçamak bakışlarımla sezdiğim kadarıyla, korkunç değildi, uyuyor gibiydi; gene de bir değişiklik vardı sanki oniki yaşımdaki gözlerimin seçer gibi olduğu.

Ölümünden saatler sonraydı bu dediğim. Oysa anamın yüzüne birkaç saat ara ara gidip baktım, öptüm durdum. Çok rahat uyuyor gibiydi. Nesneleşme ikinci saatten sonra başladı. Törelerin işe karışmağa başladığı anda. Mum ışığında. Gelip almalarına değin daha seyrek gittim baktım, daha seyrek öptüm.

Annem, ninemle ilişkilerinde daha başarılı olmuştu sanıyorum, işittiklerime, gördüklerime dayanarak.

33.

Anamın ölü yüzü konsolun aynasında yansımadı.

Şimdi, ardımda bıraktıklarıma baktığımda son yılların gitgide artan geçimsizliği, yıkılan sağlığıyla, o sağlığın yerini alacak hastalığın belirtileriyle, sarsılan sağlığımla, oldukça kolay açıklanabiliyor.

Ölüm, bakışımızı elbet kökten değiştirir.

Ama bir ilişkiyi yaşarken duyduğumuzu, bir ölümden sonra unutursak, sürekli yalan söyleriz. Anam, ölüleri konusunda bana şunu bunu anlatırken yalan mı söylüyordu, söylemiş oluyordu? Anlatışı, anlatış biçimi, böyle bir şey düşündürebilir mi? Bu durumda ben de elden geldiğince dikkatli davranmalıyım, kendi ölülerimden söz ederken...

34.

Bir akşamüstü, sokaktan geçen bir adamın sırtında bir yelek görüyorum, pencereden bakarken. Bu havada giyilebilir işte, diyorum; yelek sevmemişimdir pek, giymemişimdir de. Bu havada hem sırtı üşümez insanın; hem yeleken bir giysi... Duruyorum. Yeleken ile yelek biribirine bu kadar yakınken frenklerin "jile"si, son zamanlar bizde de kullanılır olan "jile" nerelerde durur ola ki? Sözlük, önce XVI. yüzyılda, sonra da XVIII. yüzyılda İspanyolca "jileco"nun aracılığıyla bir daha, geçtiğini söylüyor Türkçeden Fransızcaya. Hoşuma gidiyor. İspanyolcanın "j"si, bizim "y"miz, İspanyol "y"si arasında şöyle bir gidip geliyorum. Birden, acı verircesine, bir şey doluyor usuma; acı değil, heyecan; sızılı bir anı, unutulmuş bir kutunun açılıp içinde çok aranmış bir eski boncuk, bir lüle saç, bir çocukluk dişi bulunuvermesi sevinci gibi. Göz açıp kapayana dek salkımlaşan bir anı. Önce teyzemden dinlediğim bir şarkı; çocukluğumun her şeyi bir veri diye kabul ettiğimiz bir çağında, her şeyin ancak öteden beri varolduğunu, belli bir yerde durduğunu düşünebildiğimiz, durduğu yerde bizim kendisini öğrenmemizi beklediğini düşünebildiğimiz bir çağda, önce teyzemin söylediği bir şarkı. Bir yelek şarkısı. Annemden de dinlediğimi ansıyorum ardından. Ama "ardından", yani şarkının varolduğunu biliyorum artık, şarkıyı biliyorum artık. Onun da ardından, sanki epey sonra, bir notanın kapağında saçı erkek gibi kesilmiş bir kadın, bıyıklı –ayakta duran– bir erkek, çubuk arkalıklı bir sandalye, bir yelek... Kadın belki bir yatağın kıyısına ilişmiş; yelek belki adamın sırtında, belki sandalyenin arkalığında. Harfleri söküyor olsam gerek, elimdekinin bir nota olduğunu, piyanoda çalınacak bir şey olduğunu biliyorum; bildiğim yelek türküsünün ilk dizesini okuyorum kapakta; nota okuyamıyorum daha: Bunların anlamı, beş yaşında falan olduğum... İçim sızlayarak söylemeğe başlıyorum 45 yıl öncesinden bile gerilere dayanan türküyü: İlk üç dize kendiliğinden geliyor dudaklarıma. Kim bilebilir gerisini, kim ansıyabilir? Soracağım kimseleri saptıyorum o anda. O türküyü ilk söyleyen, tanıtan ya da herkesçe tanınır kılan

Zozo Dalmas olsa gerek. Bir parçacık şaşmıyor değilim bu çorap söküğü gibi akıp geçen anılara. Üçüncü dörtlükte bir kalça çalkalanıyor. Zozo'yu bu şarkıyı söylerken görmüş, izlemiş olabilir miyim? Aklım almıyor. Gene de, üçüncü dörtlüğü söylerken kalça çalkalayacak başka hiç kimse düşünemiyorum çevremde.

Sorup soruşturdum, öğrendiğim kadarıyla varsayımlarımda pek yanılmadığım düşünülebilir.

Yelek türküsü birkaç gün dilimden düşmeyecek. Her söyleyişte içim hafifçe burkulacak. Bunun nedenini aramayacağım.

Zozo bir söylencedir Beyoğlu'nda. Kırkbeş yıl önceleri esmiş (birkaç kez esmiş) bir değişik, dedikodu dolu yel; Beyoğlu'ndan Dolmabahçe Sarayına uzanmış. Tokatlıyan'la bir ilişkisi de var mı?

35.

Hepimiz belli bir yaşa geldikten sonra "tarih"lerimizi yazmağa merak mı salıyoruz ne? Elbet, herkesin "tarih"i başka olacaktır; seçeceği dil, anlatım, alan başka olacağı için. Ama Tarih adını, hatta niteliğini, taşısa da taşımasa da bu "Tarih"leri yazmağa iten, hepimizde, üç aşağı beş yukarı, aynı dürtü değil midir? Konu edinilen, ister bize göre geçmiş, ister şimdiki zamanımız olsun, okuyacak olanların hep "geçmiş" diye görecekleri bir çağı kendi kurgumuz, kendi dilimizle ortaya koymak, batmaktan, unutulmaktan, daha doğrusu, bilinmemekten kurtarmak değil midir?

36.

Yelek türküsünü soruştururken o sıralar Beyoğlu'nda yaşayan, her şeyi bilebilecek, ayrıca onları bugün anımsaması beklenebilecek yaşta bulunan kimseler güfteyi biraz biraz çıkardı, Zozo ile ilişki kurdu. O sırada Beyoğlu'ndan pek uzakta olan bir başka hanım, güfteyi "elbette hatırladığını, oracığa çıkarıverdiğini, türküyü galiba Zozo'nun söylediğini, ama bunun önemli olmadığını" yazdı çok eski arkadaşım olan kızına. "Türküyü Zozo'nun söyle-

yip söylemediğinin önemli olmayışı" şöyle anlaşılabilir: Zozo o sıralarda İstanbul'dan başka yere gitmemiştir ama söylediği şarkı çok yayılmış, tanınır, bilinir, söylenir olmuş, kurgulu gramofonlarda plaklardan habire dinlenir olmuştur.

"Sırtındaki yeleği ben diktim sana; acılar, sıkıntılarla geçirdim astarını," diyen, sızlanan bir kadının ağzından söylenmiş bir türkü. Yakışıklı erkeğe güzel bir yelek dikiliyor, emek verilerek, göz nurları dökülüp sıkıntılara katlanılarak... Erkek (kadından çok genç olsa gerek) arada bir azarlanmağa, paylanmağa çanak tutuyor; kadının sabrı tükendikçe çıkışıyor ya, ardından pişman oluyor hemen; "yavru"sunu sevmeyecek de ne yapacak fukara?

Elbette, Zozo Dalmas gibi, yaşı ne olursa olsun genç, gösterişli, güzel (?), fettan bir kadının ağzında böyle bir şarkı, moda olabilir ancak. Hiçbir şarkıcı –o sırada belki Piaf bile bu "hiçbir şarkıcı"nın kapsamına girerdi– bu şarkıda söyleneni oynamağa kalkmazdı kolay kolay. Ancak dinleyenler, gönüllerinde bir burukluk duyabilirlerdi.

Aşk acılarını, acıklı aşk öykülerini dile getiren şarkıların oluşturduğu "mitologya"da bu şarkının da payı var; büyükçe bir pay... Zozo belki gerçekten de önemli değildi. Önemli olan, aşkların mutsuzluğunun dile getirilmesi, o çerçeve içerisinde yaşanması, yaşama o çerçevenin çizilmesi idi. Buna inanarak yaşamak, yaşamın bozgunlarına karşı bir hazırlık yapmış olmak... Sevmenin mutsuzluk olmayabileceğine inanmış gibi yaşayan kaç kadın olmuştur Beyoğlu'nda? Ya da, öyle kadınlara çoğunluk nasıl bakmıştır? Bunu anlamak çok güç. Eldeki ipuçları doyurucu görünmüyor gözüme.

37.

O yılların Park Oteli'ne, Eduardo Bianco adında bir Arjantinli gelir, tango orkestralarının padişahı sayılan orkestrasıyla İstanbulluların bir bölüğünde Arjantin tangoları hastalığını bir iyice pekiştirir.

Anamlar onu dinlemeğe gitmiş olabilirler; bir, bilemedin iki

kez. Çay saatinde. Ben de gitmiş olabilir miyim? Bu belli belirsiz anılar sakın benim (işittiklerime dayanarak) uydurduğum şeyler olmasın?

Gözümün önüne gelen şu:

Gözlerim, masanın kenarının hemen üstünde: Gördüğüm her şey sanki masanın kenarından başlıyor. Bildiğim bir musiki türü bu tangolar, hele, o günün deyimiyle "arjanten tango" ya da "tango arjanten". Dans edenler var. Erkekleri hiç göremiyorum. Buna karşılık kadınlar, dökülüveren, dalgalanıveren, bükülüp açılıveren incecik, açık renkli kumaş dolantıları içinde... İçinden başlar, kollar, bacaklar sıyrılan bir kumaş buğusu. Işığı aşağıya değil yukarıya veren geniş, tepsi büyüklüğünde lambalar, aydınlık. Burnumun dibinde bir çay fincanı, içinde bir şey var mı bilemiyorum. Biraz ötede bir tabak. Belki bir dilim pastanın izlerini taşır.

Zozo Dalmas'ı dinlemeğe giden on kişiden belki ancak üçü, ikisi, biri Eduardo Bianco'yu dinlemiştir.

38.

Bianco'yu, Dalmas'ı seyretmek, dinlemek önemli miydi?

"Paralar verdik, falan ya da filanı seyrettik, izledik, dinledik," diyerek ya da demeğe getirerek çalım satmak isteyenler için elbette önemli. En küçük boyutlarda olsun, tarihi yapan, oluşturan olaycığı yaşadığını bilen, anımsayan için de önemli. Zozo, Hamiyet, Zehra, Müzeyyen (daha az teklifsiz davranarak Dalmas, Yüceses, Bilir, Senar) dizisi, Beyoğlu, Taksim-Ayaspaşa, Nişantaşı, Şişli dizisi gibi bir anlam taşır hale gelebilir. Bu dizileri çoğaltabiliriz de.

Kendi içinde bir Beyoğlu, bir Şişli de çok ilginç düzenlemelere götürebilir.

Muradımız Beyoğlu'nu değişik doğrultular, boyutlar içinde görmeğe çalışmak olduğuna göre de...

39.

Camcı sokağı. Yıllar sonra anam garip, kuleli, tedirgin bir yapı gösterecek bana. Daha sonraları "seni burada doğurdum" biçimine girecek şeyi söyleyecek: "Sen burada, şu yukarıdaki odalardan birinde doğdun."

Oysa nerede doğduğum, dahası, "doğmuş olmam" önemsiz bir şey o sıralarda. Hiç ilgimi çekmiyor o sözler. Anamın sancılar çektiği, bayıltıldığı, kendine gelir gelmez kuş cıvıltılarını bir kenara bırakıp "oğlunuzu görmek istemez misiniz?" diyerek dikkatini daha güncel bir konuya yöneltmesini isteyen doktora alık alık baktığı, neden sonra kuş cıvıltılarını gerçekten bir kenara bırakıp "sahi, sağlam mı?" diye soruşu, nedense çok daha ilginç. Karşı kaldırımda biraz daha aşağıdaki bir hastanede, çocukken muayene edilişinin öyküsü gibi. Ama bütün bunlar bir yana bırakılabilir; çünkü Camcı sokağının üstünde teyzemler oturur, ninem oturur. Teyzemin kızları bana hep tuhaf şeyler anlatmağa hazır, beklerler.

Orada geçirdiğim saatlerin, günlerin sonunda, eve götürüleceğimi haber veren şey, anamın, teyzemin ya da kızların, konsolun aynasında kendilerine çeki düzen vermeleridir. Şenliğin sonu, sıcak ya da soğuğa, yağmura çıkışın ön ucudur o ayna.

Sonraları, sokağa çıkmadan önce ben belki şöyle bir göz atacağım aynı yerde duran aynaya. Başım artık alt yarısının bir köşesini doldurabiliyordur.

40.

Teyzem pek ara ara şarkı söylerdi. Anamsa çok daha sık. O sıralar moda şarkılardı bunlar. Teyzemin şarkılarıysa, nedense, hep biraz daha eski görünmüştür. Ninemin eski zaman şarkılarından çok ninnileri kalmıştır kulağımda. Sonraları anlatılacak, ben de bayağı bayağı inanılır bulacağım "Venedik asıllı" olüşun da biraz etkilediği bir tat bulacağım, Venedik aynalı, Venedik tenteneli, ya da iğneli bir ninnisinde. Bu Venedik öyküsünün hesapça 18. yüzyıla dayanması gerekir. İyiden iyiye bir masal uydurmak ka-

şıntıları içindeyim yıllardan beri. Venedik'ten Osmanlı'ya sığınan adam nasıl bir adamdı ki?

Teyzemin kızlarıysa o sıralarda en yeni şarkıları söylüyor olsalar gerekti.

Ölüm önce bizim eve uğradı, daha sonra onlara. Şarkılar söndü yavaş yavaş.

Çocuğun, yılları sonsuz, bitimsiz görmesi olmasa, ölümler arasındaki aralıklar ürkütücü kısalıkta görünebilirdi. 1932, 38, 42, 43, 48, 55... Ondan sonra 77 ile 80. Sonrasını şu anda bilmediğim için –belki ancak başkaları bileceği için– üzerinde durulmayacak bir şey diye bakmalı o sonraya. İlk dizide en kısa ara dokuz aylık, en uzunu yedi buçuk yıllık. Oysa sonuncusu bile bana çok büyük bir aralık gibi gelebilirdi o yaşlarımda; ikinci dizi ise bir göz açıp kapama aralığı.

Şimdi, arada bir, kullanılmaya kullanılmaya çatlamış bir şarkı sesiyle şarkı söylemeğe kalktığım zaman ben de şaşıyorum, Bibik de. Yalnız kalmış bir adam artık şarkı söyler, söyleyebilir. Bibik yadırgayadursun...

* * *

(EK)
"ISPARTALI" NEMENEM BİR K U Ş T U R

Köpek babalarını anlatmayacağım. Onların kambur sırtlarından, sakalı uzamadığı gibi kısalmayan yüzlerinden, içlerindeki ayağın nasırına değin kalıbını almış kunduralarından, yanlarında kuyruğunu bacaklarının arasına sıkıştırmış, burnu yerde, uyuz, keneli, güve yemiş postlara dönmüş kısık sesli itlerinden başka bir şeyleri yoktur.

Köpek babaları da Ispartalıların güdük çocuklarıdır. Ama Meryem gibilerinin yaptığını olsun yapamamış, saatlerini durdurmak yiğitliğini gösterememiş, eskimesini de, yenilenmesini de,

yenilemesini de bilememiş, sırtlarını bu yüzden dik tutamamış, traş olamamış, köseleşememiş, susmuş ama susmasını becerememiş, köpeklerinin ağzı ile havlayan, sağa sola çatıp duran ama kendini dinletemeyen, aldırışsızlığın yanından bile geçmemiş kişilerdir.

Bunlar Ispartalıların çocuklarıdır ama, Ispartalıların göğüslerini gere gere yaptıkları çocuklardan değildirler. Bunlar Ispartalıların piçleridirler. Gene de söylemeli: Damarlarında Ispartalı kanının döküntüleri hâlâ dolaşır.

*

"Ömrümüzün en güzel yılları diye bir şey yoktur gerçekte. Bir yığın küçük büyük sevinçle bir yığın büyük küçük acının bir araya gelerek yaptığı bir bileşime yıllar geçip bedenimizin gücü azaldıkça, zihin gücümüz genişlemiş gibi göründükçe, büyük işler yaptığımız, büyük mutluluklar yaşadığımız yanılsamasına kapılırız, o kadar... "

Usta, bugün, bu sözleri söyleyerek oturdu pencerenin önündeki koltuğa.

Kedilerin uyuşup duvar diplerine yığıldığı saatte, çanlar saat başını çaldığında...

Yayıma hazırlayanın notu: "Ispartalı nemenem bir k u ş t u r" eki, 20. Bölümün italik dizili parçalarıyla ilişkilendirilerek okunmalıdır. Metnin versiyonlarından birinde bu ek, ayrı bir numara verilerek 20. Bölümün italik parçalarıyla bütünleştirilmiş; fakat sonraki versiyonlarda ana metinden ayrılmış, içinden kimi parçalar 20. Bölüme eklenmiş, diğer kısmı "Ek" olarak bırakılmıştır. Bir tercih yapmam gerektiğinde, en uygun okumanın, düzenlediğim biçimde olanaklı olacağına karar verdim.

LAĞIMLARANASI

~

Geride bıraktığım ilk bölüme şöyle bir bakıyorum. Geniş tutulması tasarlanan bir çalışmanın çeşitli boyutlarda, çeşitli düzeylerde, gelişigüzel çiziktirilmiş bir taslağı. Birtakım ip uçları var (ipuçları değil): Anamgillerin öznel, duygusal bir "tarihi"; yaşantılarım içerisinden seçilip Beyoğlu ile ilişkili gördüğüm ölçüde biribirine bağlanabilecek anılar; sokakların, evlerin, kişilerin ördüğü öznel bir İstanbul parçası; daha az belirgin, daha çok sezilir nitelikte, "Beyoğlu'nun –benim gördüğüm yıllarda– geçirdiği değişiklikler" türünden bir öykü... Bu iplerin her biri, yalnız birkaçı, biri, çekilir, çeşitli geliştirmelere gidilebilir; aynalar, ışık, koku gibi öğeler daha çok ya da daha az kullanılabilir. Her durumda bir "Beyoğlu" metnine varılacaktır ya, ana başlığın, "Lağımlaranası" sözcüğünün sezdirdiği temel düşüncenin gereğini yerine getirmek üzere bir ana dokunun, önceki bölümü de içine alabilecek bir ana dokunun gerçekleştirilmesi gerektiğine göre, bunun yolu nedir? Bundan sonra bunu yapıp yapamayacağımızı anlamak gerek.

*

1.

Bir söylencedir Beyoğlu.
Nasıl ki Venedik (de) bir ağıttır.
Beyoğlu'nu bir ağıt gibi düşünmemeli ama.
Hiç düşünmemeli.

Beyoğlu, onu yaşamış olanlar için (de) bir söylencedir. Bir geçmişliği, bir düşkünlüğü, bir yalnızlığı ırlayan bir söylence.

Venedik
binlerce kez yazılmış, övülmüş güzellikleri, kıyıcılığı
tantanası, pasağı, yüceliği, kurnazlığı
yaldızı, mavisi, yeşili, kırmızısı
küfü, bozluğu, kurşun rengi, çürümüş sulardaki
çürüyen temelleriyle
altın parıltısı, havalandırılmamış sokaklarının
dışkı kokusunu bile aratan günleriyle
batarken
en gür sesiyle bir ağıttır, kalkmaz, tükenmez bir ölünün başında; ölümün kendi ağzından yükselen.

Beyoğlu'nda Venedikli mezarları (da) vardır, Venedik ağzı konuşanlar da. Hâlâ.

*

Karşı karşıya gelmeyecek şeyleri mi karşılaştırmağa kalkıyorum?

Emekli iki devlet/başkent sözü etmek, olsa olsa bir nükte olur. Beyoğlu emekli devlet/başkentlerden birinin bir üyesi ancak (kolların, bacakların üye adını taşıması türünden...)

Geçmişlik niteliklerinde bir ortaklık mı var? Belki.

Türkler Rıhtımı – Balyoz Konağı... (Balyoz konağının yeri birkaç kez değişmiş olsa da) Beyoğlu'nu Venedik'e yaklaştıran bir şey olsa gerek kafamda.

Beyoğlu'nun geçmişliğinden söz ederken dikkatli olmalı.

Geçip giden yaşamlar var. Doğanlar, evlenenler, ölenler; ölüm sıraları daha sonra, daha daha sonra gelenler. Beyoğlu durmadan yenilenir, yeni yeni yaşamlara açar kendini. Beyoğlu'nun belli bir dönemini yaşayıp sevmiş olanlar vardır. Beyoğlu'nun yenilenişi bu yaşamlardan kısa, çok daha kısa dönemler içerisinde gerçekleştiği için, her kuşak Beyoğlu'nun öldüğünü, geçtiğini,

geçmişe karıştığını, haklı olarak, söyleyebilmiştir. Biraz –ama çok az– abartılacak olsa şöyle denebilir sanırım: Herkes çocukluğunda bir Beyoğlu tanımış, ortayaşına doğru o Beyoğlu'nun yıkılıp göçtüğünü görmüş, ortayaşıyla biraz ötesinde yeni bir Beyoğlu tanımak zorunda kalmıştır.

Değişen ne? Sokak adları dedim ama o, pek arada bir depreşen bir sıtma. Yapılar? Bir bakıma öyle. Ne yazık ki Beyoğlu'nun tarihini okumamıza olanak verecek bir kitap hanidir parçalanıyor; orasından burasından sayfalar üçer beşer koparılıp (yerleri boş kalamayacağına göre... Tanrı korusun! O santimi para eden topraklar boş bırakılır mıymış?) başarılı (yerini bulmuş, yerine oturmuş, yakışmış ya da bulmamış, oturmamış, yakışmamış – kimin umurunda? yeter ki para getirsin– yıktırılıp yeniden yaptırılacak) başarısız yeni yapraklar yerleştiriliyor. Ama yeni yapı, eskisinin uzamına yerleştiği, olsa olsa boyutları –o para getiren boyutları– değiştirmekle kaldığı için, ayrıca, kaç kez yazılageldiği üzere gözler, genellikle, ilk on-onbeş metrelik yükseklikten ötesine pek bakmamağa alışık olduğu için, bir süre sonra bu çeşit değişmeler de unutulur. Dükkânların türü değişir: Örneğin büyük pastaneler dönemi, büyük küçük muhallebiciler dönemi, süslü, kokusundan durulmaz lahmacuncu-pideciler dönemi diye ayırımlar yapılabilir bu alanda; tuhafiyeciler, kumaşçılar, çantacı, ayakkabıcı, züccaciye, gümüş, mücevherat satıcıları, kuyumcular, antikacılar biraz köşe kapmaca oynamış, hazırcılar ısmarlamacıları yeyivermiştir. Sinemalar sayıca pek değişmemişse de ad değiştirmekte, kimi zaman da –anlaşılmaz bir bekinişle– yer değiştirmektedir. Gösterdikleri filim türleri de biraz o yana biraz bu yana oynamıştır elbet. Sinemaların en çok değişen yanı, seyircileri olsa gerek.

Galiba en çok değişen (yangınlarda kül olanları, çöküp yıkılıverenleri, yüzünü genceltir ya da orasını burasını gerdirir gibi eski yapılara yapılan yeni yüzleri, yeni alnaçları hiç de unutmadan söylüyorum bunu) Beyoğlu'nun, en büyük caddesinden en küçük sokağına dek her boyuttaki boşluğunu dolduran insanları.

İnsanlar, bir öncekilerin yerini aldıkça, kültürleri de bir önce-

kilerin üzerine gelip binmiş; tezgâhtarların tutucu, geleneği sürdürücü görülebileceği bir dünyada, müşteriler değişmiş, evlerin yapısını değiştiremeyen kiracı ev içi görünümü kadar sokakları da değiştirmiştir. Örneğin Beyoğlu'nda yürümenin biçimi değişmiştir. Beyoğlu'nda yürüyenlerin görünümü inanılmaz ölçüde çeşitlenmiştir.

İnsanlar katında tek değişmeyen, belki de değişik, çok değişik yöntemlerle, zaaflardan yararlanıp yolunu bulanlar makulesi olsa gerek.

*

Venedik, belki de görkemi yüzyıllardır yerinde durduğu için, bir ağıttır. Görkemin geçiciliğini, büyüklüğün büyük de bir akağı bulunması gerektiğini unutmamış (öğrenmiş) küçücük Beyoğlu, İstanbul'un (iki yakasının da denebilir ya) en azından bir yakasının ana lağımı niteliğiyle durmaz, akar, yabanıl, bezeli, yoksul, (parasını harcayıp yaşadığına inanan, gerçekte belki de yaşamını haydan gelip huya giden bir para gibi har vurup harman savuran insanlarla dolu) bir dünya. Dipdiri.

*

2.

Bir de çeşmeler yok oldu.
İnayet Hanımın zamanında kaç çeşme sayılırdı Taksim'den Tünel'e? Kurumamış, aynası hiç pas tutmamış, oymaları henüz diri?

Suyun akışına (susayanların sapı mermere saplı bir halkaya – ya da musluğa– zincirle bağlı bir tasla su içtiği çeşmelerin, muslukları çalınmağa başlamamış, adları hayır sahiplerini diri tutan çeşmelerin akıp giden suyuna bağlıdır İnayet Hanımın kısacık, deli dolu yaşamı. Kimbilir neden kurmuşumdur bu bağı kafamda?

Büyüklerden küçüklere –özellikle kadın ağızları aracılığıyla– aktarıla aktarıla 75-80 yıl sonra bana, bu sayfanın yazısına ulaşmış bir öyküdür bu.

Çok kısa. O dönemin bir iki yazarının herhalde işittiği, ama – gene, herhalde– yazmağa yanaşmadığı bir öykü.

İnayet Hanım Bebek'de bir yalıda oturur.

Ailesi, yalı, yalıdaki yaşamı belki daha sonra ilgilendirecektir bizi. Şimdilik, basmakalıp bir Bebek yalısı dünyasımn imgesiyle yetinebiliriz.

Günlerden bir gün "Beyoğlu'ndaki dişçiye gitmek üzere" kalfa kadınla birlikte çarşaf giyilir, arabaya binilir.

Kalfa kadınla ("kupa" mı, "fayton" mu, başka tür bir araba mı olduğu bilinmeyecek olan) araba, bu öyküde İnayet Hanımın ailesinin, yalıdaki yaşamın ya da herhangi bir "paşa baba" ya da "amca"nın (toplumsal kat ya da yer belirten) imleri değildir. İnayet Hanım göze girmesini, kendini saydırmasını bilmiş bir "kardeş yadigarı" yetim, evin öz, şımartılmış kızı, babasından kalma servetle birlikte yalı sahibi amcasının koruyucu kanadı altına girmiş –gene yetim, elbette!– bir yeğen de olabilir. Önemli olan, İnayet Hanımın verebildiği karar.

Araba Bebek'den Taksim'e çıkmış, oradan da

[*buralarda arabanın biraz daha yavaş gittiği düşünülmeli. Öyle ya, hayvanlar yorulmuştur; kalabalık, gidip gelen insanlar, arabalar, gürültüler, sesler şaşkına çevirmiştir zavallıları. Belki de İnayet Hanım, günün orta yerinde, her şeyden önce de kalfa kadına hiçbir şey sezdirmemek, her zamanki meraklarında, heveslerinde herhangi bir değişiklik olduğu izlenimini vermemek üzere, kalabalığı, öbür arabalardakileri, dükkân camlıklarını daha rahat seyredebilmek için arabacıya biraz ağır gitmesini söylemiştir.*]

ağır ağır –salına salına dememek için güç tutuyorum kendimi– Galatasaray'a inmiştir.

> *İnayet Hanım her zamanki gibi midir? Kalfa kadın, sonraları, dövüne dövüne hesaplar verir, yeminler kasemler ederken kafasını yumruklayacak, bir şeyler sezer gibi olduğunu ama herhangi bir kötülüğe ihtimal veremediğini gözyaşları içinde anlatacaktır. Hayır, İnayet Hanım her zamanki gibi değildi elbet. Kalfa kadın da tarihin olmuş bitmişliği içinde konuşanlardan farksız, bilmenin kolay-*

lığı içinde, bilemeyişini haksız yere suçlayacaktır. Ama araba henüz Galatasaray'dadır, dolayısıyla İnayet Hanım –olanca zeyrekliğiyle yüklendiği anda– kalfa kadının gözünde her zamanki gibidir. Yani afacan, buyurucu, sokulgan, şakacı, alaycı, saksağanları, kedileri, mahalle karılarını gölgede bırakacak ölçüde meraklı, cıva gibidir. Yerinde duramayışı belki tek gerçek halidir o gün, İnayet Hanımın: Yaşamının en büyük kumarını biraz sonra oynayacaktır. Kazanacağından da şüphesi yoktur.

Dişçinin muayenehanesi, bir Alman adı taşıyan (küçük sayılabilecek) pirinç levhanın sarı bir pırıltıyla aydınlattığı kararmış taşların çevrelediği ağır demir kapı Tünel'e yakın sayılır. Oraya gitmeden önce İnayet Hanımın birden aklına gelir: Yeni elbisesinin yakasındaki dantelalar pek çirkindir; musibet terzi doğru dürüst seçmesini bilememiştir onları; hazır buralara gelmişken Karlman'dan birkaç metre dantela alabilir, dişçiye gitmeden önce... Geçen gelişlerinde zaten çok beğendiği bir şey görmüştü. Kalfa kadın arabada bekleyecektir. İnayet Hanım kadının itirazını beklemeden, az önce durdurduğu arabadan atlayacak, en ağırbaşlı, en hanım haliyle büyük kapıdan içeri girip ilerleyecek, birkaç basamak çıkıp (ikircim içinde, gene de yerinden kıpırdamaktan korkan –İnayet Hanımın kızması, dargınlığı korkulacak bir şeydir çünkü– Kalfanın kartal olsa göremeyeceği, seçemeyeceği bir noktaya ulaşınca) hızlanacak, sağına soluna bakmadan uzun geçidin sonundaki merdivenlere varacak, kendini artık tutamayacak, atacak aşağı o merdivenlerden, arka kapıda bekleyeceğinden bir an bile şüpheye düşmediği arabaya ulaşınca birden duracak, kapının açılmasını bekleyecek, gene en hanım, en ağırbaşlı haliyle binecek arabaya, kamçıyı sırtlarına yiyen atların hamlesine uyarak, kendini Hüsnü Beyin kollarına bırakacaktır.

*

3.

Taksim çeşmesini hep kuru gördüğümü sanmıyorum. Pek uzak bir geçmişte, zincirle bağlı tası doldurup su içen birini gördüm mü?

Elim anamın elinde Fransız konsolosluğunun önünden yürür, Yıldız sinemasının karşısına geldiğimizde karşıya geçerdik genellikle.

Parmakkapı adının çeşitli yolaklara açıldığını çok sonraları düşünecektim. Ama daha o zamanlar, Büyük ile Küçük Parmakkapılar ayırımına sırt çevirerek, karşıda kalan öbür kaldırımı unutarak, ağzıma bir şeker, o zamanlar pek sevdiğim (Aşk-ı Memnu'da Lebon'dan alınıp yalıya getirilen, Bihter'in özellikle sevdiği) menekşeli bir fondan atar gibi, Parmakkapı'nın heyecanını uzun uzun gezdirirdim içimde. Yıldız sinemasının resimleri, renkli afişleri olurdu; muhallebicinin tarçın, fıstık, hindistancevizi çalınmış, titrekliğini, tadını bildiğim ama pek sevmediğim aklıkları, tavukları, pilavları, havagazı şirketinin loş boşlukları, o küçücük kitapçı dükkânının, yerden tavana, akıl almaz sayıda kapakla döşenmiş camlığı olurdu. Öbür dükkânlar, Ağacamiine yaklaşırken, artık beni değil, arada bir, anamı ilgilendirirdi. Yıldız sineması ile kitapçı dükkânı daha pek uzun bir zaman, Parmakkapı'nın başlıca çekimini besleyecekti benim için.

Yıldız sineması kocaman iki duvar resmiydi her şeyden önce. Sonraları artık usanıp görmeyeceğim, daha sonra da bakmayacağım o resimleri çocukluk yıllarımda tüketmeğe doyamazdım.

Duvar resimleri bizim eve girişte de vardı. İstanbul'a kaçmış Rus ressamlarının hemen hemen tümüyle uydurma bir "Doğu"yu canlandıran sahneleri ağır basardı belki de bu duvar resimleri arasında. Ancak, o yıllar, bu duvar resimlerine herkes meraklı olduğu için bu "Doğu"nun yanı sıra kır eğlenceleri, Boğaziçi görüntüleri, kırlık, bahçelik yerlerde oturan, ayakta duran, konuşan, koşuşan, ince, renklice giyimli büyükler, çocuklar, İstanbul camilerine hiç benzemeyen camilerin egemen olduğu Haliç görüntüleri de az değildi. Balonlar, kuşlar, tazılar, özellikle kadın giysileri, akide şekeri renkleri, uçucu hafif, püfürtülü bir dünya çizerdi bu

duvarlara. Ama karartılmış, kara, kahverengi, kirli sarı, mor renklerin bunaltıcı, masalsı dünyası da vardı birçok yerde. Yıldız sineması; patlıcan renkli kadifeleri, sarı ışıkları, salona oranla büsbütün loş görünen –hiç ama hiç çıkılmayan– balkonu, kopkoyu, ahşap kapıları, büksül koltuk tahtaları, kararmış yaldızlarıyla kurduğu bir eskimişlik içinde o esmer görünüşlü resimlerini anımsayacak çocuklara gösterim aralarında da masal emzirirdi.

Bizim salonu da boyamıştı bu Ruslar. Gül kurusuna çalar bir pembe bozması üzerine ürkünç kara yapraklı, kara çiçekli kara sarmaşıklar kaplamıştı duvarları. Kendimi bildim bileli gördüğüm için alıştığım, dünyanın verilerinden biri diye bellediğim bu nakışları, sonraları, sevmemeği başarabildim.

Babaannemin masmavi odasının üst yanındaki mavili aklı suyu cetveller, ince fırçalarla çizdiklerini anımsıyorum; bugün bile gözümün önüne gelebiliyor.

Nakışsız duvar azdı bizim evde. Teyzemlerde ise nakışlar, duvarlarda değil, perdelerde, döşemeliklerde, örtülerdeydi; bizdekinin tersine.

Konsolun üzerinde o zamanlar bile eski diye nitelenen, nasıl kullanıldığına hiç akıl erdiremediğim porselen leğenle ibriğin – boyumun o ibriğe tepeden bakacak kadar uzaması için yıllar yıllar gerekecekti– kenarları da mavi nakışlıydı.

*

Pamuk Prenses ile Yedi Cüce'yi Yavrutürk dergisinde okurken, ya da okuduktan az sonra, Yıldız sinemasında filmine götürüldüm. Yavrutürk'deki resimler de Walt Disney'indi. Ama filmin renkleri vardı. Ecenin aynası, hele Ecenin Cadılaşması beni büyük korkulara saldı. Hemen ardından uzunca bir hastalık geçirdim. Ateşten yandığım geceler, Cadı geldi geldi gitti gözlerimin önünde. Peder sinemayı bir daha yasakladı. Oysa bu yasaklar, anamla ben bir araya gelince, etkili olamazdı ki... Ondan önce King Kong olayı da yasaklamaya yol açmıştı. Şık sinemasının, Aynalı sinemanın kapısından içeri girmenizle başlayan "King

Kong geliyor!" çığlıkları, zorlanan, kırılacağı belli bir kapı, neye oranla, orasını çıkaramıyorum ama, ufacık kalan bir kız, ışık tutan adamın bizi yerimize götürmesine dek görüp işitebildiklerim oldu. Daha oturmadan ağlayıp bağırmağa, anamın eteğini çekiştirmeğe başladım, aynalarla kuşatılmış girişe çıktık. "Bari yarın yalnız gelin de, hanımefendi," dedi biri, anamın elinden bileti alıp imzalayarak. Pola Negri'li Mazurka'yı da orada (mı) gördüm (mü)? Yasaklamanın biri ancak, daha uzun ömürlüce oldu; onu da peder değil, ben koymuştum. Nedenini anımsayamıyorum şimdi.

*

Aynalı duvarlar, ağır, koyu renkli kadifeler, nakşın kendisi olmuş tahta çubuklar, üçüncü sınıf resimler, leğen-ibrik, perde, koltuk... Gelip geçen, gene gelip gene geçecek modaların gelgitinde insanları oyalayan, avutan, ısıtan neydi?

Nedir?

*

4.

Sıraselviler'de, yenice bir apartmanın oldukça yorucu dik merdivenlerle çıkılan dördüncü katında, Hüsnü Bey İnayet Hanımı el bebek gül bebek oturtacaktır.

Denizi bu kadar uzaktan görmeğe hiç alışmamış İnayet Hanım, gene de (yalıya oranla tantananın t'sini bulamayacağı) bu evin en oturulur yeri diye arka odanın balkonunda vakit geçirecektir o yaz sona erene değin.

Gerçekte, kısacık bir süre. Ama İnayet Hanım can sıkıntısı duyacak kadınlardan değildir. Kitap okur, nakış işler, o büyük evin her işine bakar. Hizmetçisi, aşçısı bu gencecik kadının ev yönetmekteki ustalığını önce yadırgamış, sonra kabul etmek zorunda kalmışlardır: Hanımın sözünden çıkmanın kazandırabileceği bir şey yoktur. Bunu anladıktan sonra da, Hüsnü Beyin değil İnayet Hanımın adamları olacaklardır.

Caddeye bakan büyük odada Hüsnü Bey özel hastalarını ka-

bul eder. Bitişik küçük oda ise başbaşa kalabilecekleri, kolay ısınabildiği için rahat rahat kitap okuyabilecekleri bir yer. İnayet Hanım, geldiğinin ilk aylarım, pencereden görünen karanlık duvarları, pencereleri, yağmuru, karı, katlanılabilir bir uzaklıkta tutabildiği bu odanın rahat koltuğunda kitap okuyarak geçirecektir.

Odanın denizi artık pek uzaktadır. Arkada yemek yenir, yatılır. Komşulardaki eğlenceler, balolar, ölümler, doğumlar, hizmetçinin ağzından öğrenilen şeylerdir. İnayet Hanım bir süre kimseyi kabul etmeyecek, kimselere gitmeyecektir; öyle karar vermiştir. Hizmetçinin anlattıklarına, ayna karşısında giyinir, taranır, süslenirken kulak verir görünmekle yetinir. Ne kadarını, ne ölçüde ilgi duyarak dinlediğini kimse bilemeyecektir: Ne hizmetçi, ne de Hüsnü Bey.

Kaçışından ötürü İnayet de cezalandırılmayacaktır, Hüsnü Bey de. Bebekliğinden bu yana İnayet'e öz evladı gibi bakmış, sarayının içinde kendisini zehirleyecekleri korkusunu taşıyarak – nedense, korunmak üzere– ellerinden eldivenlerini çıkarmayan, belki de umudunu İnayet'e bağlayan Hidiv'in anası

> *Çünkü Bebek'deki yalı, Hidiv Yalısından başkası değildir, yalıda amca, baba, dayı yoktur; İnayet, bebekliğinden beri Hidiv Yalısında, Hidiv'in anasının evlatlığı durumundadır; onu Hidiv'in anası gümüş leğenlerde, gümüş ibriklerden akıttığı sularla, kendi eliyle yıkamış, büyütüp yetiştirmiştir; okutmuş, okuma merakını övmüştür; bu arada, onu evlendirebileceği kimseler üzerine de kafa yormuş olsa gerek; oysa...*

olana bitene bir tek tepki gösterecek, "nesi var nesi yoksa evine yollayın, yalnız kitaplarını yakın," diyecektir. Tek cezanın kitapların yakılması olması ilginç: Hem İnayet'in yüreği cız edecektir, hem de bütün sorun kitaplara yüklenecektir. İnayet ise Sıraselviler'de kitap okumaktan yana istifini hiç mi hiç bozmayacaktır.

Ama "nesi var nesi yoksa"ların arasında Abdülhamid'in kendi eliyle yaptığı, Hidiv'in anasına armağan ettiği, yatak odası takımı vardır. Hidiv'in anası, evlendiğinde İnayet'indir dediği bu paha biçilmez takımı da yollayacaktır İnayet'e.

İnayet'in iki yıl sonra doğacak kızı, bir gün, sokaktan geçen bir eskiciyi çağırarak yatak odası takımını "birkaç kuruş"a satacaktır da, dedikodusu bana dek ulaşacaktır. Böyle bir takımın değerini bilecek kişi olan kocası bu satışa ne demiştir, bilmiyorum.

Ama İnayet Hanım Hüsnü Beyle mutlu yaşayışını çok sürdüremeyecek, ona kaçtıktan altı yıl kadar sonra İstanbul'u saran bir salgında, ardında iki çocuk bırakarak ölecektir.

Kız, gene Hidiv'in yalısına gidecek, orada, Hidiv'in eldivenlerini hiç çıkarmayan anasının daha da yaşlı elleri arasında, gözleri altında büyüyecek, zenginliğe önem vermemeği, mal değeri bilmemeği, buna karşılık har vurup harman savurarak yaşamağı öğrenecektir.

*

5.

Teyzemin gözleri, anamın gözleri.
Bir de mandolin havaları; sabahları radyodan yayınlanan eski ezgiler türünden...

Anlatmak istediğimi bir türlü gerçekleştiremedim. Oyalanmak, kaçmak olduğu kadar aramak da, yaptığım, yapmağa çalıştığım.

Pencerenin önündeki vişne ağacına önce kuşlar kondu. Talimsiz seslerinin cırlaklığını sınadılar kuru dallar üzerinde. Bu yıl her yılkinden erken donandı ağaç; her yılkinden büyük bir heyecanla özledim tomurcukların çoğalıp kabarışını, kuşların hemen ardından; sonra bir akşam eve döndüğümde açan ilk çiçekleri gördüm. Her yılki gibi bir güzelliğin inanılmazlığı ile soluğum kesildi.

Ertesi gün ağacın tümü çiçek açmıştı. Ankara'ya nicedir yaz böyle erken gelmiyordu artık.

Geçen yıl, vişneyi ilk kez yazdım. (Uyar'ların "Göçmüş Kediler Bahçesi"ni yollayıp "içine güzel bir şey yaz, geri gönder," demeleri üzerine, isteklerini yerine getirerek. "Güzel" olup olmadığını bilmiyorum ama o yazdıklarımda vişne ilk olarak yazıya geçiyordu.) Bu yıl, sabahların yansımasız, gizli ışığında, ama özellikle akşamları, güneş karşı yapının ardına iner inmez dağılı-

veren, çiçekleri, yaprakları teker teker bir kabarık nakış haline sokan güçlü ama yumuşak ışıkta, her bakışımı bir tansıma duygusuna çeviren bir hal var ağaçta; her bakışımda, ilk kez görüyormuşum gibi seyrek yaprakların yeşili ile o aklığı her şeyden güzel olabilen çiçeklerin göğü, ulu kavakları, tuğla kırmızısını, asfalt gümüşülüğünü bastırıp susturmasını bir yürek kasılması olarak duyuyorum. Bu yıl, çiçekler açalı bir kez yağmur yağdı. Çiçeklerin aklığı ancak altıncı günde biraz biraz yorulmağa başladı. Bu yıl artık ağacı yazmam gerektiğini düşündüm, çiçekler dökülmeğe, dağılmağa başlarken yazmağa oturdum; bu yıl ağacın tükenmemesi gerekiyordu.

Bu yıl, ağaç, ikinci kezdir, anam görmeden... Doğrusu, ağacın –anamın görmediği– ikinci çiçeklenişi. O da çok sever, saatlerce bakardı çiçek açtığında; beklerdi, heyecanla, her yıl bu çiçeklenişi. "Bu güzellik bir yerimi acıtıyor sanki," dedi mi hiç? Ben diyorum, onun da demiş olması (içinden de olsa, demiş olması) gerektiğini düşünerek.

Oysa, çocukluğumdan son yıllarına dek, doğayı görüp görmediğini, ağaçlara gerçekten bakıp bakmadığını anlayamamışımdır desem, yeri... Yüzlerce kez denize, ağaçlara, kırlara, dağlara bakıp "ne güzel" dediğini işitmişimdir. Çiçekleri çocuk sevinciyle karşılar, vazolarda yaşatmak için çırpınır, üzülerek atardı iyice kuruyup döküldüklerinde. Ama adını bildiği çiçekler üçü beşi bulmaz, tanıdığı ağaçlar ondan bile azdır. Saksı bitkilerine yakınlık duyardı. Bir atlasçiçeğini üretip beş saksıya dağıttığında övünç duymuş, "iyi bak; bu kurursa ben ölürüm," demişti hastaneye gitmek üzere evden çıkarken. İyi bakmıştım; bir yıl sonra hastaneden döndüğünde sevinmişti. Ondan sonra onsekiz yıl daha yaşadı. Şimdi o atlasçiçeği saksılara sığmıyor. Hâlâ bakıyorum. Ama yarım gönülle.

Vişneyi pencerenin önünde öğrendi. Kavağı, benim gibi, Ankara'da. Ağaçların ağaçlığı ile yetindi. Güzel bulması yetiyordu galiba ona.

Gençliğini de (otuzbeşine yakın doğurduğu bir oğul için o "gençlik" ne belirsiz, ne tasarımlanamaz bir dönemdi, yarabbi!)

güzel bir dönemiymiş gibi anlattığını çok bilirim. Oysa gençliğine ilişkin tek tek anılar çoğu zaman, hemen her zaman, hastalıklar, ölümler, acılarla doluydu. Her gençlik gibi, tümüyle düşünüldüğünde güzeldi gençliği onun da. Yani "gençliğim" dediği, güzel, tatlı birtakım duyguların, anıların başka her şeyi bastıran, örten, silik izleriydi, leke leke, solmuş renkleri, sesleriydi.

Radyolarda sabahları çalınan mandolinli, baygın kemanlı birtakım eski havalar onun için, onun gibiler için çalınır sanki.

*

6.

Yüzleşme...
Her kitap, bir çekirdeğe ulaşma çabasıyla başlar sanıyorum. Henüz, etinin dokusu bilinmeyen, tadına bakılmamış bir düş yemişinin, henüz olmayan, oluşmamış yüzeyinden –rengi bile görülmeyen yüzeyinden– içeri bir toplu iğneyle girer gibisinizdir. Sert kabuğunu delip, delinmeyeceğini umduğunuz, size karşı koyacak güçte olmasını beklediğiniz bir çekirdeğe ulaşasıya.

Çekirdeğin içi, toprağa düştüğünde hiç bilmediğiniz bir bitkiyi, bir ağacı doğurup büyütecek o çekirdek içi, sizin kaygılarınızın dışında kalır. Siz ancak bir sapın ucunda o çekirdeğin ilk düğümü çevresinde oluşacak etin yapıcısı olacaksınız. Çekirdeği bulduktan sonra, sabırla, kat kat et, tat, renk giydireceksiniz o çekirdeğe. Öyle ki kitabınız bittiğinde artık –hiç değilse sizin açınızdan– tadı, dokusu, rengi bilinen bir yemiş tutarsınız elinizde. Sonra da o yemişi atarsınız ortaya, ısıracak, gagalayacak, kemirecek birileri çıkar diye umarak.

Her kitap, sanırım, kör, kısa bir inişle uzun, zahmetli, çekirdeğin çevresinde dönenip harfe harf, sözcüğe sözcük, katmana katman katan, çekirdekten uzaklaştıkça anlam yüklenen bir çıkışın öyküsüdür. Bir yokluk içindeki yolun bittiği yerden geriye dönerek o yolu uydurmaktır.

Yüzleşme, yüz yüze gelme...
Neyle? Kiminle?

HİÇ YOKTAN BİR ÖLÜM DAHA

~

Ağaç bir sallandı önce. İnanmamış, gücünün çok farkında olanların inanmazlığı içinde biraz şaşırmış, şaşkınlığını belli etmemek için küçükser bir duruşla yere, köklerine bakmamış gibi...

Ama acısı büyüktü herhalde. Demir vura vura, özüne doğru yürüyordu. Altındaki toprağın sarsıldığını ben duyuyordum. Ama ağaç beni göremezdi.

Üç sokak öteden bir tramvay gıcırtısı geldi, açık pencerelerden bir rüzgârla birlikte doldu karanlık içerilere.

Ceviz dayanıyordu hâlâ. Direniyordu ancak. Umudu kalmamıştı. Şimdi bir tek şey için çırpınır gibiydi: Renk vermemek... Sonra çatırdadı.

Renk vermemek kaygısı da unutulmuştu artık. Eğiliyordu. Aklına gelmemiş bir gücün önünde boyun eğiyordu. Yaprakları hışıldamağa başladı. Dallarının altında kimse yoktu. Atalarının aldığı öcü alacak gibi değildi. Yalnız, ötesinde, erişemeyeceği yerlerde birtakım insanlar vardı. Yalancı, gülmeyen, konuşmayan, işaretleşmekten başka bir dil bilmeyen, cigara içen, arada bir, bir şey söylemeden haykıran insanlar. Kendisini yakan demirin ardında duran insanlar. Bu gürültülü demirle bu insanlar arasında bir ilişki bile yoktu sanki. Bu adamların çok gerisinde çocuklar vardı. Her yıl sokaktan çekilen çocukların yerini alan, yabancı, yıllar geçtikçe daha da yabancılaşan çocuklar. Ağızları aralık, gözleri iri iri açılmış gürültücü çocuklar; çeneleri sarkmış, gözleri kısılmış sessiz çocuklar. Sonra kömürcünün kapının eşi-

ğine çökmüş kara çırağı. Ama ağaca, yıkılan ağaca, yıkılan bir ağaca değil, yıkıcı demire bakıyorlar; demirin gücünü duyuyorlar. Acı çatırdıya değil, tozlu dumanlı güce kapılmışlar...

Gürültü arttı, arttı, sokağa birden bir ışık aktı. İnce bir yelle silkindim. Ağacın durduğu –durmadığı– yerden bir aydınlık geliyordu artık sokağa. Dar sokağın öğle vaktinden başka bir aydınlık bilmeyen yakın duvarları, kapıları, pencereleri yıllardan beri ilk olarak bir ışının bu açıdan sokulduğunu görüyordu. Açık pencerelerin iki adım ötesi gene karanlıktı. Sokağın bir yanı yıkılmadıkça aydınlanacak gibi değildi de bu odalar. Cevizin hakkından gelen demirler bu evleri ne yapsa yıkamazdı. Ağaç bir şamar oğlanıydı, o kadar. Yazık oldu koca ağaca, ulu cevize.

Yatıyordu. İnanılmaz bir toz, kir, pas içinde yatıyordu. Makine susmuştu. Çocuklardan hâlâ çıt çıkmıyordu. Gövdenin parçalanmış dili birden titredi, sonra durdu. Ceviz, büyüklerin ölümünü sarması gereken sessizliği, yalan yahut gerçek sessizlik saygısını çevresinde duyarak ölmüştü.

Sonra gürültüler yeniden başladı. Pencereden uzaklaştım. Sonra gene gittim, ışığa –alışılmadık ışığa, benim bile unuttuğum ama şimdi, yavaş yavaş, yeniden gözümün önüne getirebildiğim ışığa– baktım; genişletilecek sokağın köşesinde duran, genişletilmeyecek sokağa bakan cevize baktım. Genişletilmeyecek sokaktaki büyük evin, çevresi avlulu eski evin –eski evimizin– avlu duvarına yaslanıyordu dalları...

*

Çocukları dinliyorum şimdi. Sancısız, yorgunluksuz. Bir ağırlıktan, bir yükten, bir yüklenmeden önceki insanlar gibiyim. Sırtım ağrımıyor. Başım ağrımıyor. Yatmadan önce ilaç aldım. Ağrı kesileli epey oldu. Bir tek yük var üzerimde, gözkapaklarıma yığılmış dümdüz tahtaların –yumurta tabutu, portakal sandığı tahtası gibi tahtalar geliyor yumulu gözlerimin önüne– ağırlığı. Sanki bu tahtalar üstüste yığılıyor. Canımı sıkmıyor bu ağırlık. Bu tahtalar gözlerimden içeriye doğru uzuyor şimdi. Aklım da bu yükün al-

tında kalıyor. Gene de canım sıkılmıyor. Tahtaların kat kat üstüste yığılı olması yüzünden bu ağırlık beni tedirgin etmiyor, anlıyorum. Sanki, istesem, bu ağırlığı azaltabileceğim; tahtaların en üstünden birkaç katını alıp atabileceğim. Ama istemiyorum. Uykudan başka bir şey değil bu tahtalar, kat kat, üstüste yığılan uyku... Aklım uykunun altında sıkışıyor. Tahtaların rengi değişiyor yavaş yavaş. Portakal sandığının, yumurta tabutunun tahtası, gevrek, sarı, tatsız tahtası değilmiş bu uyku, yanılmışım. Koyu renkli, söbe, dalgalı, güzel damarlı tahtalar. Ceviz tahtası gibi. Bizim eski evimizdeki elbise dolabının, yeni evimizdeki eski radyo dolabının tahtaları gibi. Cevizli bir uyku...

Sokak yoktu gerçekte. Evler de pek yoktu. Yalnız köşeler meydana getirir gibi duran uzun, upuzun yapılar vardı. Bir dizi sütunun arasını birleştiren bir sıra kemerin üzerinde duran bir sıra pencereden meydana gelmiş bir ikinci katı olan yapılar. Bomboştu bunlar. Ortalıkta kimsecikler görünmüyordu. Yapılar belki bomboş değildi ama bir vızıltı bile duyulmuyordu. Hayvan da yoktu, kuş da, böcek de yoktu ortalıkta. Hem yürüyordum, hem yerimde sayıyordum sanki. İlerlediğimi sanıyordum ama yapılar da benimle birlikte ilerliyordu. Aynı köşebaşında duruyor gibiydim. Sonra bir şey daha anladım. Bitki de yoktu burada. Ağaç yok, yeşillik, fundalık yok, çalı, çırpı, diken, sap, tohum yoktu. Akdeniz güneşleri yanıyordu tepemde. Yerler güzel yontulmuş, ayrıtları biribirine iyice bitiştirilmiş taşlarla döşeliydi. Toz yoktu havada, yerde toprak yoktu. Temiz değildi yerler. Kirli olmağı bilemeyeceği için temiz değildi. Sonra birden yapılar durdu, ben ilerledim. Bitkileri hiçbir zaman sevmedim; daha doğrusu, bitkilere bağlanmadım hiç. Yürüyen, ses çıkaran, isteyen, veren, vermeyen varlıklarla yaşadım: Kedilerle. Yalnız hayvanları aradım. Ama şimdi bitkileri de arıyordum sanki. Yeşilliği değil, yaprakl ığı bile değil; sapın eğrili yahut köşeli şartlı özgürlüğünü... Birden bir ağaç heykeli görürüm diye umutlandım. Yol olmadığı için, yol kıyısında değil ama ortalık bir yerde bir heykel aradım: Bir fanusun altına kapatılmış bir balmumu ağaççık... Taşlar vardı yalnız. Solda, o zamana değin bakmadığım bir yerde de bir sütun

duruyordu; kırılmış, kırık yeri dümdüz, cilalı gibi duran bir eski çağ sütunu. Üzerinde bir şey aradım. Ne aradığımı bilmiyordum ama bir şey bulacağımı sanıyordum. Hiçbir şey yoktu, yerde kımıldayan bir gölge yoktu. Ne kuş gölgesi, ne dal ve bulut gölgesi. Yapıların bile gölgesi yoktu. Sonrasız bir öğle vakti içinde gölgeler –kendi gölgemden anlıyordum– dibe düşüyordu.

Sessizlik yırtıldı: "Gördün, gördün, mızıkçılık ediyorsun, oynamam ben..."

Perdelerin rengi sönük sönük. Işık çekilmeğe başlamış olacak. Saat beşe geliyordur. Çocukları dinliyorum gene. Gördüklerimi hatırlamağa çalışıyorum. Sütunun üzerinde bir şeyler aradığım geliyor aklıma. Şimdi biliyorum ne aradığımı: Efes'te böyle bir sütun üzerinde gördüğüm yılan kurusunu. Düzgün, hemen hemen kırıksız taşlarla döşeli cadde o güneşin altında bile incecik bir yeşille gölgeleniyordu. Taşların arasından cılız da olsa yeşil – tozlu yeşil– saplar fışkırıyordu. Caddenin iki yanındaki sütun kırıkları, sütun başlıkları, mezar kapakları arkasında fundalıklar, ağaççıklar vardı. Kurumanın, bu güneş altında su içmekten yeğ olduğunu düşünerek ilerlerken o kırık sütunun yanına gelmiştim. Donmuştum birden. Bir yılan vardı sütunun üzerinde. Oynamıyordu, kımıldamıyordum. Bütün dikkatimle baktım sonra. Denizanaları gibi bulanık bir rengi vardı. Sonra anladım. Yılan kesinliğin ötesine çoktan çıkıp gitmişti. Kurumuştu orada. Eğildim. Binlerle yılın yağmurundan, güneşinden cilalı bir dalgalılığa indirgenmiş mermerin yüzünde çözük, gevşek bir S harfi gibi duruyordu. Derinin içi boşalmıştı; yırtık bir yerinden hâlâ karıncalar girip çıkıyordu. Değneğin yahut taşın indirildiği yer olmalıydı orası. Kuruluğunu, kurumuşluğunu elimle dokunmadan da anlıyabiliyor, bilebiliyordum. Baş, küçücük sert baş, daha dokunulmamış gibiydi. Ama ağzın içinden de bir karınca çıktı. Yürümüştüm sonra. Ama unutamadım o yılan kurusunu. Kitaplığın önüne döndüğüm zaman ulu incirin altına çekilip bir bardak su içmiştim. Hava sıcaktı ama ballı, yeşilli bir kokusu vardı.

Çocuklar hâlâ çekişiyorlar. Akşam oyunları oynuyorlar şimdi...

*

Saklambaç... İkindi yıkımının en vazgeçilmez oyunlarından biri... Kararan saatlerin çocuklarla ortaklaşa oynadığı oyun... Büyüklerin küçüklerle oynamağı kabul ettikleri birkaç oyundan biri. İnsafsız davranmış görünmeden küçüklere rahatça kazık atabilecekleri, daha doğrusu küçüklerin kendiliklerinden kazık yedikleri oyun olması bir yana, küçüklere bıraktıkları ağaç ardları, kolay kapı, duvar arkaları ötesinde yiğitliklerini sınayabilecekleri, başkalarına tanıtlayabilecekleri, bilinmezin iç kazıyıcılığında ne de olsa gene de bir parça gerilip ürperdikleri, daha bilmeden, cılız sezgilerine dayanarak el yordamıyla aradıkları serüvene doğru ilerlemek –kimbilir, belki de varmak– yolunu buldukları bodrumlara, çıkıp bir türlü dönmek bilmedikleri tavan aralarına, belki onların değil ama benim muhakkak bir eski sabun kokusu duyduğumu düşüneceğim eski mermerli çamaşırhanelere girmek, saklanmak, oralarda yitmek fırsatını da sağlayabilen bir oyun...

Ama küçükler için bir saklanma yeri eksildi. Kırk yıldır gelişen, genişleyen gövdenin arkasında meydana gelen gizlilik evi, orayı artık daha büyüklerin bile beğenebilecekleri bir yer haline sokuyordu. Şimdi o daha büyükler de, daha küçükler de başka bir yer arayacak, ağacın boşluğundan gelen ışıktan kaçmak için sokağın daha içlerine çekilecekler.

Ben bu ağacın dibinde hiç oynamamıştım. Sokakta oynamadım hiç. Avluya inip oynayabilecek yaşa geldiğimde zaten buradan çıkmış, geçitteki eve taşınmıştık. Evin kapısı zaten içerlekti; kapı ile geçide inen yedi basamak arasında böylece genişçe bir avlu meydana geliyordu. Oğlanlar sabahtan akşama değin –o zaman daha çatlamamış olan– mermerlerin üzerinde zıpzıp yuvarlayıp dururlardı. Aralarından geçerken hiçbirinin yüzüne bakmaz, hepsini küçümsediğimi anlatmak için gözlerimi karşıki evin – geçidin epey yükseğinde kalan– arka bahçesinin duvarına dikerdim. Ama nasıl içim hoplardı zıpzıplarından birine basacağım, ezeceğim, belki de yuvarlanıp düşeceğim diye... Düştüm de. Ba-

na yol vermek üzere oyunu bırakıp doğrulan oğlanların içinden kurumla geçip giderken –belli etmemeğe çalışarak göz ucu ile zıpzıplardan uzak durmağa dikkat ederken– yer altımdan çekilir gibi olmuştu, neye uğradığımı şaşırmıştım, mermerler gelip sırtımın orta yerine küt diye bir ses çıkararak vurmuştu, göğün maviliği yerine çivit mavisi bezekli tavan gelmişti gözümün önüne. Soluğum tıkanmıştı, sessizlik içinde bir zıpzıpın geçidin merdivenleri üzerinde zıplaya zıplaya uzaklaştığı duyuluyordu. Doğrulmağa çalıştığımı, acımı belli etmeden, yatağımdan kalkıyormuş gibi doğrulmağa çalıştığımı hatırlıyorum. Yüzüm yanıyordu. Kızardığımın farkındaydım. Oyunlarını bozmuştum, zıpzıplardan biri yuvarlanıp yitmişti, rezil de olmuştum. Doğrulurken bir oğlanla gözgöze gelmiştim. Onun da yüzü kıpkırmızıydı. Zıpzıp onundu herhalde diye düşünmüştüm. Birden, kendimi unutturmak, utancımı unutturmak için, kendisinden özür dilemek geçtiydi içimden. Ama kendime çekidüzen vermeği bitirmeden caymıştım. Hiçbir şey olmamış gibi üzerimi hafifçe fiskelemiş, kurula kurula geçide inmiş, sonra sağdaki aralığa sapmıştım. Ağlamağa başlamadan, soluğumu tuttuğum son anda, gerideki oğlanların birden boşandığını, mermer avlucukta yankılanan kahkahalarını tükeneceğe benzemeyen bir güçle koyverdiklerini duymuştum. Gözlerim yaşarmağa başlarken, yüzü öfkeden kızaran çocuk merdivenlerden hızla inmiş, yanımdan geçmiş, birkaç adım ötede oluk sularının açtığı çukurlukta duran zıpzıpını almış, gene yukarıya koşmuştu. "Aptal!" diye bağırarak anlatıyordu arkadaşlarına, "aptal! Burada bozuntuya vermedi ama aşağıda ağlıyor şimdi." Oysa hıçkırmağa başlamamıştım daha. Ama beni ağlatmak, ağladığımı arkadaşlarına da duyurmak için böyle bağıra bağıra konuştuğunu anlayamıyordum daha. Arkadaşları o zaman susmuş, kahkahalarını tutmuşlardı. Duvara dönüp taşları yumruklaya yumruklaya ağlamağa, böğürmeğe başlamıştım. Annem duyamazdı, biliyordum. Ama ağabeyimin duymasını istiyordum. Gelip o oğlanları dövmesini dilemekteydim içimden. Ama ağabeyim de ders çalışıyordu, biliyordum. Çocuklar kahkahalarına yeniden başlamışlardı.

Çok değil, on yıl sonra ağabeyim İspanyol nezlesinden yatakta erirken o çocukların hepsi ölmüştü başka başka cephelerde. Zıpzıplar mermi olmuştu bu yeni oyunda.

Hava iyice karardı. İnceli kalınlı sesler çocukları içeri çağırıyor. Bunlar da bir gün ölecek mi mermilerle? Hoş, zıpzıplarla birlikte mermiler de eskimiş oyunlar arasına karışmadı mı?

Her zaman da bunu yaparım, kayıp kayıp giderim ölümlere doğru böyle daldığım sıralarda... Ablam çağırıyor içeriden. Gitmeli...

*

Öcüden, hayaletten korktuğumu bilirlerdi. Ben masal anlatmasını bilmezdim. Bildiğim masalları anlatmasını beceremez, kendim de bir şeyler uydurup masal diye dinletemezdim. Onlar hep anlatırlardı: Tekinsiz ev odalarını, cinli kömürlükleri, perili merdiven altlarını, hayaletlerin herkes çekildikten, uykuya daldıktan sonra çıkıp dolaştıkları, ellerindeki fenerleri sallaya sallaya ölümlerinden önceki evlerini, kapılarını arayıp durdukları sokakları... İnanırdım her söylediklerine; beni korkutmak için bunları anlattıkları, gelmezdi aklıma. Ama onlar da, bir yandan korktuğum halde bütün bu anlattıklarını nasıl can kulağıyla dinlediğimi, sözlerinin bir tanesini bile kaçırmamak için nasıl bütün dikkatimi bu anlattıklarına verdiğimi akıllarından geçirmezlerdi. Onlar kahkaha atarken, göz ucu ile bakıp ne yaptığımı gözlerken ben de bu anlattıklarının, benim, yatağımda, odamda yalnız kaldığım zaman kurup kurup ürperticiliğini yeterli bulmadıkça daha da korkunçlaştırdığım birtakım masal imgelerine ne kadar yakın olduğuna şaşardım. Bunları dinledikten sonra, akşam beni yatırdıkları zaman daha da korkunç şeyler tasarımlamam gerekeceğini düşünür (düm), bu çabayı düşünmek yıldırırdı beni. Ama her akşam, ablam benden üç saat sonra yattığı zaman bile ısıtamamış olduğum o yaz kış buz gibi duran, güneş görmeyen evimizin en sıcak odasında bile duvarların taşlarına sinmiş yıllık soğuğu emip durur gibi olan yatağımda, yorganın altında "Bazar du Levant"ın –o za-

manlar "Şark Pazarı" adı kullanılmazdı– maymunları gibi büzüldüğüm zaman kısılmış idare lambasının gölgeli ışığında beynimi çalıştırmağa başlar, çok geçmeden başımı da yorganın altına sokar, ürpermeğe başlardım. Yorganın üzerinde dolaşan eller duyar, döşeme tahtalarının çıtırdısına göre kimin "geldiğini", kapıdan pencereye mi, pencereden kapıya mı yürüdüğünü, hangi çekmeceleri, hangi sandığı karıştırıp durduğunu, beni gelip –bu gece– nasıl öldüreceğini kestirmeğe çalışırdım. Sonra yorulur, uyuyakalırdım herhalde.

Onlar, anlatır anlatır, sonra da "haydi oynayalım," derlerdi. Saklambaç oynardık her şeyden önce. Bütün öbür oyunlar saklambaçtan usanılınca, mızıkçılık, çömlek patlaması kavgaları, çekişmeleri yüzünden omuz silkip "oynamıyorum işte," demeğe başlayınca oynanırdı. "Helvacının kızı"nın son hecesi nedense hep beni gösterirdi ebe olarak. Hoş, her gün öyle olmazdı ya, ebeliğimden usandıkları zaman başkasını da ebe yapmasını becerirlerdi. Ama ebelik bana kaldığı zaman bir iki tanesi muhakkak kömürlüklere inen merdivenlerin altında saklanır, öbürlerinin hepsi ortaya çıktığı zaman bana –sanki acıdıkları için– kaşlarıyla, gözleriyle orayı gösterirlerdi. Ben onların bu işaretlerini görmemiş gibi davranır, biraz başka yerlerde arandıktan sonra, kendi düşüncemmişçesine merdivenin başına doğru yürürdüm. Beni korkutmak için orada bekleyeceklerini bilir, ürpere ürpere, ama gözümü kırpmadan inmeğe başlardım.

Yirmidört basamak inilirdi... Bir sahanlık vardı orada. Çirkin, huysuz, bağırgan, yaşlı bir kadının oturduğu bir "oda-ev"in kapısı açılırdı bu sahanlığa. Çocukların kırdığı camını, kiranın babası yaptırıncaya değin bir minderle kapatırdı. Kiranı her zaman göremezdi ama sahanlığa çıkıp bizlere şöyle bir baktığı, yahut kaçanların ardından koşar gibi yapıp birimizi gördüğü zaman kendine göre bir suçlu bulurdu. Daha olmazsa, kendi kendine "falanca" kırdı diye karar verir, akşamüstü babalar eve dönünce kapılarına dayanır, haberi verirdi. Herkes, sıra ile, "cadı"nın – aramızda adı buydu– camını hiç değilse bir kez yenilemişti bizim apartmanda. Ama art arda iki kez, camı aynı aileye ödettiği du-

yulmamıştı hiç. Hepimiz sıra ile dayak yerdik, babalarımız sıra ile camcı çağırtırdı. Oysa ben, bir kez bile, kırmadım camını.

"Cadı"nın penceresinde camın sağlam durduğunu bile pek hatırlayamıyorum. Yirmidört basamak inilince karşımıza çıkan pencerede, hemen her zaman, bir minder dürülü dururdu.

Kapısı her zaman kapalıydı. Merdiven boşluğuna bakan bu kapının hemen önünden geçmek zorundaydık. Kapı ile parmaklık arasında kalan dar geçidi ayaklarımızın ucuna basa basa geçer ikinci merdivenin başına gelirdik. Ben orada titremeğe başlardım. Bu merdivenin başındaki gün aydınlığı sekiz on basamak sonra kararırdı. Merdiven aralığının korkusu o zaman başlardı. Bir on basamak daha iner, kendimi karanlıkta bulurdum. Dar merdivenin yüreğe su serpen tırabzanı biter bitmez cinler dünyasına girerdim. Korka korka karanlıkta ilerler, yerin yedi kat dibi dedikleri bu olsa gerek diye düşünerek kömürlük kapılarına sürüne sürüne, saklanamı bulacağımı bildiğim köşeye, boşluğa doğru yürürdüm. O zaman sesler duyulmağa başlardı.

Önce hafif bir ciyaklama. Ciyaklamayı duyduğum zaman bunu kimin çıkardığını kestiremediğim için gerçekten korkar, heyecanlanırdım. Ciyaklama bir sıçanın, kimbilir, belki de bir kemenin bile sesi olabilirdi. Donardım, donakalırdım. Sonra bu ciyaklama daha pes, daha insansı bir hal alırdı. O zaman bilirdim kimden çıktığını; insan gırtlağının biçimine, kalıbına giren bu ses artık bilinmeyen bir tehlikenin, yıvışık, tüylü, yumuşak, yıldırayacak bir tehlikenin sesi olmaktan çıkar, beni korkutmak isteyen, korkacağımı bilerek korkunç olmak isteyen oyun arkadaşlarımın sesi olurdu. O zaman titremeğe başlardım; korkulacak bir şey olmamasının, korkunun kaynağını bilmenin rahatlığı içinde duyduğum heyecandan titremeğe, titredikçe istediğim biçimde korkmağa başlardım. Korkuyu da, öfkeyi de, acıyı da, kendi yarattığım yolda, ölçüde, genişlikte oynamağı, yaşamağı o zamanlar öğrenmeğe başlamıştım.

Ciyaklamalar artar, titreye ürpere, kömürlük kapılarına sürüne sürüne ilerler, kömürlüklerin ucundaki köşe boşluğuna doğru yürürdüm. O zaman çıtırdamalar, odunların, kömürlerin içindeki

binlerle böceğin yer değiştirmesiyle birlikte ayrılığını belli ede ede artardı. Köşeye yaklaştıkça bana doğru uzanacak elin yumuşak, sıcak değinişini bekler, bugün beni neremden yakalayacaklar diye düşünerek bunca bilinen içinde tek bilinmeyenin korkusunu artırırdım içimde. Bu gerginliğe artık dayanamaz, oynadığım oyunun ereği kömürlüğe inmek olduğuna göre yukarıda kalanların kimler olduklarına dikkat bile etmediğim gibi aklımdan onların bir hesabını bile yapmadığım için karşıma çıkacak olanın da kim olduğunu bilmeden birden o karanlıkların karanlığı köşeye atılırdım. Atıverirdim kendimi daha doğrusu... Bağırıp çağırmalar, ağlamakla gülmekler arasında alnımda, eteğimde, karnımda yahut sırtımda dolaşan eli yakalar, yüzünün bulunduğunu düşündüğüm yöne dönerek "Sen kimsin?" diye sorardım. Büyü o anda bozulurdu. Ben bu soruyu sorduktan sonra karşımdaki istediği kadar korkunç sesler çıkarsın, hırıltılar içinde parmaklarını gözlerime, boğazıma doğru uzatsın kılım bile kıpırdamazdı artık. O zaman gülmeğe başlar, "haydi sıçan, sana biraz yemiş vereyim," der, cebimden bir avuç kuru üzüm, badem, fındık, ceviz çıkarıp uzatırdım. Bu yem her türlü canavarın hızını soluğunu kesebilirdi, bilirdim. Önce yemişimizi bitirir sonra yukarıya çıkardık. Ama bu arada, arkadaşlarımızın yukarıda sabırsızlandıklarını bildiğimiz için bir yandan yer bir yandan da –nöbetleşe nöbetleşe– ciyaklamalar, gurultular çıkarır, ufaktan çığlıklar atardık. Yiyeceğimizi yeyip bitirmeden, birkaç kez üstüste yutkunmadan çıkmazdık meydana. Başkalarının bu yemişlerin farkına varması işimize gelmezdi. Bu fındıklar, üzümler, bademlerle cevizler ancak kömürlüğe inip saklanacak, saklananı arayacak ölçüde gözüpek olanların kazandığı bir ödüldü. Ebe hemen her zaman ben olduğuma göre, saklanmağa inenler biraz değişirdi. *Biraz* değişirdi, çünkü orda saklanacak ölçüde gözüpek arkadaşlarım dördü beşi geçmezdi zaten. Onlar da yemişleri kendi hakları diye gördüklerinden, gizli bir anlaşma ile, yemişlerin sözü başkalarına edilmezdi.

Ama onların da bilmediği bir şey vardı. Ben cevizleri ayırır, önlüğümün başka bir cebine doldururdum oynamağa inmeden önce. Onların ağızlarına attıkları yemişlerin beş tanesinden biri

cevizse, benim yediklerimin biri badem, üzüm yahut fındık, biri de ceviz olurdu. Hâlâ nasıl da severim cevizi... Hem kurusunu da değil, tazesini; buruk, sapsarı, saman sarısı zarının içinde duran kütür kütür cevizi; durmadan ıslatılan, incir yapraklarının içinde yığılı duran, kapkara kesilmiş ellerin –artık yalnız bunların– ufak kese kâğıtlarına doldurup tarttığı, uzattığı cevizi...

*

Ama Derecik'te, ellerini bileklerine değin boyayarak karartarak ceviz soyan Hesna Hanım Teyzenin ceviz yığınına imrenme, acındırma dolu gözlerle bakar, bana bir tek cevizcik uzatmasını ondan beklerdim.

Yayıma hazırlayanın notu: "Hiç Yoktan Bir Ölüm Daha" , *Lağımlaranası*'nın çeşitli versiyonlarından hiçbirine dahil edilmemiş, fakat Beyoğlu ve bireysel tarih bağlamı içerisinde yer alan bağımsız bir öykü olarak yazılmıştı. Tek başına kalmayacak, *Lağımlaranası*'nın bir yerine yerleşecekti. Karasu bu öykü için "Akıbetini bekleyecek," demişti. "Akıbeti", ait olduğu bütün içinde, ama tek başına kalmak oldu. Okur, bu kitabın birtakım izlekleri ile bu öykü arasındaki ilmekleri birbirine bağlamakta güçlük çekmeyecektir sanırım.

II

ANLATILAR

MESİH

~

Bunlar da kırk yıl sonra nereden aklınıza geldi kuzum? Daha doğrusu, beni arayıp bulmak, gelip bana bunları sormak nereden aklınıza geldi? Anlayamıyorum, hem bu yıldönümü merakınız nereden ileri gelir? Sanki her olayın yıldönümü kutlanmasa olmayacak mı? İşleri yürümeyecek mi bu ülkenin? Saçma, saçma diyorum size, eski zamanda bile bugünkü kadar bir şeyleri kutlama merakı yoktu, bugün bir şeyler kutlamak için, bir şeyler kutlama fırsatını yaratmak için neredeyse geçmişte birtakım olaylar uydurmağa kalkacaklar.

Canım, bu uydurma değil, kabul ediyorum, nasıl böyle bir şey söylemeğe kalkarım, yaşadığım, içinde bulunduğum, katıldığım, baş rollerden birini, tabii, kabul ediyorum ne de olsa ben de vardım onların arasında, o gece ben, hem kuzum, bunları yeniden piyasaya sürmekten ne kazanacaksınız? Satışınız mı düşüyor? Geçmiş şeyler, unutulmuş şeyler, eski düşmanlarımızla bugün dostuz, bunların hepsi tarihe gömüldü, benim bu konuda herhangi bir şey söylemem bile gereksiz, değil, gereksiz demek doğru değil, zararlı bile olabilir, bu yaşa gelmiş, unumu eleyip eleğimi asmış, evet gerçi unumu eledim ama eleğimi astığım pek söylenemez, eleğimi astığımı öyle kolay kolay kabul edemem, ben ne de olsa, evet bu toplumda yerim var, bir yerim var, bugün varmış olduğum bir nokta var, üstelik yabancı bir devletin sınırları içinde-

yim şu anda, bu devletin gösterdiği dostluk var, tutup bu eski hikâyeleri yeniden piyasaya sürmenin, bilmem ki

Aman efendim, sizi atlatmağa neden kalkayım? Neden sizi atlatıyor olayım? Sağ olun, hatırlamışsınız, düşünmüşsünüz, kalkıp gelmişsiniz ama

Durun bakın, niye, diyelim, bugünkü hükümet üzerine bir şey sormuyorsunuz, bugünkü gidiş üzerine, bugünkü sorunlar üzerine? Hani böyle bir şey sorarsanız memnunlukla cevap veririm, düşüncelerimi söylerim, bugünkü durumun yerilecek yanı da var, övülecek yanı da var, örnek vereyim, bugünkü eğitimimiz, okul siyasetimiz

Hayır hayır, atlattığım falan yok, dedim ya, ama, hani, böyle bir şey sorsanız demek istedim, cevap vermek o kadar daha kolay olurdu ki

Evet delikanlı, daha kolay, artık bu yaşa geldim, birtakım işleri daha kolay oldukları için yapmağı yeğlediğimi söylemekten artık çekinmem, utanmam, güç işleri sevmek, sever görünmek, kolay olandan kaçınmak, kaçınır görünmek, daha genç olanların merakı, düşüncesi, korkusu, oysa ben artık bu yaşta daha kolay

Şimdi ben öyle söyledim diye söylüyorsunuz, yoksa, kusura bakmayın, eminim, bunu başkasına söylemezsiniz, kendi kendinize bile itiraf etmezsiniz, bu dediğiniz doğruysa tabii, ya da, doğru değilse, kendi kendinize bile böyle bir şey

Sizi niye pohpohlamağa çalışacakmışım kuzum? Sizden ne elde etmek, ne koparmak isteyebilirim? Siz bana ne verebilirsiniz de sizi pohpohlamağa kalkmış olayım? Ya da bana ne zararınız dokunabilir de bundan sizi vazgeçirmeğe çalışayım?

Bakınız, acı şeyler konuşmağa başladık şimdi, acı şeyler söy-

lüyorum, acı şeyler söyletiyorsunuz bana, oysa konuşmağa başladığımızda hiç öyle bir şey gelmemişti aklıma, aklımın kenarından bile geçmemişti böyle bir şey, bakın, sizi, size

Sizi hiç duraksamadan kabul ettim, geldiğinizi işitir işitmez, niçin geldiğinizi, niye geldiğinizi sormadan, öğrenmeğe kalkmadan sizi hemen kabul ettim, bakın, bu sabah hava ne güzel, emin olun yıllardır, ama gerçekten yıllardır, kasımın yirmibirinci günü bu kadar güneşli, sıcak bir hava görmemiştim, gerçi Roma, tabii, başka oluyor

Delikanlı, yaşlı bir insanın güneşli hava karşısında duyduğu sevinç, mutluluk, hiçbir zaman yalan değildir, hiçbir zaman bir oyalama siyaseti değildir, bakın, pencere ardına dek açık, saat dört buçuğa dek bile açık kalabilecek öylece, bu gürültü olmasa ya, bir de bu benzin kokusu, akşam yaklaştıkça, saatler geçtikçe, sokakları dolduran benzin kokusu, ekzos gazları kokusu, yavaş yavaş birinci katlara, sonra ikinci katlara ulaşır, Roma'da insan yedinci katta oturmalı, sekizinci katta, taraçalar katında, Roma'nın taraçaları ne güzeldir, Tanrım, gece gündüz oradan damlara, çan kulelerine, uzaktaki çamlara, fıstıklara bakmak, biliyorum, yeni bir şey söylemiyorum, Roma'ya gelen binlerce, yüz binlerce insanın her birinin bildiği bir şey

Saldırgan olmayın, rica ederim, bu armuttan buyurmaz mısınız? Bu sabah aldırdım, olgun, mis gibi de kokuyor, İtalya'da armut pek güzel oluyor doğrusu, ha ne diyordum, evet, insan Roma'da o en üst katlarda oturmalı, o fıstıklara, alanlara, çeşmelere

Canım efendim, anladım işte, bütün bunlar sizin canınızı sıkıyor, özür dilerim, bağışlayın, armuttan buyurun, rica ederim, ama emin olun, emin olun ki ben, emin olun

Rica ederim, bugün konuğumuzsunuz, ne demek? Birlikte yemek yeriz, isterseniz dört sularında, hayır üç sularında olsa da-

ha iyi olur herhalde, şöyle biraz gezebiliriz, gerçi artık bu mevsimde pek uzaklara gidemeyiz bu saatte, Tivoli'yi bilir misiniz?

İlk gelişiniz mi? Ne diyorsunuz? İşe de benden başlamış oluyorsunuz böylece? Aşkolsun! O zaman sizinle bir gün Tivoli'ye muhakkak gideriz! Sabahtan tabii, ama bugün de muhakkak gezeriz, bilmediğiniz, görmeğe daha vakit bulamadığınız yerlere, bakın, gideriz, karanlık basarken döneriz, akşam yemeğini de dışarıda yeriz ama yemekten önce iki buçuk üç saat kadar bir vaktimiz kalır

Ne zaman mı? Vallahi yedi ay oluyor, evet, iki buçuk üç saatlik bir vaktimiz kalır, uzun uzun konuşuruz, hani, rahat rahat, demek istiyorum, şimdi, yemekten sonra, hani pek rahat konuşacak durumda, bilmem ki, ben biraz tuhafımdır, gündüz saatlerinde birçok iş yaparım ama en önemli işleri hep karanlık bastıktan sonraya bırakırım, o saatlerde gürültü, sokaktan gelen kokular azalmaz, artar ama ben o zaman rahat çalışmağa başlarım, yemekten sonra da

Kabul ettiğinize pek seviniyorum doğrusu, hem böylelikle biribirimizi daha iyi tanır, daha iyi anlarız, değil mi? Anlaşırız, o zaman konuşacaklarımız da daha

Bakın, bu sorunuza cevap vermek isterim hemen, yedi ay içinde olağanüstü bir hızla çalıştığım söylenemez ama vaktimi oldukça iyi kullandım diyebilirim, önce, anılarımı yazmak için kendime bir çalışma programı hazırladım, buraya gelirken yanımda öyle yığınla

Hayır hayır, anlaşalım, bakın, ben anılarımı yazıyorum ama bunları yazıp hemen yayımlatacağım da demedim, ikincisi, bu anılarım genel olarak bütün hayatımı anlatmak için bulduğum bir yol olmayacak, yalnız ana çizgileri belirttikten sonra sözünü ettiğiniz birkaç günü bütün ayrıntılarıyla, bütün incelikleriyle anlata-

cağım, öldükten diyelim on yıl sonra bu anılarım yayımlanırsa, o günlerden bu yana sağ kalmış insanların pek... kalmayacağını sanıyorum, olaya karışanların en genci bendim, ben şimdi altmış yaşımı geçmişim, bugün bile ölsem, anlıyorsunuz ya, hem bunları sizden önce ben yazacağım diye yolunuza engeller koyuyor değilim, emin olun ama herhalde anlarsınız, bugün ben yaşadığıma göre yetmişinde sekseninde birtakım insanların hâlâ, ya, bunlar öyle şeyler ki

Evet, bir yığın kâğıt, belge, bilmem daha neler getirmedim, yalnız yetmiş-seksen mektup, gazetelerden kestiğim birtakım parçalarla doluca bir zarf, bir de kendi andaçlarımla, elimde bulunan üç andaç daha getirdim

Elbet, bu kadarını söyledikten sonra sorunuza karşılık vermem gerekir, bir tanesi Yahya Beyin andacı, bakıyorum sizi biraz olsun şaşırtabildim, sevindim buna, tabii bilmezsiniz, tabii haberiniz olmaz, bilemezsiniz ki, Yahya Beyin andacı olduğunu kimse bilmiyor ki, ben de bilmiyordum andacı olduğunu ama katibi, nedense bizlere bağlı kalmıştı, Yahya Beyin şey ettiği gece, polis gelmeden önce andacı Yahya Beyin önünden alıp cebine atmış, ertesi sabah bana getirdi, bu andaçtan onun da haberi yokmuş ama tabanca sesini duyup Yahya Beyin yanına koşunca defteri Yahya Beyin başının altında görmüş, Yahya Beyin şakağına kurşunu sıkmadan önce bir şeyler yazdığını sezdiği için, öyle anlattı, bilmem doğru bilmem yalan, kusmamak için dişlerini sıka sıka yaklaşıp çekmiş defteri, o zaman andaç olduğunu anlamış, demin söz gelişi cebine atmış demiştim ya, yanlış tabii, cebine atamamış, önce silkelemesi gerekmiş, beyin parçacıklarını üzerinden düşürmek için, sonra da açık tutup parıl parıl parlayan bir kan lekesinin kurumasını beklemesi gerekmiş, pıhtılaşmasını beklemiş kanın, defteri açık tutmak zorunda kalmış, yarım saat kadar dediydi, aklımda yanlış kalmadıysa, o arada, polise haber vermiş, gelmişler, falan filan, bildiğiniz, hiç değilse bileceğinizi sandığım birtakım hikâyeler işte

Biz daha o akşamdan biliyorduk tabii Yahya Beyin beynini dağıttığını, haber komşu telefonlarıyla, üstü kapalı, durun bakayım, şöyle bir şey söylemişlerdi, Yahya Bey rahatsız, başım kurşun gibi ağır, beynim dağılıyor gibi diyesiymiş, tabii, o zamanların polis romanlarıyla casusluk hikâyelerinin damgasını taşıyan, sözümona kurnazca bulunmuş şifreler, eh, aradan on yıl bile geçince birtakım kalıplar, birtakım nükteler nasıl eskir, nasıl mide bulandırıcı hale gelir, bilirsiniz, biz daha o gece işitmiştik ama bizde, Yusuf Beyin evinde demek istiyorum, onu düşünecek hal olamazdı, anlarsınız tabii, ertesi sabah, ben hâlâ Yusuf Beyin annesinin yanındaydım, onu avutmağa çalışıyordum, kapı çalındı, çağırdılar, Yahya'nın, Yahya Beyin katibi geldi, sizi istiyor dediler, adı Germi miydi, Nermi miydi? tuhaf, adamın adını unutmuşum, hatırlayamıyorum şimdi, neyse, geldi, sizi burada bulacağımı biliyordum dedi, şunu getirdim, sizden başkasına götürmezdim, sizden başkasına götürmek bile istemezdim ama siz, lafı uzattığını, sıkıldığımı, biraz sert bir sesle, ne istiyorsanız söyleyin dediğimi hatırlıyorum ama, şunu getirdim diyor, ucundan tutup uzatıyordu o küçük defteri, eli elden çok maşaya benziyordu o defteri tutarken, bakın burasını hiç unutmamışım, defteri bana uzattı, okumadım dedi, okumadığına inanmak güçtü doğrusu, nedir diye sormuştum, anlatmıştı, Yahya Bey bir şeyler yazdı bu deftere, ondan sonra şey, anladım anladım demiştim, elimi uzatıp almıştım, şöyle iki üç yerini açtım okudum, andaç olduğunu anladım, katip o ara demin anlattıklarımı anlatıyordu, kan lekesini gördüm son satırın üstünde altında yayılan, defteri kapamış, gözlerinin içine bakmıştım, işte o zaman okumadım demişti, inanmadımdı doğrusu, insan merak eder ne de olsa, merak eder, insan bu, değil mi efendim, hem defteri bir gece boyunca yanında tutmuş, ama o beyin parçaları, kanlar derken yüzü öyle bir hal alıyordu ki okumadığına inanıverecek oldum, hem daha o defterde neler yazılı olduğunu bilmiyordum, aklıma gelebilecek şeylerin hiçbirinin bulunmadığını, Yahya'nın, Yahya Beyin o deftere hiçbirimizin aklına gelmeyecek şeyler yazmış olduğunu ancak defteri oku-

yunca anladım, sonraları daha da inandım o katibin defteri okumadığına, insan o defterdekileri bildikten sonra yıllarca susamazdı, hiç değilse istediğinden para sızdırabilir, bildiklerini basına binlerce liraya satabilir, ne bileyim, gerçekten bu defterden yararlanabilirdi, ama yapmadı, ya aklın alamayacağı kadar namuslu, Yahya'ya, Yahya Beye bağlı bir insandı, bu kadar da büyük bir insana benzemiyordu doğrusu, ya da gerçekten okumamıştı defteri, neyse, ne diyordum, ha, önce niye bana getirdiniz bunu, diye sormuştum, polise ben haber verdim dedi, Yahya Beyin kendini niye öldürdüğü gün gibi belliydi, herkes için de, polis için de, işgal kuvvetleri için de gün gibi belliydi zaten, polis ne soruşturma yapacak ne bir şey, görürsünüz, cesedi nasıl kaldırdıklarını ben gördüm, başkası görmedi, ben biliyorum, nasıl temizlediler ortalığı inanmazsınız Yunus Bey, sanki bir şey olmamış, sanki Yahya Bey kapıyı çekip gitmiş, öyle, zaten işgal kuvvetlerinden başka herkes, her yerde Yahya Beyden tiksinir hale gelmişti, kuvvetler, hiç değilse, sorumluluklarını kabul etmiş göründüler, görseniz nasıl çabuk, temiz iş yapıldı, bana âdet yerini bulsun diye bile bir şeycikler sormadılar, yanlarında sivil biri vardı, bir defa eve geldiğinde şöyle kapı aralığından görmüş olduğumu sanıyorum, hani, gizli yapılan bir toplantıda, neyse, bilemeyeceğim doğrusu, öyle deyip duruyordu Germi mi, Nermi mi neydi, bunu herkes biliyordu, bunu hepimiz biliyorduk, ama okumadan, ne olduğunu bilmeden nasıl bana getirilecek bir şey olduğunu düşündünüz dedim, sizin için önemli bir şey olabilirdi diye düşündüm dedi, okumadım dedi sonra, okumadım korkunç bir tiksinti duyuyordum da ondan, yoksa merak etmediğimden değil, dedi, ama kan kuruduktan sonra defteri kapadım, bir daha açmak bile istemedim, hem bildiklerim bana yeter, başım yeterince belada değil mi Yunus Bey? dedi, sonra, beni takip etmiş olacaklarını sanmıyorum, takip edip ne yapacaklar, ama buradan gideyim, belki bir daha da görüşemeyiz, sonra bir daha görüşürsek bile artık bu işlerden sıyrılmak istediğim için, çok rica ederim, kusuruma bakmayın, özür dilerim ama size selam bile vermemek zorunda kalabilirim, ne olur anlayın beni, dedi, kalktı gitti

O günden sonra gerçekten hiç görüşmedik, yalnız, iki yıl oluyor galiba, o zamanki arkadaşlarımızdan Vedii Beyle bir gün sokakta karşılaştık, söz arasında, Germi miydi, Nermi miydi, ne, adamın öldüğünü işittiğini söyledi, o kadar, rica ederim, bir kadeh daha içmez misiniz? İyidir, iştah açar, birazdan yemeğe oturacağız...

Gerçi ikimiz de iyi oynuyoruz, biliyorum, o da biliyor, biribirimizi aldattığımıza inanıyormuş gibi hareket ediyoruz ama ikimiz de farkındayız hiçbirimizin bunları yutmadığının, oyunun öylesi daha zevkli oluyor ya, nedir sanki kırk yıl sonra bunları yeniden ortaya atma merakı, istediğini öğreniyor, meraklandıracak kadar söyledim, daha çok açılacağımı umduracak ölçüde de açıldım ama bunu bunaklığımdan değil kurnazlığımdan yaptığımı anlıyor

Buyurun, buyurun, gerçi bizim yemekler gibi değil ama bu kadın, Tanrı için söylemeli, pek lezzetli yemekler pişiriyor, böylesini bulmak o kadar güç olur ki, oysa geldiğimin haftasında, bir dostum, eksik olmasın, bana bu kadını bulabildi

Ye de sus, ağzını akşama dek açma, akşam saati gelip söz verdiğim için sabırla beklediğin saat, bilgileri alma, daha doğrusu, sence, sızdırma, sırası gelince

Evet, üstelik Floransa usulü pişiriyor yemekleri

Bir resim mi? ne resmi? Bende resim yok, olanları Yusuf Beyin annesi saklamıştı, sonra dağıttı, dağıttı hepsini, bir tane bile kalmadı, hem o resimler, bildiğiniz çeşitten resimler, hani boy boy resimler, Yusuf Beyin at sırtında, Yusuf Beyin masa başında durduğu anlarda çekilmiş resimler, Yusuf Bey toplantıya başkanlık ederken, Yusuf Bey şöyle durmuş, Yusuf Bey böyle durmuş, o çeşit poz resimleri, ama

Nasıl dediniz? Son toplantının resmi çekilmedi ki! Hiç kimse resim çekmedi o gece, çok iyi biliyorum, çekse benim haberim olmaz olur mu? Nasıl?

Kim çekmiş? İnanmam, uydurma bir şey olmalı, ne zaman gördünüz? Görsem gözlerime inanmam, imkânı yok bir kere! Ama nasıl gördünüz? Nerede?

Tuzağa düştüm, beni meraklandırdı, hemen unutturmağa bakmalıyım, yemek ye de sus demiştim, niye susmadın?

Efendim ben çok seviyorum, inanır mısınız? Mürekkep balığı olmayınca kendimi yemek yemiş saymıyorum, buyurun, eminim siz de çok seveceksiniz, zaten öyle sekiz kap yemek de yok, rica ederim

Mimi'yi çağırıp ahtapot salatası olup olmadığını sorayım, on onbeş dakika kazandırabilir bana

İçinden, için için olgunlaşmış bir armut düşünüyorum, parmakların, yoklayınca, yeterince olgun bulduğu ama daha ötesini sezmediği, buna karşılık dişlerin, bıçakların olgun görünen katmanı kolaylıkla çökerterek o dağılgan pelteleşmiş yüreğe hızla saplandığı birtakım armutları... O peltenin içinde sapların odunlaşması başlamıştır. Kum taneleri, mumsu bir görünüş içinde kaplar o odunsu sapı. Çürümesinden de, kurtlanmasından da beter bir durum bu armut için, kendi kendini yadsıması oluyor bir bakıma. Niye bunu böyle yazmağa kalkıyorum?

Niye kendi kendimi yadsımağa kalkıyorum? Anlatacağım bir şey varsa niye kestirmeden gidip anlatmağa çalışacağım yerde tutuyorum, roman yazmağa yelteniyorum? Gerçekte roman yazmağa kalkmış değildim, bugünkü günde roman yazmağa kalkmak, romanın kendisinden daha ilginç bir davranış halini alıyor. Ro-

mancılar roman yazmadan, roman yazmağa kalkarak, bu girişimlerinin sürecini gözönüne koyarak yaratıyorlar yapıtlarını. Herkes öyle yapmıyor, onu hepimiz biliyoruz ama bunu yazmaktansa bunu nasıl yazmağı tasarladığımı anlatmak

Sanki bütün bu sözler niye? Tutup başımdan kırk yıl önce geçmiş bir olayı anlatmak, bu olayın gerek benim için gerek başka birtakım kimseler için taşıdığı birtakım değerleri ortaya koymak istiyorum, niye bir gazeteci uydurmağa kalkıyorum? Niye birtakım sorular sorduruyor, işi adama yemek yedirmeğe vardırıyorum? Bunca saçmalama yetmiyormuş gibi ona yemek yedirmek, mürekkep balığından, ahtapot salatasından söz açmak

Gene de şu nokta var: Gazeteciyi uydurduğum gibi onu ortadan kaldırabilirim de. Kaldırdım nitekim, geriye, sorulmamış birtakım sorulara verilmemiş birtakım karşılıklar dışında söylenmiş, daha doğrusu yazılmış birtakım cümleler kalıyor

Yoksa şöyle de başlanabilirdi:

"Soyundu, boynuna bir zincir geçirdi, onu beklemeğe başladı. Boynuna geçirdiği ilk zincirin gösterdiği üzere, köle olmağa hazırdı, her şeyi kabul etmeğe, ondan, beklediği, umduğu, geleceği vaadedilen insandan fışkıracak her şeyi kabul etmeğe, her şeye saygı göstermeğe hazırdı. Ama Beklenen, beklendiği günden birkaç gün sonra gelebildi. Bu gecikme, Üçüncünün araya girmesine yol açtı. Beklenen, boynu zincirlinin karşısına göz kamaştırıcı bir güzellik içinde çıktı. Sivil giyinmişti ama asker üniformasının içindeki gösterişliliği, onu ilk görenin gözüne bile görünebiliyordu. Kendinden emin, artık herhangi bir düzene bağlı olmamanın, karşısında rahatlıkla küçümseyebileceği bir işgal ordusu bulunmasının verdiği güvenle yürüyordu."

Yusuf Beyle ilk karşılaştığım günün ertesi andacıma yazmıştım bunları. Bir yığın çılgın imge içinde söylediklerimin biri bile yalan değildi.

Yirmiiki yaşındaydım, Hollanda'da okuduktan sonra yurda dönmüştüm, hemen hemen kimseyi tanımıyor gibiydim. Bir gün bir Hollandalı tarihçi

Bunlar da gereksiz ya. Hollandalı tarihçinin yaptığı konuşmayı dinlerken yanımdakinin haline dikkat etmiştim, esmerdi, gagamsı bir burnu vardı, benden başka herkes yabancı diye düşünmüştüm konuşmanın başlarında, bu düşünceyi düzeltmek gerekeceğini anladım. O da aynı şeyi düşünmüş olacaktı, döndü, siz de tarihe meraklısınız galiba diye sordu.

Yahya'yı böyle tanımıştım. Aradan aylar geçti, arada bir görüşüyor, durumu konuşuyor, düşüncelerimizi biribirimize biraz çıtlattıktan sonra ayrılıyorduk. Asıl konuşmalarımız, işgal başladığı zaman başladı. Nedense, dertleşmek bahanesiyle daha uzun konuşmağa başladık, ortaklaşa ilgilendiğimiz konular arttıkça arttı, günün birinde Yusuf Bey adını ilk söyleyen ben oldum.

Yahya ile aramızda herhangi bir duygu bağı yoktu, olacağını, olabileceğini hiç düşünmemiştim, o da düşünmüşe benzemiyordu. Görüşlerimiz yanında duygularımız, birtakım sorunları görüşümüz bakımından da birlik vardı. Günün birinde o zamanların o kadar tanınmış, bugün değil adı, yeri bile kalmamış olan o Viyana pastanesinin penceresi önünde otururken

İyi okur olmak, çok okumuş olmak, başkalarının nasıl yazdıklarını bilmek yetmiyor, hiç yetmiyor. Her zaman bir çeşit imrenme duymuşumdur birtakım yazarlara: Hani ne okudukları sorulduğunda, bilmem ki, unutuyorum, çok okuyorum ama çok da çabuk unutuyorum, ne bileyim ben, şairleri okurum, Amerikan (ya da Fransız) romancılarını okurum, hiç okumam, gezer, tozar, eğlenirim, çalışırım, sonra bir şey yazmak isterim, oturup yazarım, okumasına okurum ama elime ne geçerse okurum diyen birtakım yazarlara... Kendini arılara benzetmek isteyen yazarlara.

Bense elma kurdu, erik kurdu gibi mi semiriyorum? O da değil. Bir tek yemişe bağlanmak, hangi çiçeğe konduğunu bilmeden, bir pembesine, bir sarısına konmaktan daha iyi değil. Okuyan insan olmak daha namusluca bir iş. Üstelik okuduğunu şakaya, alaya, yalancı alçakgönüllülüğe vurmadan söylemek daha da iyi. Sapıttım. Sapıtmadım, saptım. Yazar olsaydım, gerçekten yazar olsaydım, bu noktada bu kadar durmazdım, daha doğrusu duraksamazdım, bu yaştan sonra yazar olmağa kalkmak

penceresi önünde otururken, önünde otururken sokaktan geçen bir gencin arkasından ikimiz de bakmıştık, sonra dönüp bakışmıştık, onda da anlaştığımızı anlamıştık, anlamıştık ama... Elimi uzatmıştım, iki parmağımla bileğine dokunmuştum, sonra hafif hafif vurmağa başlamıştım, aralıkları gitgide kısaltarak, gülmüştük sonra, aramızda bir şey olmamasının daha iyi olacağına karar vermiştik, ondan sonra biribirimizin evine sık sık gider gelir olmuştuk, anlaşılan o güne dek biribirimize karşı gösterdiğimiz çekingenlik aydınlığa çıkamayan bir sezgiden ileri geliyordu, sezgi aydınlığa çıkarılıp tehlikesiz kılınınca

Şimdi de ruhbilim. Bakalım daha ne yollardan geçmek zorunda kalacağım bu öykünün ilk taslağını bitirinceye değin...

Bir gün
Kaçıncı "bir gün", "günün birinde" bu?

Bir gün Amsterdam'dan bir mektup geldi, üniversiteli arkadaşlarımdan birinin mektubu, uzun bir yolculuğa çıktığını, yol üzerinde birkaç yerde durmak istediğini, kendisini bir zamanlar ısrarla bize çağırdığımdan cesaret alarak

Uzatıyorum. Adriaan geldi, kendisini karşıladım, bize götürdüm, kendisini ısrarla çağırdığım günlerden bu yana birçok şeylerin değiştiğini anlattım; işgal kuvvetlerini sokakta görmek zaten yeterdi. İktisadi durumumuz epeyi sarsılmıştı ama ona gerektiği

ölçüde ev sahipliği gösterebilmiştim. Arkadaşları, şehirleri, sokakları, kanalları soruyordum, çiçekleri, yaşamaktan zevk duymasını bilen insanları soruyordum kendisine, bir ara Yusuf Beyi tanır mısın? diye sormuştu

Bu noktada durmak ucuz etin yahnisi olur. Devam etmeli. Tanımadığımı söyledim

Kendisiyle Rotterdam'da tanışmışlar, sonra Amsterdam'da bir daha görüşmüşler, zamanla, elbet zamanla olacak, başka nasıl olurdu, ahbaplığı ilerletmişler. Adriaan kendisiyle arkadaşlık etmekten duyduğu zevki anlatıyordu. Anlaşıyorlardı. Tarih, felsefe, ahlak, siyaset üzerine konuşuyorlardı. Birçok nokta üzerinde düşüncelerinin biribirine uygun olmasından zevk duyuyorlardı. Yusuf Bey, savaşın bitmesi üzerine ordudan ayrılmış olduğunu söylemişti Adriaan'a. Bu sözler Adriaan'a yetmişti, daha ötesini merak etmemiş, sormamıştı. Oysa Yusuf Beyin, kimse, nasıl bir insansa bu Yusuf Bey, askerlikten ayrılması, ayrılır ayrılmaz da Hollanda'ya gitmesi bizim kafamızı kurcalayacak bir iş olurdu. Kaldı ki Yusuf Beyin Hollanda'da ne yaptığı, neyle uğraştığı

Gerçi Adriaan için konunun gizli kapaklı, kuşkulandırıcı bir yönü yoktu. Yusuf Bey Hollanda'da felsefe okuyordu. Ben neler kurmağa başlamıştım Adriaan bunları anlatırken

Şöyle söylemek daha doğru olacak

Adriaan bunları anlatırken yavaş yavaş heyecana benzeyen bir duygu ile

Hayır

Heyecana benzeyen bir duyguya

Hayır

Adriaan, bunları anlatırken beni de sürüklemeğe

Gene olmadı

Kolay kolay heyecana kapılmayan

Pis koktu artık

Adriaan, Yusuf Beyi anlatırken hafif bir heyecana kapılıyordu sanki

Sesi, demeli, heyecanlanan, hafif bir heyecana kapılır gibi olan sesiydi sanki. Oysa Adriaan, yakın tarih çekişmelerinde, tartışmalarında bile heyecana kapılan arkadaşlarıyla ince ince alay ederdi. Yusuf Bey konusundaki bu ses değişikliğini Yusuf Beye özel olarak duyduğu yakınlığın belirtisi diye yorumladım ama Adriaan'ın kendisini değilse bile sesini heyecanlandırabilen bu Yusuf Beyi merak ettim. Sözünü kesmeden dinledim onu

Önemli olan Adriaan'ın sesindeki heyecan gölgesiydi. Yusuf Bey felsefe okuyordu. Başka bir mesleği, hele askerlik gibi çekirdekten yetişilen bir mesleği bırakıp kırkından sonra –gerçi anladığıma göre Yusuf Bey otuz yaşındaydı– felsefe okumağa kalkan birçok kimseler gibi, birtakım konulardaki saplantılarını felsefe terimleri içinde ortaya koymağa hazırlanan, felsefenin yolunu öğrenmek için değil, felsefeyi bir ürkütme, bir sindirme aracı olarak kullanmanın yolunu öğrenmek isteyen bir insan olacaktı herhalde bu Yusuf Bey. Ama Adriaan bunu kolay kolay yutacak insan da değildi. Meğer ki Yusuf Beye duyduğu sevgiden ötürü onun her dediğini düşünmeden kabul edecek bir duruma gelmiş ola... Bu da saçmaydı

Yusuf Beyin ahlak konusundaki tutumu

Adriaan'ın anlattıklarından şunu anlamıştım

Yusuf Bey, savaşın kâğıt üzerinde bittiği, bitirildiği, ama Avrupa'nın ortasında, kuzeyinde, güneyinde, Avrupa'nın dışında birçok yerde için için sürüp gittiği, geliştiği, geliştirildiği bir sırada ordudan çekilmişti çünkü silahını kaldırıp bir tek insanı bile öldürmeği, bir emirle bir tek insanı bile ölüme göndermeği yahut öldürtmeği artık düşünmek bile istemeyecek bir hale gelmişti. Savaştan tiksinmişti

Oysa o anda öyle yorumladığım bu davranışı Adriaan daha sonra başka türlü açıklamıştı. Uzatmamak için, o andaki düşüncelerimi, yorumlarımı şimdi yeniden yaşamağa, bulmağa, daha daha, uydurmağa çalışıp bu sözlere karıştırmadan Adriaan'ın tanıttığı Yusuf Beyi anlatmağa çalışmalıyım. Oysa her cümlenin açtığı yeni yol öbür yolların, hayır, öbür yollara katılıyor, yolların sayısını artırıyor, yolların sayısı böyle artıp durdukça anlatacaklarım büsbütün içinden çıkılmaz bir dolambaç halini alıyor, oysa insan bir şey anlatmağa kalktığı zaman bunu düpedüz anlatmakla işin biteceğini sanıyor, işte, düpedüz anlatmağa çalışıyorum ama olmuyor bir türlü, dolambaç dedim, çocukluğumda gazetelerde çıkan dolambaçlı bilmecelere nasıl bayıldığımı, kediyi sıçanlara, adamı trene, polisi hırsıza ulaştıran yolu buluncaya değin nasıl dikkatle, heyecanla, yanlış yola sapmağı önlemek için gözlerimi açarak, kulaklarımı tıkayarak uğraştığımı hatırladım, oysa bütün bunların burada yeri yok ki şimdi

Yusuf Bey savaştan tiksinmiş değildi, savaşın değersizliğini, boşluğunu anlamıştı. Ölümlerin tiksinti vermesi, ölüm oldukları için değil, boş birtakım kalıplar uğruna gülen ağlayan, sancılanan, bağıran, söven, işeyen, yiyen, uyuyan, içen, korkan, tehlikeye omuz vererek ateşe atılan sıcak bedenler içindeki aşk kaynaklarının, kanlar, çamurlar, çelik parçaları, pislik, bok, taş kırıntıları arasında göz açıp kapayıncaya değin aşk kaynağı olabilmekten çıkmasındandı. Sevebilecek, sevilebilecek, sevişebilecek, sevişilebilecek varlıkların bir an içinde, başka insanların eliyle, bile isteye, bile bile, uğraşıla uğraşıla, dokunulamayacak, bakılması bile insanın içindeki o onmaz, her zaman kanamağa hazır duran yarayı deşici, o aşılmaz duvarla karşı karşıya koyucu bir nesne, bir artık, bir tiksindirici pelte haline getirilmesiydi. Savaş

Adriaan, gerçekte bütün bunları anlatmış mıydı? Bilemiyorum, karıştırıyorum galiba. Adriaan Yusuf Beyin sözünü, bilemedin, yarım saat kadar etmiş olmalıydı. Oysa Adriaan sustuğu zaman ben Yusuf Beyi tanıyor gibiydim, tanıdığım bu adamı daha

çok tanımak istiyordum, kendisiyle tanışıp onun söyleyeceklerini dinlemek istiyordum. Vermeer'i bir de onun ağzından dinlemek istiyordum. Savaşın

Vermeer'i uydurmuş olamazdım, Adriaan anlatmış olsa gerekti Yusuf Beyin onu ne kadar sevdiğini. Yusuf Beyi Mauritshuis'de görüyor gibiydim. Arkasını ince tunç çubuğa dayamış, dünyasını unutmuş, o avuç içi kadar Vermeer'e bakan Yusuf Beyi... Bir

Anlatamıyorum. Başka bir yerden almalı. Yusuf Bey felsefe ile oynamak için değil, savaşı unutmak için felsefe okuyordu.

Adriaan'ın anlatmadığı, benim çok sonra anladığım bir şeydi bu. Yusuf Beyi çileden çıkaran, savaş konusunun çevresinde yapılan ikinci derece edebiyattı. Savaşın gerekliğini değil, savaşacak, ölecek olanları yücelten, onları ölüme daha rahat gitmeleri için öven, kandıran, satılık edebiyat. Savaşın boşluğu, kötülüğü, hiçbir sonuca erdiremeyecek ama milyonlarca insanı ölüme götürecek, zamanlar içinde uzayıp gidecek, dev ölçüsünde bir kurban töreni olması, savaşı olduğu gibi göremeyen, işi hâlâ bir ortaçağ destanı havası içinde ele alarak onu bir şeref işi diye gösteren, sonra da şereflerini göstermeleri gerektiği zaman gelince işin içinden sıyrılıverenlerin yaptıkları, yaptırdıkları o edebiyatın yanında hiçti, değerliydi hatta. Boş, yalan sözlerin ötesinde anlamsız, korkunç, masal canavarlarına layık bir işti. Ama işti, etkinlikti, edimdi. Ölümle oyuna başlandığı anda sözün, oyalamanın, yalanın yeri yoktu. Oyun sonuna dek oynanır, ölüme yenilinir ya da ölüm yenilirdi. Ölüm

Yusuf Bey onun için Vermeer'i sevmiş olacaktı. Ölüme karşı, ölümün ö'sünü bile ağzına almadan, renklerine gölgesini bile düşürmeden, ölüme karşı çıkarılacak tek savutla savaşmıştı: Dirimle

Nereden nereye
Baştan almalı

Adriaan, Yusuf Beyi tanıyıp tanımadığımı sormuş, "tanımıyorum" diye karşılık alınca kendisiyle nasıl tanıştığını anlatmış, kendisini anlatmış, sonra da Yusuf Beyin yakında yurda döneceğini söylemişti. Felsefe öğrenimini bitirdiğinden, bitirmiş olduğuna inandığından değil, felsefe okumağa giderken felsefeye duyduğu güveni yitirdiğinden

Bütün bunları ben söylüyorum, ben uyduruyorum, ben yakıştırıyorum Adriaan'ın ağzına, Yusuf Beyin düşüncelerine. Bütün bunlar, benim zamanla öğrendiklerim, düşündüklerim, uydurduklarım. Kırk yıl sonra Adriaan'ın o gün, o yarım saat içinde, yarım saat diye belirlediğim süre içinde anlattıklarını bugün yeniden anlatmağa yeltenmek, onu şimdi dinliyormuşum gibi, şimdi kendisinden dinlediklerimi anlatıyormuşum gibi öykü yazmağa kalkmak yalancılık oluyor. Bir öykü anlatmak, bir öyküyü birtakım belirli cümlelerle apak bir kâğıdın üzerinde art arda dizerek, bu kâğıdın üzerinde o cümlelere, o düşüncelere, duygulara bir biçim vererek anlatmak

Gerçi, niye yalancılık olsun? Yalan, bir çeşit yalan, bir ölçüye dek yalan, katmadan, yazmak şöyle dursun, anlatmak şöyle dursun, görmek, görmek, kimin başarabilmiş olduğu bir iş ki?

Adriaan, Yusuf Beye benden söz etmiş, adresimi bile vermişti. Hareket etmesinden iki gün önce Yusuf Beyle görüşmüşlerdi. Yusuf Bey iki hafta sonra hareket edeceğini söylemişti kendisine. Adriaan Yusuf Beyin dönüşüne kadar kalamayacaktı. Yusuf Beyin annesinin evinde kalacağını biliyordu, annesinin evinin bizim evden pek uzak olmadığını biliyordu. Yusuf Bey kendisinden annesini gidip görmesini istemediğine göre adresini de almağa kalkmamıştı. Yusuf Bey döndükten sonra herhalde kendine yeni bir ev tutacaktı, yeni adresini de benim aracılığımla bildireceği

Bali adresine

Bütün bunlar niye sanki? Bunların bir tanesi bile gerekli değil. Adriaan'm kabarttığı deniz çekildikten sonra geriye kalan şuydu:

Yusuf Beyin düşüncelerini biraz öğrenmiştim, yüzünün güzelliğini biliyordum

Adriaan'ın onun sözünü ederken "Külrengi gözlü adam'ı biliyorsun," dediğini hâlâ işitir gibiyim, "saçının rengini biraz daha açık, çenesini biraz daha sivri düşün," diye eklemişti. Bütün gücümle uğraşıyordum o fotoğrafı renklendirmeğe, saçının rengini açmağa, çenesini sivriltmeğe. Yıllarca sonra, o müze salonunun sessizliği içinde resmin karşısına geçebildiğim zaman, dört yüz yıla yakın zaman önce Tiziano'nun Yusuf Beyin resmini nasıl yapabilmiş olduğuna şaşmıştım. Bunları da iyi hatırlıyorum... Adriaan'ın yanıldığını düşünmüştüm resmin karşısında dururken, çenesi daha sivri değildi Yusuf Beyin, gerçekte, çenesi biraz daha sivri olan Yusuf Beyin annesiydi. O zamanlar fotoğraftan kestiremediğim saç rengi ise belki biraz daha koyuydu resimde, ama boya belki de zamanla

Bütün bunları söylerken, Yusuf Beyin yüzünü unutmama imkân olmadığını, olmayacağını kendi kendime de, başkalarına da, bütün dünyaya da ispat etmeğe, kabul ettirmeğe çalışmış olmuyor muyum? Onun yüzünü unutmaktan ne kadar korktuğumu, gerçekte unutmaktan değil unutmuş olmaktan ne kadar korktuğumu kendi kendime de, başkalarına da, bütün dünyaya da göstermiş, hiç değilse, düşündürmüş olmuyor muyum? Her şeyi unutabileceğimizi, gerçekte unuttuğumuzu, bellek alanında anıları boğazlayıp hendeğe attığımızı kabul ediyoruz ama sevdiğimiz insanın sesini, kokusunu, sıcaklığını bir bakıma hatırlamamızın imkânsız bir şey olduğunu bildiğimiz halde hatırlamaktan dem vururuz, yüzünü görmekten söz ederiz, gözlerimizin önüne geldiğini söyleriz o yüzün, oysa en büyük korkumuz, içimizi kavuran, param-

parça eden en büyük korkulardan biri o değil mi? Sevdiğimizi söylediğimiz, sevdiğimize inandığımız, sevdiğimize kendisini de inandırdığımız bir insanın yüzünü kalabalık içinde seçememek, tanıyamamak, hatırlayamamak korkusu değil mi? Usa vurduğumuz birtakım özellikleri yeniden bulmak için o insan denizine dalışımız, insan olarak davranışlarımızın hem en gülüncü hem de en acıklısı değil mi? Sevdiklerimizin resmini ister, yanımızda taşırken, ondan bir parça, onun kâğıda düşmüş gölgesini taşımak gibi bir ilkel büyü yoluna mı sapıyoruz yoksa doğrudan doğruya yüzünü, sevdiğimizi bildiğimiz, söylediğimiz bu insanın yüzünü unutmaktan kendimizi kurtarmak gibi çok daha gerçekçi bir davranış mı gösteriyoruz? Ben, ben bile, Yusuf'un yüzünü unutmağa başladım. İki yıl boyunca her gün gördüğüm, her gün saatlerce gördüğüm, sofrada, masa başında, toplantıda, odada, sokakta, gemiye binerken, yastıkta yatarken gördüğüm Yusuf'un yüzünü unutmağa başladım. Sakladığım bir tek resim, onu, bence, en iyi, en güzel gösteren resmine her bakışımda sanki bir bulutun dağıldığını, sanki birtakım dumanlı çizgilerin kesinleştiğini, sanki birtakım gölgelerin yer değiştirdiğini duymuyor muyum? Her kezinde yüzünü yeniden hatırlamıyor muyum? Yüzünü unutmağa başladığımın bundan daha iyi belirtisi olur mu? Onu ben unuttuktan, ben unutmağa başladıktan sonra

Ben unutmağa başladıktan sonra gibi lakırdılar etmeğe hakkım var mı benim? Onu ömrünün son iki yılı içinde en çok gören, en sevgi dolu gözlerle kendisine bakan bendim. En çok gören bendim, doğru, ama en sevgi dolu gözler yalanına hâlâ kendimi inandırmağa mı çalışıyorum? Yahya'nın kendisine nasıl baktığını yıllardan sonra, bunca yıldan sonra, ikisi de öldükten sonra, hâlâ mı kabul etmek istemiyor, görmekten kaçınıyorum? Ona benim bakmadığım, bakmaktan vazgeçtiğim o gece, o ona bakıyordu. Fotoğrafı çekildi ona bakarken. Kimse inanmamazlık edemez, kimse bu bakışı bilmemezlikten gelemez. Oysa yukarıdaki cümlede "kimse" dediğim yerlerde "ben" demeliydim. Başkaları için değil, benim için önemli bu fotoğraf. Yırttım, sonra tutup yapış-

tırdım, gizledim, kimseye göstermedim. Kimse bilmiyor, kimse hatırlamıyor o fotoğrafı. Ölmeden önce onu yakmağa vakit bulacağımı, bulabileceğimi umuyorum. Kimin çektiğini unuttum artık, "Kurtuluş"çulardan biriydi galiba, ya da yazmanlardan biri

Adriaan beş yıl sonra Bali'den dönerken gene görüştük. Bu kez Paris'teydim, Yusuf Beyin annesiyle birlikte. O yarı sürgün yaşadığımız yıllarda... Olup bitenlerin hemen hemen hepsini biliyordu, bilmediklerini de ben anlattım. Rotterdam'a döndükten sonra, az sonraydı hem, bana Yusuf Beyden almış olduğu bütün mektupları, kartları yolladı. Çoğu "...'den selam," "hava güzel", "yağmur usanç veriyor" gibi şeyler söyleyen kartlardı. Yurda döndükten sonra ona doğrudan doğruya yazmamıştı, benim aracılığımla selam yazıyor, arada bir kısa haberler veriyordu. Sözü edilmeğe değer üç mektup vardı Adriaan'ın gönderdiklerinin arasında. Biri Rotterdam'dan Amsterdam'a, ikisi de Amsterdam'dan Rotterdam'a yazılmıştı. Yusuf Beyi bilenleri, tanıyanları şaşırtacak ölçüde kısa mektuplardı bunlar

Oldu olacak, o mektupları burada art arda dizsem. Oysa

Hepsi, bir çeşit "ben iyiyim, sen nasılsın?" mektubuydu. Biri fransızca, öbür ikisi felemenkçe yazılı. Yusuf Beyin felemenkçe sınava girmediğini, yalnız ders dinlediğini biliyordum. Yazdığı felemenkçe yanlışsızdı ama kesik kesik, beceriksizce bir hali vardı. Kendisiyle ancak iki üç kez felemenkçe konuşmuştuk, yanımızdakilerin söylediklerimizi anlamamalarını istediğimiz zamanlar pek az olmuştu. Konuşması yazışından çok daha rahattı. Oysa

O mektuplardan birinin bir yeri hep aklımda. Amsterdam'dan yazdığı mektuplardan birinde şöyle bir şeyler söylüyordu: "Gidip yatacaktım; hava iki günden beri kupkuru, sıcak; çiçek pazarının köşesinde durdum, köprünün parmaklığına dayandım, gün ışığı arttıkça kanalın üstündeki sis bir renk halini alıyordu, çiçeklerin

rengini daha belirgin kılmak için ressam eliyle çalınmış bir renk gibi. Çiçeklerin ardında, sokağın ortasında, seni görür gibi oldum. Eve koştum, bu mektubu yazdım, yatacağım şimdi. Öğle postasına yetiştiririm..."

Bugün söyleyebiliyorum ya, o mektubu okuduğum zaman garip bir öfke duymuştum. Utanmıştım kendimden sonra, Yahya'yı düşünmüştüm

Adriaan bizde bir hafta kadar kalmış gitmişti. Yusuf Beyi daha bir hafta beklemek zorundaydım. Hem gelir gelmez beni arayacağını nasıl düşünmüştüm, bilmiyorum. Oysa o, ancak üç hafta sonra geldi. Onu göreceğimden, onunla tanışacağımdan, beni arayacağından umudu kesmiştim artık. Yahya'ya Yusuf Beyi o ara anlattım

Yusuf Beyin güzelliğini yavaş yavaş öğrendim. Zamanla. Her bakışımda, her konuşmada başka bir parçası üzerinde duruyor, o parçayı inceliyor, o parçayı öğrenmeye çalışıyordum. Gözlerimi yumduğum zaman, tavana, duvara, yere dikip çevreyi kararttığım zaman, yatağımda, karanlık odanın içinde perdelerin ardındaki bulutsu ışımaya baktığım zaman, iyi bildiğim birkaç şeyden biri olarak Yusuf Beyin yüzünü, ellerini, konuşmasını, sesini, hareketlerini gözümün, aklımın, kulağımın önüne getirebilmek istiyordum. Ama gözlerini, tanıştıktan günlerce, haftalarca bile diyebilirim, sonra, bir ikindi saati başımı göğsünün üzerinden kaldırıp gözlerinin içine baktığım bir sırada keşfettim. Gözlüğünü çıkarınca gözleri her zaman biraz yorgun, her zamankinden biraz iri ama biraz, biraz da aptal aptal dururdu. Yalnız o gün, ilk olarak, onları aptallıkları içinde değil, derinlikleri içinde, sığlığı yırtan renkleri içinde görmüştüm. Adriaan, İppolito Riminaldi'nin resmine ne kadar bakmıştı, ne kadar yakından bakabilirdi? O zaman daha kestiremiyordum bunu. Ama Pitti konağının en iyi ışık alan köşelerinden birinde yüzyılların biriktirdiği karanlıktan kurtulamayan "külrengi gözlü adam"ın ne kadar güç seçildiğini,

gözlerine ne kadar yaklaşılırsa yaklaşılsın gene uzak kalındığını gözlerimle, boyumla, karanlıkla çarpışmağa çalışırken gördüğüm, anladığım zaman, ama Yusuf Beyi artık duyularımın anı karmaşası içinden istediğim kesinlikle çıkaramadığım bir zamanda, ya Adriaan'ın Yusuf Beyi inanılmayacak ölçüde iyi tanımış olduğuna, ya da Riminaldi'nin resmini özel bir ışıkta, özel bir durumda görebilmiş olduğuna karar verdim.

O gün, Yusuf Beyin mavimsi ışıltılı külrengi gözleri daha iri duruyordu. Belki de bir çeşit yorgunlukla daha bile küçük gibilerdi. Uykusu var gibiydi. Oysa düşünceye daldığı, uyumadığı belliydi. Göz kapakları ağırlaştığı için gözler küçülüyor, kenarlarına doğru ise çekik göz gibi uzadığı için irileşmiş görünüyordu. Ona baktığım zaman gülümsedi, "Uyuyor muydun?" diye sordu. Bilmiyordum uyuyup uyumadığımı, ama uyumuş olmaktan utanıyordum, "Niye soruyorsun?" diye sormuştum. "Sesin çıkmıyordu, soluğun uyku düzgünlüğündeydi, cigara içtim, istemedin cigara vermemi." Yargı kesindi. Uyumuştum. Utançtan başka bir yol yoktu benim için. "Gözlerin ne güzel," demiştim. Gülmeğe başlamıştı. Ağzını açmadan gülerdi, kendisini güldüren şeyden tiksinti duymuyor, onu küçüksemiyorsa. Gülüyordu. "Sağ ol," demişti sonra. "Artık balık gözü gibi budala budala baktığını düşünmüyorsun gözlerimin, sağ ol, ne de olsa hoşa gider böyle sözler." Doyuncaya, katılıncaya kadar sevilmek, okşanmak isteyen kediler gibi Yusuf Bey de övülmek istiyor diye düşünmüştüm. "Balık, budalalık lafı etmedim hiç. Gözlerinin..." Sözümü mırıltısıyla kesmişti. "Etmedin mi? Ettin sanmıştım da..." Ben sözüme devam ediyordum. "... Gözlerinin güzel olduğunu aklıma hiç getirmemiştim, şimdi görüyorum güzelliklerini. Güzeller işte. İyi mi? Devam mı edeyim yoksa? Çok güzel gözlerin var, deniz gibi gözlerin var, gökler gibi gözlerin var, var gözlerin güzel, güzel var gözlerin, daha başka türlü de söylenmez ya. Güzel. Yağmur yağmış gibi." Yusuf Bey gülmeğe devam ediyordu ama ağzı açılmağa başlamıştı, dudaklarının iki yanında kırışıklar beliriyor, yanaklarına doğru yayılmağa başlıyordu. Sustum. Başımı gene göğ-

süne dayadım. "Aptal," diye başladım. "Aptal, sevilmeği, güzel bulunmağı bile çirkinleştiriyorsun. Köpekler, kediler gibi yaltaklanıyorsun sevilmek için, övülmek için. Çirkinliğinden niye bu kadar ürküyorsun? Adriaan seni hiç güzel bulmamış olacak. Bulsaydı çünkü, aynı işi ona da yapardın, o zaman senden söz açtığında söylediklerini söylemezdi bana. İnsanı tiksindirdiğini söylerdi. Diyelim gözlerin çirkin, onları ben güzel..." Bir eliyle saçlarımdan yakalayıp başımı kaldırmış, öbür eliyle ağzıma vurmuştu. Eli dudaklarımın üzerinde kalmıştı ısırdım. Bir daha vurdu. Sonra başımı, saçımı bırakmadan, göğsüne bastırdı, "Sus," dedi, "saçmalıyorsun, sevmeği bilmiyorsun daha, öğretirim belki bir gün, ama, doğrusu ya, pek umutlu değilim. Ne olur şimdi sus da biraz sonra konuşalım."

Öfkeyle bakıyordum pencereye, üç günden beri yağa yağa duvarlara salyamsı bir parlaklık veren yağmurun karanlığı artsın da onu sıkacak hale gelsin istiyordum. Yusuf Bey ya tam aydınlığı, ya tam karanlığı seviyordu. Geceyle gündüzün karıştığı saatler onu sinirlendiriyordu. Hava zaten kararmaktaydı. Burnumun kanatları titriyordu sevinçten. Kararsın istiyordum ortalık, o ışık yakılsa da aydınlanamayan karanlığa bulansın istiyordum. Sonra sevincim söndü. Tülün ardında koca yapıların arasını dolduran bozluk bir yerinden yırtılmıştı. Mavi bir delik açılmıştı kara kızıl taşların arasında. Neden sonra sevinçsiz bir sesle "Bak, hava açıldı," demiştim. "Açılmış, ben bakmayalı, açılıyor. Sevin. Bari buna sevin." Parmaklarını ağzıma doğru itti, gene susturdu beni. O zaman bitişik odada yere düşen bir kitabın çıkardığı sesle irkildim. Yahya'yı unutmuştum. Doğruldum, kalktım, pencereye gidip perdeyi çektim, camı açtım, göğe bakmağa başladım. Yusuf Bey yerinden kıpırdamamıştı. Esnediğini işittim. Dönüp baktığımda kapıdan çıkıyordu. Bitişik odaya girdi. Yahya ile usul usul konuşmağa başladılar. Ne dedikleri anlaşılmıyordu. Gitmek istemedim. Gökte açılan deliğin önce kardığını gördüm, sonra bulutların gene her yeri kapladığını karanlığa karışan sütsü bozukluktan anladım. Yağmuru bekledim. Boşandı. Azgıncasına. Se-

vinç duyuyordum. Pencereyi örttüm. Beni en çok kızdıran insanı dayaktan bayıltmış gibi sevinç duyuyordum. Perdeyi çektim. Gittim yatağa uzandım. Yağmur bütün azgınlığıyla dökülüyordu gökten, oluklardan, saçaklardan, çeşmelerden...

Romanda, öyküde beni kızdıran bir yöntem vardır: Oturup, geniş zamanda, daha doğrusu, öykünün zamanı dışında herhangi bir zamanda uzunlu kısalı bir parça yazıp birtakım genelliklerden, genellemelerden, her zaman görülegelen ya da okurun asıl öykü denen nesneye girmesi, girebilmesi için bilmesi gerektiği düşünülen birtakım şeyler söyledikten sonra, "o gün" diye –"o gün" diyerek ya da demeyerek– belirli bir öykünün, bir işin, bir olayın anlatılmasına girişilmesi... Demin, roman yazar gibi "bölüm" değiştirirken "O gün" demeden önce tutup otuzaltı satır genel söz etmişim, şimdi bir daha o kâğıtlara göz atınca farkına vardım. Bu sözlerin gerekli olduğunu, baştan kabul etmek istemiyorum. Gereksizliğini kabul etmek daha doğru olur. Yeniden okumalıyım bunları.

Yeniden okumak değil, hatta aynı olayı, aynı sahneyi yeniden yazmak değil, asıl yapmam gereken şey. Yeniden okuyunca, beni kızdıran yolu, o beğenmediğim yöntemi kullanırken, hayır, kullanmadığımı, neler de anlatıyorum böyle, beni kızdıran o yanlış işi ben yapmamışım, onu anlıyorum, diyeceğim, öyle demek istiyorum. O kadar. "Yusuf Beyin güzelliğini yavaş yavaş öğrendim" cümlesi, şimdiki zamana bağlı bir önermenin "yavaş yavaş"la kazandığı ertelenme gücünden yararlanarak, ayrıca, "öğrenme" fiilinin desteğiyle, o noktadan zaman içinde ileriye ya da geriye doğru hareket edebilme yeteneğini taşıyor. Bundan sonra "zamanla" diyorum. Bu söz, geçen zamanı sezdiriyor, hareket duyusunu pekiştiriyor, arkadan gelen cümlenin -yordum kipine bağlanıyor. Bir cümle daha bu kipte yazılmış. Sonra, böylelikle "o gün"e vardıktan sonra, gene -dı'lı geçmiş. Bu hazırlık satırları beni kızdıran genellemelerle dolu satırlar olmaktan böylece kurtuluyor. Kurtuluyor ya...

Böyle düşünmek saçma bir bakıma. Bütün bunları bilerek, düşünerek, unutarak, sezgi, içgüdü haline getirerek art arda koymak, yazı yazmanın şartı. Beğenmediğim şeylerden kaçınmak benim bileceğim, bilmem gerekli olan bir iş. Yazarlığa yeni yeni başladığım, daha doğrusu özendiğim, yeni yeni özendiğim halde, bunun farkındayım. Bunu biliyorum. Ama bu değil bana gereken, gerekli olan tek şey. Ben şimdi, istesem de istemesem de, bir öykü anlatmak zorundayım. Bir adamın öyküsünü, daha doğrusu hayatını. Hayatını öykü haline sokup anlatmak için uğraşıyorum günlerden, aylardan beri. Çok düşündüm, çok tarttım ama yazmağa yeni başladım. Oysa, yazı dışında değil de içinde düşünebileceğimi anlamağa, bu yolu kendi yolum diye kabul etmeğe başladım. Bu yolu yeğ tutan bir kişi olduğuma göre de bu öyküyü nasıl anlatmağa çalıştığımı, bu öyküyü anlatmak için hangi yollardan gittiğimi yazıyorum. Ancak, önemli olanın, bu anlatmak istediğim, anlatmak üzere yola çıktığım öykü olduğunu da unutmamalıyım. Ne var ki yazmağa başlayalı, bir şey öğrendimse, o da öykü denen şeyin kaypaklığı, daha doğrusu yokluğu değil mi? Öykü diye bir şey yok. Yanyana dizilmiş, art arda getirilmiş birtakım sözler, kipler, cümle biçimleri var. Bunlar uygun bir sıra içinde dizilirse ortaya bir şeyler çıkar gibi oluyor, yanlış bir sıraya uydurulursa abuk sabuk bir, bir, bir, bir şey oluyor. Şey dediğim ne ki? Bunu bile anlatamadıktan sonra kalkıp öyküler anlatmak...

Ne olursa olsun, devam etmeli. Bu öykünün, kafamda, belleğimde, duyularımda birtakım izleri kalmış olan bu hayatın başka bir yerini almalıyım. Başka bir anını. Onu önce ben anlatmağa çalışmalıyım. Sonra, –öyle bir anını seçmeliyim ki bu yaşayışın, Yahya'nın güncesinden de yararlanabileyim– Yahya'nın güncesinden o yeri olduğu gibi aktarmalıyım. Oturup ikisini art arda okumalıyım. O zaman bu iki anlatışı teke mi indirgerim? O zaman kendi gördüklerimle Yahya'nın gördükleri arasındaki ayrılıkları, aykırılıkları ortadan kaldırıp, ona göre de bana göre de tamam, tam, doğru olmayan bir uyduruya mı varmalıyım? Yoksa

Yahya'nın o gün yazdığını, olaya daha yakın diye daha doğru mu kabul etmeli, kendi anlattığımdan mı vazgeçmeliyim? Kendi anlattığımdan vazgeçmek istemezsem, dönüp dolaşıp kendi beceriksiz ama bence daha doğru biçimime mi gelmeliyim? Oysa o son gece, yemeğe oturuşumuzla Yusuf Beyin tevkif edilmesi, Yahya'nın kendini vurması, Yusuf Beyin anasını avutmağa çalışırken pencereden karanlığa doğru bakarken, karanlığa gözümü dikmişken duyduğum o utandırıcı sevinç anı arasında geçen dört buçuk saat, yalnız benimle Yahya'nın yazdığı bir olay, birkaç saat değil. O dört buçuk saat içerisinde, kendisini tevkif etmeğe gelmelerinden yarım saat önce Yusuf Bey bana bir mektup yazdırmıştı. O mektubu

O mektubu da burada kullanabilirim. Aynı olayı böylelikle üç kişi anlatmış olacak.

Üç kişi anlatmış olacak ama

O olayı yaşayan bir dördüncü kişi daha vardı. Gene ben. Bugün, bu yaşımda, bunları yazmağa kalktığım bir zamanda, kendi kendime artık yalan söylemekten vazgeçmeliyim. Yazdıklarımı günün birinde bir biçime sokar, okur önüne çıkarabilecek duruma getirirsem, başkalarına da yalan değil, doğruyu söylemek zorundayım.

Ama ben iki kişi olduğum gibi öbürleri de iki kişi olamaz mı? Herkes

Böyle giderse hiçbir yere varamam. Gene, ister istemez, kendi yalanımı yazabilecek, kendi doğrularımı anlatabileceğim. İstediğim, işlediğimi kabul ettiğim birtakım suçları itiraf etmek için dolambaçlı bir yol bulmak değil. İstediğim bir

Tanrım, ormanların en korkuncu, dolambaçların en korkuncu, çöllerin, batakların, sevgilerin en korkuncu, söz değil mi? Bunu benden önce söyleyenlerin adını saymağa kalksam...

*

Bu, yeni bir bölüm olmayacak. Ortada daha hiçbir şey yokken bölüm bölüm ayırmalar gülünç olmaktan başka bir işe yaramıyor.

O gece yemeğe oturduğumuzda, aylardır süregelen bir oyunun bitmek üzere olduğunu anlamış gibi, bir halimiz vardı

(Ya da)

Aylardır süregelen bir oyun oynar gibiydik. O gece yemeğe oturduğumuzda bu oyunun sona ermek üzere bulunduğunu biliyorduk hepimiz.

Belki daha iyi öyle demek. Ama durmamalıyım.

KUMSALDA BİR KÖPEK

~

Işık Okyayuz için

Anılar, belli bir düzenin sağladığı anlamları taşıyabilir ancak. Notalar gibi: Anahtarı yazılmadıkça birtakım benekler olarak kalan...

Şimdiden bayağı serpilmiş bir köpek. Ama bu dört beş aylık hali, bir yaşına erdiğinde çevrede görülen azman ama yumuşak huylu, nerede ses çıkaracağını bilen görgülülere katılacağını umduruyor.

Kumsala yukarıdan bakan düzlüğün bir noktasında durup bekliyor; aşağı inecek birini kolluyor.

O gün, kumsala ilk inen bizlerdik. Bize katıldı, âdet yerini bulsun diye oramızı buramızı kokladı, burnu ile, sağ ön ayağı ile bizleri dürttü, kendini aşağı atıp geri döndü, durdu, bekledi. Kumsalın bir ucuna dek gidip dönerek oyununu sürdürdü. Arada bir kendini sevdiriyor, kimi zaman da sokulacak gibi davranıp kaçıyordu. Kuru kumlar bulut bulut kalkıyor, yaş kumlar oramıza buramıza yapışıyordu. Oturduk. Dönendi. Bizi pek mıymıntı bulmuş olacak ki, bir koşu yukarı düzlüğe çıktı.

Gelenler artıyor, sıklaşıyordu. Kovulunca yerine dönüp başkasını bekliyordu. Yüz bulduğunda ise herkese, oturacağı, yatacağı noktaya dek eşlik ediyordu. Kovanlar az değildi ama oyununa katılanlar daha çoktu.

Alabildiğine uzayıp giden kumsalın değişik yerlerine serilip

yatan on onbeş kişi olmuştuk. Köpeğin gönlüne göresi o zaman geldi.

Herkesten biraz hızlı adım atıyordu belki. Yatmağa değil, dünyanın öbür ucuna yürümeğe geliyordu bu kumsala. Elinde torbası vardı, değneği vardı. Ensesinde, dürülü bir hasır yaygı vardı. Yalınayaktı, gök rengi donundan yukarı aşağı iyice esmerleşmiş bir gövde uzuyordu. İnsanlar, böylesine, "yakışıklı, güzel" şu bu derlerdi. Köpek, sormadığımız için, bir şey söylemedi. Onu dürtmedi; önünden gerisinden koşmadı, yanıbaşında yürüdü. "Tanıyor," dedim içimden. Çok uzakta adam yaygısını ensesinden indirip serince köpek duraksadı. Adam yatınca çevresinde bir iki döndü. Herhangi bir yakınlık belirtisi beklemeden gitmişti ardından ama oyunbozanlık gibi bir şeydi bu herhalde. Gene de adamın yanında kumlara çöktü. Konuşup konuşmadıklarını işitemezdim elbet. Başkaca bir alışveriş ise görülmüyordu. İkisi de kıpırtısızdı; yatan adamla, başından bir adam boyu uzakta uzanmış, başı dimdik köpek.

Sonra kalktı. Gene adamın çevresinde dolandı. Kumları koklar gibi yaparak. Uzaklaştı, dönüp baktı. Adam kumdan da kıpırtısız. Biraz daha uzaklaşınca iyice silkindi. Bize doğru koşmağa başladı. Bir selamla yetindi. Düzlüğe çıktı, gözden yitti. Akşama dek göremedik onu bir daha.

Çok sonra ben kalktım. Köpeğin döndüğü yoldan gidip adama yaklaşırken terlemeğe başladım. Donum kupkuruydu az önce denizden çıktığım halde. Ayağımdaki tokyo ile bile dikkatli yürümek zorundaydım, kum iyice kızmıştı.

Yanına varırken adam yerinden kalktı. Donunu sıyırdı, sıçraya sıçraya denize koştu. O yıl, Avrupa'da, donlu güneşlenip denize çırılçıplak girmenin moda olduğunu akşama doğru öğrenecektim arkadaşımdan. Adamın yattığı yere geldiğimde adam denizden çıkıyordu. Birkaç adım uzaklaştım, döndüm. Adam donunu giyip yatmıştı gene. Geçtim. Çok uzaklarda bir inek böğürdü. Yattığımız yere döndüğümde, birkaç saniyelik bir esinti kurşunlaşan havayı kıpırdattı. Esintide, incirin tatlı kokusunu seçtim bir an.

Ağrıları, düşleri, anıları, bir ölçüde de olsa iletilebilir kılmak çabası, bir noktadan sonra gülünç olabiliyor. Avutmak, ya da katılmak isteyenlerin anlama çabası, ne kadar büyük olursa olsun, iletilemeyen, belki de baştan –iletilemeyeceğine erdiğimiz için– iletilmek istenmeyen bir anlamın suruna çarpar. Ağrılar tek kalıplı, düşler akışkandır. Olsa olsa anıların, paylaşılabilir noktalarına dayanarak, anlaşılmaz olmaktan sıyrıldığını görebilmişizdir. İşin püf noktası, paylaşılabilir görüneni öne çıkarmak, sezilebilir görünene –belli etmeden– bütün gücüyle dayanmak, gerisini de kendimize göre getirmek; yani, bildiğimiz, istediğimiz düzeni kurarak.

Her şeyin, genç, tor, sevgiyle büyütüldüğünü düşündüren bir köpekle başlaması gerek. Gene de, bilemiyorum; köpek, önceki bir öğenin ürünü de olabilir...

*

O sabah, daha yola çıkarken, havanın çok sıcak olacağını anlamıştık. Sur kapısından girdiğimizde, anıtsal çeşmenin önünden, çalıların, ağaçların içine saptık. Cızıltılı, durgun havada bu yol, hiç değilse, sıcaklığı yansıtmayacaktı yüzümüze doğru. Tozlu böğürtlenler, zeytinler, defneler, incirler, adını bilmediğimiz irili ufaklı sayısız bitkiler arasından, arada bir yılanları da usumuzdan geçirerek yürüyorduk. Çalılık bitti, bir zeytinliğe geçtik. Her yer ayıklanmış, yolunmuştu. Sararmış sap kalıntıları örtüyordu yerleri. Bir ağacın altında bir inek bağlı duruyordu. Ağaçlar ulu, zeytinleri ufacıktı daha. İnek durup durup bir ses çıkarıyordu arada. Canı sıkılıyor olmalıydı. Görünürde kimsecikler yoktu; geride bıraktığımız inek dışında tek bir hayvan olsun görmemiştik. Sonra kumullara geçtik. Bütün çalı, çırpı, ot kümelerinin dibi dirildi. Kertenkelelerin, çekirgelerin ülkesine girmiştik. Kumullardan aşarak, büyük yapı kalıntılarını epey geride bıraktıktan sonra eski kentin bu son ucundaki yapılara, duvar artıklarına ulaştık. Çıplak-

ça bir kumul üzerinde bağası mavileşmiş bir kaplumbağa ölüsü çıkacaktı karşıma yıllar sonra buralarda bir yerde. Bir tehlikeyle karşılaştığını anlamamış, ayakları, başı alabildiğine dışarıda, gerili, kupkuru bir kaplumbağa. Ölümü gelip kendisini bulduğunda bütün gücüyle denize doğru mu ilerliyordu? Bağasından taşan başının, boynunun, ön ile art ayaklarının herhangi bir yerinde herhangi bir bere görünmüyordu. Bir tek böcek dolanmıyordu çevresinde, altında. Beresiz deriyle kemikler arasında bir şey kalmamıştı. Ölüm kuruyup gitmekti sanki.

O gün, kaplumbağa yoktu daha. Kurumuş, insan ya da hayvan dışkıları, boşalınca taşlara vurula vurula kırılmış şişelerin parçaları, yenisi alınınca eskisi atılıvermiş gömlek ya da deniz donları, kurumuş gazete kâğıtları vardı. Düzlüğe vardığımızda, bekleyen köpeği gördük. Uzakta, denize uzanan sur çıkıntısının orada, inciri gördüm. Köpekle birlikte kumsala indik.

"Bir şeyler"den biraz fazlasını iletme olasılığı, her zaman, vardır. Anı ustaları, deneye deneye, en çok "ileten" düzeni bulmuş olanlardır galiba. O güne dek düzeni durmadan değiştirip sonul sayılabilecek bir düzene ulaşmışlardır...

Sonra bir şey kesiliverdi. Saatler durdu, kumsal unutuldu, denizin nabzından başka tek bir ses işitilmez oldu. Güneş yayı üzerinde hızlandı, her şey kesin, keskin çizgiler edindi.

Delikanlı surun dibine çektiği motosikleti gülkurusu bir bezle örttü, incirin altına yürüdü çıktı, koyu gölgelikte çömeldi, gözlerini aşağıda, dalgaların yaş tuttuğu kumların hemen gerisinde yatan adama dikti.

Adam önce başını çevirdi bu gözlere doğru, sonra doğruldu, incirin altına doğru ağır ağır yürüdü, tırmandı, gölgesine girdi, delikanlıdan iki adım ötede çömeldi.

Baygın kokunun içinde yüzdüler bir süre; sessiz, kıpırtısız, göz göze.

Sorguçlu, ufacık, sıskacık bir kuş, kumları keke keke geçti aralarından; sıçraya sıçraya ilerledi, ok gibi havalanıp yitti sonra.

Delikanlı kalktı. Bu kıyının doğusunda doğanlardan olsa gerekti, sağlam basan kısaca bacakları, çukur beliyle. Aylardır güneş altında gezerek koyu esmerliğine bindirdiği renk, karşısındaki adamı ağartıyordu. Adam da kalktı. Delikanlı arkasını dönüp yürüdü. Bundan sonra artık yalnız arada bir ardına bakacak, adamın gelip gelmediğini anlamak ister gibi davranacaktı.

Kumullar, düş ülkeler gibi yayılıp genleşti güneşin altında. Attıkları her adım bir günü doldurur gibiydi. Arılar vızıltısız uçuyor, kertenkeleler izlerini bırakmakla yetiniyor, çekirgeler sessizlik içinde sıçrayıp konuyordu.

Delikanlı önde, adam arkada, aralarını bir açıyor, bir kapatıyorlardı. Sağ sol, ön arka kalmamış gibiydi yeryüzünde; denizle dağlar çevrelerinde ağır ağır dönerek yer değiştiriyordu. Denize, düzlüğe doydukları zaman burç kalıntılarının düşeyliğine yöneliyor, belirsiz, ürkütücü, engelleyici bir şey özlediklerinde uzaklığı, bitimi, öteyi çizen dağlara dönüyorlardı. Kumullara tırmandılar saatler saati. Delikanlı arada bir dönüp bakıyordu. Sonra iniyorlardı kumullardan.

Kumların altından, sık sık, bir duvarın çizgisi yüze çıkıyor, yükseliyor, gene dalıyordu alta. Şehrin sokaklarında geziyorlardı belki de; ama tabandan kaç kulaç yukarıda olduklarını merak etmeden. Evlere, büyük yapılara, yılgı salmış batakhanelere uğruyorlardı belki de. Kumların üstünde, gömülmeden kalan, gömülmeğe karşı koymuş kemerlerin altından başlarını eğmeden geçerken bu kemerlere başlarını iyice arkaya atıp bakmış olanları uslarından geçirmiyorlardı. Kimi yerde bir yarısı devrilmiş bir kemerin üstünden geçtiler. Yorulunca bir duvarın dibinde, bir kumulun gölgelik yerinde, bir ağaççığın arkasında mola verir oldu delikanlı. Dirseğine dayanıyor, adamın yaklaşmasını bekliyordu. Adam üç dört adım ötesine vardığı zaman gene kalkıyor, yürüyordu. Sıcak kumlardan soğuk kumlara, kızgın kumlara, buz gibi kumlara geçtiler. Sonunda şehrin doğu kapısına vardılar. Adam, yolculuğun dönüm noktasına varıldığını sezer gibi oldu. Soğuk kumları çevreleyen değişik çalılar, bitkiler, çiçek içindeydi, meyva yüklüydü. Sessizlik delici bir şeydi artık kulaklarında. Delikanlı, ilk

olarak, gülümsedi adamı beklediği yerde. Kimi heykellerde görülen gülümsemeydi bu; kendisine bakanı delip geçen, arkada duran birine, heykele bakan kişi üzerine birtakım düşünceler ileten bir gülümseme.

Adam gülümsemeden yaklaştı, durdu. Delikanlı kalktı, ardına bakmadan şehir kapısından çıktı. Sahnedeki işi bitmiş bir oyuncuydu artık. Biraz ötede gene surdan içeri girdi. Hızlı adımlarla yürür gibi görünüyordu. Oysa çok eğimli bir kumul yamacında bata çıka, güçlükle ilerliyor olması gerekirdi. Ardına hiç dönmedi. Sahnedeki işini belki de kavramadığı için sahnede kalakalan adam, hâlâ önceki saatlerdeki gibi, yürüyordu ardından.

Delikanlı incirin dibine vardığında durdu. Gerindi. Aşağı süzülüverdi.

Adam incire vardığında, aşağıda, delikanlının motosikletin örtüsü altından çıkardığı çiftesini açıp yokladıktan sonra kapatarak omuzuna astığını, örtüyü katlayıp av torbasına attığını, torbayı da omuzuna geçirdikten sonra aracına binip kumların üzerinde doğuya doğru uzaklaştığını seyretti. Motorun sesi, ancak çok uzakta, birden patladı.

*

Yattığımız yerden kalkıp sırtımıza bir gömlek geçirdik. Güneş iyice alçalmıştı. Tokyolarımız elimizde kumsalın deniz sınırında yürürken surun ancak iki sıra taş halinde kaldığı bir yerinden bir inek atladı kumsala. İpini sürüklüyordu. Mısır koçanlarına ilgi gösterdi, boşalmış naylon torbaları kokladı. Durdu, mayısını saldı. Sorguçlu, küçücük, sıskacık bir kuş yıldırım gibi yetişti, taze gübreyi kekmeğe başladı. İnek, kuş, biz aynı doğrultuda yürüyorduk. Birden korkunç havlamalarla bir köpek attı kendini kumsala. Kuş ürktü, bizden yana sürdürdü konup sıçramalarını kumların üzerinde. Ne zaman havlayacağını bilen köpekler, kimi zaman da yalnız kendilerinin bilip gördüğü canavarlara havladığı için bu öfkenin nedenini görmeyen insanlar kaygıya kapılıyor.

İnek aldırış bile etmeden, ipini sürükleye sürükleye, torbadan

torbaya, koçandan koçana ilerliyordu. Köpek, sabahki dostluğu yenilemek istemedi. Kimsenin kalmadığı kumsalda değişik doğrultularda koşular koparıp durdu, koştu, durdu, düzlüğe tırmanıp yitti gözden.

Biz düzlüğe tırmanırken denizin yürek atışlarına ineğin böğürtüsü katıldı uzun uzun. Söndü.

Kararan dünyada, deniz soluyordu yalnız, tükenmezliği içinde. Hiçliğimizde, boşluğumuzda.

ÖLÜMÜN AVLUSU

~

Bir şeyi uzun uzun beklemek beni çok sıkar.
Ölümü beklemek, başka bir şeyi beklemekten ayrı değil.
Ben, babamı ölümünden üç buçuk saat önce öldürdüm içimde.
İçimden
Her canlının ölüm karşısında, ölü karşısında duyduğu tiksinti
Böyle bir tiksintinin varlığını kabul etmek istemeyenler varsa hemen bir kuş, bir sıçan, bir kedi ölüsü arasınlar, bulsunlar, bulunca da o ölüyü, o leşi, kucaklarına almağı denesinler, yüzlerine gözlerine sürsünler, bir insan ölüsünü sırtlayıp on adım taşısınlar, artık oynamayan bir gözkapağına gözkapağı diye bakmağı, soğumuş bir eli ellerinin arasına alıp tutmağı denesinler derim
duyduğu tiksinti yüzünden de gözlerimi biraz kaçırarak uzaklaştım.

Ölümüne inanmamak, öldüğünü kabul etmemek, bir çeşit yalandı. Başkalarına, kendime.

Yalandan bugün kurtuluyorum artık.

Kapının sağ yanına dayadığım şakağımın altındaki serinlik, ısınıp şakağımın yapısına uyar gibi gelen yağlıboyanın pürüzsüzlüğü o anın tek gerçekliği galiba.

Çünkü ölen, ölmüş, daha cançekişen bir insanın bir anlamda gerçekliği kalmıyor.

Bir anlamda ise gerçeklikten başka yanı kalmıyor.

Her iki anlamda da boşalan, uçup giden, çöken bir şey var:

Ölüye, ölecek olana bakan kişinin baş döndürücü üstünlüğünü, diri olmanın üstünlüğünü duyması. Bu üstünlük, kişiliğin ötesindeki bir üstünlük, öleceğini bilen, ölmek istemeyen, bir şeylere tutunmak

umuda, yakınlarının eline, gözüne, sözüne, yatak çarşafına, parmaklarını kanatan taşlara, tırnaklarını kıran asfalta tutunmak

tutunmak dileyen insanı bir nesne, bir böcek bile değil, bir nesne haline getiriverir.

Ölenin sevdiğiniz bir kişi olup olmaması önemli değil.

Toplum yaşayışının gerektirdiği yalanları kerte kerte, az ya da çok, sürdürür gidersiniz. Ölünün karşısında duyulan tek şey acı değil, acıma değil, diri olmanın sevincidir.

Ölünün ölmesi sizi güç bir duruma sokacaksa bile, kendinize acımağa daha sonra başlarsınız.

Beklemek herkesi sıkar belki.

Ben çok sıkılanlardanım bekleyişler karşısında.

Babamı bu yüzden öldürdüm.

Bana tutunmağa çalışıyordu. Uzaklaştım.

Ölenlerin yalnız olduğu, yalnız kaldığı, sıra sıra ölünse bile her ölenin kendi yalnızlığı içinde olduğu su götürmez. Çok söylendi bu.

Diriler de diriliklerinde, diriliklerinin sevinci içinde oynarken yalnızdırlar. Bu sevinci, herkesin sakladığını bilerek herkes gibi üzgün görünmeğe çalışırken, ölüden bile yalnız.

O gün düşünmedim bunu. Yıllar sonra geldi aklıma.

Bizim yürüyüşümüz daha bahçede başlardı.

Kuyruğunun altındaki çıbandan ölen kuşumu bir pasta kutusuna koyup, kutuyu sarıp, yaldızlı kırmızı sicimle bağlayıp bir köşesinde Mustafa'nın kazdığı çukurcuğa gömdüğüm bahçede.

Mustafa dördüncü kattakilerin bir hafta önceki düğününden kalma solmuş çiçeklerinin bir tanesi bile eksik olmayan o solmuş sepeti kuşun gömüldüğü, müz, kuşu gömdüğümüz yerin üstüne oturtmuş, bak, çiçek de bulduk demişti. Solmuş pembe kâğıttan yapılmış gibi duran karanfil artıklarına bakıp ağlamıştım galiba.

O bahçeden derdiğim minicik mavi, beyaz çiçekleri anneme götürür, çiçek getirdim, derdim. O bahçenin

o bahçenin başım kadar armut veren ağacından koparılmış armutlara bakmasını severdim ama bir tanesini sonuna dek yiyebildiğimi hatırlamıyorum.

Yürüyüşümüz daha bahçede başlardı.

Beşinci kattaki pencereden bakar, güllerin açtığını görürdüm.

Sonra aşağı iner, o kocaman kocaman, biribirinden güzel renkli, bayıltıcı kokulu güllerden dört beş tane seçer, ona koparttırdım.

Asansörün çevresinde döne döne beş kat merdiven indikten sonra, yer katında kalan asansörün alt kablolarının sarktığı kafes boşluğu çevresinde de bir kat merdiven daha iner, Günaydın Mustafa diyen sesimin yankısı yitmeden kömürlük kapılarının dizildiği geçeneğin sonuna varmağa bakardım. Yanımda o olduğu halde... Bahçe kapısını açıp toprağı çiğneyince dururdum.

Belki kendi de seçerdi de bana gösterir, buna ne dersin, derdi. Kesinlikle bilemiyorum. Çok iri, çok açık güllerin daha okula varmadan, yaprak yaprak dökületeceğini de o söylemişti ilk.

Şarkılı bahçelerin sabah sessizliği içindeki yürüyüşlerimiz daha bu ilk yaz gülleriyle başlardı, bahçemizde.

Sonra, bir elimde çanta, bir elimde güller, kapıdan çıkıp karşı kaldırıma geçer, at sidiği ile araba yağlarının kokularından yeni kurtulmuş, insan sidiği kokusunun hâlâ bütün keskinliğiyle, insa-

nın handiyse ağzında kekre bir tad bırakarak, dalgalandıran eski garajlar sokağının arkasından

Yürüyüşlerimizde aynı sokaklardan, aynı ağaçların dibinden, aynı duvarlar boyunca gitmenin tadını da o öğretmişti.

Sokağının arkasından

Şimdi orası iyice karışıyor kafamda. Koca bir yapının ortasındaki koca avluda

Öyle bakmağa alışmıştım oraya, kışla mıydı ne, eskiden, eskilerden kalma. Cuma günleri, sonraları, cumartesi, pazar günleri birtakım renkli renkli insancıklar, göremediğim, sezebildiğim bir topu biribirine atar, koşardı. Arada bir bir uğultu yükselir, çepeçevre oturan insanlar olduğunu söyledikleri bir duvar, renk renk noktalardan yapılı bir duvar dalgalanır, dalgalanır, sezebildiğim, göremediğim topun gidişine gelişine uyarak renk değiştirirdi. Sonra o yangın var. Yaş günümün gecesi, o alanın, o boşluğun karanlığını dört yandan alev, duman duvarlarıyla saran, göğü kıpkızıl aydınlatan yangın. Sonrası bir türlü düzene girmiyor. Yangın gecesi patlayan varillerin arkasından onarım evlerinin karanlık boşluklarını ürkütücü hale getiren kapıları yok olmuştu.

Çekiç sesleri gelmiyordu. Adamlar ellerinde garip birtakım aletlerle garip birtakım işler yapmıyorlardı artık. Sonra da duvarlar açılmağa, yarılmağa başlamıştı. O koca yapının ne zaman ortadan kalktığını kesinlikle hatırlayamıyorum.

Körlük yıllarımdaydı daha. Dünyayı insanlarıyla birlikte görmeğe, kavramağa daha sonra başladımdı. Yahut artık olmayan sokağından geçip

Ağaçların arasına dalardık. Çınarların atkestanelerinin içine. Ağaçları tanımağı da çok, çok sonra öğrendim ya.

Hem bir ara bir mezarlık da vardı. Koca koca, üzeri bilmediğim yazılarla dolu, ancak tarihlerini okuyabildiğim mezarlık.

Önce kapısı açık dururdu. Sonra duvarları yıkılmağa baş-

ladı. Sonra içinden geçer olduk. Taşlar her geçişimizde yoldan biraz daha uzaklaşmış, dik duranları azalmış, yerde yatanları çoğalmış olurdu. Mezarlık kaldırılıyordu. Yol geçecekti, evler yapılacaktı. Taşların hepsini gördüm, günlerce, haftalarca. Ama tek bir kemik gördüğümü hatırlamıyorum. Bu ölüler kemiksizdi galiba. Sonra yaz geldi. Güzün okul yeniden açılınca, bir taş bile kalmamıştı sanki. Ölüler sessizce yerlerinden kalkmış, başka bir yere gitmişlerdi. Canlılar, diriler geçiyordu yerlerine. Bizim evin de temelleri kazılırken çıkan kafatasların, kalça kemiklerinin, kolların, bacakların, parmakların öyküsünü sonraları çok dinleyecektim.

Kimi zaman o gülleri o bir eline alır, ben öbür elini tutardım.

Pek konuşmazdık yürürken.

Yollarda bir iki gül yaprağı bırakarak, ağaçlardan caddelere, caddelerden apartman sıralarına, apartman sıralarından, kışlalardan, gene bahçelerden, gene apartman sıralarından okulun bahçe kapısına, öğretmene, öpülen ellerin gülleri almasına, hemen arkasından çalınan zile, öğretmenlerin düdük öttürüşlerine, güz sabahlarına pek benzer bir ışık içinde, telaşlı ayakların sürünüşüyle sıra olmağa, "Türküm, doğruyum, çalışkanım"a, sınıflara çıkmağa uzanan, süren bu yürüyüşü asıl bitiren, sona erdiren, bir tebeşirin tahta üzerinde bir yandan çizgi bırakırken bir yandan da dağılıp gitmesinin sesiydi.

Güz sabahlarıyla ilkyaz sabahlarının karıştığı bir ışıkta, çamura yapışmış, üzerinde yürürken gömülmesine katıldığımız çınar, atkestaneleri yapraklarıyla dağılan güller, ister ilkyaz gülü, ister güz gülü, hep bu tebeşir sesine götürüyor beni. Bu mevsimlerden sonra hiç mi yürümedik?

Çok yürüdük.

Resimler var, şipşakçıların zorla kurtardıkları saniye ondalıkları, elimize sıkıştırdıkları kâğıtlarla belgeleştirdikleri anlar var.

Sokaklarda, elimizde gazeteler, kitaplar, çıkınlar, çekilmiş birkaç resmimiz var. Benim büyüdüğüm, çirkinlik-

ten çekilirliğe, çekilirlikten çekilmezliğe dönüştüğüm, yüzümdeki salaklığın arttığı, eksildiği, onunsa gitgide daha seyrek, daha az gülümsediği resimler.

Artık yalnız yaz aylarında, bir yerlerden bir yerlere giderken yürürdük. Tartışırdık. Yeni öğrenilmiş bilgilerin ukala ateşliliği içinde, ne olursa olsun, bir şeyler savunur, bir şeyler yerer, batırırdım. Katılırdı, karşı çıkardı, tartışırdı, tartardı. Eriyen tebeşirlerin gıcırtısı uzaklaşıyordu gitgide. İlkokul kokuları, yemekhanelerin, ayakyollarının, bahçenin, yağmurlu havalarda uğuldatıp durduğumuz taşlığın, birinci kattaki sınıfların, tavan arasındaki jimnastik salonunun kokuları, sınıf kapılarının boyası dökük yerleri, döşeme tahtalarının budakları, sıraların kırıkları, pencerelerin onarılmış köşeleri, kışın terleten sobalarla, donduran köşelerin sayısı yitiyordu kafamdan. Kâğıt, kırtasiyeci, yontulan kurşunkalem, kola, zamk, lastik silgi, çanta derisi kokularının üzerine yumuşak, susturucu bir unutuluş yığılıyordu.

Kesintinin başladığı andan çok sonra kesintinin farkına varmağa başladım. Ama onu doğrudan doğruya bana yönelmiş bir uzaklaşma, yabancılaşma olarak görmekten şimdi bile tamamiyle kurtulduğumu söyleyemem.

Ama onun nasıl ancak düşlerle dolu, tıkabasa dolu bulunduğu zamanlar devrilmeden durabilen bir torba olduğunu anlamam için birçok yılın geçmesi gerekti.

YATAKLAR

~

Ölen SELÇUK için
Dipdiri için

Karşı duvarda, ama geride, arkama dönmeden, hiç değilse başımı çevirmeden, göremediğim bir yerde duran aynaya, odanın benden en uzak köşesindeki gölgelenmiş ışıktan vuran

yandan vuran eğri ışında

yandan vuran eğri ışının üstünde altında duvarın bozluğundan başka bir şey görünmüyor. Aynada.

Aynanın suyu boş, devimsiz. Boş, çünkü insan görünmüyor bu aynada; görünmeyecek de, birimiz yerinden kalkıp önünde durmadıkça.

Oysa odada benden başka kimse yok. Olması gerekirken yok. Çoğulluk

öğretmenlik yıllarımda kaç çocuğa anlatmağa çalışmıştım bunu, çoğulluk bir kiplik değildir diye, şaşkınlık etmeyin diye, oysa çoğulluk

çoğulluk bir kiplik olmalıydı

çoğulluk kipliği içerisinde düşünüyor, yaşıyor da olsam, benden başka kimse yok odada. Yalnızım. Dolayısıyla, oda, gerçekte boş. Işığın altında duran, şu yatmadığım, yatamadığım yatak gibi.

Aynanın suyu boş. Devimsiz iki boz düzlük arasında sarı bir ışık yatıyor, kıpırtısız, düzensiz bir üçgenimsi biçimsizlik içinde.

Önümde yağmur yağıyor. Arkamdaki aynaya hiç yansımayacak bu yağmurun suyu.

Bir yağmurun hiç ışık yansıtmayacak suyu yavaş yavaş dolduruyordu sokağı önümde. Kaldırımların

yaya kaldırımlarının kararmış iki boz boş düzlüğü arasında su yavaş yavaş yükseliyordu; çer çöp, selinti, yavaş yavaş hızlanıyordu suyun yüzünde. Yağmur başlayalı onbeş dakika olmuştu ancak. Yukarıda, yokuşun tepesinde duraksamadan akan su bayır aşağı inip bizim sokağın başında birikerek hızlandıkça, eski dere yatağı silkinip uyanıyordu asfaltın altından. Bizim sokak eski dere yatağına açılan kollardan biriydi yalnız. Ama gerçek dere yatağı öylesine geniş bir cadde oldu ki asıl dere olma işini bizim sokak üstlenmiş. Akan suların altında büyük birtakım damarlar belirmeğe başladı; dar, taşlı yatakların akarsuların altında oluşturduğu damarlar gibi. Kaldırımlara yanaşmış arabalar, tekerlekleri yavaş yavaş yittiğinden, suda dikilen renkli kayalara benzemeğe başlıyordu. Karşıdaki evin, üst katların epey gerisinde duran alt kat duvarına yapışmış gibi duruyordu iki oğlan.

Şimdiki gençlerin ince uzunluğu tuhaf. Yavru gözüyle bakarken bakarken büyümüş, azıvermiş kediler gibi.

Bulutlu bir gök rengini taşıyor biri bacaklarında, kalçalarında. Öbürünün pantolonu kara. İkisinin de ayağında lâstik tabanlı ayakkabı. Bizim de gençliğimizde ne modaydı bir ara... Ama o ayakkabılar yalnız tebeşir aklığında olurdu. Şimdikilerin çeşitli renkleri var.

Karalısının pabuçları yol yol renkli, kirli gibi duruyor uzaktan bakınca; gök renklisininki ise apak. Işığın bunca azaldığı bir anda bile kuru kireç kayaları aklığında. Gök rengi pantolonun üstünde az koyuca mavi bir gömlek. Göğsü, kolları, boynu yanmış güneşte, daha şimdiden, yazın daha başlamadığı bugünlerde bile.

Su çılgın bir hızla akıyordu, artıyordu, kaldırımların üst kıyısına erişiyordu. Çocuklar, pabuçlarını, çoraplarını çıkardıkları halde geçmekten vaz geçiyorlardı. Kendine güvenen bir iki kişi onları sırtlarına alıp geçirdi karşıya. Kaldırımın kıyısında durup

yağmuru gülerek yiyenler eğleniyordu. Karşıki evin duvarına yapışanlar sıkılıyordu besbelli.

Su yükseldikçe, yağmur damlalarının hızı binlerle küçük yelken yırtıp dikiyordu suyun yüzünde, yırtıp dikiyor hâlâ, binlerle çarpık üçgen.

Dört beş çarpık üçgen yansısı düşüyor duvara. Aynalı bir tavan askısı

uyduruyorum tavan askısı adını, bir alığın bile bu nesneye tavan askısı adını vermeğe kalkmayacağını bile bile, tavandan sarkan uzun bir ipliğe çatılmış çöplerle bunlara asılı üçgenimsi ayna parçalarına doğru görünecek bir ad bulma çabasının boşluğunu bile bile düşünüyorum bunları. Oysa yanımda

Tavan askısını düşünmeli. Yere konmuş, köşeye sıkıştırılmış güçlü ışık kaynağını düşünmeli. Bilmem kaç mumluk, tepesinde "beyaz mantar" yazılı ampullerden takılmış lambanın koltukla duvar arasına sıkışmış gücünün tümünü, ancak az berisindeki ayna parçalarının kapıp, aparıp, emip yansıttığını düşünmeli. Duvarların orasında burasında gezinen çarpık üçgenimsilerin dönenip gezinmesini, uzaklaşıp yaklaşmasını, gene kaçmasını düşünmeli. Oysa yanımda

güneşten emeceği rengi daha yeni yeni yoklayan

o da ne demekse

içmemiş bir adamın düşüncesi nasıl südrer, oysa südrüyor işte, güneşin yeni yeni yakmağa başladığı derisinin, kolunun derisinin sıcaklığını duyuyorum kolumun yanında, onu demek istedim. Köprünün ortasında durup hızla akan deli suya –burnumda, ağzımda ıslaklığını duyasıya– baktığım zamanlardaki gibi... Ne demek istediğimi bilmediğimi biliyorum. Oysa, ona dokunmak istediğimi bildiğimi biliyorum. Yanımda; geniş koltuğun ortasında; başka yer kalmamış, yokmuş gibi, ortasında oturduğumuz şu koltukta, yanıbaşımda

Koltuğumun gerisinde, ışığın dibinde duran yatağın boşluğuna daha kaç yıl alışmağa çalışacağım, bir bilsem...

Yağmur yağıyor önümde. Yirmibeş yaşını aştıktan sonra evlenen, üç yıl geçmeden dul kalan kadınların ilki de değilim, sonuncusu da. Ama aradan geçen otuz yılın ağırlığı

üç yıldan sonra geçen otuz çeki yılın ağırlığı çökertiyor artık beni. Oysa, aldırdığım çocuğu doğursaydım

Ferhunde de gideli sekiz yıl olacak yakında

bu boş düşüncelerden kurtulmak için daireden eve gelince yaptığım işleri, alışıp kolaycacık, çabucacık bitirmeyeyim diye nasıl uğraştım. Kaç kez değiştirdim işlerin sırasını, kaç kez çarşı pazar yerine eş dost yoklama, kaç kez bulaşık yerine çamaşır, kaç kez

oysa yapacağım, yapabileceğim her şeyin

değil, değil, yapabileceklerimin hepsi dediğim, gerçekte pek az şey. Bile bile, belki de bile bile değil ya, ya da pek içimden, pek içimin içinden bile bile, her şeyi daracık bir sınırın içine kapattım kaldım. Uzayıp giden daracık bir yolda yürürmüşüm gibi, yolun iki yanı bomboş, dümdüz, çömçöl bir alacakaranlıkmış gibi.

Niye sanki bir daha evlenmeği düşünmüyor gibi davrandım? Bilemiyorum galiba, ya da bilemiyormuş gibi

İstanbul'un mızmız yağmurlarından birinin daha

kaç bininci yağmur bu? Yağmurları gerçekten saysam mı bundan böyle?

mızmız ilkyaz yağmurlarından birinin daha yağdığını görüyorum önümdeki camda. Arkamda, bakmadan da biliyorum, ayna boş duruyor hâlâ. Lamba gölgeliğinin çarpık sarı üçgeniyle iki yanındaki boz düz boşluğun yerine kimse gelip görünmeyecek.

Şalına sıkı sıkı sarındıktan sonra camın köşesindeki koltuğa oturup yağmurun yağışına, sırasında saatlerce bakan nineme mi benzeyeceğim sonunda?

Yağmur yağdıkça, yağmur uzadıkça, karalı oğlanın konumunu değiştirmemesine karşılık gök rengilisi sabırsızlanıyordu. Yapıştığı duvardan bir adım öne geldi bir ara, bir o yana gitti, bir bu yana geldi. Her duruşunu bir de ardındaki dükkânın boy aynalığı yapan camında gözden geçiriyordu yan yan bakarak o yana. Her duruşunda kendince belli birtakım kurallara uyuyor gibiydi. Ne güldüm içimden! Bir zamanlar

bizim gençliğimizde erkekler giyimlerine, kuşamlarına pek düşkündü gene. Düşkün olmadıkları zamanlar olmuş mudur ki? Onu da bilemiyorum. İnsan aldanıyor görünüşe bakıp. Sonra bir gün geliyor, anlıyor görüp bellediklerinin her zaman derinlere inen bilgiler olmadığını. Belki her zaman giyime düşkün olmuştur erkekler, olmuştur da kimi zaman belli etmemişlerdir bu düşkünlüklerini, kimi zaman etmemişlerdir. Gençliğimizde öyleydi galiba. Beyoğlu'nda yürürken, o günlerin gözde sinema oyuncularının benzerleri sürü sürü gezerdi ortalıkta, görürdüm. Ama o benzerlik, o yakışıklılık, o özen, gelişigüzel görünmeliydi sanki, bu giyim sanki kendiliğinden

insan bildiği, duyduğu şeyi bile, yani çok duyduğu, yaşadığı, iyi bildiği şeyi bile anlatmağa, başkasına bile değil, kendi kendine de olsa anlatmağa, dile getirmeğe çalışınca nasıl bocalıyor, ne güç şey bir şeyi anlatmağa çalışmak

Doğan çok gülerdi benim anlattıklarıma. Onaltı, onyedi yaşlarındayken bile yatakların üzerinde yuvarlanırdı ben bir şey anlatırken. Ne anlatırdım ama? Falanca hanımın, filanca beyin sokakta yürüyüşünü, benimle konuştuklarını, anlattığı saçma şeyleri. Alay edecek bir şeyler bulurdum hep yaptıklarında, söylediklerinde. Ama Doğan, anlattıklarımdan çok anlatırken kullandığım birtakım sözlere güldüğünü daha sonraları söylediydi. Aynı sözü kullanıyorsun bir süre, dediydi. Sanki haftalarla, alay edilecek her şeyi o söze uygun düştüğü için gülünç görürsün. Sonra o sözü değiştirir başka bir sözü dolarsın diline. Bir süre, alay edilecek her şey öyle olur. Ama o sözleri nereden bulup çıkarırsın, ne

olmayacak sözlerdir, işte ona gülerim, dediydi. Ben de ona, sen okumaktan konuşmağa vakit bulmaz oldun, sen böyle sözler bulamazsın ama ben söyleyiveririm işte, diye bir şeyler demiştim. Şimdi anlıyorum ya, konuşurken duraklamasını. Her zaman anlatacağı şeyin doğru olmasını isterdi. Küçükken de. Yanlış bir şey söylediğinde düzeltirdik. Bir daha yanılmazdı. Şimdi ben de Doğan'a döndüm galiba. Söz arayıp duruyorum.

Yanıbaşımda. Bütün gücümle uzaklaşmağa çalıştığım halde kolu koluma değecek birazdan. Boş yatağımı anlatıyorum ona. Anlatmağa çalışıyorum. Kendi yatağının boş olmamasının değerini bilmesi gerektiği yolunda yersiz sözler ediyorum. Yersiz, çünkü gençliğinin umdurmayacağı bir görgüsü var. Yatağımın boşluğunu doldurmanın birtakım koşullarını o bana anlatıyor. Hak veriyorum. Söyledikleri doğru. Yaşadığını düşünmüş de. Biliyorum. Ya da biliyorum dememeli. Dolaylı bir bilgi bu. Bir çıkarsama, bir vargı. Başka? Şimdi usuma gelmeyen daha kaç söz bulunabilir bunu anlatmak için? Ayna üçgenlerini bıraktım, sözlerle bozdum şimdi. Kolum koluna değmesin diye uğraşmak. Hepsi bu. Oysa kolum değmesin diye uğraşırken istediğim tek şey onunla yatmak. Onunla uyumak, ondan önce uyanıp uyanışını görmek. Gözünü açmadan önce derin bir soluk alırken yanıbaşında durmak, açılan gözlerini bana çevirmeden daha, öpmek.

Sevdiğinden söz ediyor. Arkadaşımdan. Sorduğuna karşılık bulamam şimdi. Uzaklardaydım. Gözünün içine bakarak, bilmiyor, karar veremiyor gibi bir ses çıkarıyorum, gözlerimi yavaş yavaş kaydırıyorum.

Oysa söyledikleri önemli, onun için de, benim için de. O sevdiğinden söz ediyor. Bense konuşmasını, davranışını, olgunluğunu beğeniyorum bugüne dek. Şimdi derisinin sıcaklığını da beğeniyorum. Bir yerinde sözüne yetişmem, girmem, katılmam gerek.

Arkadaşımın evinde kaldığım bir gece, arkadaşımın İzmir'de olduğu bir gece, sevdiğiyle sevişmeği düşünmemem gerek. Üçgenlere sığınıyorum gene.

Bütün bunları yazan yazarın da "ben" diyerek kişilerine katılması, kendini gerçek kişi olarak düşünüp, anlatıp, kişilerinin arasına girmesi, neyi ne ölçüde etkiler? Yazar da, her yazısında, bir öykü, değişik bir öykü değil midir? Yağmur yağmıyor şu anda Ankara'da. Temmuzun son günleri. Işık yuvarlak, yatağıma biraz sonra gidip yatacağım. Üçgene benzer bir şey yok çevremde. Yatağımın boşluğu düşündürmüyor beni bu gece. Varlığı, büyüyen bir mutluluk olabilecek birine mektup yazdım az önce. Masanın düzlüğünü kitaplar, kâğıtlar parçalıyor. Masa örtüsünün yeşili, çok durgun, çok sığ bir suyun yeşili.

Ama gene de su. Bir bağ mı kurmağa başlıyorum?

Yağmurları saymak bir çeşit çılgınlık, yani bir çeşit rahatlama olurdu doğrusu... Boş aynalara uzaktan bakmaktan daha rahatlatıcı bir iş.

Yaptığım her işin, yapılan, herkesçe yapılan her işin, bir şeylere yaraması gerektiği, yaramıyorsa yapılmaması, yararsız diye bir yana bırakılıp unutulması gerektiği düşüncesine

başkalarının düşüncesi değil bu, benim düşüncem, daha doğrusu, başkaları da böyle düşünmüş müdür, çok düşünmüştür herhalde, ama düşünmüş müdür, düşünmemiş midir, bilmem; bilmeden, ben öyle düşünürüm

yararsız işlerin bir yana bırakılması gerektiği yolundaki düşünceme aykırı olduğu için de rahatlatıcı olurdu. Kimi zaman öyle iyi anlıyorum ki Doğan'ın saçmalarını.

Üç ayda, altı ayda, yılda bir gelir, oturur bizimle yemek yer,

mektup yazar, kitap okur, sokağa çıkmak üzere traş olur, giyinir, sabaha karşı gelir, hâlâ uyur ben işe gittiğim saatte. Ama arada bir durur, bakar bana, o yarı deli yarı doğru lâkırdılarından birini eder. Bu da onun söylediklerinden biri. Senin tatil günün de, ayarlı saat gibi, der bana. Çalıştığın için değil; ben de tatil günü, bayram günü bilmemişimdir yirmi yıldan beri. Çalışmak zorundasın elbet, hafta boyu birikmiş ev işleri var, akşamları, sabahları yetişemediğin. Eskiden sinemaya giderdin pazarları, senin söylediğine göre şimdi ona da tek tük gidiyormuşsun. Ona da sözüm yok. Ama niye ille de pazar sabahı, daha taze olacağına inandırmışsın kendini bir kez, bütün işlerini bırakıp saat tam onbirde tatlıcıya, pastaneye, tatlı, pasta almağa gidiyorsun, dönüp yemek yedikten, bulaşığı yıkadıktan sonra tam dörtte ya teyzemle birlikte Mesrure'lere gidiyorsun, ya da beşte, onlar gelecek diye çaydanlığı ateşe sürüp tabakları hazırlıyorsun? Bir gün bu saatleri değiştirseniz ne olur sanki?

Takılmak için söyler bunları, bilirim. Saçma çünkü. O saatler en uygun saatlerdir de ondan öyle yapıyorum. Yıllardan beri yaparım. Yapıyoruz demeli. Mesrure'ler için de öyledir, en uygun saatlerdir onlar. Bu gibi alışkıların rahatlığını gene kendi söylemez mi arada bir? Ama bir gün Mesrure'ler sabah çayına gelse diyelim...

Yağmurları saymak gibi bir şey değil bu, tabiî. Ama onu da Doğan söylemişti geçen kış geldiğinde.

Yağmur durmuyordu bir türlü. Sular yavaş yavaş yaya kaldırımına çıkıyordu. Çıkıp çekiliyordu gene. Ya gerçekten taşarsa diye düşündüm, gök renkli pantolonlu oğlan o apak, lâstik tabanlı ayakkabılarını nasıl koruyacaktı?

Ansızın bir şey gördüm, anladım, kavradım. Bel çukurluğu denen şeyi.

İSABEY'DEN
(FRAGMAN)

~

Öndeki koltukta oturanların baba ile amca olduklarını düşünmek istedim. Biribirilerine sokuluyor, biribirilerinin kulağına eğilip bir şeyler söylüyor, uzun bir ayrılıktan sonra bir araya gelmenin, şu anda, hep birlikte oturup yemek yiyecekleri, kim bilir kaçta – yorgunluklarına artık dayanamayarak– gidip yatacakları eve gidiyor bulunmanın coşkusu içinde gibi görünüyorlardı. Biribirilerinin ellerini sıkıyor, anlattıklarına gülüyorlardı. Baba bir ara, arkalarındaki koltukta oturan küçük oğlunun –ağabeyine sokulmuş, ona bir şeyler anlatmakta olmasını fırsat bilerek– ensesine bir fiske vurdu, elini çekip konuşmasını sürdürür göründü.

Eski bir oyun olmalıydı bu; babanın delikanlılık, oğulun bebeklik döneminden kalma. Şimdi onbeş yaşlarında görünen bu çocuğa ancak kavuşmanın sevinciyle böyle takılınırdı. Çocuk bunu umursamayacak olgunlukta olduğunu gösterdi nitekim: Babasının elini sevgiyle sıktı, bununla yetindi. Babasının kulağına bir şey söyledi, uzanarak; gülüştüler. Onun asıl ilgi gösterdiği

Arka koltukta, pencerenin dibinde oturan delikanlı, ağırbaşlılığı bir bayramlık giysi gibi taşıyordu sırtında. Yüzünde kıl kıpırdamıyordu. Özenle seçildiğini belli eden montu, oturan değil de ayakta duran birinin sırtında durur gibiydi. Öndekilere eğildiği, bir şeyler dinlediği ya da yanıtladığı oluyordu arada bir. Ama yüzünün kıpırtısızlığı içinde, ağırbaşlı olmanın gereği bellediği asık yüzlülüğünün donuk güzelliği içinde bir tek devime gönül indirir

gibiydi gerçekten: Küçük kardeşinin boynunu gere gere kulağına yaklaşıp anlattıklarını, sık sık, başını ondan yana eğerek dinliyordu. Gözlerini kardeşine çevirmiyordu bile ama ona karşılık verdiği zaman sesinin sımsıcak olduğuna bahse girebilirdim. Kardeşinin elleri omuzlarında, göğsünde, kollarında geziniyordu aralık vermeksizin, ellerini, uyluklarını okşuyordu. Çocuk bir sarmaşık gibi tırmanıyor denebilirdi, neredeyse, ağabeyinin üzerine. Elleri, yüzü yetmiyordu ona; ağabeyine sarılmak, onu kavramak için gözlerini, burnunu, dudaklarını, parmaklarını, gövdesini çoğaltmak gereksinimi içindeydi. Bir ara elini ağabeyinin başına götürdü. Ağabey bu sevgi gösterilerine katlanmakla kalıyor olsaydı tam bu noktada patlardı. Oysa gene taş gibi duruyordu. Çocuk, saçlarını okşadı, parmaklarıyla taradı; özenli, titiz, ağırbaşlı saçlar tutam tutam, karmakarışık, fışkırdı parmaklarının arasından. Sonra gene o parmaklar düzene soktu her şeyi, ağabeyinin başı, dokunulmamış gibi oldu. Ağabeyden bir kedi mırıltısı yükselmesini bekleyebilirdim.

Katlanmak değildi bu. Sevinçten donmaktı. Uzun kirpiklerinden ötürü, gözlerinin süzülüp süzülmediğini seçemedim.

Çocuk gene bir şeyler söyledi. Ağabeyinin başı gene ondan yana eğildi.

Sıhhiye durağında indim otobüsten. Dil-Tarih'in ıhlamurları, hâlâ soğuk sayılabilecek bu haziran sonu gecesinde kokularını bütün görkemiyle salıyorlardı. Bu kokuyu uzun uzun çektim içime; "bir yıl daha"nın bütün çeşitlemelerini içimden geçirerek. Bir ağaç, bir çiçek karşısında saatlerin, takvimlerin ne kadar hafif kaldığını bir daha duyarak. Bu saatte, nereden olursa olsun kalkıp buraya gelmek, her türlü zahmete değerdi. Birkaç haziran öncesine kaydım; en dertli yıllarımdan birinin "yaşamımın en güzel haziranı" dediğim haziranı, şöyle çakıp geçti içimden. Gerçekte, "en güzel" haziranı değildi o yaşamımın; bilincine vara vara, güllerini, hatmilerini, ıhlamurlarını tek tek görerek, bilerek, duyarak yaşadığım ilk hazirandı. Ölümlerden, bozgunlardan geçerek ulaştığım

bir haziran... Bu haziran beni bir başka hazirana götürdü sonra. Birkaç başka hazirana mı demeli?

Önce, otobüsteki çocukla ağabeyini götürdüm bu eski haziranlardan birine.

Hava sıcaktan titreşmiştir gün boyu küçük bahçenin üzerinde. Ortalık kararmadan önce, sarı sinek bulutları inmiş inmiş kalkmıştır yeni sulanmış sebzelerle çiçeklerin üzerine; özellikle kuyunun çevresinde dolanmışlar, dönenmişlerdir. Uzaktan, yakından, kurbağa sesleri gelmeğe başlamıştır. Karanlık, bir bezin aldığı toz gibi silip götürmüştür şimdi sinekleri. Gece böceklerinin sesi yavaş yavaş yükselmektedir. Serinlik hâlâ sıcak bir soluk gibi esmektedir pencereden içeri. Soldaki komşunun bahçesinde güller, aydınlık gecenin içinde kocaman kocaman seçilmekte, koyu koyu kokmaktadır. Sağdaki komşunun bahçesinde yalnız sebze yetişir; ufak ufak tarhlarda üçer beşer fidan, iki karış maydanoz, bir karış nane. Çiçekler evde, saksılar içindedir, yan sokağa bakan odalarda. İki bahçenin arasındaki bu bahçede ise hevesler biraz gelgeç, biraz karışık olmuştur. Güllerle fasulye sırıkları, domateslerle karanfiller, her biri ikişer üçer karış yer kaplayarak, yan yana, yer yer de iç içe, büyümekte, uzamakta, yayılmaktadır. Çocuk, değişik bitkilerin toprağın biraz ya da çok üzerinde, dalgalar gibi kabarıp alçalarak yetişmesinden hoşnuttur; bir beliren bir yiten kedilere bakmış, onlarla birlikte gezinmiştir bu ormanlarda yıllar yılı. Burası artık çoktan orman olmaktan çıkmış, ufacık bir arka bahçe olmuştur pencereden bakan onbeşindeki çocuğun gözünde. Ama bir kedi parmaklığın üzerinden kuyunun kapağına, güllerin arkasına, kışın eve giren ıtır saksıları adasının yanına atlamayagörsün, nasıl anımsamazdı sekiz-dokuz yıl önceki orman gezintilerini? Şöyle çakıp geçen bir çocukluk diye de olsa...

Ağabeyi ise bu bahçenin haline hep gülerdi, babasına takılırdı. Orman gezintilerine hiç çıkmamış olmalıydı o. Şimdi, bu çok uzun ayrılıktan sonra bahçeye bir daha baktığında gene alay edecek miydi? Yokluğunda güller serpilmiş, küçücük sarı çiçekler kuyunun çevresini sarmış, hanımeli bu üst kata ulaşmıştı.

Bekliyordu. Ağabeyine el koymuştu herkes. Komşular bile. "Benim uykum geldi," diyerek çıkmıştı yukarı, soyunmuş, pencerenin önüne çekilmiş yatağının ayak ucunda oturup beklemeğe başlamıştı. Heyecan herkesi yormuştu. Komşular birkaç dakika önce gitmişlerdi. Ağabeyini yalnız kendine istiyordu artık. Birazdan gelecekti.

Bekliyordum.

Yatağını sabahtan hazırlamıştı, kendi eliyle. Anası kusur bulamamış, bir şey yapmadan edemeyeceği için de baş ucunu biraz öne çekmiş, ayak ucunu biraz itmişti. Bozduğunu düzeltmiş, çıkmıştı sonra. En sevdiği yemekleri pişirecekti ona, oyalanamazdı. Çocuk kıs kıs gülmüştü anasının arkasından.

Bekliyordum. Birazdan gelecekti; anam babam odalarına girmişlerdi.

Dışarıda gece bir koyuluyor, bir aydınlanıyor. İki, belki de üç ayrı anıyı, üç ayrı geceyi üst üste bindiriyorum şu anda. Onbeş yaşındaki çocuğun pencere önünde beklediği gece karanlıktı. Komşular evlerine döndüklerinde bile sağda solda ışıklar kısacık sürelerle yanmış, sönmüştü ardından. Sinek boldu o yıl. Hava sıcaktı. Pencereler açılacaksa ışık elden geldiğince az yakılıyordu yatak odalarında.

Beş yıl sonraki bir gece ise dolunay, bir başka odayı, alabildiğine aydınlatıyor, ninemin yıllar önce "vallahi ben bile bu ışıkta dikiş dikebilirdim," dediği bir geceyi anımsatıyordu. Kayalığın oradan, arada bir, büyük gürültülerle parçalanan dalgaların sesi gelip sarıyordu yataklarımızı. İsabey, o gece geliyor, gelmiş, gelecek değildi; gidecekti ertesi sabah. Yıllarca görüşemeyeceğimizi hiçbirimiz bilmiyorduk daha.

Bekliyordu. Pencerenin önünden kıpırdamayacak, kapıdan girip kendisine doğru gelmesini bekleyecekti. "Işığı yakma," diyecekti bir de, bir solukta, "sinek girmesin!"

Girdi sonra. Kapıyı yavaşça kapadı. Eli ışık düğmesine gitmedi bile, kendisine doğru yürüdü. Dışarıdan gelen yeğin aydınlıkta gözleri parlıyordu. Öfke doluydu sanki bu gözler, öfke kusuyordu. Yanına geldiğinde eli hızla kalktı. Çocuk donup kalarak,

ama anlamadığı bu öfkeye katlanmağa karar vererek bekledi. El kalktığı yerden inmedi. İnsanı yerinden koparıp uçuran yumuşaklıkta bir ses, insanı buruş buruş eden tatlılıkta bir ses, "Salak," diyordu, "sevdiğini insan bu kadar belli eder mi hiç?"

Yatağın üzerinde dikilmek, uzun boylu ağabeyinden biraz daha uzun boylu olmak, ona hiçbir zaman sarılamayacağı gibi sarılmak demekti.

Kimi zaman olanı biteni değil, o olan bitendeki yeğinliği, sarsıcılığı dile getirmek çok daha önemli gibi gelir. Dile gelmesi neredeyse olanaksız şeyleri dile getirmiş görünmenin bir yolu, olsa olsa, "ben" diyerek kendi ağzından anlatmağa çalışmak anlatılacak olanı, önceyi sonrayı biribirine karıştırmaktan, okuyanın "ne oluyor, ne bitiyor, yahu?" demesinden, kendini kolay bir okumanın belirsiz akışına bırakıvermesinden çekinmektir, belki de.

Çocuk yirmi yaşma geldiğinde İsabey'den iki parmak uzundur boyu. Kayalığın tepesindeki düzlüğe açılan pencerenin önünde beklemektedir onu. Uzun bir ayrılığın eşiğinde ona sarılmak isterken, bir daha hiç sarılamayacaklarını, İsabey'in başında ölümünü beklerken elini tutup öpmekten başka bir şey yapamayacağını, öldüğünü anladığı zaman –kendi ölümüne dek gönlünde bir taş gibi taşıyıp götürebileceği anıyı yaratmak, yaratabilmek için– edeceği çılgınlığı, bilemez, düşünemezdi. O anda, bilinen bir ayrılığı, arada bir, daha kolay çekilir kılacak bir mutluluk anısı yaratmak üzere beklemektedir onu. Denizden gelen serinliğe sırtını vermiş, dimdik durmaktadır. Emdiği sıcağı hâlâ salan duvarlar odanın havasını, daha iki saat, uyunmaz durumda tutacaktır; ama bu gece ne zaman uyuyabilecekleri önemli değil. Yarın, geç de kalksalar, evi derleyip toplayıp kapamak, otobüse yetişmek için bol bol vakitleri kalacak. Biribirilerine pek bakmadan yapacaklardır her işi. Ayrılıkların eğitimini epey görmüş durumdalar. Ayrılmadan önceki birkaç saatin nasıl geçirilmesi gerektiğini kararlaştırmışlardır artık... İsabey'in otobüsü kendininkinden yarım saat önce kalkacak. Bundan büyük memnunluk duyuyor. Arkada

kalan kendi olunca yaşam biraz daha az güç. Ayrı yerlere gidecekler. En az dört yıl, mektuplaşmanın düzensizliğiyle yetinmek zorunda kalacaklar. "Dalmamalı," diye düşünecek, yekinip doğrulacaktır kapının açılmasından bir saniye önce. İsabey alt katın pancurlarını kendi eliyle kapamak istemiştir bu akşam. Eviyle vedalaşmasında onu yalnız bırakmak için odaya çıktım, soyundum, bekliyorum onu. Kıpırdamıyorum pencerenin önünden. Bana geliyor. Biribirimizi yok etmek ister gibi bir güçle sarılıyoruz biribirimize.

İsabey'in ağzı bir ara kulağımın önünde duraklıyor. "Dur," diyor, "ben de soyunayım." Deniz donu ile terliğinden başka bir şey yok zaten ayağında. Yatağa oturtuyorum onu, "seni ben soyacağım," diyorum. Terliğini atıyorum bir yana, ayaklarını göğsümün üzerinde sıkıyorum. Hiçbir eski davranışımızı, devimimizi anımsamamak gerek, biliyorum. Bu gece her şey sanki ilk kez yaşıyor, buluyor, öğreniyor, yapıyor gibi olmalıyız. O da biliyor bunu. Parmaklarım, ellerim gene de özümlenmiş bir bilgiyle işliyor. İkimiz de çıplağız şimdi. Artık hiç konuşmayacağımızı biliyoruz. Ağızlarımız, tepelerimizden tırnaklarımıza baştan öğrenecektir gövdelerimizi. Ellerimiz değmedik bir yerimizi bırakmamalı, derimiz bizi sınırlayan örtü olmaktan çıkıp biribirimize açılmanın aracı olmalı. Havanın sıcaklığını ateşimizle soğutmalıyız.

Uzun süreceğini bildiğimiz, uzun sürmesini dilediğimiz bir yolculuğa çıkmıştık. Birlikteydik. Biribirinin çevresinde dönenen, biribirinin üzerinde dönenen iki çılgın yıldız gibi. Tek bir yörüngemiz vardı. Yola çıktığımız noktaya döndüğümüz zaman başımızı alıp gitmekti yazgımız. Aştığımız mevsimleri alabildiğine çoğaltarak, her bir noktamız üzerinde ayrı ayrı durarak ilerlerken ağızlarımız buluşuyor, gene ayrılıyordu. Yıldızlığımızın, her noktası biribirine eşit küreliğimizin, bozulduğu tek andı bu: Ağızlarımız ayrıcalık taşıyan bir noktamız oluyordu ama hemen bozuyorduk bu üstünlüğü. Öğle noktasının sıcaklığında ergiyip, biribirimize karışıp birleşmeği umabilirdik. Ondan sonra ayrılma hiç olmazdı. Oysa bunun olmazlığını hangi çift yaşamamıştır? Gene

de hangi çift, doruğun yakıcılığına ulaşırken dağılıp yok olma umudunu beslememiştir? Güneş karşımızdaydı, biraz ötemizdeydi. İki sırtımız, iki sağrımız dışında bir yüzeyimiz yoktu ya, bu yüzey nereye değse ateşe değmiş gibi oluyor, yuvarlanıyorduk. Bizi saran ateşin dayanılmazlığında haykırıyorduk belki de. Sıcak artıyordu ama ortalık birden karardı. İsabey'in gecesine ermiştim, yolculuğu onun içinde, onunla bir, sürdürüyordum artık. Karanlığında eriyor, güneşi ona bırakıyordum. Bölüştüğümüz evren patladığında dağılmadık. Her yeriyle sarıyordu beni. Kendini de beni de koruyor, tutuyordu.

Sonra yavaş yavaş soğuduk, ayrıldık. Yok olmayı bu kez de başaramamıştık. Bir ara suyun yüzünde buldum kendimi. Elleri saçlarımın içindeydi. Başım uyluklarının arasında. Bükük tuttuğu dizinin karaltısını seçtim yukarılarda, tek bir gözümle. Ellerim nereden geçiyorsa geçiyor, göğsüne ulaşıyordu. Ellerimi hafifçe bastırdım, saçlarımın içinden karşılığı geldi. O da suyun yüzündeymiş. Ağzımdan çıkmakta olması gereken bir ses, uzaklarda, bir kış ülkesinde, "güzel İsabeyim benim," diye fısıldıyordu.

III

SESE YAZILANLAR

GİDEMEMEK

~

Deniz ile Rolf'a

I. BÖLÜM

1

Sokak-şehir

KORO I-II (Tekdüze sesler patlar)

İtme kakma. İşporta
Dükkân

En iyisi bu! Niye almıyorsunuz?
Bu daha da iyi!
Tam size göre!

Sokak
Geçit
Gömlek

Çekilin, ben geçeceğim!
Oradan değil, buradan!
Tam size göre: 37 numara!
Tam size göre: 45 numara!
Mavisi yok kırmızısı var.
Tam size göre!

Kontralto

I
Hiçbir şey bana göre değil...

Bariton/bas

II
Hiçbir şey sana göre değil.
Hiçbir şey... Hiçbir şey...

K I-II

Resim-imler / ışık oyunu

Resimler yazının yerini alıyor
Herkes her şeyi anlıyor

Anlaşılmayan zaten yaramaz
Kimse kimseye bir şey sormak
zorunda kalmıyor, kavga
etmeyecekse.

Radyo
Konuşmak zorunda değiliz
Birileri bizim yerimize
konuşuyor nasıl olsa

TV
Biz istediğimizde
İstediğimiz kadar konuşuruz.
Niye yorulalım?

Walkman-dalgın yürüyüş
Sesler gelsin bize, içimize
dolsun!

Biri karşıdan bir şey
anlatırken
Dinleyip dinlememek
Bizim bileceğimiz şey!
Dünya bize göre
Dünya size göre

I

Hiçbir şey bana göre değil...

II

Hiçbir şey, hiçbir şey sana göre
değil...

Otobüs garajı

2

I

Bu soru en az dört beş kez
yinelenecek; her kezinde
bambaşka bir doğrultu
(elle, kolla, çeneyle)
gösterilecek bilgi
verenlerce.

Sazandere arabası?
Sazandere?
Sazande?
Sazan?
Saz?

İlk sorduğum yerden kalkmış
az önce
Ne biçim iş bu?

*

Yanındaki adam — Sazandere'de eviniz mi var?

I

Hayır. Ama bu yıl
oraya gideyim dedim.
Yaz gelince denize gitmek
isterim hep.
Çok övdüler orayı.
İlk kez... Bu yıl karar verdim.

*

Bildiğim yere giderim ben.
Ya memnun kalmazsam?

I

Çok övdüler. Gidemedim
bir türlü.
Merak ettim. Yarın...
Yarın kaçırmam herhalde
arabayı...

Otelde. Yatağında.

3

I

Mırıltı

Denizi düşlerim hep.
Düşlerime girer...

Bir dizi kavak. Yelde
salınıyor. Toz bulutları

Bu kavaklar şehrinde...

içinde yürüyen genç
adam. Bitmez bir yürüyüş.

Düş derinleşir. Kıyıda,
giysisini toplayıp bir
elinde tutmuş, yürür.
Mağaranın önü.

I, yatakta yatmakta. II,
düşü oynamak üzere,
yataktan kalkar.
Mağaranın ağzından içeri
girer.

Eskiden her gün yüzerdim
Doğup büyüdüğüm kıyıda

Bir gün...

4

I

Saatim hep işliyordu.
    Onikiyi gösteriyordu hep.
Kaç gün, kaç gece?
Zamanın dışında, zaman içinde.
Uykum geldikçe yatıyor
    uyuyordum.
Gücüm tükenesiye yürüyordum
    dehlizde.
Acıktıkça yemek makineleri
    çıkıyordu karşıma.
Su makineleri, çay makineleri,
    susadığımda
Yürüyordum durmadan
    ilerliyordum.
Geri dönmek geçmedi usumdan
İleriye doğru yürüdüm hep

Işığı görecektim dehlizin
ucunda
öyle diyordum
öyle olduğuna
inanmak istiyordum

Sonra
oysa saatim onikiyi
gösteriyordu hep
işliyordu, hiç durmadı
oysa
sonra bir ışık
bir ışık görür gibi
oldum...

Bir düştü bu elbet...
Elbet bir düştü bu!

Bir düş müydü gerçekten?
Sonu kötüydü ama
Kötü, çok kötü...

Garaj

5

I
Sazandere arabası?

*1
Orada, şu mavi arabanın
arkasında kalan köşe

I
Sazandere arabası?

*2
Şu üç sıranın arkasından

I
Sazandere'ye bu mu gider?

*3
Sazandere mi? Bilmem ki?

I
Şu araba

*4
Soğukgöl'e

I
Sazan...

*5
Kazlar'a, Kazlar'a...

I
Sazandere'ye gidecektim

*6
Araba çoktan kalktı.
Yarın akşam gel,
bu saate de kalma!

I
Ben deli miyim?

6

I

Bugün üçüncü gün...
Kavaklar şehrinden
kalkıp geleli...
Bu kıyı kentine gelmişim zaten
Burada kalıp denize girsem,
buraya gelmiş gibi davransam...
Kendi kendimi mi
aldatacağım şimdi?
Her gece kaçıracak değilim ya
bu arabayı!
Yarın, olmazsa öbür gün
kıstıracağım sonunda
bu varılmaz yerin
bilinmez, ele avuca
sığmaz arabasını...
Yatayım bari

7

Deniz

Uyu, uyu sen, uyu
Denizim ben, sonsuz...
Uyu...
Uyurken öğrenir kişi
dillerin söylemediğini.
Uyu uyu, bak, ne
anlatacağım sana
Benim sevdiğim adamın
öyküsünü dinledin mi hiç?
Beni seven çok çıkmıştır

Benden korkan, daha da
çok...
Ama benim birine vurulmam
Pantomim başlar kolay görülmez.
Yalnızlığı, kimsesizliğiydi
hoşuma giden
bu balıkçının...
İyi yapardı işini. Ama
düşlere dalıp sandalını
bana sallatmak
çok hoşuna giderdi.

8

Balıkçı ile Koro(lar)

Günün birinde bir balık,
hiç görmediğim,
gördüklerime hiç benze-
meyen...

Deniz

Balığı ben salmıştım
sandalının önüne...
Aramızda kurulacak tek köp-
rüydü o...

I

O balıkçı ben olabilirdim...

Deniz

Benden doğanlarla ilişkin yok
senin

Korolar

Beni çok uğraştırdı,
hayır, uğraştıracak gibi
davrandı,
kolayca yakalattı kendini
sonra.

I

Deniz'le söyleşimini sürdürür.

Ben seni ne kadar severim
oysa...

Deniz

Ama karada öleceksin sen
beni unutup.
Seni içime çekmeyeceğim hiç!

Korolar

Damağına saplanmış zokayı
almak istedim, incitmeden
onu.
Ağzı kapanıverdi. Elimi yuttu
önce.
Dirseğime, omuzuma erişti
sonra dudakları.
Koluma asılı kaldı.

Deniz

I'le söyleşimini sürdürür.

Oysa o, kendiliğinden
gelecekti bana.
Sen toprağın adamısın.

Korolar

İnsanlar onu görmüyordu,
ya da bana öyle geliyordu.

Herkes görsün istiyordum oysa.

Deniz

Oysa o, kendisini tutsak edeni
bilemiyor, sevinin
esrikliğine kapılmış
gidiyordu.

Korolar

Denizin dibine inmek istedim
onunla...
Karanlığın aydınlığa
dönüşeceğini
umduğum yere...
Ama korkuyordum, hazır
değildim daha...

Deniz

Korkusunu unutması
gerekiyordu
bana ulaşması için,
düşüne bile sığmayacak
bir bozgundan geçip
gelmesi gerekiyordu.

Korolar

Hazır olduğumu sandığım
bir an geldi sonra.
Balığa, sevisinin tutsağı
olduğum balığa

Balıkçı

Artık seninle her yere
giderim; ölüm sultanının
eşiğine bile yüz

sürebiliriz

Korolar

Dedim...

Balıkçı

Artık sensiz düşünemem
kendimi

Korolar

Dedim...

Deniz

İşte o zaman...

I

O zaman?..

Koro I

Balık çürüdü, dağıldı...

Koro II

Balıkçı dünya karşısında
güçlüydü ama...

Koro I

Döküldü, param parça,
balıkçının koluyla birlikte

Koro II

Ama kendi karşısında
güçsüzdü...

Koro I

Balıkçıya denizin kucağı

açıktı artık

Deniz
Bana sığınmak istiyordu.

Koro II
Balık, denizin ulağı,
denizin kuluydu, ama
dayanamazdı buna.

Korolar
Dibe inerken kendimi
gene balıkla bir arada
gördüm sanki.
Biri aldatıyordu beni.

Balıkçı
Kaya yarılıyordu,
denizin en dibinde;
ulaşmıştım,
içine alacaktı beni,
biliyordum.

Deniz
Biliyordu.
O gün bu gündür, içimde.
Artık bir ben varım onun için,
bir ben!

I
Ne kadar, ne kadar...
Acımasızmışsın!

II. BÖLÜM

– odada

1

I

Deniz düşleri görmekle
yetineceğim galiba
burada kalıp.

II

Altı gecedir kovaladığın
otobüs kaçıyor
hâlâ senden.
Gerçi dünü saymamalı,
önceki günü de...
Topu topu üç adam seçilecekti
kimse başka şey
düşünmez oldu.

I

Neydi o sözler!
"Hiç kimseye karşı değiliz,
bize inanmayanlardan
başka"
Ötekiler de altta kalmadı:
"Biz en iyisi değiliz,
iyi olan yalnız biziz"

II

Dün gece otobüs kalkmadı
dense yeridir. Bu gece
ana baba günü olur.
Sokağa çıkmak iyi gelirdi ya
canın istemiyor...

I
Haber dinlesem...

Radyo – adam

Radyo
< ... ilk kararlardan biri
otobüs seferlerinin
bir düzene sokulması...>

I
Umut artıyor mu demek
bu durumda?

Radyo
< ... yolcuların da
denetlenmesi...>

II
Nasıl acaba?..

Radyo
< ... çanta sayısının
sınırlanması...>

I
Bir şeyler yapmış görünmek
her zaman
denetlemeyle başlamaz mı?

Radyo
< ... hayırlı hizmetler...>

II
Bu akşam belli olur.

I

Yağmur yağmaya başlamış
olacak şey değil!

II

Kısacası, çıkılmaz.

I

Biraz daha pineklerim.

Radyo

< ... adasının çöktüğü
bildiriliyor.
Anlaşılmayan bir nedenle,
bir gece içinde
parçalanıp dağılan ada
denize gömüldü...>

II

Böyle bir ada
düşlemiştin bir ara...

I

Evet, ama benimkinde
başka şeyler de
oluyordu...

2

Otobüs garajı

*1

Sen Sazandere'ye gitmek
istiyordun değil mi?

I
Evet?

*2
Az önce kalktı araba!

*1
Sen ne karışıyorsun?
Bak kardeşim, o yana git.

*3
Ne Sazanderesi?
Oraya hanidir araba
kalkmıyor ki...

I
Mavi arabanın oradaki
adam dedi de...

*3
O mu bilecek, ben
mi bileceğim?

*4
Az önce bir değil
iki araba yola çıktı.

*5
Bak kardeş, acıdım sana
günlerdir dolanıyorsun
buralarda...
İşin doğrusu şu, gel
kulağına fıslayayım

Adam kulak verir

I

Yaaaa...
Sağ ol! Dediğin gibi
yaparım.

*5

Yarın değil ama,
öbür gün...

3

Oda – gece
II, (Birinci Bölümün
dördüncü sahnesinin
sonunu oynamaktadır),
ışık yaklaştıkça sağa sola
çarpmağa başlar. Işığa
ulaştığında gözlerinin
artık görmediği
anlaşılacaktır.

I

Mağara serüvenim...
Işığı gördüydüm, ona
doğru yürüyordum...
İşte ondan sonrası...
Ondan sonrası bir düş
olmalı, dehlizden
çıktıktan sonra
gördüğüm bir düş...
Açık havaya çıkmıştım artık,
hava sıcaktı, çiçekler
kokuyordu...
Ama... Kördüm... Körmüşüm...

II

Elbet bir düş olmalı...
Yoksa... Yoksa...

I

Kör müyüm gerçekten?
Gözlerim görülecek olanı

görmüyor da, asıl şimdi
bir düş dünyasında
mı geziyorum?

II

Burası... Sazandere...
Hepsi uydurduğun
şeyler mi yoksa?

I

Kim... Kim söyleyecek
bunu bana?
Gözlerimi kim açacak?

4

Sokak – güneş batmak
üzere.
Akşam piyasası.
(Bale)

I, kenara çekilmiş,
kalabalığa bakarken
dansçılar yavaş yavaş Ada
"düşlem"inin hazırlığını
yapar. Kıyı evleri, tepe
evleri, kıyıdaki işyerleri
belirir. Çalışılır. Limanda
yükleme-boşaltma
etkinliği. Düzen. Düzene
saygı duygusu.

I

Tuhaf şeyler yapar,
düşünür, görür oldum
burada dura dura.
Herkes yaşıyor, yiyor, içiyor,
yatıyor kalkıyor.
Ben, yaşamımı askıya
almış, bir yere
gideceğim diye
bekliyorum, gidemeden.
Yaşamadım bunca günü...

II

Ama şimdi rahatsın,
gevşedin, biliyorsun
yapman gerekeni...

5

Küçük bir çocuk anasına
koşar, heyecanla, telaşla
bir şeyler anlatır. Söyle-
dikleri kulaktan kulağa
iletilir. Heyecan artar.

Adanın kıyıları genişle-
mekte, deniz gitgide uzak-
ta kalmaktadır. Tekneler
karada kalakalmıştır. Ada-
nın denizle ilişkili düzeni
bozulur.

Şaşkınlık – çaresizlik

Toplantı – tartışma

Postalar halinde kazıya gi-
rişme

Makineler. Kazmaktan
başka bir çözüm düşüne-
meme çılgınlığı.

Toprak yığınları artıyor,
insanlar biribirini görmez
oluyor iken, kulakların da
sağırlaştığı anlaşılır. Ada

I
Benim düşlediğim ada...
Acımak nedir unutmuş
bir dünyadan gelen
bir yabancının da
sığındığı bir yerdi.

II
Ama bu yabancı, olsa da
olmasa da...

I
Doğru... Adalılar
tarihlerinden bildikleri
tehlikeden korkuyorlardı.
Oysa... Hiç beklemedikleri
geldi başlarına...
Ada depremle sarsılmadı,
yıkılmadı, ufalanmadı.
Büyümeğe başladı.

II
Bu büyümeden korktular,
bir urdan korkar gibi...
Kesip atmak istediler,
çoğalanı...
Adanın her yerini kazdılar.

I
Biribirilerini görmez,

yavaş yavaş parçalanıp çöker, denizde yok olur.

işitmez oldular.
Ada üzerlerine çöktü.
Denize battı,
ağır ağır,
yok oldu.

6

INTERMEZZO.

Ortalık ağır ağır dinginleşir.
Akşam saati. Karanlık basmıştır. Otel odası.
Adam eşyasını toplamış, küçük çantası, omuz torbasıyla gitmeğe hazır.

II
Ne yapacağını biliyorsun.
Sana acıyan adamın sözleri
herhalde doğruydu.
O dört otobüsten
herhangi birinin
sürücüsünü bulup...

7

Otobüs garajı

I
Sazandere'ye
uğruyor musunuz?

*
Bu araba Karıklar'a gider.

I
Tamam da, gidişte
ya da dönüşte,
Sazandere'ye uğramaz mı?

*

Kimden aldın
sen bu aklı?

I

Birinden akıl
almak mı gerek?

*

Bilmem ki, ağabi,
yolcu çıkarsa...
Sen buralarda
oyalan hele.

I

Yola çıkıyor musun
çıkmıyor musun?

*

Tamam ağabi, dediğin
gibi olsun, geç otur.
Birazdan kalkarız...
Biletini keseyim.

I

Kaç kişi bekleyeceksin
daha?

*

İki kişi daha çıkarsa
yeter. Sen
geç otur hele...
Çantaların rafa sığar.

I
Tamam... Yolcuların
hepsi Sazandere
yolcusu mu?

*

I, yepyeni arabaya binerken iki yolcu daha gelir. Motor işler. Kararma.

Karıklar'a gidiyorlar,
dedim ya. Seni de
atıveririz işte.

Yolda hızla ilerlemekteler. Otobüsün içinde ışık yanmıyordur.

8

II
Kaçan avı kıstırdın,
sevin bari...

I
Hileyi öğrettiler,
başarı sayılmaz.
Olsa olsa Sazandere'ye
gidiyorum diye
sevinebilirim.

Uyumaktadır. Uzun sessizlik. Araba yolunu sürdürmektedir.
Dururlar sonra. Bir tek gece lambasının ölgün mavi ışığı.

Sürücü yardımcısı.
Kendi de uykulu, yorgun.

*2
Ağabi, ineceğiniz yere geldik,
uyanın...
Geldiniz, ağabi!
Çantalarınızı unutmayın.

II
Ama denizin sesi
işitilmiyor...

*2
Burası ağabi. Başka
yolcu kalmadı zaten...

II
Peki... Peki... Sağ olun...

Bir toz bulutu içinde araba uzaklaşır. Karanlık. Sessizlik.

9

II
Denizin sesi de gelmiyor,
havada tuz kokusu
da yok.

Eğilip avucuna kum alır, akıtır. Omuz torbasını düzeltir.

I
Denizin yeli de esmiyor...
Kumun içinde yürüyorum.
Ama deniz kumu değil bu...
Un gibi. Soğuk bile değil.

II
Adam yalan mı söyledi?

I
Bir yere geldik işte,
Sazandere'ymiş, değilmiş,
ne çıkar?
Yolcu niye bekler sanki
her şeyin
yolunda gitmesini?

II
Deniz falan yok burada,
çöl kumulları bunlar
herhalde...

Tedirgin bir gülüşle.
Torbasını atar. Güçlükle
yürür. Biraz daha yürür.
Bir kumula tırmanır gibi-
dir. Çantasını da bırakır.

I
Belki de...
Bir şey düşünmek
istemiyorum zaten.

II
Saçmalıyoruz,
bana sorarsan...

Bundan sonra yalnız II gö-
rünecektir. I'in önce sesi
uzakta kalacak, sonra ken-
di de gözden yitecektir.

I
Yürüyoruz. O kadar.
Aa!
Aşağıda bir dizi
aydınlık pencere
bir ev, birileri...

II eve doğru iner, içeriden
gelen ışıkla beliren kapıyı

II
Bağışlayın...

tıkırdatır. Kapı hemen açılır.

Çok yaşlı bir adam.

II, önce bu karşılanışı yadırgar. Sonra, üşüdüğünü farkeder, sevinçle ocağın karşısındaki boş yere oturur. Ellerini ayaklarını ocağa uzatır. Sonra ağır ağır sağına soluna bakar. İki yanında oturanlar, ürkütücü olmamakla birlikte, yaşlılığın son kertesine ulaşmış yüzlerini II'ye çevirmiş, çukura kaçmış dalgın gözleriyle II'nin gözlerine bakmaktadırlar. *, II'nin karşısına geçmiş, sırtını ocağa çevirmiştir.

*

Rica ederim, buyurun,
buyurun... Geçin
şöyle ocağın önüne.
Biz de merak etmeğe
başlamıştık...
Yeriniz ne zamandır
sizi bekliyor.
Bu yıl gelecek,
diyoruz, aramıza,
önümüzdeki yıl gelecek,
diyoruz,
ne zamandır...
Hep bekliyorduk sizi...
Hoşgeldiniz...
Hoşgeldiniz...

Koro I - II
Bale + pantomim

Kontralto (I)
Bariton/bas (II)
Deniz (mezzo soprano ?)
Balıkçı (tenor ??)
Yaşlı adam, radyo adam
(bariton ??) (1 kişi)

Yanındaki adam, garajdaki adam (1 kişi)
Garajdaki adamlar (6 kişi)
Sürücü yardımcısı, bunlardan
biri olabilir.

1993-1994

Rolf Baumgart için opera metni

AŞK

~

İlhan K. Mimaroğlu için
Libretto

Perde açıldığı zaman kadın, arkası dönük, sofrayı kurmaktadır. Koca sol köşedeki koltukta gergin, dalgın bir yüzle sahnenin sağına bakmakta, sigarasını tablada ezip durmaktadır. Bir sessizlikten sonra kadın elindeki peçeteyi hızla bir tabağın üzerine fırlatır.

RİYAN: Anlamıyorum artık bunu...
Niçin...

Sinan'a doğru sertçe dönerek

Niçin hâlâ burada,
gitmiyor...
Sabahberi yüzüme bile bakmadın.
Konuştunuz, konuştunuz...
İki gündür gitmek bilmiyor...
İki gün... iki gün...

Sofraya dönerek işine bakar. Sinan, gözünü sağa dikmiş, dalgın,

SİNAN: Nasıl anlatayım...
O benim...
O...
Anlamalısın bunu,
aylardır görüşmedik...

Sessizlik. Kadın durmuştur. Gene işine başlar. Soğuk, dingin,

RİYAN: Bana ne...

Sağ arkadaki kapıdan çıkar. Mutfakta sert kapkacak sesleri. Sağ ön kapıdan elinde havlu, Rasin girer. Ellerini titiz bir dalgınlıkla kurulamaktadır. Sinan'a bakarak gülümser. Sinan'ın gergin yüzü yumuşar, üzünçle güler.

SİNAN: İyi ettin geldiğine.

RASİN: Biliyorum.
Biliyordum. Onun için geldim.

SİNAN: Hayır. Şimdi geldiğine
demek istedim.
Yalnız kalıverdim birden.

Rasin gene kapıdan çıkar. İçeride bir kapının kapandığı duyulur. Gene girer. Havluyu bırakmıştır. Radyoya gider, düğmeleri kurcalamağa başlar.

SİNAN: Değişmek güç geliyor insana.
Bir karar verip
onun yüzünden değişmeğe mecbur olmak...
Bilmez misin düşle
uyanıklık arasındaki
bocalamayı?...
Hiçbirini
kabul etmek istemez insan...
Bilmez miydin eskiden
düşleri gerçekliğe çevirmeyi?

Sessizlik. Radyo gürültüleri artar. Sinan daha ağır,

SİNAN: Bilirdin o zaman,
unuttun mu şimdi?

RASİN: Neyi?

Başkaları yerine karar vermesini,
istemeyi, yaratmayı mı?

SİNAN: Değişmedin sanıyordum...

RASİN: Sen değişmedin mi?
Değişmek, eskiden bildiğimi
artık bilmiyorum demek değildir ama...

Radyoyu sertçe kapar.

RASİN: Değişmekten korkuyor musun?

Birden Riyan içeriye girer. Sessizlikte bir Sinan'a, bir Rasin'e bakar.

RİYAN: Neden sustunuz?
Rahatsız mı ettim?

Gerginlik içinde gülerken, erkeklerin durgunluğunu bozacak bir söz bekler. Rasin gülümsemektedir. Sinan önüne bakar.

RİYAN: İçki içer miydiniz diye soracaktım,
yemekten önce...
Sinan? Siz?

SİNAN: Evet...

RASİN: İçerim...

RİYAN: Buyurun, konuşun
ben gelinceye değin...
Keyfiniz için gecikirdim ama
yemek birazdan hazır olacak...

Rasin'e bakarak odadan çıkar.

SİNAN: Korkmuyorum.
Değişmekten pek korkmuyorum ama...
Ama...
Değişmeden korkuyorum desem doğru olur,
senin değişmenden...
Ne denli değişsem de

sevdiklerimi hep seveceğim
sanıyorum...

RASİN: Bir gün gelir, sevdiklerini
sevmeyebilirsin de artık.
Kendini yalana mahkûm etmek
neye?

SİNAN: Bu aşkın ölümlü olduğuna
beni de inandırmak istedin her zaman.
Boşlukları, yolun engebelerini
aşan bir aşk olamaz mı bu?

RASİN: Ölüleri diriltmek neye?

SİNAN: Neye geldin öyleyse?

RASİN: Seni hâlâ sevdiğim için...

SİNAN: Sevmeyebilirdin de...
Öyleyse...
Ben de seni hâlâ seviyorum...

RASİN: Hâlâ!.. Ürkmek neden o halde?

SİNAN: Ürkmek mi? Öyle bir şey yok...
Var belki de...
Bilmem. Neden ürkecekmişim...
Bilmiyorum. Bilmiyorum...

Rasin radyoyu gene açar, bir blues duyulmağa başlar. Rasin gülümseyerek Sinan'ın yanına gider, yere çöker. Biribirilerinin gözleri içine bakmaktalarken Riyan, elinde iki bardak, içeri girer. Önce kocasına sonra da Rasin'e içkilerini uzatır.

RASİN: Sağolun...

SİNAN: Teşekkür ederim...

RİYAN: Hem siz neden yerde oturuyorsunuz?
Şimdilik koltuğumuz iskemlemiz az ama
oturacak yer de bulunuyor çok şükür...

RASİN: Yer bulamadığımdan değil... Yere oturmayı

sevdiğim için yere oturdum.

RİYAN: Ya ben, ben razı olmazsam...

RASİN: Çaresiz, boyun eğerim buyruklarınıza...
Kalkıyorum işte. Oldu mu istediğiniz?

SİNAN: Bıraksaydın adamı, istediği gibi,
dilediği gibi otursundu...

Rasin kalkmış, içkisini yudumlayarak ortada dolaşmaktadır. Karı-koca gerginlik içinde bakışırlar. Riyan, Sinan'ın ayakucuna diz çöker.

RASİN: Eviniz güzel doğrusu...
Az zamanda bütün bunları bir araya getirmek
kolay olmamıştır...
Kutlularım bir daha... Özellikle sizi...
Sinan'ın işi olmaz, olamaz bunlar...
O evini değil, içini
döşemeyi düşünür...

Dönüp onlara bakar. Sinan dalgın, gülümsemektedir. Riyan ise daha açık bir yüzle Rasin'e bakar.

RİYAN: Kardeşim çok gençtir ama
bana onu hatırlatıyorsunuz...
İki gündür onu size benzetip duruyorum...
Sinan çok sever onu, değil mi Sinan?
Hatta bizim tanışmamıza,
sevişip evlenmemize
kardeşim sebep oldu
diyebilirim...
Değil mi Sinan?

Sinan büzülerek cevap vermemekte, Rasin gülerek ona bakmaktadır.

RASİN: Memnun olabilir miyim? Bu benzerlikten ötürü?

RİYAN: O da sizin gibi...

RASİN: ...yüzsüz...

RİYAN: ...rica ederim; esmer...
patavatsız – yani sözünü sakınmaz...
Acı söylerken bile, kendini sevdirmesini bilir...

RASİN: Taş mı bu?

RİYAN: Hayır... Hiçbir şekilde... Hiçbir şekilde...
Bağışlayın...
Doğrusu, merak ettim,
Sinan en çok hangi huyunuzu sevmezdi?

RASİN: Ona sorun...

Sinan, konuşma konusunun değişmesinden korkarmışçasına heyecanla.

SİNAN: Canının sıkılmasını bir şeye...
O zaman tiksintiyle sıyrılmağa bakar
sıkıntılı durumdan...

Durur.

SİNAN: Şimdi ona da alıştım...

RİYAN: Sevmediğin bir yanı yok mu şimdi?
Onu mu demek istiyorsun?

Sinan durgun, uzak,

SİNAN: Evet, yok belki de...

Rasin sessizce güler. Riyan kocasına baktıktan sonra,

RİYAN: Ben de sizi
onun kadar
sevmek isterdim...

Tutuk sessizlik içinde radyodan konuşmalar duyulmağa başlar. Riyan yerinden kalkıp radyonun başına gider, bir dans musikisi programı arar. Sırtını dönmüş durumda, bir kapı zorlarmışçasına,

RİYAN: Eski günlerinizi bilmek isterdim...
Paylaşabilmek için onları...

Düğmeleri rastgele çevirir. Cevap alamayınca yan dönerek,

RİYAN: Konuşmak istemiyor musunuz?
Ne yapardınız geceleri, gündüzleri,
anlatsana Sinan...

Radyoda delici bir düdük sesi. Riyan hızla düğme çevirir. Rasin ağır ağır,

RASİN: Konuşurduk efendim, konuşurduk...
Sormayın ayrıca, konuşacak pek çok şey de bulurduk.
Sözler içinden,
yaşamaya doğru bir yol arar, bulurduk,
her gün... her gece...

SİNAN: Yemek hazır değil mi daha?

RİYAN: İçkileriniz bitti mi?
Biraz daha bekleyelim diyecektim,
havamız bozulmasın... Hem iştahımız açılır...

Riyan radyoya döner, bir şeyler bulmuştur. Biraz dinler. Rasin sahnenin sağ köşesine yapışmış gibi durur. Sinan yerinden kalkıp masaya gider, bardağını bırakır. Bardağını, götürmesi için uzatan Rasin'in hareketini görmemiştir. Riyan doğrulur.

RİYAN: Ekmek doğramağa, buzlu su doldurmağa
gitmez misin Sinan?

Sinan, Riyan'ın bir şey yapmasından korkarmışçasına mutfağa girer. Sessizlik.

RİYAN: Evlendiğimiz gün, mektubunuz geldi.
O güne değin sözünüzü hiç etmemişti ama
en güzel günlerini benimle paylaşmak istemediğini
öyle belli ediyordu ki

bekliyordum, karanlıktan,
birinin sıyrılıvermesini...
Sizdiniz o...
Yıldızlar kaydı o gün, elinden bırakmıyordu
mektubunuzu.
Saadet dilekleri vardı belki o mektupta
ama okumadım, okumadı bana.
Daha o gün aramıza girmiştiniz.
Merak ediyordum sizi. Kıskançlık duymamağa, sizi
sevmeğe çalıştım...

RASİN: Neden? Niçin?

RİYAN: Belki bu düğümü çözmek, belki, sizi paylaşmak,
kıskanmamak için...
Belki de onu, kızdırmak için...
Paylaşmağa, anlatmağa yanaşmıyordu çünkü...
Dün sabaha, kapıyı çaldığınız ana değin

Sinan kapıda görünür.

RİYAN: sizi sevebileceğimi ummuştum...

RASİN: Dün sabahtan sonra?...

RİYAN: Yanıldığımı anladım.
Sevginize ortak kabul edemeyeceğinizi
daha içeri girerken anladım.
Sinan yüzüme bile bakmadı sizinle konuşmağa
başlayalı...
Eskiyi, geçmişi andığınız bile yok yanımda...
Gülüyorsunuz arada bir, pesten, gizlermişçesine
bir...

Sinan girmiş, elindeki ekmeği, suyu sofraya bırakmıştır.

SİNAN: Neyi gizlermişçesine?

Riyan şaşkınlık göstermeden,

RİYAN: Bilmem... Bir şey... Anlamadığım, bilmediğim bir
şey...

Düdük ötmüyor mu daha?

SİNAN: Ben bakarım yemeğe, merak etme...

Hızla çıkar. Riyan da Rasin de ardından bakarlar. Riyan ona bakmadan,

RİYAN: Beni aranıza almak istemiyorsunuz.
Oysa ben, bir daha sizi sevmeği denemeğe hazırım...
Ne güzel parça bu...

Riyan radyoya giderek sesi yükseltir. Mutfaktan tencerenin düdüğü duyulur. Riyan yekinir, sonra gene radyonun yanına çöker. Düdük sesi kesilir.

RİYAN: Çok severdik bunu
nişanlıyken hep dansederdik bu çalındığı zaman...

RASİN: Birlikte dinlemiştik ilk olarak... On ay geçti üzerinden,
yola çıkmamdan bir gece önceydi...

Riyan bambaşka, tanınmaz bir sesle,

RİYAN: Yazık, çabuk bitti...

Sinan gene kapıda görünür.

SİNAN: Hazır...

Riyan kalkar, mutfağa gider. Rasin yalnız kalmıştır. Radyoyu gene kurcalar. Gürültü; konuşma, musiki, parazit sesleri birbiri ardınca duyulmağa başlar. Sonra birden, başka bir istasyondan aynı parça, daha ağır, değişik tınıda sesler çıkarılarak çalınır. Ses temiz olarak gelir, yükselir. Birden Riyan'la Sinan mutfaktan çıkarlar.

RASİN: Başkaları da seviyormuş, çalıyorlar bakın...

RİYAN: Dansetmek istemez misin Sinan?

RASİN: Başladıktan sonra sürdürmek gerekir Sinan...

SİNAN: Yorgunum... Çok istiyorsan,
onunla danset... Haydi istiyorsun, besbelli,
parça bitecek...

Sinan gene mutfağa girer. Riyan Rasin'e doğru gitmiş, ellerini uzatmıştır. Dönmeğe başlarlar. Biraz sonra kadının başı ağırlaşır, dostun omuzuna dayanacak gibi olur. Parça biter bitmez, ondan da ağır, ondan da üzünçlü bir yenisi başlar. Ortada dönenler, değişikliği farketmemişçesine yeni parçaya uyar. Riyan'ın başı Rasin'in omuzundadır artık. Bir iki adımdan sonra kadın istekle ağzını uzatır. Rasin'le gözgözedirler. Riyan ayaklarının ucuna basarak ağzını Rasin'in ağzına yaklaştırmağa çalışır. Rasin başını çevirir. Riyan gülerek gene topuklarına basar, başını Rasin'in göğsüne yaslar. Hâlâ gülmektedir. Birden Rasin mutfağın kapısında beliren Sinan'la gözgöze gelir. Parça bitinceye değin dönerler. Rasin'le Sinan hep bakışmaktadır. Riyan bunun farkına varır. Dans bitince Rasin geri geri çekilir, sağ kenara dayanır. Riyan sırtını dönerek radyonun önünde diz çöker. Düğmeyi çevirir, sesler yavaş yavaş uzaklaşır. Radyonun ışığı neden sonra söner. Sinan ortaya çıkarak gelir, koltuğuna oturur yeniden. Gözleri boşluğa dikili,

SİNAN: Üçümüz de,
kapalı odadan çıkıp kurtulmak istedik...

RASİN: Ölüme koşmanın azgın isteği içinde...

SİNAN: Günah yükünü paylaştık dünyamızın
sevginin ötesinde, saygısız...

RASİN: Yalan!
Uykunun yırtıldığı alacakaranlıkta,
düşle ışık arasında, insanın insanı öldürebileceği
noktada, öldürerek, sağ koyarak, anlaşmadan...

RİYAN: ...Konuştuk.
Konuştuk, biribirimizi anlamadan,
tanımağa, tanıdığımızı ileri sürmeğe çalıştık,
çalışmadan gerçekten...

Gidin...

RASİN: Dönenen, sessiz yüreleri gibi yalnızlığın,
yabancı, kapalı, anlaşılmaz...

RİYAN: Gidin...

SİNAN: Neden, nede, anlaşacaktık?
Yüreleri çarpıştırabilecek aşkı anmadan bile
yarım aşkta sayıkladık... Aynı dili konuşmadan...

RASİN: Aynı dili konuştuğumuza inandırmak istedik kendimizi, yalanımıza aldanmadan; aramızda gelişkin, gürbüz sazlar...

RİYAN: Gidin...

SİNAN: Bitti mi?

RASİN: Gideyim, yeniden başlamadan...

SİNAN: Bırakıp bizi...

RASİN: Kadınlar, kuvvetli, güçlü, yalnızlığın yabancısı...
Her şey sizin elinizde, başlayın, gidiyorum...

RİYAN: Nereye? Ne demek istediniz? Başlayacak olan ne?
Ben mi başlatacağım? Neyi? Nasıl?

RASİN: Bir yol vardır elbette... Siz bulabilirsiniz onu, her şey sizin elinizde... Belki bir gün, gene, karşılaşırız, yaptıklarınızı, bozup yarattığınızı o zaman, anlatmak istersiniz belki...
Allahaısmarladık...

Sinan'a döner bakar, elini uzatarak, yavaş, kararsız,

RASİN: Geçmiş değişmez...
Unutmamak... Yenmenin sevinci...
Evinizde bırakıp sizi, gidiyorum.
Allahaısmarladık...

Sinan güçlükle, elini uzatmadan,

SİNAN: Güle güle...

Rasin sağ öndeki kapıya gider. Riyan arkasından seğirtir. Rasin kapıdan çıkarken Riyan, yerine mıhlı, bakakalır. Dışarıda kapının kapandığı duyulur. Riyan radyonun başına gelir. Sessizlik içinde düğmeyi çevirir. Bir istasyon arar. Birden odaya gürültüler dolar. Konuşmalar, parazit kırpıntıları art arda boşanır. Sinan'a bakmadan,

RİYAN: Yemekler soğudu...

Radyonun sesi gene yükselir. Bir spiker,

SPİKER: ...orkestrasını dinlediniz. Memleket saat ayarını veriyoruz. Gonga saat tam ondokuzda vurulacaktır... Dikkat...

Gong.

SPİKER: Sayın dinleyiciler,
haber bültenimizi okuyoruz...

Riyan radyo düğmesini biraz çevirerek sesi kısar, sonra spikerin sesini bastırarak,

RİYAN: Sofraya oturalım artık...

1955

SEVİLMEK

~

(3 Ses İçin Radyo Oyunu)

SESLER

ALTO (Esin)
TENOR (Sinan)
BAS (Ercan)

(Kısık ama yakından gelen bir radyo sesi. Kemanların baskın çıktığı, baydırıcı, duygulu bir "salon" musikisi.)

ESİN *(Uzaktan. Tepside taşınan sofra takımının çıngıltısı içinde):*
Geliyorum işte... Sofranızı kurmağa...
Yoo, kalkma... Sen keyfine bak...

(SİNAN, hemen yakında, içini çeker, gırtlağını temizler; yutkunma sesi. Yaklaşan bardak çıngıltıları, tabak, çatal, bıçak sesleri. Bunlar masanın üzerine sertçe bırakılmaktadır. Mikrofona yaklaşan kadın adımları gene uzaklaşır; sinirli, tez canlı bir gidiş gelişle birlikte, sertçe düzenlenen sofra takımı. SİNAN gene içini çeker; bu kez, biraz öfke de sezilir bu iç çekişte.)

ESİN *(Boğuk. Yavaş yavaş açılacak, yükselecek)*:
Banyoya girdi mi çıkmak bilmiyor galiba.
Ne kadar da uzun sürermiş bir el yıkaması...
Her zaman böyle miydi?
Temizliğe bu kadar mı meraklı?

(Susku. Sofranın kuruluşu bir türlü bitmez. Demin, konuşmayı noktalayan sesler, gürültüler, şimdi tek başına sürüp gider.)

SİNAN *(Sinirlenmeği kendine yediremezmişçesine)*:
Erken kuruyorsun sofrayı bu akşam.

(Çatal, tabak, bardak sesleri üç dört saniye daha işitilir. Ansızın kesilir. Susku.)

ESİN: Niye kurmayayım?
Tiyatroya gitmeğe karar vermediniz mi?
Beyler tiyatroya gidiyor bu akşam.

SİNAN *(Hep, patlamamak için kendini tutarcasına)*:
Bizimle gelmek istemeyen sendin.
Değil mi?
Az mı yalvardık, gelesin diye?

ESİN *(Oldukça tiz, öfkeli)*:
Hâlâ çıkmadı. İnat olsun...
Şey... Evet. Hem sizi...
Hem sizi iki başınıza bırakayım demiştim;
Hem de
İşim var görülecek, dağ gibi.
Bu eve ben bakıyorum.

(Susku.)

Daha çok kalacak mı?

SİNAN: Sesini, işitsin diye bu kadar yükseltiyorsan
Niye sormuyorsun kendisine?
En sağlam bilgiyi ondan alırsın.

(Kadının ayak sesleri uzaklaşır. Uzaktan, başını çevirerek, ama çok değişik, handiyse ağlamaklı, kısık bir sesle.)

ESİN: Bu sabah, kapıyı çaldı geldi,
Hoş geldi. Bekliyorduk. Bekliyordum. Böyle bir sezgi işte.

Merakla bekliyordum hem.
Ama yüzüme bakmak geldi mi hiç aklına,
O saatten bu yana?

(Uzakta bir kapı kapanır. Gene açılır. Kadının adımları hızlıca yaklaşır. SİNAN'ın yanı başında.)

ESİN *(Kısık, fısıltıya yakın, ürkek)*:
Anlayamıyorum onu; onun için...
Bağışla beni, kusuruma bakma.
Sen de yabancılaştın sanki.

(Daha az uzakta, değişik bir kapı gıcırtısı. Yaklaşan adımlar.)

ESİN *(İğneleyici. ERCAN'a dönerek)*:
Merak edecektik neredeyse. Nerelerde
Kaldınız?

(Gene ev kadını. Görevli sesiyle.)

Yemeği getireyim mi?

SİNAN: Hazır mı?

ESİN: Siz hazır olun da...
Eti bekletecek değildim tabiî.
Şimdi koyacağım tavaya.

ERCAN *(Gülen bir sesle)*:
Ben de, deliğe düşmediğimi
Muştulamağa geliyordum. Oysa
Çok daha önemli sorunlar varmış
Çözülecek.

(Bütün inceliğiyle. Şakayı bırakarak.)

Siz ne derseniz o olur. Oturun! Oturalım.
Kalkın! Kalkalım... Hay Allah! Havluyu da
getirmişim...
Dövmeğe kalkmayın beni sakın...
Şimdi gider, yerine bırakırım.

ESİN *(Fısıltıyla)*:

Yüzsüz!

(SİNAN'a döner. Öfkeyle.)

Bayılıyorum. Ne de ince adammış!

SİNAN *(Yeniden açılıp kapanan kapıyla birlikte, sertçe)* :
Sus artık.

ESİN *(Hınkırarak, dişlerinin arasından, ERCAN'a dönük)*:
Konuklarımı dövmem ben... Kızsam bile...

(SİNAN'a dönerek.)

Yemekten önce içecek misiniz?
Şişeyi sofraya mı koyayım?

ERCAN: Zahmet etmeyin siz; yerini biliyorum.
Buz da getiririm, su da.
İşe yarayayım bari.
Ne dersin, Sinan?

ESİN *(Ev kadını)*:
Olur mu ya, Ercan Bey?

ERCAN *(Uzaktan)*:
Bey yoktu hani?

ESİN *(Sıkılarak. Ama hep SİNAN'ın yanında)*:
Rica ederim, Ercan...

ERCAN *(Daha uzaktan)*:
Ben rica ederim Esin.

(Kapı. Çok uzaktan, şişe, buz kalıbı sesleri.)

ESİN *(Gene sinirli)*:
Kendi evindeymiş gibi...
Doğru. Senin evin, onun evi demek. Değil mi?
Öyle tabiî... Sen de oturup duruyorsun. Şaşıyorum.
Ağzın kulaklarında yalnız...

SİNAN: Anlaşılmayacak şey değil ki... Aylardır
Görüşmemiştik... Onu ne kadar... O, benim...

ESİN *(Soğuk, kısık, dingin)*:
Biliyorum... Bana ne...

(Kapı. Yaklaşan adımlar. İnce şıngırtılar.)

ERCAN: İzninizi istemeden
Bu güzel tepsiyi aldım raftan.
Şuraya bırakabilir miyim?

ESİN *(Gene ev kadını)*:
Buyurun, rica ederim.
Ben de eti pişireyim.

(Uzaklaşır. Kapı. Önde, içki hazırlığı.)

SİNAN *(Hafif üzgün. Sevgiyle)*:
İyi ettin geldiğine.

ERCAN: Biliyorum...
Tamam mı? Su ister misin daha?

SİNAN: Saçmalama. Ölçümü değiştirmedim.
Sen de unutmuş olamazsın, nasıl olsa...
Ama içmiyorum artık.
Senin şerefine bu akşamki...
İyi ettin geldiğine, ama geldiğinden beri,
Eski yalnızlığım da döneniyor çevremde.

ERCAN *(Dingin bir söyleyişle; alaylı değil, ama duygulu da değil; belki biraz soğukça)*:
Şu kemanları daha ne kadar dinleyeceğiz?
Karıştıralım hele şu radyoyu...

(Radyonun düğmesiyle oynamağa başlar. Karışık sesler, hızla geçilen konuşmalar; musiki yayınları biraz daha ağır geçer. Sonunda, oldukça bağırgan, vuruşları sert bir dans musikisi bulur. Kısar. Bu arayış 17 saniyeden çok sürmeyecektir.)

Hah şöyle! Biraz da bununla uyuşalım.
Esin deminkinden mi hoşlanırdı yoksa?
Boş ver. Nasıl olsa mutfakta şimdi...

(Susku.)

Değişmek güç geliyor insana. Değil mi?
Verilen bir karar yüzünden değişmek
Zorunda kalmak?..
Bilirsin, düşle uyanıklık arasındaki
Bocalamayı...
Hiçbirini kabul etmeğe yanaşmaz insan...
Düşleri gerçekliğe çevirmeği bildiğini, becerdiğini
Sanırdın eskiden. Değil mi?

(Susku. Radyo sesinde belli belirsiz bir yükselip alçalma. Sertçe masaya bırakılan bir bardak sesi. Tane tane.)

Bildiğini sanırdın... Eskiden.
Artık sanmıyor musun?

SİNAN *(Uyanır gibi)*:

Neyi?
Güç kararları başkaları yerine vermesini,
Başkaları için istemeyi, yaratmayı mı?
Eskiden, bunları bildiğimi sanırdım belki. Şimdi,
Bildiğimi biliyorum. Söylemesi hoş kaçmasa da
Öyle... Düpedüz biliyorum. Bunu mu soruyordun?

ERCAN *(Öfkelenmiş bir çocukla konuşur gibi)*:

Değişmedin sanıyordum...

SİNAN *(Deminki heyecanın izi bile kalmamışçasına... Öğrendiği, öğrendiğini karşısındakinin bilmediği bir şey var: Taşkınlıklarını artık pek çabuk bastırabiliyor)*:

Sen değişmedin mi? Ne var ki, değişmek,
Eskiden bildiğini,
Artık bilmemek, unutmuş olmak
Demek değildir, ille de...
Değişmekten korkuyor musun?
Benim değişmem,
Canını mı sıkar?

(Susku.)

(Kapı açılır, kadının ayak sesleri yaklaşır.)

ESİN: Neden sustunuz? Rahatsız mı ettim?

SİNAN *(Dingin)*:
Susmuştuk zaten. Et pişti mi?

ESİN *(Tedirgin bir gülme sesi)* :
Yoooo...

(Mikrofonun tam karşısında durup başını ağır ağır, bir sağa bir sola çevirerek konuşacaktır.)

Ben girdim diye sustunuz sanmıştım.
Yanılmışım.

(Susar. Duraksayarak.)

Et pişmedi. Tavayı ateşten indirdim çünkü.
İçiyordunuz. Keyif tamam olsun dedim.
Çok mu acıktınız yoksa?

ERCAN *(Alaycı gibi)*:
Yoooo...

SİNAN *(Kendi sözlerini hatırlatır gibi)* :
Sen dedindi... Tiyatroya...

ESİN: Geç kalmazsınız. Erken daha.
Tavayı indirdim de...
Yemek kitabını karıştırdım durdum.

ERCAN *(Gene alaycı)*:
Bir şey buldunuz mu bari?

ESİN: Kuzum, takılıp durmasanız a bana!

ERCAN *(Uzata uzata)*:
Estağfurullah! Yeni evlenmiş kadınlar
Yeni yemekler ararlar genellikle
Yepyeni yemek kitaplarında...
Örselenmemiş, gıcır gıcır kitaplardır
Onlar...

ESİN: Anladım... Burada durmamam
Daha iyi olacak.

(Uzaklaşır. Tam kapıyı kaparken.)

SİNAN: Eti de pişirmeğe başla artık
İstersen...

(Susku. Bardak sesleri.)

ERCAN *(Sesli sesli düşünüyormuş gibi. Biraz dalgınca, gırtlağını temizledikten sonra)*:
Korkmuyorum. Değişmekten
Pek korkmuyorum. Ama...
Değişmelerden korkuyorum desem,
Doğru olur.
Senin değişmenden korkabilirim, örneğin.
Ben ne denli değişsem de, sevdiklerimi hep
Seveceğim, sanıyorum.

SİNAN: Ben de... Ne yazık ki, değişenler, hep
Karşımızdakiler oluyor, nedense...
Değil mi? Hep öyle oluyor sanki...
İki yıl olacak neredeyse, seninle
Görüşmeyeli. Aradaki mektuplaşmayı sayma...
Çok değiştim; doğru. Farkındayım.
İstiyorum da değişmiş olmağı.
Ama iki ay önce, Esin, şöylece tanıdıklarımın
Arasından sıyrılıp karım olduysa,
Değiştiğimden değil, daha başka türlü de
Değişmeği istediğimden, değişmeği
Denemek istediğimden, oldu.

ERCAN: Denedin, başardın mı? Yoksa
Evdeki bulgurdan da mı oldun?

SİNAN: Demin kendin söyledin.
Verdiğim bir karar yüzünden
Değişmek zorunda kaldım.

Değişmeği denemem başarısızlıkla
Sonuçlandı demektir, bu durumda.
Esin bana bağlanıverdi. Biraz aşırıca
Bile diyebilirim, galiba. Hiç değilse
Öyle görünüyor. Kırmak istemiyorum onu.
Hiç kimseyi kırmak istemedim, istemem,
Bilirsin; bundan yana değişmedim işte.
Ama o benden uzaklaştığı zaman...

ERCAN *(Kitaptan okur gibi)*:
"Bir gün gelir, sevdiklerini
Sevmeyebilirsin artık..."

SİNAN: Derdin, biliyorum.

ERCAN: Derdim... "Kendini
Yalana kul etmek neye?" derdim...

SİNAN: Sevginin ölümlü olduğuna beni de
İnandırmak isterdin her zaman.
"Boşlukları, yolun engebelerini aşabilecek
Bir sevgi olamaz mı?" derdim ben de
Sana... Demeyeceğim artık.

ERCAN: Ölüler dirilmez. Anlamışsın. Sevindim.

SİNAN: Neye geldin öyleyse?

ERCAN: Seni hâlâ sevdiğim için!

SİNAN: Sevmeyebilirdin de...
Ben de... Seni seviyorum...

(Durarak... Üzerine basa basa.)

Hâlâ...

ERCAN *(İlk olarak, biraz sinirlenir gibi)*:
Hâlâ, ha?.. Ürkmen neden o halde?

SİNAN *(Çok dingin)*:
Ürken eden yok... Olsa da
Bir ürkeklik... Ne çıkar?

(Gene sert bardak sesi.)

ERCAN: Uzattık. Ben artık içmem. Yeter.
Bu radyo da ne sayıklıyor gene?

(Düğme kurcalanır. Karışık, kısık sesler.)

Esin iyi akıl etmiş şu minderi
Radyonun önüne. Bak, biliyorum,
Senin aklına gelecek şey değil bu...
Rahatmış da. Biraz burada oturalım bakalım...
Sen hep bu koltukta mı otursun?

SİNAN: Evet... Çoğu zaman... Niye?

ERCAN: Aklına turp sıkarım ben. Anlamayacak
Ne vardı bunda?
Esin, dizinin dibinde oturabilmek için
Bu minderi buraya koymuş.

SİNAN *(Bilmekle bilmemek arası)*:
Belki de...

(Kapı. Uzaktan, yaklaşırken.)

ESİN: Dediğiniz oldu Ercan. Değişik
Bir yemek buldum. Ama tiyatroya
Geç kalırsanız, suç sizde olacak.
Hem, neden yerde oturuyorsunuz kuzum?
Şimdilik, koltuğumuz, sandalyemiz az ama
Oturacak yer bulunuyor, çok şükür...

ERCAN: Diyelim ki... Yerde oturmağı sevdiğim için
Yere oturdum. Siz de seviyorsunuz galiba...
Yalan mı?

ESİN: Ya ben... Ben razı olmazsam?

ERCAN *(Alaycı)*:
İlginize teşekkür eder, çaresiz, boyun eğerim.
Kalkıyorum işte. Oldu mu?

SİNAN *(Kendi kendine gibi)*:
Adama rahat vermedin bu gece, Esin...

ESİN *(Sertçe)*:
Bir şey mi dedin?

SİNAN *(Yüksekçe)*:
Bırakaydın, dilediği gibi otursundu, dedim...

ERCAN *(Ortalığı yatıştırmak isteyenlerin sinir bozucu ıslığı ile biraz dolaşır)*:
Eviniz güzel, gerçek söylüyorum...
Az zamanda bütün bunları bir araya getirmek
Kolay olmamıştır...

(Radyo gene kurcalanmağa başlar.)

ERCAN *(Uzaktan, ağır ağır mikrofona doğru dönerek)*:
Beğenmediniz bulduğumuzu galiba...

SİNAN *(Çatışmalarını önlemek ister gibi, hızla)*:
Evet, kolay olmadı bütün bunları bir araya
getirmek,
Düzenlemek bu evi... Her şey, gene de,
Esin'in çabasıyla başarıldı gerçekte.

ERCAN *(Lafı değiştirmemeğe kararlı)*:
Kolay olmamıştır. Kutlularım Esin.
Ama sorduğuma karşılık vermediniz.
Gene minderinize çökmüş, radyoyu
Kurcaladığınıza göre, beğenmediniz,
Değil mi, demin bulduğumuz istasyonun
programını!..

ESİN *(Çatışmağa kararlı, dingin)*:
Beğendim, beğenmedim, önemli değil.
Bu minderde Sinan'ın ayağının dibinde,
Oturmaktan hoşlanıyorum. Oturduktan sonra da,
Radyoyu karıştırırım, belki daha gürültüsüz
Bir şey bulurum, diyerek...

SİNAN *(İpin ucu elinden kaçmaktadır. Son bir atılışla)* :

Gerçekten, Esin'in çabasıyla oldu bütün
Bu gördüklerin...

ERCAN: Söylemen mi gerek? Bilmez miyim?
Kutlularım Esin, bir daha...
Sinan'ın işi olamaz bunlar, çünkü o,
Evini değil, içini, gönlünü
Döşemeyi düşünmüştür hep...

SİNAN *(Gülerek)*:

Pek yalan değil...

ESİN *(Aynı yerden, SİNAN'ın yanı başından... Ama ERCAN'ın bulunduğu uzak köşeye doğru bir devim başlamıştır içinde. Yavaş yavaş, sesiyle, sözleriyle, gövdesiyle ona yaklaşacaktır. Kesin bir devim bu; geri dönülmez bir gidiş olduğu belli edilmelidir. Her şeyden önce, sesinde, ansızın bir sıcaklık belirecektir)*:

Biliyor musunuz? Kardeşim çok gençtir
Ama, bana, onu hatırlatıyorsunuz hep...
Bu sabahtan beri, benzerlikler bulup duruyorum,
Size baktıkça. Yazık, uğrasaydı bugün, iyi olurdu.
Sinan da çok sevinirdi, ben de; güzel olurdu
Karşılaşmanız... Bundan sonra gelmez ama
Kızdırır beni ara sıra... Size de,
Ona kızdığım gibi kızdım, biliyor musunuz?
Sinan onu çok sever...

(Mikrofona.)

Değil mi Sinan?

(Gene uzaktaki ERCAN'a.)

Tanışmamıza, sevişip evlenmemize
Kardeşim sebep oldu bile diyebilirim...

(Gene mikrofona.)

Değil mi Sinan?

ERCAN *(Gülerek)*:
Sormayın. Karşılık vermeyecek.
Baksanız a, gömüldükçe gömülüyor
Oturduğu yere...

(Ansızın, ağırbaşlı, ama yumuşak bir sesle.)
Sevinebilir, övünebilir miyim
Bu benzerlikten ötürü?

ESİN: Kardeşim de sizin gibi...

ERCAN: ...yüzsüz...

ESİN: Rica ederim... esmer...
Patavatsız, yani sözünü sakınmaz...

ERCAN: Biliyor musunuz? Sinan da
Sözünü hiç sakınmıyor artık.
Bir şey daha var. Eskiden
Uzun süre bir yerde oturamaz,
Bağlasanız, bağını koparır, kalkardı.
Şimdi bakın, akşamdan beri
Oturuyor, atacağı bütün taşları,
Oturduğu yerden fırlatıyor. Keskin nişancı olmuş...
İşin tuhafı, onu büsbütün...
Yani... İnsan daha çok
Seviyor onu, bu haliyle...

ESİN: Garip ama, bu sözü kardeşim için
Söyleyecektim şimdi.
Acı söylerken bile, sevdirir kendini,
Diyecektim... Sizin gibi...

ERCAN: Bu taş neye?

ESİN: Taş değil... Bağışlayın.
Öyle işte...
Doğrusu, merak ettim,
Sinan, en çok, hangi huyunuzu
Sevmezdi?

ERCAN *(Çocuksu)*:

Ona sorun.

SİNAN *(Hiç duraksamadan)*:

Bir şeye canı sıkıldığı zamanki halini...
Tiksinti duyduğunu göstere göstere,
Sıyrılmağa bakar sıkıntılı durumdan...
Tek, üzerime çamur sıçramasın da ne olursa olsun
Der gibi bir hali vardır bu durumlarda...
Vardı, hiç değilse...
Bu halini sevmezdim...

(Duraksar.)

Şimdi...
Bilmem ya, öyle geliyor...
Şimdi ona da alıştım.

ESİN: Sevmediğin bir yanı yok mu şimdi?
Onu mu demek istiyorsun?

SİNAN *(Durgun, uzaklarda)*:

Evet... Yok belki de...
Oysa

(Gene canlanmıştır.)

Öyle değil pek. Değişmiştir
Bu iki yıl içinde.
Ne yönde değiştiğini de bilmiyorum ki...
Ben birçok şeye sinirlenmiyorum artık...
Sevdiklerimin kusurları
Yara gibi sızlamıyor artık etimde...
O huyu değişmiş midir, bilmem.
Ama artık batmayacağını biliyorum...

ESİN *(Ses artık biraz daha uzaktan gelmektedir. ERCAN'a yaklaşmaktadır çünkü)*:

Ben de, sizi,
Onun kadar
Sevmek isterdim... Sanırım...

SİNAN *(Pek dingin)*:

Artık onu sevip sevmediğimi
Bile bilemiyorum ki, Esin...

(Susku. Radyoda musiki durur, anlaşılmayan bir konuşma başlar.)

ESİN *(Mikrofona dönük)*:

Bir dans musikisi programı bulamayacak mıyız
Bu akşam?

(Kendi kendine söyler gibi söylemiştir bu sözleri. Radyoyu biraz karıştırır. Sonra gene kendi kendine söylenir gibi, ama öyle olmadığını, bu sözleri onlara attığını belli ederek.)

Eski günlerinizi bilmek isterdim.
Paylaşabilmek için
Onları...

(Sözlerine, radyodan başka, karşılık veren olmaz. Mikrofondan uzağa –ERCAN'a– doğru.)

Anlatmak da mı istemiyorsunuz?
Ne yapardınız, geceleri, gündüzleri?

(Susku. Mikrofonun iyice içine doğru, sıcak, gıcıklayıcı bir sesle)

Anlatsan a, Sinan...

(Radyoda, ansızın, delici bir düdük sesi. Düğme hızla çevrilir.)

ERCAN *(Neden sonra, ağır, dingin)*:

Konuşurduk efendim,
Konuşurduk. Konuşacak pek çok şey de
Bulurduk. Sözlerin içinden
Yaşamaya giden bir yol arar,
Yaratırdık, her gün, her gece...

SİNAN *(Sözü kesercesine ama çok dingin, ağır)*:

Yemeği unutmadın ya?
Dibi tutmamıştır, umarım...

ESİN *(Düş içinde gibi)*:

Bir şey olmaz. Düdüklüde. Sesi gelir...
Birazdan... Telâşlandığından,
Tiyatroya yetişmek için acele ettiğinden,

(Kesin.)

Değil... Biliyorum.
Konuşmak, gerekli de.
Dönemeyiz artık.

(Susku. Radyonun düğmesi gene kurcalanır. ESİN radyoda bir şeyler bulmuş gibidir. Ayarlarken, mikrofonun hemen önünde yerinden kalkan SİNAN'ın adımları işitilmeğe başlar. Adımlar uzaklaşırken):

SİNAN *(Kendi kendine gibi)*:

Amma çok oturdum bu akşam...

ERCAN *(Ona, ama kısık bir sesle)*:

Gerçekten öyle. Dalgınsın da.
Bardağımı uzattığımı bile görmedin.

SİNAN *(Aynı yumuşaklıkta)*:

Özür dilerim. İçecek miydin yoksa daha?

ERCAN *(Biraz domuzuna)*:

Yoo... Kalkmışken benimkini de
Masaya bırak diyecektim. İki saattir
Elimde evirip çeviriyorum...

SİNAN *(Aynı yumuşaklıkta)*:

Ver...

(Gelir, gider; uzaklaşırken.)

ESİN *(Radyonun açtığı sesini bastırmak için yüksekçe bir sesle)*:

Ekmek doğrar mıydın Sinan?
Tuzluğa, biberliğe de bakıver, olur mu?
Doldurmak ister mi acaba?

SİNAN *(Güldüğü belli. Uzaktan)*:

Olur.

(Kapı. Susku. Radyo çok kısılır.)

ESİN *(Gene düş içinde gibi)*:

Evlendiğimiz gün, mektubunuz geldi.
O güne değin, arkadaşları arasında
Ercan diye biri de olduğunu, biliyordum, o kadar...
Ama, birtakım güzel şeyler vardı geçmişinde,
Anlıyordum. Bu güzel günlerinin anısını
Benimle paylaşmak istemediğini
Öyle belli ediyordu ki...
Bekliyordum hep, karanlıktan
Birinin sıyrılıvermesini...
Sizmişsiniz o...
Yüzünün aydınlığından, göğüm karardı o gün;
Mektubunuzu elinden bırakmıyordu.
Mutluluk dilekleri vardı belki de
O mektupta, ama
Okumadım onu, mektubunuzu okumadı bana.
Gerçekte, o gün aramıza girdiniz.
Merak ediyordum sizi.
Kıskançlık duymamağa, sizi...

(Kısacık bir duraksama.)

Sizi sevmeğe çalıştım.

ERCAN *(Çok yumuşak bir sesle)*:

Neden? Niçin?

ESİN *(Büsbütün dalgın)*:

Belki düğümü çözmek, belki
Sizi paylaşmak, kıskanmamak için...
Belki de... onu...
Kızdırmak için. Paylaşmağa,
Anlatmağa yanaşmıyordu çünkü...
Bu sabah, kapıyı çaldığınız ana değin,
Sizi sevebileceğimi... ummuştum...

(Kapı sesi.)

ESİN *(Sesinde en ufak bir değişiklik olmadan)* :
Oysa, kardeşime ne kadar
Benzediğinizi görünce, birçok başka şey
Anladım bu arada. Yanıldığımı da
Anladım.
Kapıda dikilme Sinan, senin de bildiğin
Şeyler söylüyorum.
Birtakım sevgilere ortak olmak
Akla bile gelemez, herhalde...
İkiniz de, biribirinizi, eskisi gibi
Bulamadınız galiba. Ama geçmişinizi
Yanımda anmamağa, gene de,
Dikkat ediyorsunuz. Yanaşmıyorsunuz
Ona, beni de sokmağa.
Gülüşüyorsunuz, arada bir, pesten,
Gizlermişçesine...

SİNAN *(Uzaktan, dingin, handiyse merak ederek)* :
Neyi gizlermişçesine?

ESİN *(Dümdüz bir sesle, şaşkınlık göstermeden)* :
Bilmem... Bir şey...
Anlamadığım, bilmediğim
Bir şey...
Düdük niye ötmedi daha?

SİNAN: Biraz daha ister herhalde.
Hem ben yemeğe bakarım,
Merak etme...

(Kapı. Susku. Gene, kısık, ne olduğu pek anlaşılmayan musiki...)

ESİN *(Hep uzağa, ERCAN'a doğru)*:
Beni aranıza almak istemiyorsunuz.
Oysa ben, bir daha,

Sizi sevmeği denemeğe, hazırım...

(Susku. Radyonun sesini yükseltir.)

Ne güzel parça bu!.. Ne iyi oldu
Rastladığı... Tuhaf değil mi?
Çok severdik bunu, Sinan'la... Nişanlandığımız
Sıralarda oldukça sık çalınıyordu radyolarda,
Oysa, epey eski bir şey, değil mi?
Oturur dinlerdik, dans da ederdik
Arada bir, bu çalındığı zaman...

ERCAN: Birlikte dinlemiştik Sinan'la bunu,
İlk olarak... İki yıl önceydi,
Ertesi sabah yola çıkmıştım...
Üzerinden epey geçmiş...

ESİN *(Sesi, birden, çok değişmiştir. Bu kez gerçekten acılı gibi)* :
Yazık, çabuk bitti... Çok çabuk...

(Mutfaktan gelen tencere düdüğü sesi, bütün cırlaklığı, kulak paralayıcılığıyla herkesi yerinden sıçratmalı, duygulu havayı bir anda dağıtmalıdır. Düdük, beş saniye boyunca çalacaktır.)

ESİN *(Usançla)*:
Öff! Sustu, çok şükür!..

(Kapı. SİNAN yaklaşır. Hemen yakınlardan.)

SİNAN: Yemek hazır galiba. Bakacak mısın?

ESİN *(Gündelik yorgunca bir sesle)* :
Gideyim, kotarayım, sofraya getireyim,
Siz de belki yetişirsiniz daha...
Bakalım...

(Adım sesleri. Kapı. Mutfakta bir bardak düşüp kırılır. Susku.)

ERCAN *(Yerinden güçlükle kalkan bir adamın sesiyle)* :
Şu radyoyu karıştırma sırası bende şimdi...

(Adımları yaklaşır. Gürültü, parazit, konuşma, çeşitli musiki

sesleri birbiri ardınca duyulur. İçeride bir bardak daha kırılır.)

Esin biraz sinirli galiba...

(Düğme gene kurcalanır. Ansızın, deminki parça, başka bir istasyondan, daha ağır, değişik tınıda, çok daha temiz olarak duyulmağa başlar. Ses yükselir.)

Hatırlıyor musun, demeyeceğim...

(ERCAN, demin SİNAN'ın oturduğu yerde, mikrofonun tam önündedir. Uzakta duran SİNAN'a doğru dönerek konuşacaktır.)

Unutmadığını biliyorum, Esin söyledi.
Ne güzeldi, değil mi, bunu ilk
Dinlediğimiz gece... Her şey bitiyordu,
Neler başlayacaktı, bilmiyorduk.
Şimdi biliyoruz galiba. Birlikte oturup
Dinlememiz dışında hiçbir benzerlik yok
O geceyle bu gece arasında...
Herkesin ışığını yaktığı saatte
Sen karanlıkta oturmak istemedin.
Işığın ölgün ölgün yanıyor, gene de.
Ben, karanlıkta oturacağım. Ürkmüyorum.

SİNAN *(Uzaktan. Dingin)*:

Bilmem ya, eskiden, susmaktan
Bu kadar ürkmezdin, galiba...

(ERCAN gırtlağını temizlemekle yetinir. Kapı. Sofraya konan tabak sesleri. ESİN yaklaşır.)

ERCAN *(En rahat sesiyle. Ancak, belki, biraz gereksiz bir hızla)* :

Yalnız biz değilmişiz seven, baksanız a.
Çalıp duruyorlar bunu bu gece...

ESİN: Dans ederdik kimi zaman, değil mi Sinan,
Bunu çaldıklarında?..

SİNAN: Şimdi etmeyeceğiz herhalde. Yorgunum

Bu gece. Hem yemek de soğuyacak...
Tiyatro da var, biliyorsun...

ERCAN: Ama Esin, dans etmek istiyor, besbelli.
Yemeğin soğuması da umurunda değil.
Hoş, hangimizin ki, bu akşam?

ESİN *(Düş sesiyle)*:
Neredeyse bitecek...

SİNAN: Bitti bile. Uzun da sürdü hani...

(Ansızın her türlü ses kesilir; bundan sonraki bölüm, tamamıyle yankısız, "ölü" bir ortamda, soluma sesini de ortadan kaldıracak süzgeçlerle alınacaktır. Konuşmalar, ufak tefek, ara ara sezilecek heyecan belirtileri dışında, tamamıyle soğuk, nesnel olacak, en ufak bir gerilim taşımayacaktır. Ancak, konuşma hızları değişecek, hızlanan ya da ağırlaşan konuşmaların altında, çok uzaktan gelen bir vuruş sesi, örneğin bir telli çalgı kasası üzerinde parmakla çıkarılan bir ses –kuru, katı, kısık– bu konuşma hızına uyarak, yeğinliği artmaksızın, hızlanacak, ağırlaşacaktır.)

ESİN: Şimdi

SİNAN: Üçümüz de

ERCAN: Biribirimize bakıyoruz

SİNAN: İçimizden geçenleri

ESİN: Anlamağa çalışıyoruz

SİNAN: Anlayacağımızdan da değil

ERCAN: Ne yapacağımızı kestirebilmeğe uğraşıyoruz.

(Susku. İki saniye.)

ESİN: Ben... Doğrusu... Dans etmek isterdim onunla. Sarılmak isterdim ona. Bana sarılsın isterdim. Denemek isterdim bu yeni duyguyu. Sınamak isterdim hepimizi. Sinan gerçekten kızar mıydı bana?

(Aralıksız geçme.)

ERCAN: Dans edelim deseydim ederdi. İkinci dakikada da başı omuzuma dayanırdı. Bana bayıldığından değil. Ya Sinan'ı kıskandırabilmeği umarak, ya da bende, bir yoldan yenemediğini başka yoldan yenmek için.

(Dört saniye.)

SİNAN: Geçmiş zaman döğüşlerinde herkes eşini seçer düşman arasından, teke tek döğüşürmüş. O eski döğüşçüleri andırıyor şimdi, ikisi de. Biribirini tartıp beğenmiş iki döğüşçü... Bir şey kazanmak ya da savunmak istedikleri yok... Yiğitliklerini, döğüşteki ustalıklarını göstermek, boy ölçüşmek isteyen iki döğüşçü gibi duruyorlar...

(İki saniye.)

Beni paylaşamadıklarından döğüşmeyecekler, benim seyretmem için döğüşecekler. Bana kendilerini seyrettirmek için... Şöyle kuruyorum akıllarından geçeni:

ESİN: Bana doğru geliyor... Hayır, ben ona gidiyorum, kollarımı uzatıyorum, sarılıyorum; dönmeğe başlıyoruz...

ERCAN: Gittim, kollarımı uzattım, sarıldı. Sıkı sıkı. Ben soğuk duruyorum daha. Dönmeğe başlıyoruz. Başı ağırlaşıyor yavaş yavaş, omuzuma dayanıyor... Sinan'ı bir yere oturtmalı ama... Tamam, arkamızdan ağır ağır yürüyüp eski yerine oturacak; radyonun başında. Şaşkın, kararsız, bakacak bize...

SİNAN: ...Oturtacak, baktıracak, şaşkın, kararsız, bakacak bize, diyecek. Ayak uydurdukları bu parça bitecek, bir yenisi başlayacak. Farkına bile varmamış gibi; dönenişlerini sürdürecekler...

ERCAN: Esin'in başı, omuzumda ağırlaştıkça ağırlaşacak. Sinan artık bakmayacak bize, kucağında kenetlediği ellerine dikecek gözlerini.

SİNAN: İşte tam bu noktada, ben; aralarından çekilmeli, uzaklara gitmeliyim. Gidiyorum işte... O zaman, ne yapacaklar?

ERCAN: O zaman artık Sinan'dan çekinmediğimi anlatmak istermiş gibi başımı biraz eğeceğim, Esin'in saçına sürünecek çenem...

ESİN: Bu çam kokusu sizin değil, diyecek... Hayır, *senin* değil, diyecek diye korkulara kapılacağım. Sinan'ın kokusu bu, diyecek; o zaman da, evet, diyeceğim, gözlerinin içine içine bakarak, hoşunuza, hayır, hoşuna gider diye süründüm o kokudan, diyeceğim...

ERCAN: Çenem saçlarına değecek, süründüğü çam kolonyasının kokusu burnuma dolacak. Ama sözünü bile etmeyeceğim. Biliyorum, değişik bir yemek arayıp bulduğunu söyledi, dışarıda kaldığı o uzun süre içinde. Oysa görür gibiyim. Yatak odasına gidip aynanın önünde kendini uzun uzun seyrettiğini, saçını – hiç gereği yokken– düzelttiğini, odadan çıkmadan önce aynaya yan gözle bir daha baktığını görür gibiyim. Kolonya şişesi o anda gözüne ilişmiş, o anda, çılgınca ama kurnazca bir şey yapacağını düşünerek dökünmüştür Sinan'ın sevdiği kolonyadan. Daha sonra, Tanrı bilir, bugüne dek bu kolonyanın pis koktuğunu düşünmüş, kaç kez Sinan'a, "nesini beğeniyorsun bu kötü kokunun" demiştir... Ama sözünü bile etmeyeceğim kokunun, farkına bile varmamış görüneceğim. Oysa on adım öteden buram buram duyuluyor...

ESİN: Sonra... Son çılgınlığı da ederim belki... Başımı kaldırırım ona doğru. Ağzımı onunkine yaklaştırır gibi

yaparım. Uzanırım da biraz, ağzına doğru. O ise, o ise, başını kaldırıp Sinan'a mı bakar? Baksa, bozgunun bir çeşidine uğrayacak. Bakmasa, başka çeşit bir bozgun bekleyecek onu...

ERCAN: Ben kokunun sözünü etmeyince başka bir şey yapması gerekecek. Gemilerini yakmağa kalkabilir de, bir güzel... Bu durumda yapabileceği tek şey, hem beni hem Sinan'ı sınayacak bir davranış... Bana büsbütün yaklaşması, örneğin... Yüzünü –neden olmasın sanki– ağzını, yüzüme yaklaştırması... Ama tam o sırada Sinan başını kaldıracak, göz göze geleceğiz.

SİNAN: İstesem de, istemesem de, döneceğim yanlarına, katılacağım onlara, yeniden... Ercan'la göz göze geleceğiz, bana bakmakta olacaktır çünkü. Esin... Esin, kararlıysa, yapacağını yapacaktır. Ercan'la bakıştığımızın farkına varınca, başını onun göğsüne dayayacaktır. Yoo, orada durur artık. Gereğinden bir fazla adım attığını görmedim daha. Bana dönüp gelecek gene, nasıl olsa... Korkusuz savaşçının, atak savaşçının, gözünü kırpmadan, ölüme atılır gibi yapması... Ama, yalnız, atılır *gibi* yapması... Esin, böyle davranmasının kendisine kazandıracağı engin üstünlüğü bilerek, tadarak, gülecek. Sonra... Gerçekten başını yaslar Ercan'ın göğsüne, rahat rahat yaslar.

ESİN: Böylece bakıyoruz hâlâ biribirimize. Sessizce hesaplaşıyoruz. Bu sabah başlayan serüven, birazdan bitecek... Döneceğiz herhalde, biraz daha ortalıkta. Sonra bu parça da bitecek... Uyanmış gibi, ayrılacağız biribirimizden... Bana kalırsa, yemeğe bile oturmadan bitecektir bu iş...

ERCAN: Göz göze geleceğiz... Sinan'la... Ne sen, ne ben, diyeceğiz biribirimize, bakışarak; Esin kazandı bu kez... Şimdilik, diye düşünmek isteyeceğiz arkasın-

dan. Ayrılacağız, Esin gene radyonun önündeki mindere, Sinan'ın ayak ucundaki mindere çökecek. Bana da yol görünecek. Sabah, gelmekle başlattığım öykü, soluğu dar, kısa kesilmiş, başarısız bir öykü olacak. Daha çok bakacak mıyız böyle biribirimize, taşlar, putlar gibi, karşı karşıya geçmiş?..

SİNAN: Bu sabah kapıyı çaldığında... Beklemiyordum. Eski huyudur, ansızın çıkagelir, habersiz... Esin onunla tanışacak vakti ancak buldu, işe gitti. Ben biraz kaldım, sonra benim de işe çıkmam gerekti. Evi köşe bucak taramış, incelemiş olacak ki öğle yemeğinde buluştuğumuzda perdelerin renginden, muslukların bozukluğundan, eşyanın yerinden söz etti, kimini beğendi, kimini beğenmedi, kimini yerli, kimini yersiz buldu. Sonra işi şakaya vurdu, her şey çok güzel, çok güzel, her şey o kadar, o kadar güzel ki, diye tutturdu. Esin o zaman bozulmağa başladı... Bu akşam da dananın kuyruğu koptu kopacak...

ERCAN: Yemeğe kalmayacağım, sıkıldım buradan. Sinan'la başka bir gün, başka yerde buluşuruz belki. Esin'e gelince...

ESİN: Gider mi? Gitse ne iyi eder. Şu tiyatro işi de olmasa... Yarın sabah işe giderken düşünecek, dalacak bir şeyler olmamalı artık kafamda. Yalnız ilerisini, yalnız geleceği düşünebilmeliyim. Yalnız yarın'ı, yarın sabahı... Yeter de artar bile...

(Susku. Üç saniye. Sesler yeniden işitilmeğe, sezilmeğe başlayacaktır. Solunma yeniden duyulabilecektir. Sezler düzgülüleşecektir. Süzgeçler kalkmış, "ölü" odadan çıkılmıştır. Radyo çalmaktadır. Konuşma başlamadan, birkaç saniye daha, yaşayan üç kişinin varlığı sezilmekle yetinilecektir.)

ESİN: Amma çaldı bu radyo... Susturmalı artık. Ne dersiniz?

ERCAN: İyi derim.

SİNAN: Yemeğe oturmayacak mıyız? Buz gibi
Olmuştur.

(Kıpırdanma. ESİN'in adımları yaklaşır. Radyo önce kısılır, sonra kapatılır. Erkeklerin adımları biraz uzaklaşır. Sıkıntılı bir sessizlik.)

ERCAN *(Alaycı)*:
Üçümüz de
Gülmesini hiç bilmiyormuşuz.
Üç kişi biribirinin gözüne gözüne bakar da
Gülmeden durabilir mi?
Durduk oysa.

ESİN: Biribirimize gülmekten
Daha başka şeyler
Düşünüyorduk herhalde.

SİNAN: Üçümüz de, sımsıkı kapalı odalardan
Çıkıp kurtulmanın düşünü gördük belki de...

ERCAN: Ölüme koşar gibi, azgın...

ESİN: Saygısız...

SİNAN: Uykunun yırtıldığı alaca karanlıkta
İnsanın insanı öldürebileceği noktada

ERCAN: Öldürmeden, anlaşmadan...

ESİN: Konuştuk durduk, vaktimizi
Öldürmek ister gibi.

(Çok yumuşak.)
Gidin artık.

ERCAN: Ne denli konuşsak, anlamamağa kararlı,
Bencil, kapalı, kendi ölçücüğümüzle baş başa,
Yapayalnız, değil miyiz?

SİNAN: Kararlı, bencil değil de, hazırız belki,

Ömrümüz boyunca buna hazırlanmış...

ESİN: Boş sözler... Dönen yüreler olduğumuzu,
Anlayalım. Buluşamıyoruz. Aynı dili
Konuştuğumuza inandırmak istiyoruz
Biribirimizi, yalanımıza aldanmadan.

(Tamamıyle duygusuz, dümdüz söylenmiş bu sözlerden sonra ansızın yumuşaklık, tatlılıkla.)

Gidin artık...

SİNAN *(Bezgin. İki yana da çekilebilecek gibi)* :
Yetmez mi?

ERCAN *(Bezgin gibi)*:
Kadınlar, yalnızlığın yabancısı,
Kapalılığın düşmanı... Buyurun Esin, başlayın.
Ben gidiyorum.

SİNAN: Nereye... demeyeceğim.
Kalmazsın, biliyorum... Galiba...
Yarın görüşelim... İstersen...

ESİN: Başla dediniz... Neye başlayayım? Başlayacak...
Başlayacak olan ne?

ERCAN: Bir yol bulup yürümeğe başlayın işte...
Bir gün gene görüşürüz.
O zaman anlatırsınız, bulduğunuz yolu,
Yaptıklarınızı...
Sinan, tiyatroda yerler boş kalmasın,
Yemeğinizi yeyin hemen...
Yarın görüşemeyiz. Erkenden yola çıkmağa
Dün akşamdan karar vermiştim. Sormağı
Aklına getirmedin bu sabah, ben de,
Söylemedim. Biletim hazır.
Allahaısmarladık Esin. Tanıştığımıza
Çok sevindim. Sinan, hoşça kal,
Geçmiş değişmez,
Bir sevinçler kalır elimizde...

Çantamı alayım...

(Karışık adım sesleri. Ufak tefek gürültüler. Kapanan bir çanta kilidi, kumaş hışırtıları. Uzaktan.)

SİNAN: Paltonu tutayım. Giy, giy, hava soğuk.

ERCAN: Sağ ol. İkiniz de sağ olun. Sevindim.
Geldiğime, sizleri gördüğüme.
Sağlıcakla kalın.

(Uzakta kapı sesi: Açılma, kapanma. Yaklaşan düzensiz adımlar. İkisi de ayağını sürür gibi. Sonra, ESİN'in adımları, kararlı, çok yaklaşır. Radyonun düğmesi çıtlar. Önce bir sessizlik, sonra gürültüler, konuşmalar, parazit kırpıntıları.)

ESİN *(Yumuşak ama kendine güvenen bir sesle)* :
Yemekler gerçekten soğumuştur...

(Radyoda bir konuşma sesi. Yükseltilir.)

KADIN SESİ: ...Reklâm programları sona erdi...

(Radyodan saat başı düüt-düütleri.)

KADIN SESİ: Saat ondokuz. Sayın dinleyiciler, şimdi
Haberleri okuyoruz. Önce
Haberlerden özetler...

(Radyo kısılır.)

ESİN *(Spikerin sesini bastırarak)*:
Sinan, sofraya oturalım mı
Artık?

(Üç-dört saniyelik tam bir sessizlik. Sonra bir elektronik müsiki parçası. Yedi-sekiz saniyeden az sürmeyecektir.)

—

Bilge Karasu • Bütün Yapıtları 10

14 Temmuz 1995'te yitirdiğimiz Bilge Karasu, ölümünden so yayımlanabileceğini düşündüğü metinleri Füsun Akatlı'ya tes etti. Okunacak, taranacak, ayıklanacak, bazen yeniden inşa edile bir bavul ve irice bir seyahat çantası dolusu "yazılı kâğıt"...

Akatlı'nın iki buçuk yıllık titiz çalışmasının sonucunda iki kitap çıktı ortaya: *Lağımlaranası ya da Beyoğlu*'nda "anlatı" ya da "kurmaca" genel kategorisi içerisinde yer alması uygun olacak metinler toplandı; Karasu'nun yazdığı bir radyo oyunu ile iki opera librettosu da bu yapıta eklendi. Diğeri, *Öteki Metinler* ise denemeler, metinler, notlar, günlüklerden oluşuyor ve ortak paydaları "öteki" kavramı üzerine temellenmeleri. Füsun Akatlı şunları söylüyor:

"Tek kaygım; o titizlikte, o kılı kırk yarıcılıkta, o rafinelikte bir yazarı (ve bir insanı), kendisinin içine sinecek bir kılıkta okur karşısına çıkarabilmek oldu... Gerek karşılıklı konuşmalarımızda, gerek mektuplaşmalarımızda metinlerle ilgili olarak belirttiği kaygıları dikkate aldım. Bilge Karasu'nun yazar kimliğine ve 'yazı'sına olan aşinalığımın ve bağlılığımın yanı sıra; onun tamamlayıp son biçimini verecek vakti kalmadığını gayet iyi bilerek, bütün yazı, not, müsvedde hatta karalamalarını bana emanet etmesinden güç aldım.

"Bu iki kitapla birlikte, dilimizin bu seçkin ustası ve tüm yaşamını yazıya, yazına, dile, düşüne adamış bu çok özel insan, 65 yıllık ömrünün bitiverdiği yerde bırakabildiği on bir kitap ile okuruyla karşı karşıya kalacak. Zaten onun istediği de bundan başka bir şey olmazdı. Notları alınmış, tamamlanmadan kalmış, çok düşünülmüş, tasarlanmış, azı yazılmış bütün yazıları için: 'Gün battı, yazık, arkalarında!' diyen benim. O, bunu bile demezdi."

Metis Edebiyat
ISBN 975-342-250-4

9 789753 422505

www.metiskitap.com
METİS YAYINLARI İPEK SOKAK NO. 9, 34433 BEYOĞLU İSTANBUL